

1401

100

E. M. Yampolpinski.

1865 Aug. 18.

ԵԶՆԻԿ

ՄԱՏԵՆԱԳԻՐԳ

Կ. ՊՕԼԻՍ. — ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐԱՄԵԱՆ.
Constantinople. — Imprimerie Impériale.



THE
ST. JOHN'S LITURGICAL
BOOK
BY
THE
REV. F. J. WOOD
OF
ST. JOHN'S CHURCH,
NEW YORK



Ի ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ
ՏԵԱՌՆ Տ. ՄԱՏԹԷՈՍԻ
ԵՒ
Ի Պատրիարքուքեան
ՏԵԱՌՆ Տ. ՊՕՂՈՍԻ.



Ե Զ Ն Ը Կ Ա Յ

Վ Ա Ր Դ Ս Պ Ե Տ Ի

Կ Ո Ղ Բ Ա Յ Ի Ո Յ

Ե Ղ Ծ Ա Ղ Ա Ն Կ Ո Յ

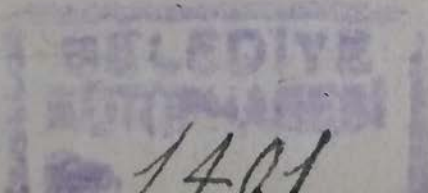


Ե Ր Կ Ր Ո Ր Դ Տ Պ Ա Գ Ր Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Կ. ՊՕԼԻՍ

Տ Պ Ա Գ Ր Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Ա Ր Ա Մ Ե Ա Ն

—
1864



REVISED

EDITION

THE HISTORY OF THE

UNITED STATES



BY

W. W. HARRIS

NEW YORK

1851

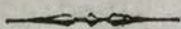




Ե Ձ Ն Ը Կ Ա Յ

Վ Ա Ր Դ Ա Պ Ե Տ Ի

Կ Ո Ղ Բ Ա Յ Ի Ո Յ



Գ Ի Բ Գ Ա Ռ Ա Ջ Ի Ն .



Ե Ղ Ծ Ա Ղ Ա Ն Դ Ո Յ Հ Ե Թ Ա Ն Ո Ս Ա Յ Ն .

Ա. **Յ** ՈՐԺԱՄ զաներևուածէն և զնորին զմշտնջենաւոր զօրութենէն նառիցէ որք, բանզի մարմնաւոր լեալ է, պարտի զմիտս յստակել և զխորհուրդս սրբել, զյոյզս շարժմանց պարզել, զի յայն զոր առաջի եղ' հատանել կարասցէ: Նա և որ ընդ նառազայծս արեգականն հայել կամիցի, պարտի զպղտորութիւն աչացն' զաղտն և զբիծն ի բաց պարզել, զի մի մծարբն' որ զբբօրն շողայցեն, արգել հայելոյ ի յստակութիւն լուսոյն լիցին:

Եւ արդ քանզի մի էութիւնն անքնին է և անհաս բնութեամբ, առ նորա անքննութիւնն ընծայութիւն անգիտութեան մատուցանելի է, և առ էութիւն նորին դաւանութիւն գիտութեան և ոչ բնութեան: Զի որ էն՝ պարտի զի մշտնջենաւոր իցէ և անսկիզբն, որոյ ոչ սկիզբն յումեքէ առեալ լինելոյ, և ոչ ունի զոր ի վեր քան զինքն, զոր պարտ իցէ նմա պատճառ կարծել կամ իմանալ՝ եթէ ի նմանէ իցէ առեալ սկիզբն էանալոյ: Զի ոչ ոք է առաջին քան զնա, և ոչ ոք է յետոյ նման նմա, և ոչ ընկեր հաւասար նորին, և ոչ էութիւն հակառակ նմա, և ոչ գոյութիւն ընդդիմակաց, և ոչ բնութիւն հիւժարեր ի պէտս նորա, և ոչ նիւթինչ՝ յորմէ առնիցէ զոր առնելոց իցէ. այլ ինքն է պատճառ ամենայնի, որ ի լինելն և ի գոյանալ եկին ի չգոյէ և ի գոյէ. որ պէս երկինք վերինք և որ ինչ յերկինս. և երկինք երևելիք որ ի ջուրց. և երկիր, և ամենայն ի նմանէ և ի նմա. յորմէ ամենայն, և ինքն ոչ յումեքէ: Որոյ ըստ իւրաքանչիւր կարգաց տուեալ է սկիզբն

լինելոյ աներևութիցն անուարմնոց , և երևելեացն մարմնաւորաց . որ բաւականն է որպէս ի տալն զկենդանութիւնն , նոյնպէս և ի գիտութիւն իւրոյ անարար էութեանն ժամանեցուցանել , և յիւրոց արարածոցն ի հաստու մն ըստ իւրաքանչիւր բնութեանց ածել : Որ ոչ այնու միայն զարմանալի է , զի ածն ի չգոյէ ի գոյ զչգոյսն , և եցոյց յոչնչէ յինչ զչէսն , այլ զի և անարատ և անխախտ աւանդ ըզլեալսն . որոց և յառաջնումն իսկ աննախանձ ետ զկենդանութիւնն , առ ի յայտնելոյ զիւրոյ զբարերարութեանն հանդէս :

Քանզի ոչ եթէ կարօտ ինչ ոք իւրիք էր , եթէ վասն այնորիկ խնայիցէ՝ իւր միայնոյ սեպհականեալ զկենդանութիւնն . և անզօր և տկար , եթէ զանձին եւեթ խորհիցէ զզօրութիւնն : Եւ ոչ նիազ ի գիտութենէ , եթէ ինքեան եւեթ պահիցէ զգիտութիւնն և ոչ կարօտ յիմաստութենէ , եթէ յորժամ այլոց բաշխիցէ զիմաստութիւնն իւր , կարծիք ինչ կարօտութեան ի ներքս մտանիցեն : Այլ կենդանի է և աղբիւր կենդանութեան . տայ ամենայնի

կենդանութիւն, և ինքն կայ լի և յանբա-
պառ կենդանութեան . և զօրացուցանէ
զանգօրս մեծագօր զօրութեամբ, և ինքն
ոչ թերանայ ի զօրացուցիչ զօրղւթենէն .
և պարզեւէ գիտութիւն ամենայն անգի-
տաց, և ինքն բաւանդակ ունի յինքեան
զամենագէտ գիտութիւնն . և բղխէ յամե-
նեսին զանպակաս իմաստութիւնն, և ին-
քըն մնայ անխախտ յամենահնար իմաս-
տութեանն :

Եթէ աղբերք մշտաբուղիք, որք ի նո-
րս հրամանէ կարգեցան, հանապազ բըղ-
խեն և ոչ պակասեն, որոց բղխմունքն
զայլոց կարօտութիւնս չեուն, և ինքեանք
ի նմին յորդութեան կան մշտնջենաւորք,
հրչսփ ևս առաւել այն՝ որ նոցա զյոր-
դութիւն բղխմացն յօրինեաց, որ աղբիւրն
է բարութեան . որ զամենայն զոր արար
զեղեցիկս արար, այս ինքն զբանաւորս
և զանբանաւորս, զմտաւորս և զանմտա-
ւորս, զխօսունս և զանխօսունս, զասունս
և զանասունս : Եւ բանաւորաց և մտա-
ւորաց յիւրաքանչիւր առաքինութեանց
կարգեաց ստանալ զբարութիւն, և ոչ ըզ-

գեղեցկութիւն . զի գեղեցկութեանն տուիչ ինքն է , և բարութեանն՝ զանձնիշխանութիւնն արար պատճառ :

Բ . Ապա եթէ ինչ յարարածոց՝ որ գեղեցիկ է՝ այն ի բարւոյ արարչէ կարծիցի ոմանց , որպէս Յունացն հեթանոսաց և արանցն մոգուց և հերձուածողաց , որ չար իմն էութիւն հակառակ բարւոյ զնեն , զոր հիւզն կոչեն՝ որ Թարգմանի նիւթ , մեր առաջին և նախարարբառ պատասխանի այն է՝ եթէ ի բարերար արարչէն չար ինչ չիք լեալ . և չիք ինչ չար որ բնութեամբ չար իցէ . և ոչ է արարիչ չարաց իրաց , այլ բարեաց :

Եւ արդ զոր ինչ յարարածոցն բարի կարծիցեն , կամ զոր չար . զի բազում անգամ զոր բարին կարծիցեն , միայն առանձինն՝ առանց ընկերին խառնութեան՝ վնասակար լինի , յամենեցունց առ հասարակ վկայեալ : Արեգակն թէ բարի է , և առանց օդոյ խառնուածոյ այրիչ և ցամաքեցուցիչ է . նոյնպէս և լուսին խոնաւական բնութիւն , առանց խառնուածոյ ջերմութեան արեգական , վնասակար

և ապականիչ է : Եւ օդ , առանց ցօղոյ
խոնաւուծեան և ջերմութեան , վաստա-
կար և ապականիչ է . և ջուրք գհող
երկրի ողողանեն և ապականեն . և եր-
կիր առանց ջուրց պատառի և խորխուլի :
Եւ այսպէս չորեքին բնութիւնքն , ուստի
աշխարհս կազմեալ և կայ , առանձինն՝
ապականիչք են միմեանց , և խառնեալ
ընդ ընկերին՝ օգտակարք և շահաւորք :
Եւ զի այս այսպէս է , ամենեցուն յայտ-
նի է՝ որ կամին ուսանել :

Ապա ուրեմն է ինչ զօրութիւն ծածուկ,
որ զապականիչսն միմեանց խառնուա-
ծովք արար օգտակարս իրերաց : Եւ որ
առողջ միտս ունին , ոչ զշարժունսն՝ այլ
զշարժիչն պարտին փառաւորել . և ոչ
ընդ արբանեակսն , այլ ընդ վարիչն պար-
տին զարմանալ . և ոչ ընդ գնայունսն ,
այլ ընդ գնացուցիչն . քանզի և նորին իսկ
իւրաքանչիւր փոփոխամամբք յայտ առ-
նեն , եթէ է ոմն՝ որ փոփոխէ զնոսա :
Արեգակն ծագելովն և վերանալով և ի
մուտս դառնալով . և լուսին ածամամբ լըն-
լով և նուազելով . և այլք ևս յարարա-

ծոցն ըստ իւրաքանչիւր բնութեանց շար-
ժելովն և դադարելովն : Եւ արդ չէ առողջ
մտաց՝ զշարժիչն և զփոփոխիչն թողուլ ,
և շարժնոցն և փոփոխելեաց պաշտօն
տանել և երկրպագութիւն մատուցանել .
զի որ շարժին և փոփոխի՝ չէ հական .
այլ կամ լեալ յումեքէ և յիմեքէ , և կամ
հաստեալ ի չգոյէ : Եւ որ էն և շարժէ
զամենայն , ինքն ոչ շարժի և ոչ փոփո-
խի . քանզի հական է և անշարժական է :

Գ. Եւ զի մի էութիւն մշտնջենաւորա-
կան է և պատճառ ամենեցուն լինելոյ ,
այնմ՝ և որ զբազմաստուածեան պաշ-
տամունսն մուծին՝ վկայեն , և պատճա-
ռեն այսպէս : Մեք , սսեն , քանզի չեմք
բաւական մերձենալ յամենեցունց պատ-
ճառն , յէն ի Գոյն ի մշտնջենաւորն և
յանմատոյցն , վասն այնորիկ այլովքն իտ-
նարհագունիւք նմա պաշտօն մատուցա-
նեմք . և որովք նմա զպաշտօնն մատուցա-
նեմք , հարկ է և զնոսա ողորբել զոհիւք
և նուիրօք :

Եթէ որպէս վկայենն՝ մի է պատճառ
ամենեցուն , և նոյն հական և մշտնջենա-

ւոր, յայտ է թէ այլքն ոչ էականք են և ոչ մշտնջենաւորք . և զիմորդ չէականքն և չմշտնջենաւորք ընդ էականին և ընդ մշտնջենաւորին երկրպագութիւն առնուցուն : Եւ մանաւանդ մարմնաւորք և երեւելիք, որպէս արեգակնդ և լուսինդ և աստեղք և հուր և ջուր և երկիր, որ ի մոզուց և ի հեծանոսաց պաշտին :

Ապա եթէ ասիցէ ոք յայնպիսեացն . Բարիորք է, զի մի էութիւն պատճառ ամենայնի ասէք . արդ եթէ մի էութիւն է՝ որ զամենայն յամենայնի ազդեցուցանէ, և չիք ինչ նմա հակառակ, մեզ զերախտաւորսն և զբարերարսն՝ որ ի նմանէ կարգեալ են՝ զիմորդ հրամայէք անարգել :

Ասասցուք, եթէ զերախտաւորսն և զբարերարս՝ որ ի նմանէ կարգեցան՝ մեք ոչ հրամայեմք անարգել . բայց դարձեալ և ոչ զպաշտօն արարչին՝ արարածոցն մատուցանել . զի չիք ոք բարերար և երախտաւոր, բայց միայն որ արար և ոչ խնայեաց . և պահէ կենդանի զբանաւորսն աներևոյծս, և ոչ նախանձի . զհրեշտակաց ասեմ և զհոգւոց մարդկան, և

զգայականացն անշնչից յիւրաքանչիւր
կայանի:

Արդ բարիոր է արեգակն և գեղեցիկ
բնութեամբ . և մեզ և ամենայն արա-
բածոց՝ որ ի ներքոյ երկնից՝ յօգուտ և ի
դարման, իբրև նրազ մի ի մեծի տան ի
մէջ ձեղուան և յատակի լուցեալ՝ առ ի
զխաւարն և զստուերն զերկուց մեծացն
անօժոց ի բաց ի միջոյ փարատելոյ . բայց
ինքն եթէ իցէ և եթէ չիցէ՝ զայն ոչ գի-
տէ, զի չէ ի բանաւորաց և ի մտաւորաց .
նոյնպէս և այլքն յանշնչոցն արարածոց:
Եւ թէ ջուր թէ հուր թէ երկիր թէ օդ,
թէ իցեն և թէ չիցեն՝ զայն ոչ գիտեն,
և զսպասաւորութիւնն՝ յոր կարգեցան՝
անդադար մատուցանեն, վարելով այնր՝
որ կազմեացն զնոսա: Եւ մեք ոչ անար-
գեմք զնոսա, և ոչ պաշտօն մատուցանեմք
նոցա . այլ հայեցեալ ընդ նոսա՝ փառա-
ւորեմք զկարգիչն նոցա և զյօրինիչ, զի
մեզ ի պէտս են, և կարգչին իւրեանց
ի փառս:

Զինրդ պաշտիցեմք զարեգակն, որ
մերթ կոչի իբրև զժառայ առ ի սպանն՝

յոր կարգեցաւ՝ հասանելոյ, և մերթ եր-
թայ դօղէ իբրև զարհուրեալ, և տայ
տեղի խաւարին լնուլ զմիջոց ի մեծի
տանս. և ընդ ժամանակս ժամանակս ի
խաւար դառնայ՝ առ ի յանդիմանութիւն
և յամօծ իւրոցն պաշտօնէից. յայտ ա-
րարեալ եծէ չեմ ես արժանի պաշտա-
ման, այլ այն՝ որ զիս և զամենայն տիւ-
լուսաւոր պահէ, և զցայգ դօղեցուցանէ.
և երբէք երբէք խաւարեցուցանէ՝ և իբ-
րև խօսուն բերանով անշշունչն բողոքէ՝
եծէ չեմ արժանի պաշտօն առնելոյ այլ
պաշտօն հարկանելոյ: Կամ զլուսին՝ որ
ամսոյ ամսոյ հիւծանի, գրեծէ և մեռա-
նի, և ապա սկիզբն առնու կենդանա-
նալոյ, զի քեզ զյարութեան օրինակն
նկարիցէ: Կամ զօդ՝ որ մերթ գոչիցէ
վարազացեալ՝ հրամանաւ, և մերթ սար-
սէ ի գոչելոյն՝ սաստիւ: Եւ կամ զհուր՝
որում և զքեզ իսկ երկրորդ արարիչ
կազմեաց յօրինիչն, զի յորժամ կամիցիս՝
վառիցես, և յորժամ կամիցիս՝ խափու-
ցանիցես: Կամ զերկիր՝ որ հանապազ
բրեմք, և ցանկ կոխեմք, և զաղբ զմեր

և զանաանոց մերոց ի նա հեղումք : Կամ զջուրս՝ զոր հանապազն ըմպեմք, և զանուշուժիւն նոցա ի ժանտահոտութիւն ի փորի մերում դարձուցանեմք, և զներքին և զարտաքին աղտեղութիւնս մեր նոքօք սրբեմք :

Եւ այսու ամենայնիւ յայտ է՝ Թէ զոր առ աստուածան ունին, անարգեն շատք և անպատուեն : Նա և դողումն և սոսկուելն ունի զարարածան, յորժամ զպատիւ արարչին ոք նոցա մատուցանիցէ. և յայտ առնէ երկիր շարժելովն, և լուսաւորքն խաւարելովն, և օդքն գժղմելովն և քրտմնելով, և ծով սաստկութեամբ ալեացն սպառնալեօք : Զի Թէ ոչ սաստ արարչին նահանջէր զնոսա, մի մի ի նոցանէն բաւական էր զամենեսին սատակել՝ առ ի խնդրելոյ զվրէժ անարգանաց հասարակաց արարչին : Կամ ծով ծածկելով, որ տկար աւազովն պաշարեալ՝ չիշխէ անցանել ըստ հրաման : Կամ երկիր կլանելով, որ ի վերայ ոչընչի կայ հաստատեալ, և յոչինչ դառնալ և դարձուցանել չէ պատշաճ զիւր բնակիչսն : Կամ հողմ պար-

տասեցուցանելով, որ կենդանութիւնն է
ամենայն շնչաւորաց, և չիշխէ արգելու
զկենդանութիւնն՝ առանց հրամանի կեն-
դանապահին: Կամ օգր երբեմն զառնա-
մանիան շնչելով, և երբեմն զխորշակն
բերելով. և լինէր ամենայն ինչ ոչ ինչ:

Այլ նա առասիկ իբրև զկառս իմն լը-
ծեալ ի չորից երիվարաց զաշխարհս
տեսանեմք. ի շերտութենէ ի ցրտութենէ
ի ցամաքութենէ և ի խոնաւութենէ. և
զօրութիւն իմն ծածուկ կառավար, որ
զչորս կազեցողսն ընդ միմեանս ի հաշ-
տութեան և ի հաւանութեան պահեալ
նուանէր: Ամենայն կառք ի համազգեաց
երիվարաց լծին, բայց միայն այսց կա-
ռաց՝ որ ի չհամազգեաց լծեալ են. և որ
ի համազգեացն լծեալ են՝ երբեմն սայ-
ծարքին, երբեմն օձտեն և ի տազնապի
զկառավարն և զանձինս կացուցանեն.
և երբեմն խորտակումն իսկ կառացն գոր-
ծեն. և յորժամ ողջ կառքն իցեն, և ողջ
կառավարն, և վարժ երիվարքն, ուշ
եղեալ ի հանդէպ երեսացն և եթ արշա-
ւին. և այս կառք զարմանալիք ի հա-

տասեցուցանելով, որ կենդանութիւնն է
ամենայն շնչաւորաց, և չիշխէ արգելու
զկենդանութիւնն՝ առանց հրամանի կեն-
դանապահին: Կամ օղբ երբեմն զստնա-
մանիան շնչելով, և երբեմն զխորշակն
բերելով. և լինէր ամենայն ինչ ոչ ինչ:

Այլ նա աւասիկ իբրև զկառս իմն լը-
ծեալ ի չորից երիվարաց զաշխարհս
տեսանեմք. ի շերտութենէ ի ցրտութենէ
ի ցամաքութենէ և ի խոնաւութենէ. և
զօրութիւն իմն ծածուկ կառավար, որ
զչորս կազեցողսն ընդ միմեանս ի հաշ-
տութեան և ի հաւանութեան պահեալ
նուանէր: Ամենայն կառք ի համազգեաց
երիվարաց լծին, բայց միայն այսց կա-
ռաց՝ որ ի չհամազգեաց լծեալ են. և որ
ի համազգեացն լծեալ են՝ երբեմն սայ-
ծարքին, երբեմն օծտեն և ի տազնապի
զկառավարն և զանձինս կացուցանեն.
և երբեմն խորտակումն իսկ կառացն գոր-
ծեն. և յորժամ ողջ կառքն իցեն, և ողջ
կառավարն, և վարժ երիվարքն, ուշ
եղեալ ի հանդէպ երեսացն և եւթ արշա-
ւին. և այս կառք զարմանալիք ի հա-

կառակ և յաննման երիվարաց լծեալ և ծածուկ ձեռամբ ուղղեալք, ոչ ի մի միայն կողմն ի հանդէպ երեսացն և եթ արշաւին, այլ յամենայն կողմանս վարգին, և ընդ հանուր արշաւին, և ընդ բնաւս սլանան, և ամենայնի բաւական են: Յորժամ ընդ արևելս ընծանան, չէ ինչ արգել՝ թէ ընդ արևմուտս ոչ արշաւիցին, և յորժամ ընդ հիւսիսի վարգին, չէ ինչ արգել՝ թէ ընդ հարաւ ոչ սուրայցեն. զի ձեռն կառավարին բաւական է յամենայն կողմանս դիմեցուցանել, և ընդ չորս անկիւնս տիեզերաց արշաւեցուցանել:

Գ. Դարձեալ առ այսպիսի ճշմարիտ ասացածս անպատշաճ հարցուածս մատուցանեն. ուստի իսկ բնաւ են, ասեն, այդպիսի անհարթութիւնք. զի թէ Աստուած բարեաց արարիչ է և ոչ չարաց իրաց, ուստի է խաւար, ուստի են չարիք, ուստի են աշխատութիւնք. ուստի են լլկանք՝ մերթ ի ցրտոյ մերթ ի խորշակէ: Կամ ուստի են անզգամութիւնք, զի տեսանեմք երկուս արս միազգիս ընդ միմեանց զրգռեալ, միմեանց մահու և

՛ ղեամբ ծարաւի են: Եւ այլք զգերեզմանս կրկտեն, և զթաղեալ մարմինս ընդ հողով՝ մերկացեալ խայտառակեալ՝ արևու ցուցանեն. և զմեծարեալ զին, առ փութի չծածկելոյ, թերևս և շանց ևս կուր արկանեն: Եւ է երբէք զի մին փախուցեալ երթայցէ անձնապուր ուրեք զկեանս անձինն շահել, և միւսն ցասմամբ բորբոքեալ՝ սրով զկնի ընծացեալ, ոչ դադարէ՝ մինչև յազեցուցանէ զցասումն. ուստի է այն անյազ ցասումն ըն: Եւ ոմն մերկանայ զհանդերձս ընկերին, և թէ ընդդէմ դառնայցէ յարևէ ևս արկանէ: Եւ ուրումն ի մտի եղեալ գողանալ զայլոյ ամուսնութիւն, և ելեալ անօրէնութեամբ յօտար մահիճս, չտայ լինել հայր որդոց այնմ՝ որ օրինօքն ամուսնացեալ իցէ: Եւ երբէք երբէք պատերազմունք շարժին, ուր մեղաւոր և արդար առ հասարակ կոտորին, և մահք տարածամբ և ախար չարաչարք: Եւ զի պիտոյ է մեզ բնաւ մի ըստ միոջէ թուել, այլ համառօտ իսկ առել՝ թէ ուստի է այս ամենայն, և ոմ է սկիզբն և զործիչ

այնպիսի անպատեհից, բայց ե՞թէ իցէ ինչ չար գորութիւն՝ որ զայն ամենայն անհարժուժիւնս տայցէ գործել, և ինքն իսկ արարիչ իցէ նոցա. զի զԱստուած արարիչ ասել այնպիսի իրաց անպատշաճ է. և ոչ ի նմանէ ունել զգոյութիւն չարեաց: Զլինրդ մարթ է զայնպիսիսն յԱստուծոյ կարծել. զի Աստուած բարերար է և լաւութեանց արարիչ, և ի չարութեանց ինչ ի նա ոչ մերձենայ, և ոչ խնդալ ընդ այն ախորժէ, այլ և խոտէ ևս զգործան և զգործելիս. զի անընտանի են չարիք ի բնութենէ նորա:

Վասն որոյ կարծի՝ թէ էր ինչ ընդ նմա, որում հիւղն անուն էր՝ որ է նիւթ, ուստի զամենայն արարածս արար և զատոյց ամենարուեստն իմաստութեամբ, և զարդարեաց վայելչութեամբ. և յայնմ նիւթոյ պարտ է կարծել զչարիս, որ անիրան և անկերպարան էր և խառն ի խուռն օձտելով երթևեկէր, և կարօտէր Աստուծոյ արուեստգիտութեանն: Եւ Աստուած ոչ եթող զնա հանապազ խառն ի խուռն վարել, այլ եկն յառնել զա-

բարձրածս, և ի յոռութեանցն նորա յազ-
նուագոյնան զատուցանել կամեցաւ . և
այնչափ ինչ արար ի նմանէ՝ որչափ Աս-
տուծոյ վայելէր առնել արարածս . և
որ ինչ մրրախառն էր ի նմանէ, և չէր
պատշաճ արարչութեան, զայն եթող . և
յայնմ մրրոյ են չարիք մարդկան :

Ե. Պատասխանի . արդարև իսկ չա-
րիքն որ լինին՝ ի տարակուսի կացուցա-
նեն զբազումս, և բազում արք աւագք
վասն նորին խնդիրս մեծամեծս արարին :
Կէսք անակզբնակից ինչ ընդ Աստուծոյ
կամեցան զնել . և կէսք ըստ նմանէ նիւթ
ինչ, զոր հիւզն անուանեն, թէ ի նմանէ
արար զարարածս . և կէսք հրաժարեցին
բնաւ ի խնդրելոյ, որպէս թէ ամենևին
այնմ խնդրոյ չիք սպառուած : Բայց մեզ
հարկ եղև ի սիրոյ բարեկամաց, և յոչ
ուղիղ հայելոյ ընդդիմակացն, ըստ մե-
րում ակարութեան սպաւինեալ յԱստու-
ծոյ շնորհսն, մխել ի խնդիր ճառիցս .
մանաւանդ զի յուսացեալ ևս վատան
իցեմք յուղղոյ ունկնդրաց ի կամացն մը-
տաղիւրութիւն . ուստի և լինիցի նոյա

զճշմարիտն ուսանել, և մեզ ոչ ի գուր ինչ զբանս ծախել : Քանզի ոչ եթէ անիրաւութեամբ ինչ յաղծել ջանամք, այլ իրաւամբք զճշմարիտն ուսանել :

Որով յայտ է թէ երկուց անարարաց ի միասին չէ մարթ լինել : Չի ուր երկու որ ի միասին իցեն, հարկ է թէ իցէ ինչ՝ որ գտանիցէ ի միջի : Այդ զիմարդ համարիցին զԱստուած . իբրև ի տեղոջ ինչ յամենայն ի հիւզն լինել, եթէ ի միում ինչ ի մասին նորա : Եթէ զամենայն զԱստուած յամենայնի ի հիւզն լինել ասիցեն, որչափ մեծ ևս ասիցեն զԱստուած, գտանի հիւզն մեծ քան զնա : Քանզի յորում իցէ որ, այն յորում էն, քան զայն որ ի նմա էն՝ մեծ գտանի, զի բաւական եղև տանել բոլոր զնա, և եթէ ի մասն ինչ միայն ի նմանէ, և այնպէս բիւրապատիկ իսկ մեծ քան զնա հիւզն գտանի, զի սակաւ ինչ մասն նորա բաւական եղև ընդունել զամենայն զնա : Եւ եթէ ոչ ի նմա, և ոչ ի մասին ինչ նորա, յայտ է՝ թէ այլ ինչ էր անջրպետ ընդ մէջ երկոցուն, մեծ քան զերկոսին, և ոչ միայն երկու անսկզբնա-

կիցք գտանին, այլ երեք. Աստուած, և հիւզն, և անջրպետն, և մանուսւանդ մեծ ևս անջրպետն քան զերկոսին:

Իսկ եթէ էր երբէք հիւզն անզարդ և անարդ և անկերպարան, և զարդարեաց զնա Աստուած, քանզի ի յոռութեանցն նորա ի լաւն դարձուցանել կամեցաւ, ապա ուրեմն էր երբեմն՝ զի յանզարդս և յանարդս և յանկերպարանս էր Աստուած, և հարկ էր թէ իբրև զհիւզն իսկ և նա խառն ի խուռն վարէր:

Եւ թէ յամենայն ի հիւզն՝ որպէս ասենն՝ էր Աստուած, յորժամ զնա ի զարդ և ի յարդ և ի կերպարանս ածէր, ինքն յն մարթ էր ամփոփել, զի չէր ուրեք մարթ ամփոփելոյ: Մի թէ և զինքն ընդ հիւզին ի զարդս ի յարդս և ի կերպարանս ածէր, քանզի չգոյր ուրեք տեղի ամփոփելոյ. որ յետնոյ ամպարշտութեանն է:

Ապա թէ ասիցեն՝ թէ հիւզն ի յԱստուած էր, ըստ նմին օրինակի պարտ էր խնդրել՝ որպէս զնա ինչ* ի նմանէ,

* Զատիչ:

որպէս զանասունս ի մէջ օղոյ՝ որք ի նմա
են և զատուցեալք ի նմանէ, թէ իբրև ի
տեղւոջ՝ որպէս և ջուրք յերկրի:

Եւ զհիւղեայն ասեն՝ թէ անճահ և ան-
զարդ և անարդ և չար էր, եթէ ըստ նո-
ցա մտացն իցէ, ապա չարեաց տեղի էր
Աստուած. զի անհեղեղքն և անզարդքն
ի նմա էին. որ անհնարին անօրէնութիւն
է, կարծել զԱստուծոյ թէ երբեմն աս-
պընջական չարեաց էր, և ապա արարիչ
չարեաց. նա և բաժանելի ևս՝ թէ ի նմա
իբրև ի տեղւոջ էր:

Զ. Արդ հարկ է ի պատճառս չարեացն
գալ, և ցուցանել՝ թէ ուստի լինին չա-
րիքն, և չէ պատճառ չարեաց Աստուած՝
այնու զի առընթեր նմա զհիւղն դնեն:

Եւ արդ զոր հիւղ առ ձեռն դնիցեն
Աստուծոյ. ոչ ապաքէն զայն՝ ուստի զաշ-
խարհս արար. որ անկերպարանն և ան-
զարդ և անարդ էր: Զի տեսանեմք զաշ-
խարհս ի պէսպէս կերպարանս և ի զար-
դըս և ի յարդս. ապա ուրեմն կերպա-
րանաց և զարդուց և արդուց արարիչ է
Աստուած, և ոչ բնութեանց: Իսկ ե՞նչ

արարչի այն գործ է՝ զբնութիւնս առնել,
և ոչ միայն արդս և զարդս և կերպա-
րանս, յայտ է եթէ աւելորդ է կարծել՝
Թէ ի նիւթոյ ինչ իմեքէ յընթերակացէ
արար Աստուած զաշխարհս, այլ յոչընչէ
և ի չգոյէ :

Նա և զմարդիկ տեսանեմք, զի ի չգոյէ
առնեն ինչ. որպէս շինողքդ ոչ ի քա-
ղաքաց քաղաքս առնեն, և ոչ ի տաճա-
րաց տաճարս : Նորա քանզի ամենևին
յոչընչէ չկարեն ինչ առնել, քարինքն՝
զոր ի շինածսն յօրինեն՝ ոչ ևս քարինք
կոչին, այլ կամ քաղաքք կամ տաճարք .
զի ոչ եթէ բնութեան գործ է քաղաքս
կամ տաճարս, այլ արուեստին է՝ որ ի
բնութեանն : Եւ արուեստն ոչ եթէ յըն-
թերակացէ ինչ իմեքէ՝ որ ի բնութիւնսն
իցէ՝ առնու զարուեստգիտութիւնն, այլ
ի դիպացն որ դիպին ի բնութեանցն :
Քանզի ոչ եթէ անձնաւոր ինչ յանձնաւո-
րաց զարուեստն կուրէ ցուցանել, այլ ի
դիպացն որք դիպինն. որպէս ի դարբնու-
թենէ դարբինն, և ի հիւսնութենէ հիւսն :
Զի մարդ և յառաջագոյն քան զարուեստն

է. բայց արուեստն չէ՛ եթէ ոչ նախ մարդն իցէ. ուստի զարուեստն յոչընչէ ի մարդիկ պատշաճեալ հարկ է ստել: Եւ եթէ առ մարդկան այսպէս, ո՞րչափ ևս առաւել պատշաճ իցէ զԱստուծոյ իմանալ՝ թէ ոչ միայն արդուց և զարդուց և կերպարանաց արարիչ է, այլ յոչընչէ առնել բաւական է բնութիւնս, և ոչ արգասիս նիւթ՝ յորմէ Աստուած ընտրեաց զբարին ի մի թեր, և զչարն մըրբախառն ի միւս կողմն, ուստի ջանայ մըրբախառն զյստակն պղտորել:

Է. Չարիքս որ լինին ուստի իցեն:

Հարցցուք և մեք. չարիքն որք լինին անձինք ինչ իցեն, թէ արգասիք անձանց:

Ասեն. ի դէպ է կարծել՝ եթէ արգասիք անձանց:

Եւ հիւզն, զոր ասեն անարգասաւոր և անկերպարան, զիւրդ անարգասաւորն և անկերպարանն՝ յայլս կարէր արդիւնս ծնուցանել, եթէ ոչ ի դիպացն լինիցին չարիքն, և ոչ ի նմանէ: Չի սպանութիւնն, չէ անձն ինչ, և ոչ շնութիւնն անձն ինչ է, և ոչ դարձեալ այլքն մի

ըստ միողէ ի չարեացն . այլ որպէս ի դպրութենէ դպիր կոչի , և ի ճարտարութենէ ճարտար , և ի բժշկութենէ բժիշկ , և այն ոչ եթէ անձինք ինչ են , այլ յիրաց անտի առնուն զանուանս , նոյնպէս և չարիքն ի դիպացն առնուն զանուանումն :

Ապա եթէ և զայլ ոք իմանայցեն դըրդիչ և գրգռիչ՝ որ արկանիցէ ի միտս մարդկան զչարիսն , և նա ի գործոյն՝ զոր գործէ՝ առնու զանուն չարութեան : Բայց զայն պարտ է գիտել , թէ զոր գործէ ինչ ոք՝ ոչ ինքն նոյն է . որպէս բրուտն յորժամ անօթս գործիցէ՝ ոչ ինքն անօթ լինի , այլ գործիչ է անօթոցն , ուստի և զանուանումն արուեստին առնու . նոյնպէս և չարագործն ի չարն գործելոյ առնու զանուն չարութեանն՝ եթէ շուն իցէ և եթէ սպանօղ : Ապա ուրեմն յիրաւի ասին մարդիկ արարիչք չարեաց , զի ինքեանք են պատճառք առնելոյ և չառնելոյ : Եւ զչարիսն ոչ պարտիմք անձինս անուանել , այլ արգասիս անձանց և չար :

Իսկ եթէ ի նմին յամառութեան կացցեն՝ թէ արդարև անարդ և անարգասաւոր

էր հիւզն, և Աստուած ամ զնա ի զարդ և ի կերպարանս և յարգասիս, ապա զԱստուած դնեն պատճառս չարեացն : Լաւ էր լեալ՝ Թէ նոյնպիսի կացեալ էր անհեղեղ և անարգասաւոր, քան զալ յարգասիս և ի կերպարանս, և լինել պատճառ չարեաց այլոց : Քանզի զի՛նչ մարթի ոք լինել՝ որ իցէ Թէ անկերպարան իցէ . նա և ասելն անկերպարան՝ զկերպարանացն յայտ առնէ : Իսկ եթէ էր ինչ անձնաւոր և կերպարանաւոր, աւելորդ է ասել արարիչ զԱստուած :

Այլ այնու, ասեն, զի յանարդուծենէն և յանհեղեղուծենէն դարձոյց ի զարդ և ի կերպարանս, յիրաւի կոչի արարիչ :

Արդ այնմ նման է, յորժամ ի քարանց ոք շինուածս առնիցէ՝ պատշաճելոյն և յօրինելոյն միայն արարիչ է, և ոչ բնուծեանն : Եւ արդ յի՛նչ ինչ արդեօք արար Աստուած զանկերպարանն . ի լաւ ինչ Թէ ի յոռի : Եթէ ասիցեն՝ եթէ ի լաւ, զչարիսն՝ որ լինին՝ պարտին խնդրել, Թէ ուստի լինին : Ուրե՛ն արգասիքն ոչ նոյնպիսի մնացին՝ որպէս և էինն, այլ

զի ի լաւն դարձեալ՝ լաւք ևեթ երևեացին: Ապա եթէ ի յոռի ինչ դարձան, իշխեսցեն ասել՝ Թէ չարեացն պատճառ Աստուած է, զի նա զազասիան ի լաւանդր դարձոյց:

Այլ ասեն՝ Թէ զյստակն ի մի կողմն ընտրեաց, ուստի զարարածան արար, և զմրրախառն եթող:

Ասասցուք. որպէս զի Թէ կարող էր և զայն յստակել և զչարիսն ի միջոյ բառնալ, և ոչ կամեցաւ զայն ի միջոյ բառնալ, ապա պատճառս չարեացն պարտ է զնա ասել. զի ի կիսոյն նորա արար բարի արարուածս, և զկէսն նորա եթող նոյնպիսիս՝ յապականութիւն լինելոյ բարւոք արարածոցն: Եւ եթէ ճշմարտիւ որք քննիցէ զիրսն՝ գտանէ յանհնարին վտանգս եկեալ զհիւղն քան զառաջին անկազմութիւնն, զի նախ քան զընտրելն և զզգալն զվտանգսն չարեաց՝ յապահովի և յանհոգութեան կայր. և արդ յառելոյ զազդմունս չարեացն՝ ի տազնապի և ի տարակուսի կայ: Եւ Թէ կամիս՝ ի մարդոյ իսկ առ օրինակ. զի նախ քան ըզ-

պատկերանալն և լինել կենդանի, անմասն էր ի չարեաց . և յորժամ գայ ի չափ հասակի մարդոյ, յայնժամ միտի ի չարիս յիւրմէ անձնիշխանութենէ : Նոյնպէս և ի բարերարութենէն, զոր ասեն Սատուծոյ եղեալ հիւղեայն, գտանի՛ զի ի յոռութիւնս եկն :

Ապա եթէ ի չկարելոյ Սատուծոյ բառնալ զչարիսն՝ եթող նոյնպիսի, այնու տկարութիւն ամեն զՍատուծով՝ կամ թէ բնութեամբ տկար իցէ, կամ թէ առ երկիւղի յաղթեցաւ յայլմէ զօրագունէ քան զնա : Եթէ յաղթեալ կասկածանօք ի մեծագունէ քան զնա ատիցեն, հարկ է թէ զչարիսն բռնադատիչս կամաց նորա դընեն : Եւ ընդէր ըստ նոցա բանիցն չարիքն ոչ լինէին աստուածք, որ Սատուծոյն յաղթել կարէին :

Ը. Դարձեալ հարցցուք զհիւղայն. պնդ ինչ բնութիւն իցէ, եթէ յօղուածով. զի ազգի ազգի գործուածք իրացն յայսպիսի քննութիւնս ամեն զմեզ : Զի եթէ պարզ բնութիւն էր հիւղն, և մենակերպ, և զաշխարհս ի յօղուածոց և ի պէս պէս

բնութեանց և ի խառնուածոց հաստատեալ է, անհնարին է ասել՝ եթէ հիւղեայն լեալ իցէ : Վասն զի չէ մարդ յօղուածոյիցն ի միոջէ պարզ բնութենէ ունել զհաստատութիւնն . քանզի յօղուածոյքն ի պարզական բնութեանցն յօղին :

Եւ եթէ ի պարզական բնութեանցն յօղեցաւ, ապա էր ժամանակ՝ յորժամ հիւղըն իսկ չէր ի միջի, զի ի պարզականացն յօղելոյ եղև հիւղն . ուստի լեալ իսկ երևի հիւղն, և ոչ անարար : Զի եթէ յօղուածով էր հիւղն, և յօղուածոյքն ի պարզականացն ունին զանձնաւորութիւն, ապա էր երբէք՝ զի չէր իսկ հիւղն, մինչ չև պարզականացն ի միմեանս յարեալ էր . և եթէ էր ժամանակ՝ յորժամ զի հիւղն չէր . ապա չդոյր ժամանակ յորում չէր անարար : Զի եթէ Աստուած անարար էր, և պարզականքն ևս անարարք ուստի հիւղն յօղեցաւ, յայտ է թէ չէին երկուքն միայն անարարք, այլ հինգ :

Եւ արդ տեսցուք, հաւանք ինչ ընդ միմեանս էին բնութիւնքն, ուստի հիւղն յօղեցաւ, թէ հակառակք իրերաց . նա

աւատիկ տեսանեմք զբնութիւնն մի-
մեանց հակառակս . քանզի ընդդիմակաց
է հրոյ ջուր, և լուսոյ խաւար, և ցրտոյ
ջերմ, և ցամաքի խոնաւ: Եւ ինքեան
ինչ հակառակ և վնասակար չէ, բայց
ընկերին . և անտի յայտ է՝ Թէ չեն ի
միոջէ նիւծոյ, և ոչ մի նիւծն ի չորից
հակառակորդաց: Արդ եթէ մինչ էր նիւ-
ծըն՝ ոչ եթէ ինքեան հակառակ էր,
այլ ընկերին . որպէս սպիտակ թխոյ, և
քաղցր դառին:

Թ. Եւ արդ զհիւղեայն խնդիր թողեալ՝
զոր նիւծն ամենայնի կոչեն, ի չարեացն
խնդիր եկեսցուք՝ զոր ի նմանէն իմանան:
Զի յորժամ չարիքն յայտ լինիցին՝ Թէ
չեն անձնաւորք, անտի և հիւզն յանդի-
մանի՝ Թէ ոչ էր երբէք, և ոչ բնութիւն
անձնաւոր:

Արդ զմարդկան իսկ չարեաց հարցցուր .
արգասիք անձանց իցեն, և եթէ անձինք
ինչ չարիքն . զի որ ինչ ի մարմինս և ի
հոգիս շարժմունք խաշան, ոչ մարմի
ասել՝ Թէ այն մարդ իցէ, այլ կամական
շարժմունք . զի մարդն անձնաւոր է, և

նիցին՝ դիւրաւ զյայտնութիւն ճառիցն
յանդիման կացուցանիցեն :

Արդ զԱստուած բարի և բարերանք
ասիցեն : Հարկ է թէ բարի և բարերար
ասեն, և չարութիւն ինչ ի նա ոչ մերձե-
նայ : Եւ եթէ այն այնպէս իցէ . նախ
զշնութենէ և զպոռնկութենէ հարցցուք,
և ապա զայլոցն նոյնպիսեաց : Եթէ Աս-
տուծոյ կամօք գործէին այնպիսի չարիք,
ընդէր ի գործելեաց չարեացն վրէժս պա-
հանջէ . այլ այնու զի ըստ չարեաց գոր-
ծոցն վրէժս պահանջիցէ՝ յայտ է եթէ ոչ
ախորժէ զչարիան, այլ ատեայ, և պա-
տիժս պատուհասից ի վերայ գործելեացն
ածէ . որոց, ըստ իւրեանց անմտու-
թեան, խրատք նորա՝ չարութիւնք կար-
ծին . որպէս և աժմ սպանողք յորժամ ի
պատիժս մտանեն՝ ոչ բարերարս զպատ-
ժածունն կոչեն, այլ չարարարս . քանզի
այնպիսի բարք են չարագործաց՝ զիրա-
ւունսն անիրաւութիւն ասել : Բայց մեզ
մի լիցի այնպիսի ինչ ասել . այլ զչարիան
ոչ անձնաւորս կարծել, այլ կամածինս :
Ապաքէն պոռնկութիւն և շնութիւն ի

մերձենալոյ ի միմեանս առն և կնոջ լինին . եթէ յիւր կին որ օրինօք ամուսնացեալ մերձենայցէ վասն որդէծնութեան և զաւակի սերելոյ, քարիոք է մերձաւորութիւնն . ապա եթէ ուրուք թողեալ զիւր կին, զայլոյ ամուսնութիւնն թշնամանիցէ, գործ չարութեան գործէ : Եւ թէպէտ մերձաւորութիւնն նոյն է, և օրինակ մերձաւորութեանն ոչ նոյնպիսի . քանզի մին բուն հայր լինի որդոյ, և միւսն գողունի : Նոյն բանք են և վասն պոռնկութեան . եթէ վասն որդէծնութեան որ մերձենայցէ յիւր կին, յիրաւի է . ապա եթէ առ ցանկութեան օտար մարմնոց ցանկանայցէ, կարի իսկ անիրաւութիւն : Եւ յայտ է՝ թէ իրքն չարք յայնժամ լինին, յորժամ պէտքն օրինօք ոչ վճարեսցին :

Նա և զսպանութենէ նոյն բանք են . յորժամ զըմբռնեալն ի շնութեան որ ըսպանանիցէ, պատուհաս ի վերայ ածեալ վասն յանդգնութեանն, չառնէ չար ինչ : Ապա եթէ զանմեղն որ, որոյ ոչ ինչ ի նշուականացն գործեալ իցէ՝ սպանանիցէ, կամ վասն ինչս զերժանելոյ, կամ վասն

ստացուածս հատանելոյ, չարութիւն գործէ. և գործն նոյն է երկոցունց, բայց օրինակն ոչ նոյնպիսի:

Նա և յինչս առնուլ նոյն բանք են. որ պարզև ի տեսունէ կամ ձիբ ի բարեկամէ առնուցու, ոչ ինչ չարութիւն գործէ. իսկ որ բռնաբար յանաւագէն հանիցէ, չարութիւն գործէ. և առնուլն երկոցուն նոյն է, բայց օրինակ առնլոյն ոչ նոյնպիսի:

Նոյնպէս և աստուած պաշտութեան յօրինակէ անտի ցուցանի չարութիւնն. եւնէ զճշմարիտն Աստուած որ պաշտիցէ, գործ ազնուական գործէ. սպա եւնէ մոզեալ զճշմարիտն, քարանց և փայտից՝ որպէս թէ Աստուծոյ՝ պաշտօն մաստուցանիցէ, անհնարին վնաս գործէ. զի զօրինակ պիտոյիցն յանպատեն իրս դարձոյց: Եւնէ պատկեր որ գործիցէ, և ոչ վասն սիրոյ սիրելոյն՝ որ մահուամբ յաչացն վրիպեցաւ, կամ վասն զճարտարութիւն ցուցանելոյ, այլ ի պաշտօն առեալ երկիր պագանիցէ իրբ Աստուծոյ, գործ չարութեան գործէ:

Եւ այսպէս կազմածոյ իրաց ինչ ևս՝ միտք գործողին գործեն զչարն, որպէս և երկամ մերթ ի բարիս պաշտի, և մերթ ի չար . զի եթէ խոփ և գերանդի և մանգաղ ոք գործիցէ, ի բարւոք իրս պաշտեցաւ . ապա եթէ սուսեր և գեղարդն և սլաք, և այլ ինչ զէն՝ որ վնասակար մարդկան է, գործ չարութեան գործէ . և պատճառ չարութեանն գործելին, և ոչ երկամն :

ԺԱ. Իսկ մարդիկ ասեն, յանձննց ինչ ունիցին զայնպիսի շարժմունս, թէ յՄատուոյ լեալ իցնն, կամ թէ այլ ոք իցէ՝ որ զայն ի մարդիկ արկանիցէ :

ՅՄատուոյ մարդկան այսպիսի ինչ լինել՝ չթուի պատշաճ ասել, այլ ունել անձնիշխանութիւն և ազատութիւն սուսջնոյ մարդոյն եղելոյ յՄատուոյ, և ի նմանէն զնոյն իւրոց պայազատացն ժառանգել : Եւ արդ ասեալ զանձնիշխանութիւնն, հւմ կամի՝ ծառայանայ, որ մեծ շնորհն պարգևեալ է նմա յՄատուոյ . քանզի այլն ամենայն ի հարկէ ծառայէ աստուածական հրամանին . եթէ զերկնից

ասիցես, կայ հաստատեալ, և ոչ շարժի ի սահմանելոյ նմա տեղոյն . և եթէ զարեգականէ կամիցիս ասել, սակոյն և նա կատարէ զգաաուցեալ նմա զշարժումն, և չիշխէ խուսափել յընծացիցն՝ այլ ի հարկէ ծառայէ տէրունական հրամանին: Նոյնպէս և զերկիր սեղմացեալ տեսանեմք, և բարձեալ բերէ զհրաման հրամանատուին . և զայլան ամենայն համակերտս ծառայացեալս հրամանաց արարչին, և չիշխեն այլ ինչ քան զայն՝ յոր կարգեցանն՝ գործել . վասն որոյ գովեմք զնոսա՝ յաղագս զսահմանս հրամանացն պահելոյ :

Բայց մարդոյ առեալ գանձնիշխանութիւն, ում կամի՝ ծառայանայ . ոչ ի հարկէ բնութեան բռնադատեալ, ոչ ի զօրութենէն՝ որ նմա վասն լաւութեանց շնորհեցաւ՝ կասեալ, այլ ի հնազանդութենէ միայն շահի զօգուտն, և յանհնազանդութենէ զվնաս . և զայն ոչ եթէ առեղեռանէ ինչ լեալ ասեմք մարդոյն, այլ վասն լաւութեանց: Զի եթէ իբրև զմի ինչ յայլոցն բնութեանց լեալ էր՝ զոր ի հար-

կէն ծառայեն Աստուծոյ, ապա և վարձս
ընդ կամակարութեանն առնլոյ չէր ար-
ժանի, այլ իբրև գործի մի էր արարչին,
գոր թէպէտ ի չար վարէր և թէպէտ ի
բարի, ոչ պարսաւանք ինչ էին նմա և
ոչ գովութիւնք, այլ պատճառ այն էր՝
որ զնա այնպէսն վարէր. նա և ոչ զլա-
ի՛նչ գիտէր այնուհետև մարդն, քանզի
չէր հմուտ այլ իմիր, բայց այնմ ևեծ՝
յոր պատշաճեալն էր: Այլ Աստուած
այնպէս պատուել զմարդն կամեցաւ, զի
առ լաւութեանցն խելամուտ լինելոյ՝
զանձնիշխանութիւնն պարզեաց նմա,
որով կարող իցէ առնել զինչ և կամեսցի,
և զանձնիշխանութիւնն նորա ի լաւն
խրատէ դարձուցանել:

Որպէս հայր որ յորժամ զորդի իւր
խրատիցէ՝ որ կարող իցէ ուսումն ինչ
ուսաննել, չծուլալ յուսմանէն՝ այլ յառա-
ջադէմ լինել ի լաւն ստիպէ. վասն զի
գիտէ՝ եթէ կարող է յառաջադէմ լինել,
պահանջէ զուսումնն՝ յոր աւանդեցաւ:
Նոյնպէս և զԱստուծոյ պարտ է իմանալ՝
եթէ յօժարեցուցանէ զմարդն անսալ հրա-

մանոսց նորա . բայց զկամակար իշխանութիւնն ոչ հանէ ի նմանէ, որով կարողն է անսալ և չանսալ հրամանացն . այլ խրատէ և յօժարեցուցանէ զմարդն, զի լաւութեանցն ցանկացոյ լիցի, որովք արժանաւոր մեծաց պարգևաց լինիցի, եթէ անսայցէ Աստուծոյ . այլ զի և չանսալոյն իշխանութիւն ունիցի . քանզի ոչ եթէ վայրապար ինչ կամէր Աստուած զայնպիսի պարգև տալ, որ յաւիտենական անեղծութիւնն է . զի վայրապար իսկ էր այնպիսոյն տալ՝ որ ոչ ունէր իշխանութիւն երկոցունց, անսալոյ այնմ՝ զոր Աստուածն կամէր, և չանսալոյ այնմ՝ զոր նայն չախորժէր: Բայց իրաւամբք այն է, յորժամ արժանի ըստ որոց գործեացն որ ինչ առնուցու:

Եւ արդ զինքդ երևէր ընտրութիւն գործոցն, եթէ ոչ ունէր մարդն իշխանութիւն երկոցունց, և անսալոյն և չանսալոյն: Եւ արդ յայտ է թէ անձնիշխան եղև մարդն՝ առնել զբարի և ժտել ի չար. իբր ոչ եթէ չար ինչ առաջի կայր՝ յոր ժտիցի, այլ այն ևէ՞ առաջի կայր՝ կամ

անսալ Աստուծոյ կամ չանսալ, և զնոյն
և եթ պատճառ չարին իմանալ: Քանզի
լեալ մարդն սուղաջին՝ առնոյր պատուէր
յԱստուծոյ, և չհնազանդեալ աստուա-
ծական հրամանին՝ մտաբերէր ի չարիս,
և անտի լինէր սկիզբն չարեաց:

Ուստի ոչ ոք կարէ անարար ինչ* և
անձնաւոր զչարն ցուցանել. և դարձեալ
ոչ յարարչէն, այլ յանաստուծենէ դի-
պեալ ստուեգանոյլին, և յուրուք վարդա-
պետութենէ դրդեալ. զի ոչ եթէ այնպիսի
ինչ հաստատեալ բնութեամբ զմարդն
ցուցանել կարէ ոք: Եթէ այնպիսի ինչ
բնութիւն մարդոյն առեալ էր, ապա ոչ
ի բնութենէ արարածոյ և յատուածեղէն
գրոց նմա վարդապետութիւն ընծայա-
ն ոյր. որպէս ասէ ուրեք աստուածական
բարբառն, եթէ ի մանկութենէ մարդիկ
ի խնամս չարի միտեալ են. զի ցուցցէ
Թէ որ միտին՝ կամօք միտի, և ոչ ուրուք
բնութեամբ:

Արդ անաստուծիւնն և եթ՝ որ արտա-

* Անարարիչ:

քոյ Աստուծոյ կամացն գործիցի՛ պատ-
ճառ չարեաց իմանալի է . և նմին զայլ
որ վարդապետ ծածուկ հաշուել, զրդիչ
և ոչ բռնադատիչ, որ զմարդն ի լառու-
թեանցն մերկանալ կամեցաւ : Ապա եթէ
զպատճառն ևս կամիցին խնդրել, զնա-
խանձն՝ որ առ մարդն եղև՝ իմասցին
զպատճառն : Եւ եթէ զնախանձուէն ևս
ճշդիւք բննիցեն՝ թէ ուստի եղև, ասաս-
ցուք՝ եթէ յառաւելութենէ զմարդն պա-
տուելոյ . քանզի միայն մարդ ըստ պատ-
կերի և ըստ նմանութեան Աստուծոյ եղև :
Իսկ եթէ այնու զԱստուած պատճառ չա-
րեաց կամիցին ասել, անկանին յիմաստ-
նարար խորհրդոյ : Եթէ զնորա ինչ հա-
նեալ էր, և մարդոյն շնորհեալ, թերևս
յիրաւի պատճառ չարեաց կարծէր տուի-
չըն . ապա եթէ զնա նոյնպէս որպէս եղևն
պահեաց, և զմարդն այսպէս կամեցաւ
առնել, պատճառ չարեաց նախանձորդն
է : Քանզի ոչ եթէ յորժամ իցեն ուրուք
երկու ծառայք, և զմինն ի ծառայու-
թեան ունիցի, և զմիւսն յորդէգիրս գը-
րիցէ, և միոյն յարուցեալ ի վերայ զմիւսն

տպանանիցէ, մի թէ պատճառ չարեաց
զտէրն պարտ իցէ իմանալ, որ ոչ եհան
ինչ ի ծառայէն և շնորհեաց միւսոյն :

ԺԲ. Արդ և զայն ևս հարցանեն. Եթէ
չար ինչ չկայր առաջի, ուստի օձն՝ զոր
սատանայ կոչէք՝ իմացաւ զհանդամանս
չարին :

Ասեմք, եթէ սատանայ չար զստուն-
գանելն մարդոյն Աստուծոյ իմացաւ,
վասն որոյ զմարդն յայն յօժարեցոյց : Որ-
պէս յորժամ իցէ որ ուրուք թշնամի, և
Թագուցեալ զթշնամուծիւնն՝ գաղտ կա-
միցի վնասել, և չգիտիցէ զհանգամանս
վնասակարուծեանն, և շուրջ եկեալ յա-
ծիցի հնարս խնդրել. ապա գտեալ ժա-
մանակ՝ յորժամ որ ի բժշկաց թշնամուոյն
նորա պատուէր տայցէ յայս ինչ չհպել,
և յայս նիշ կերակրոց չճաշակել, որով
առողջութեանն կարիցէ հասանել, և նո-
րա լուեալ՝ վաղվաղակի ի կեղծիս բա-
րեկամութեան կեղծաւորեալ՝ զբժիշկն
պարտաւիցէ, և զօգտակարսն նմա վնա-
սակարս թելադրեալ կարծեցուցանիցէ,
և հակառակ պատուէրս հրամանաց բժըշ-

կին տայցէ, և այնու առնիցէ նմա վնաս. որ ոչ եթէ յառաջագոյն գիտէր զհանգամանս վնասակարութեանն, այլ ի պատուիրելոյ բժշկին գտեալ հնարս՝ եղև վնասակար: Նոյնպէս կարծի և զսատանայէ՝ նախանձելն նմա ընդ նախատեղծ մարդոյն, և չգիտել զհանգամանս վնասակարութեանն. քանզի ոչ եթէ չար ինչ առաջի կայր՝ ուստի զհանգամանս մարթէր առնուլ. ուսեալ յԱստուծոյ պատուիրանէն՝ որ մարդոյն տուաւ արգելուլ զնա ի ճաշակելոյ ի տնկոյ իմեքէ ի մահաբերէ, զայն յառաջադրեաց մարդոյն. որ ոչ եթէ անպիտան ինչ ի կերակուրս մարդոյ էր, և ոչ բնութեամբ տունկն մահաբեր, և վասն այնորիկ ինչ արգելաւ մարդն ի ճաշակելոյ ի նմանէ, այլ անաստութիւնն եղև պատճառ մահուան մարդոյն, իբրև յանցաւորի՝ որ անցանիցէ զհրամանաւ հրամանատուի՝ որ նմա կարգեալ իցէ:

Արդ ժտեցոյց Թշնամին զմարդն անցունել զհրամանաւն Աստուծոյ, որպէս զի ոչ եթէ ստուգեալ գիտէր՝ եթէ այնու

Նմա վնաս ինչ գործել կարիցէ, այլ կործեօք ի Թեժուս մատուցեալ, եթէ լիցի և Թէ չլինիցի. և յետոյ յԱստուծոյ պատուհասէն՝ որ առ մարդն եղև վասն պատուիրանագանցութեանն՝ իմացաւ եթէ պատուիրանք նորա մահ գործեցին, և յիրաւի պատժեցան և նա և մարդն՝ զոր յօժարեցոյց յանաստութիւնն, ճաշակել ի փայտէն՝ որ ոչ բնութեամբ մահաբեր էր, այլ յԱստուծոյ սպառնալեացն եղև այնպիսի իրաց պատճառ :

Եւ որպէս բժշկի ոչ կարեմք մեղադիր լինել՝ վասն յառաջագոյնն զգուշացուցանելոյ որով օրինակաւ կարիցէ մարդն առողջանալ, և նորա թողեալ զպատուէրս բժշկին՝ անսայցէ Թշնամւոյն՝ որ զվնասարար իրատան տայցէ նմա, որով ոչ ըզպատճառս վնասուն ի բժշկէն՝ որ յառաջագոյնն գուշակեաց նմա՝ իմանալի է, այլ ի Թշնամւոյն որ ի պատուիրանէ բժշկին նմա զվնասն հնարեցաւ. նոյնպէս և զստամայէ ստեմք լեալ Թշնամի մարդկան՝ որ չև ևս գիտէր զհանգամանս շարեաց, այլ ի պատուիրանէն Աստու-

ծոյ ուսեալ՝ կամեցաւ փնասել մարդոյն . որպէս զի եթէ առանց Աստուծոյ կամաց ի ծառոյն ճաշակիցէ՝ առնուցու պատիժ զմահ : Քանզի եթէ յառաջագոյն չէր գուշակեալ Աստուծոյ մարդոյն չուտել ի կերակրոյ ծառոյն , և նորա յանգէտս կերեալ , չլինէր նմա պատիժ մահ . կամ որպէս թէ առ ի չգիտանա եկեր , կամ թէ առ չժուժալոյ ի կերակրոյ ծառոյն , չէր ինչ պատժի պարտական : Քանզի և մանուկ կամնակեր՝ որ յայլ ինչ կերակուր մտարերիցէ , ոչ պատժելի է՝ այլ արգահատելի , որպէս թէ առ ի չգոյէ կամին յայն յօժարեաց : Նա և օձն , որ է սատանայ , յիրաւի պատժեցաւ՝ վասն ընդ անագորոյն թշնամութեան ընդ մարդոյն ունելոյ :

Եւ արդ սկիզբն չարեաց զնախանձն ասեմք , և զնախանձն յառաւել զմարդն պատուելոյ , և զչարիսն յանհնազանդութենէն : Զի Աստուած այնպէս առաւել զմարդն պատուեաց , և նորա անաստեալ՝ զընկէց զպատուիրանն : Ուստի զամենայն ինչ որ լինի չար , ոչ բնու .

Ուսմբ չար գիտեմբ, այլ զի առանց կամացն Աստուծոյ գործին իրբ ինչ՝ լինին չար :

Նա և ընդ լինելն իսկ սատանայի յԱստուծոյ, գիտաց՝ եթէ անաստել ումեք Աստուծոյ՝ չար է և ոչ բարի . քանզի ոչ եթէ անմիտ ինչ որ եղև նա յԱստուծոյ՝ եթէ չգիտէր, եթէ որ ինչ ըստ Աստուծոյ կամացն լինի՝ բարի է, և որ ինչ արտաքոյ քան զնորա կաման՝ այն չար է . և վասն այնորիկ յիրաւի տանջէ զնա Աստուած, զի գիտէ նա զբարին, և ոչ առնէ . և հմուտ է չարին, և ոչ խորշի : Եւ ոչ չար և չարչարիչ հաստատեաց զնա Աստուած . և ոչ փորձիչ՝ եթէ նովաւ փորձեալ զարդարս զտեսցէ . և ոչ ինքն յանձնէ չար գտեալ, և ոչ անարար և հակառակ Աստուծոյ . այլ մտաւոր եղեալ յԱստուծոյ, և հմուտ գիտութեան՝ թէ չար է հակառակ կալ Աստուծոյ հրամանին, և յայն զոր գիտէրն՝ թէ չար է՝ յանդգնեցաւ, զանաստուծենէն ասեմբ . և անաստուծիւնն ոչ եթէ անձնաւոր ինչ յառաջագիւտ էհաս ի գիտութիւնն

սատանայի, այլ իբրև զմի ինչ եղեալ ի
դիպաց կամեցելոյն :

Նա և զմարդոյ յիրաւի, սսեմք, կրել
պատուհաս ընդ որոց գործիցէ. քանզի
կամաւ երթայ յուսումն այնպիսի իրաց,
յորոց յորժամ և կամիցի՝ և մեկնել կա-
րող է. քանզի և կամելոյն և չկամելոյն
ունի իշխանութիւն, զորոյ զհետ երթայ
և կարելն զոր ինչ կամիցի առնել :

ԺԳ. Արովհետև, սսեն, չարեաց ա-
րարիչ զԱստուած չկամիք սսել, այլ ի
մարդկանէ եղեալ Թելադրութեամբ սա-
տանայի ի հնազանդելոցն նորա և ի խա-
բեցելոց, և յիրաւի կրեն պատիժս. զի
կարէին հատանել և ընկենուլ ի բաց
զչարիսն, և ոչ կամեցան, և արդ վասն
նորին իսկ սատանայի հարցցուք. այն-
պիսի արդեօք արար զնա Աստուած, եթէ
ինքնին այնպիսի չէր՝ և յօժարեաց ի չա-
րաբարել :

Եթէ այնպիսի արարեալ էր զնա Աս-
տուծոյ, պատիժս ի նմանէ չէր պարտ
պանհանջել, զի պահեաց զպայման բնու-
թեանն՝ յոր արարն զնա Աստուած. և որ

Անգիտութիւն կարծել զԱստուծոյ՝ անհնարին յիմարութիւն է . քանզի միայն ինքն կանխագէտ է հանդերձելոց : Այլ քանզի բարերար էութիւն է Աստուած, ոչ կամեցաւ զազնուականութիւնն իւր ծածկել . վասն որոյ յառաջագոյն գիտէր զսատանայէ՝ եթէ Թիւրքելոց է, և զմարդիկ յանցուցանելոց՝ առ ի չունկնդիր լինելոյ հրամանաց նորա, որով միանգամայն վասն անձնիշխանութեան մաքրոյն երեւելոյ արար զնա Աստուած . զի առաւելութիւն բարերարութեան նորա յայտնի լիցի մարդկան, վասն Թողութեան տալոյ մարդկան յառաջագոյն գործելոցն մեղաց : Զի յորժամ զսատանայ ամպարշտացեալ տեսանիցեն և չբարձեալ ի միջոյ, և վասն իւրեանց մեղացն իմանայցեն՝ Թէ գոյ հնար Թողութեան ապաշխարութեամբ . զի Աստուծոյ բարերարութիւնն ցուցանիցի, և մարդիկ զշնորհն նորա գիտացեն . զի եթէ այն այնպէս չէր լեալ, և ոչ բարերարութեանն նորա որ խելամուտ լինէր :

Նա բնաւ իսկ, ասեն, յետ Թիւրքելոյն

սատանայի և խաբելոյ զմարդն՝ ընդէր իսկ ոչ եբարձ ի միջոյ, զի մի գրագուճս սպանանիցէ:

Ոչ եթէ չէր կարող Աստուած բառնալ զսատանայ ի միջոյ, քանզի չիք ամենեւին տկարութիւն զԱստուծով. այլ զի չէր ինչ մեծ գործ Աստուծոյ զսատանայ ինքնին անձամբ սպանանել, և զարարած մի զիւր փոքր յոչինչ դարձուցանել, զի մի կարծիցի՝ թէ վասն չժուժալոյ չարութեանն նորա սպան զնա: Երկրորդ անգամ՝ զի անձանօթ ևս լինէր առ յայտայ մարդկան Աստուծոյ բարերարութիւնն, թէ յառաջագոյն սպանանէր ըզսատանայ. զի ոչ որ ունէր նշանակ ինչ յայտնի բարերար կոչելոյ զԱստուած: Այլ թերևս և կարծիք ինչ ի մէջ մտանէին՝ թէ հաւասար ինչ որ էր նա Աստուծոյ, և աճապարեաց ի միջոյ եբարձ. վասն որոյ պահեաց զնա, և ոչ կորոյս ի միջոյ, զի մարդիկ յորժամ լաւութեանցն հմուտ լինիցին, յաղթեցեն նմա՝ փոխանակ այնոցիկ՝ որք յառաջնումն յաղթեցան ի նմանէ:

Այն իսկ մեծ և զարմանալի է, զի Տարդն Աստուծոյ՝ վառեալ Աստուծոյ օգնականութեամբն, պատերազմեալ յաղծիցէ սատանայի : Որպէս մարտուսոյց որ ամենայն հնարիւք հնարեալ զիւր աշակերտան թեքել, առ ի ցուցանելոյ զհանգամանս մարտիցն, որով մարծիցեն յաղծել ախոյանից, և առաքիցէ զնոսա ի հրահանգս մրցել ընդ ախոյանան, և յաղծութեանցն ուշ առնել խրատիցէ, մինչև զկեանս անգամ արհամարհել . զի լաւ համարի թէ վասն անուան բարիոր մեռանիցին, քան թէ կենդանի կայցեն և վատանուն լինիցին : Եւ նոցա զթելադրութիւնս վարդապետին ի մտի եղեալ, և զպարզես ընդ յաղծութեանն, գեր ի վերոյ լինիցին ախոյեանին, և պատկեալ առ վարդապետին հասանիցեն, և նշանակ նգնութեան ընդ ախոյանին՝ առ նա զպսակն բերիցեն : Ապա եթէ զմարտուսոյցն զմտաւ ոչ ածիցեն, և յաղծութեան և պսակի ոչ ցանկանայցեն, կործանին վատանուն յախոյանէ անտի . յիրաւի այնուհետև թշնամանին և տանջին, և

մահու պատիժ փոխանակ ընդ վատու-
թեանն կրեն :

Նոյնպէս և զԱստուծոյ իմանալի է ,
Թէ իւրովք պատուիրանօք վառէ գեղե-
ցիկ զմարդիկ՝ առ ի պատկելոյ զյաղթողն,
և յամօթ առնելոյ զվատացեալն . իսկ
եթէ ոք յոչինչ զԱստուծոյ զպատուի-
րանան համարիցի , յորժամ մրցել ընդ
քանաարկուն մարտնչիցի , վաղվաղակի
կործանի , քանզի չունի զնշանակս յաղ-
թութեանն . և յ՛ուսւի կրէ պատիժ պա-
տուհասից այնպիսին , զի ոչ նմանեաց
ընկերին՝ որ կռուեցաւ և յաղթեաց :

Արդ վասն այնորիկ Թողեալ է Աստու-
ծոյ զսատանայ իբրև ի հրահանգս կռուա-
նոցաց յաշխարհի , զի յորժամ իւր նա-
հատակեալքն կռուիցին և յաղթիցեն նմա՝
պարծանք առաջնոյ յաղթութեանն նորա
քակեսցին յայժմուն և յայնպիսեացն մարդ-
կանէ , որ լաւութեանցն ցանկութեամբ
պարտիցեն զնա , և նշան յաղթութեան
զնահատակութեանն կանգնիցեն : Քանզի
կրիսան արկեալ ընդ ոտիւք մերովք՝ ան-
կեալ դնի մեռեալ , և կործանի՝ առ ի

լաւութեանցն ցանկութեան մերոյ ի պարտութիւն մատնեալ :

ԺՆ. Արդ յետ այսր ամենայնի հաւանութեանց յամառեալ զնոյն ի մէջ բերեն, բնութեամբ են՝ ասեն՝ չարիք, և ոչ կամածինք :

Ասեմք. եթէ բնութեամբ իցեն, ընդէր օրէնք ի Թագաւորաց դնիցին, և սաստք ի յիշխանաց, և պատիժք ի դատաւորաց. ոչ ապաքէն վասն կարենլոյ չարեացն : Եւս, թէ բնութեամբ իցեն չարիքն, ոչ պարտի օրէնադիրն օրէնս դնել, և ոչ իշխանն պատիժս ի վերայ չարագործին ածել : Ընդէր պատժիցեն զայն՝ որ ոչ կամօքն չար իցէ, որում արգահատելն պարտ էր, և ոչ պատիժս ի վերայ հասուցանել :

Եւ արդ այնպիսոյն եթէ կին շնայցէ, չպարտի մեղադիր լինել. քանզի ոչ կամաւ՝ որպէս ասենն՝ յօժարեցաւ ի չարն, այլ բնութեամբ բռնադատեցաւ : Եւ եթէ որդւոյ իւրոյ սուր առեալ՝ ի վերայ խաղայցէ, մի լիցի նմա մեղադիր. զի ոչ իւր կամաւ երթայ, այլ չարն տանի զնա

յայն : Եւ եթէ ի դրացւոյ և ի բարեկամէ
Թշնամանեացի՝ մի փոխարէն Թշնամա-
նեացէ, այլ առաւել արգահատեացէ ևս.
զի ոչ եթէ նա ինչ Թշնամանէ, այլ չարն՝
որ բռնաբար վարէ զնա : Նոյնպէս՝ յոր-
ժամ դուստր զմայր անարգիցէ, և նու
զկեսուր իւր, և կին զայր, և ծառայ
զտէր, և եղբայր զեղբայր, մի ինչ տար-
ցին ընդ միտ, որք անարգեցանն, այլ
արգահատեացեն նոցա որպէս ի չարէն
բռնադատելոց :

Իսկ եթէ տեսանեմք՝ Թէ Թագաւորն զիւ-
րոց օրինաց վրէժս պահանջէ, և պահանջ-
մամբ վրիժուցն զվնասն կարճէ, և դա-
տաւորն զգողն և զաւագակն պրկէ և
քերէ՝ վասն զվնասակարուծիւնն ի միջոյ
բառնալոյ, և հայր զորդի դժնեայ մահա-
պարտեալ՝ դատաւորաց մատնէ, և այլքն
ամենեքեան զիւրաքանչիւր զանցնիւր
զարգանաց վրէժս պահանջեն՝ կամ ան-
ձամբ կամ իշխանօք, յայտ է Թէ չարիքն
որք զործին՝ կամածինք են և ոչ բնա-
կանք : Բայց աղէ՛ դու զկարին իսկ զոք
շուայլեալ ցանկու՞մամբ՝ պրկեա և մտրա-

կեա, տես թէ բնաւ ամենևին գտանիցի ի նմա յիշատակ ցանկութեանն : Եւ արդարեւ ոչ ինչ ընդ վայր աաացեալ է բան Իմաստնոյն , թէ ծառայ որ ընդ ունկն ոչ լսէ՝ ընդ մկանունս տան լսել նմա :

Նա և յայլուստ ևս մարթեմք իմանալ, զի մարդոյ բնութիւն բարեաց ցանկացող է, և ոչ չարեաց : Զի շունն, որ շնայ, մինչ դեռ իւկ ի գործ շնութեանն իցէ՝ եթէ որ շուն կոչէ զնա, ըմբոստանայ, պոռնիկն, որ յայտնի պոռնկի, զանուն պոռնկութեանն չախորժէ լսել. նոյնպէս և գողն և աւազակն, և այլ ևս չարագործքն, թէպէտ և զգործ չարագործութեան գործեն՝ զանուն չարագործութեանն յանձն ոչ կամին առնուլ : Նա և կեղծաւորն կեղծաւորեալ, որ մեղմեխանօք ընկերին կամիցի վնաս առնել, թագուցանէ զկեղծաւորութիւնն, և որպէս թէ բարւոյ ինչ խրատ տայցէ՝ հրապուրեալ արկանէ ընդ վնասի՝ ք զանմեղն . և եթէ ոչ զբարւոյ զդէմս զգեցեալ մեղմեղիցէ, չկարէ ըստերիւրել յիրաւանց զիրաւագէտն :

Նա և յորժամ զխիստ ոք իշխան կամիցի

ի քաղցրութիւնն ածել, չկարէ յայտ եր-
թալ ասել՝ թէ դու խիստ ես, այլ քաղց-
րախառն բանիւք մատուցեալ ողորբէ՝ թէ
դու, տէր, քաղցր ես և բարերար ամե-
նեցուն, ամենեքին գոհ են զքէն, բոլորք
առ իրաւագէտս ունին. և այնպէս կարէ
մեղմով քաղցրացուցանել զխստութիւն
իշխանին, և խոնարհեցուցանել ածել
յիրաւն և յարժան: Նոյնպէս և առ ցա-
սուցեալն և տրտմեալն և առ նախանձո-
տըն քաղցրութեամբ որ մատչի և ցածու-
ցանէ. և անտի յայտ է՝ թէ բարեաց
ցանկացող է բնութիւն մարդկան, և ոչ
չարեաց:

Եւ եթէ զազանացն զազանութիւն չար
ինչ բնութեամբ կարծեցուցանիցէ նոցա,
գիտացեն՝ զի կէսքն յանասնոցն ի պէտս
որարան, որպէս և արջառ և ոչխար և
ամենայն ինչ որ ուտելի է և կրելի է.
և կէսքն վասն երկիւղ ի միտս մարդկան
ծնուցանելոյ: Զի թէ զազանք ահագինք
են, և վիշապք և օձք և այլ ճճիք վա-
սակարք, և մարդն այնչափ հպարտա-
ցեալ է՝ մինչ ըստ Աստուծոյ երկիւղին

սոհմանա արտաբոյ ելեալ անաստէ,
եթէ այնպիսի զարհուրեցուցիչք չէին՝
որչափ ևս առաւել չկայր երբէք յա-
կաստանի :

Նա և նոքին իսկ, որ չարքն կարծին
անմտաց, երբէք երբէք օգտակարք լի-
նին և զերծուցիչք ի մահուանէ : Ձինչ
չար քան զօձ կայցէ, և ի նմանէ Թերի-
ակէ. և ի սպանող դեղոց, որք ի նեն-
գութենէ մարդկան կազմեցան, չև հասու-
ցեալ և անդէն բուժէ : Եթէ բնութեամբ
չար ինչ էր օձ, կամ չարի իրիք արա-
րած, ապա չգտանէր ինչ ամենևին ի
նմա օգտակար, և ոչ զգօնանայր երբէք
ի զազանութենէ անտի իւրմէ. նա աւա-
նիկ տեսանեմք ի հնարագիտութենէ Թով-
չաց զգօնացեալ, և իբրև զչուան խաղա-
լիկ է նոցա, և բազում անգամ բնակեալ
ի տան՝ չմեղանչեն բնակչացն :

Եւ արդ եթէ հեծանոս իցէ՝ որ չար
ինչ բնութեամբ կարծիցէ, յանդիմանեացի
յիւրոց արուեստակցացն օձապաշտացն.
որ այնչափ զգօնացուցանել զօձս գիտեն,
մինչև կոչել յուռթիւք ի տունս, և կերա-

կորս մատուցանել, որպէս բարիլացիքն
վիշապին՝ զոր պաշտէինն . և սպան զնա
Աստուծոյ սիրելին՝ նովին ընտելական
կերակրովն :

Եւ եթէ մոգ իցէ, և չարի արարած
զգազանսն վասն զազանութեանն ասիցէ .
Ի հասարակաց մտաց փաշաման կրեալ
ըմբերանեացի : Զի եթէ զազանքն չարի
արարածք իցեն, և երկիր բարւոյ . զի-
նորդ բարւոյն արարած չարին արարա-
ծոց դայեակ մտեալ՝ սնուցիչ լինիցի, որք
ի նմանէ կերակրին և ի ծոց նորա հանգ-
չին . զի երկու հակառակք իրերաց՝ մի-
մեանց ծախիչք են, որպէս խաւարի
լոյս, և ջեր սառամանեաց :

Արդ եթէ զազանք չարի արարածք
էին, և երկիր բարւոյ, ծախել պարտ էր
զնոսա երկրի՝ և ոչ սնուցանել, սպառել
և ոչ սերել . ապա եթէ երկիր և զգազան-
սն սնուցանէ և ոչ սպականէ, յայտ է՝
եթէ յորմէ արարչէ երկիր լեալ է, ի նմա-
նէ և զազանքն արարեալ են . և չիք ինչ
չար բնութեամբ . քանզի չիք ինչ չար
սրարիչ բնութեամբ : Եւ մանաւանդ թէ

և գազանք իսկ, զորոց ասեն՝ Թէ ի չարէ արարչէ եղեալ են, ցուցանեն Թէ չեն ուստեք՝ այլ յերկրէ, այնու զի յերկրէ կերակրին և ի նմա բնակեն, և անդրէն ի նոյն շրջեալ հողանան :

Նա Թէ և ի չարէ ինչ էին չարք արարեալք, ոչ ինչ ի նոցանէ օգտակար գտանէր, այլ ամենևին իսկ վնասակար : Իսկ արդ եթէ տեսանեմք, զի կիսոցն մորթքն պատուարան մերկուծեան մերոյ լինին, և կիսոցն ճրագուն դեղնեղի լինի, և այլ ինչ յանդամոցն, որպէս առիւծուն և արջոյ և այլոցն՝ ըստ իւրաքանչիւր մի ըստ միոջէ, յայտ է՝ եթէ ի բարւոյ արարչէ լեալ են, վասն միոյ իրիք օգտակարին գտանելոյ ի նոսա : Զի որ չար ինչ է, նորա և ամենայն ինչ վնասակար է, և մորթ և միս . այլ նոցա որպէս զմորթն զգենումք, և ոչ վնասէ, և զմիսն եթէ սիրտ ուրուք առնոյր և ուտէր՝ ոչ վնասէր . որպէս վարազի՝ որ գազանագոյն է քան զամենայն գազանս՝ ուտի միսն, և ոչ չնասէ . նոյնպէս և նոցայն՝ եթէ ուտէր որ՝ չվնասէր :

Եւ յարջառ, զոր ասեն՝ եթէ ի բարւոյ
արարչէ արարեալ է, զտանի ինչ զնա-
սակարուծիւն: Զցլու միս ուտել՝ դար-
ման է մարմնոյ, բայց եթէ զարիւնն որ
ըմպիցէ՝ սատակի: Նոյնպէս և ի բան-
ջարս է ինչ՝ որ առանձին սատակիչ է, և
խառնեալ ընդ այլ բանջարս՝ բժշկիչ
պէսպէս ցաւոց լինի: Զմանբագորն եթէ
որ լոկ ուտիցէ՝ սատակիչ է, և խառ-
նեալ ընդ այլ արմատս՝ քնածու լինի քը-
նահատաց: Եւ զհազար՝ եթէ ի տօթ ժա-
մանակի ուտիցէ որ, քանզի զովացուցիչ
է, զտապս ի փորոյն փարատէ. և եթէ
ի հով ժամանակի ուտիցէ որ, զնասէ.
և եթէ զջուրն քամեալ անապակ ըմպիցէ
որ, սատակի. և եթէ զսերմն աղացեալ՝
ջրով ըմպիցէ որ, ի ցանկութենէ արկանէ:
Եւ կանեփուկն թուի ինչ է, որոյ սերմն
նորա դեղ է, և նոյն դարձեալ կասեցու-
ցիչ՝ ցանկութեան: Եւ մոլախինտոդ, որ
առանձինն ի յայտնի ինչ ժամանակի ըս-
պանող է, նովիմբ զմաղձս հնացեալս հը-
նարին բժիշկք հատանել: Եւ կաղանջա-
սան ազգ ինչ՝ առանձինն սպանող է, և

խառնեալ ընդ այլ դեղոյ՝ մաղձադեղ է բուժիչ ի մահուանէ :

Արդ յայսպիսի իրս անհարժս առ ոչ ուղիղ հայելոյ, կարծեցին եթէ չար ինչ բնութեամբ իցէ. բայց Աստուած այսպէս իմաստուն զմարդն կազմեաց, զի և ի դարմանիչսն մարմիցէ վայելէլ. և որք փաստակարքն կարծիցին, և անտի ևս հնարիւք օգտակարութիւնս կարիցէ գտանել, առ ի յանդիմանելոյ զբարս անմտացն՝ եւ չիք ինչ որ բնութեամբ չար է :

ԺՂ. Բայց Թէպէտ և նորա աստուածական օրինացն ոչ հաւատան, մեր յուղարդ պատասխանելոյ զմեր ընտանիս մի գրկեսցուք :

Այնչափ ինչ չար ի գազանացն բնութեամբ ոչ գոյր, մինչև ածեալ զնորարարսն առ նորաւտեղծն՝ նմա նոցա անուանս հրամայէր դնել. և եթէ մօտ ոչ գային, զխնորդ միոյ միոյ ըստ իւրաքանչիւր ազգաց անուանս յօրինէր. ապա եթէ մօտ գային, և ընտելութիւն ընդ մարդոյն ունէին, յայտ է՝ եւ ոչ չարք էին, և ոչ մարդոյն փաստակարք. այլ յետ յան-

ցանելոյ մարդոյն զԱստուծոյ պատուի-
րանան՝ տուան նմա զարհուրեցուցիչք,
առ ի չհպարտանալոյ հողեղինին՝ որ ի
հողոյ եղև, և ի հող դառնալոց էր :

Եւ առաջնոյ չվնասակարութեան զա-
զանացն մարդոյ՝ աժմու համբոյրս և ըն-
տելութիւնս վկայեն : Զի ոմն զգայլոյ կո-
րիւն սնուցանէ, և իբր զշան կորիւնս՝
առ ընտելութեան ընդ անձն անկանին :
Եւ միւսն զառիւծու կորիւն սնուցեալ՝
աժէ ի համբոյր և ի քծինս, մինչև պա-
տել զսնուցանելեան. և եթէ այլ որ
ի նա հուպ գայցէ, չմոռացեալ զբարս
զազանութեանն՝ ի վերայ յարձակի. և
նորա սաստեալ զազանին իբր շան,
ցածուցանէ յանաստ զազանութենէն :
Եւ այլ որ զարջոյ թոժիւն սնուցեալ՝ կա-
քաւիչս ուսուցանէ, և նմանեցուցեալ
բարուց մարդկան՝ զգազանաբարոյն ցա-
ծուցանէ : Եւ այլ որ զկապիկս անա-
պատականս ըմբռնեալս՝ հտպիտս և ըն-
չապտուկս և ամենաչար ուսուցանեն :
Եւ այլոց զբարբս իզակերպս կալեալ
ճովչուժեամբք յընտելութիւն մարդկան

ածեն , ջրեցուցեալ զՅոյնսն սպանողս :

Արդ եթէ չար ինչ էին գազանքն բնութեամբ , չէր հնար վնասակարացն ընդ իւրեանց վնասակարին ընտելումիւն ունել : Եւ եթէ զխորշակս և զսառամանիս ի վնասակարութեանն ի չարէ արարչէ կարծիցեն , գիտասցեն . եթէ ոչ ձիւն և սառամանիք պնդէին զլէրինս , արմատք խոտոց ոչ պարարէին . և եթէ ոչ տօթ ջեռուցանէր զանդաստանս , պտուղք ոչ հասանէին :

Ժէ . Եւ եթէ զախտս և զհիւանդութիւնս և զմահս տարածամս , և զքնաւ զմահ իսկ ի չարէ ինչ արարչէ իմանայցեն , եթէ աստուածական օրինաց հաւատային՝ անդատին յօրինացն առնէաք պատասխանի : Բայց որովհետև ի չարէ արարչէ դնեն զայսպիսի անհարժումիւնս , հարցցուք և մեք ցնոսա . բարեացն արարիչ և չարեաց՝ ո՞ քան զո հարուստ իցեն : Եթէ ասիցեն՝ եթէ բարեացն արարիչ հարուստ է , ասեն . զի եթէ հարուստ որ էր նա քան զչարեացն արարիչ , ոչ տայր նմա զվնասակարութիւնսն յիւր ի բարի

արարածսն արկանել . նա և տեղի ևս
չէր պարտ տալ նմա յիւրուն վայրսն :
Զի եթէ կարող որ ինչ էր , նախ իւր տե-
ղիս զատ ի նմանէ առնէր , և ապա զա-
րարածս՝ զինչ և կարող էր առնել :

Արդ զայն ասացեն . կարող էր զնա
մերժել բարին յիւրոց ի բարիոք արարա-
ծոցն , եթէ չէր կարող : Եթէ ասիցեն՝
եթէ կարող էր , լուիցեն . եթէ կարող էր
մերժել զչարն և ոչ մերժեաց , ինքն է
պատճառ վնասուն . և եթէ ոչ էր կարող
մերժելոյ զչարն , գտանի՝ զի հարստա-
գոյն քան զնա էր չարն , որ բռնաբար
նեղէ և ապականէ զբարիոք արարածս
նորա : Դարձեալ և այն ևս սուտ է . զոր
ասենն , թէ ի վախճանի յաղթէ նմա բա-
րին . զի որ յառաջնունն չկարաց յաղ-
թել , յայտ է՝ թէ և ի վախճանին չկարէ
յաղթել :

Այլ մեր զցաւոց և զմահուան բազում
ինչ պատճառս ունիմք ճշմարիտ բանիւ
ի մէջ բերել : Նախ այն իսկ՝ զի յորժամ
մարդն զՍատուծոյ պատուիրանաւն անց ,
ապա եղև ընդ ցաւովք և ընդ մահուամբ .

քանզի ցկինն ասաց՝ Թէ ցաւովք և տրտմութեամբ որդիս ծնջիր. և ցայրն՝ Թէ աշխատութեամբ և քրտամբք երեսաց քոց կերիցես զհաց քո, մինչև լիցի քեզ դարձ անդրէն յերկիր՝ ուստի առար. զի հող էիր, և ի հող դարձջիր : Որով յայտ է, զի Թէպէտ և բնութիւն մարդոյ՝ քանզի մարմնապատ է՝ ընդ ցաւովք և ընդ մահուամբ կարձէր, այլ Թէ կացեալ էր ի պատուիրանին՝ պահէր զնա կենդանարարն կենդանի. որ յոչընչէն կարող եղև զշունչ մարդոյն առնել, և պահէ միշտ կենդանի և անմահ, նոյն և զմարմինն՝ զոր յերկրէ ստեղծ՝ կարող էր պահել կենդանի :

ԹԸ. Այլ իբրև զայս լսեն Թշնամիք ճշմարտութեանն, ազգի ազգի զինուր վառին ընդդէմ ստուգութեանն. զի կէսքն ասեն՝ Թէ չէր մարմ մարմնաւորի անմահ կալ. և այլքն ասեն, վասն զի ոչ տեւէր մարմինն ընդ շնչոյն յերկար ժամանակս կեալ, հարկ է անտևականին մեռանել :

Այլ զառաջինսն յանդիմանեն Եղիայ և

Ենովք, որ ցայժմ կենդանի են . և զայլսն՝ հասարակաց համօրէնն յարութիւն : Զի եթէ այժմ վասն զի անտեական են մարմինք՝ յայն տակս մեռանին, ապա և ի յարութեան՝ ըստ նոցա բանին՝ չտոկան ընդ շնչոյն . և այսու յայտ առնեն՝ Թէ զյարութիւն իսկ մարմնոյ խտիանել կամին, ուր աստուածական գիրք և արարածոց բնութիւնք անդադար վկայեն զյարութենէ մեռելոց :

Այլ ասեն . Թէ ոչ մահկանացու իսկ էր մարմին, զիմարդ էր՝ զի վասն գոյզն յանցմանն անկանէր ընդ մահուամբ, և ոչ արգահատէր նմա արարիչն և ներէր յանցմանն :

Զի ներող և արգահատող է արարիչն, այն ամենեցուն իսկ յայտնի է . և առաւել յայնմանէ, զի յետ յանցանելոյ մարդոյն՝ իշեալ անմարմինն՝ իբր զմարմնաւոր ոք ոտնաձայն առնէր ի դրախտին . և մեղմով և սղերսալից բարբառով ասէր ցյանցուցեալն՝ ո՛ւր ես Ադամ, զի մի տազնապեցուցեալ՝ չտացէ ուշաբերել նմա ապաշխարութեան . և զի չեկն ի

զղջումն յանցուցեալն, յիրաւի կրեաց
պատիժ զմահ :

Դարձեալ և այլազգ ևս. զի իւրոյ
արարչին յառաջագոյն պատուիրեալ էր
նմա՝ Թէ յորում աւուր ուտես ի պտղոյ
ծառոյն, ի նմին աւուր մեռանիս . և
Թշնամին յետոյ եկեալ ասէր՝ ոչ մեռա-
նիս, այլ իբրև զաստուածս լինիս : Եւ
արդ ի՞յր բանից պարտ էր հաստատուն
լինել, մյնր՝ որ յառաջագոյն զգուշա-
ցոյց, և կամէր ունկնդրութեամբ պա-
տուիրանին զնա անմահ պահել, եթէ միւ-
տոյն՝ որ պատրանօք ջանայր զնա մահկա-
նացու առնել :

Եւ եթէ չէր արարչին յետ յանցանելոյ
զպատուիրանաւն զմարդն մահկանացու
արարեալ, հանապազ մարդն սատանայի
հաւատայր, և ոչ Աստուծոյ. զի սա
ասաց՝ եթէ ուտես ի պտղոյն, մեռանիս .
և նա ասէր՝ Թէ ուտես, չմեռանիս, այլ
իբրև զաստուածս լինիս : Արդ եղ մահ ի
վերայ բնութեանս մարդկան արարիչ բը-
նութեանն . զի իւր բանն հաստատեցի,
և չար խրատտուն պարտաւորեալ զաս-

նիցի . զի Թէպէտ առ ժամանակ մի վտան
այսց երկուց պատճառանաց ընդ մա-
հուամբ անկանիցի , այլ ըստ իւրում կա-
րողութեան յարուցէ միւսանգամ , և
յանսպառ յաւիտեանս կենդանի և անմահ
պահեսցէ : Եւ որ զհրեշտակս և զհոգիս
մարդկան յոչընչէ արարեալ՝ կենդանիս
և անմահս պահէ , նոյն և զմարմինս կա-
րող էր կենդանի պահել՝ Թէ չէր առաջնոյ
մարդոյն զԱստուծոյ հրամանն զընկեցեալ

ԹԹ . Այլ զի Աստուած մահուան չէ
պատճառ , վկայեսցէ ամէնարուեստ ի-
մաստունն , որ ասէ՝ եթէ Աստուած զմահ
ոչ արար , և ոչ խնդայ ընդ կորուստ
մարդկան . այլ հաստատեաց Աստուած
զմարդն յանեղծութիւն պատկերի իւրոյ
մշտնջենաւորութեանն , և նախանձու բան-
սարկուին եմուտ մահ յաշխարհ : Եւ դար-
ձեալ ինքն իսկ ասէ . ես ասացի՝ Թէ
աստուածք իցէք , և որդիք բարձրելոյ
ամենեքին : Այսինքն՝ եթէ ես զձեզ ան-
մահս արարի , եթէ կացեալ էիք յիմում
հրամանին . բայց որովհետև ոչ կացէք
չիմում պատուիրանին , դուք իբրև զմար-

դիկ մեռանիք, իբրև զմի յիշխանաց անկանիք. ես ոչ ընդ ձեր մահ կամէի, և ոչ ընդ իշխանին վատ խրատտութիւն անկանել:

Այլ բնաւ իսկ, ասեն, ընդէր եմոյծ զնոսա ի կռիւս ընդ միմեանս:

Այսու զանձնիշխանութիւնն սատանայի և զմարդոյն կամին խափանել. զի Աստուած՝ որ աննախանձն արար զնոսա անձնիշխանս, ոչ կամէր թէ որպէս զանատունս ի հարկէ վարիցին, և սպա անձնիշխանութիւնն այնուհետև չլինէր անձնիշխանութիւն:

Բայց Աստուած թէպէտ և ունէր իշխանութիւն զիւրոյ արարածոյն զհանգէսն տեսանել, այլ ոչ ինքն դրդեաց ըզնոսա անկանել ընդ միմեանս: Իբրև ետես զսատանայ նախանձու բորբոքեալ, Թոյլ ետ անձնիշխանին ընդ անձնիշխանին ոգորել. քանզի գիտէր՝ եթէ ոչ ինչ տկարագոյն է սորա անձնիշխանութիւնս քան զնորայն. և ոչ նա կանխագէտ, և սա ոչ կանխագէտ. և ոչ նա բռնաւոր, և սա տկար ոք: Եւ զի չէր բռնաւոր ոք,

յայնմանէ յայտ է՝ զի ցկինն պատրանօք մատուցեալ հարցանէր, և ոչ բռնութեամբ զարհուրեցուցանէր : Եւ զի չէր կանխագէտ, ասէ. զինչ է այդ՝ զոր ասաց Աստուած, զի ի նմանէն ուսցի զհանգամանսն :

Դարձեալ և ի Յորայ փորձանացն է ուսանել՝ Թէ չէ սատանայ բռնաւոր և կանխագէտ : Զի եթէ բռնաւոր ոք ինչ էր նա, ոչ յԱստուծոյ ինդրեալ առնոյր օծան, և ապա մխէր ի փորձութիւնսն . և եթէ կանխագէտ էր, ոչ մատչէր փորձեւքանզի գիտէր՝ Թէ յորժամ ոչ կարէ յաղծել, յամօթ լինելոց է :

Նա և ի տէրունական իսկ ի փորձանացն իմանալի է՝ Թէ չէ կանխագէտ, այնու զի ասէր ինքն իսկ՝ Թէ որդի ես Աստուծոյ . և յայտ առնէր, Թէպէտ և լուեալ էր ի մարգարէիցն՝ Թէ գալոց է որդին Աստուծոյ, այլ զժամանակ գալլատեանն ոչ գիտէր : Եթէ գիտացեալ էր՝ եթէ արգարև որդին Աստուծոյ էր այն, որ նմա իբրև զմարդ երևէր, ոչ փորձէր զնա և ոչ յամօթ լինէր . որ Թէ-

ալէտ և յաստուածեղէն զօրութեանցն իմացաւ զգալուստ որդւոյն Աստուծոյ , և տազնապեալ աղաղակէր , Թէ գիտեմ զքեզ ով ես սուրբդ Աստուծոյ :

Գարձեալ Թէ կանխագէտ ինչ ոք էր նա , ոչ զրգռէր զՀրեայսն՝ զնա ի խաչ հանել , Թէ գիտացեալ էր՝ Թէ մահն Քրիստոսի ընկենոյր զնա յիշխանութենէ . ըստ այնմ զոր ասաց Տէրն՝ Թէ իշխան աշխարհիս այսորիկ ընկեսցի արտաքս . և դարձեալ՝ Թէ տեսանէի զաստանայ իբրև զփայլակն անկեալ յերկնից . և դարձեալ՝ Թէ իշխան աշխարհիս այսորիկ արդէն իսկ դատապարտեալ է . զի ցուցցէ Թէ և յիշխանութենէ անկաւ՝ որ աստուածանալն կամեցաւ , և յաւիտենական դատաստանացն պարտական եղև :

Բ. Արդ որովհետև վասն մահու և ցաւոց ի վերայ մարդոյն դնելոյ ցուցաւ յաստուածատուր զրոց՝ Թէ վասն անցանելոյ զպատուիրանաւն Աստուծոյ մտին յաշխարհ , ասասցուք և զայլ ևս զպատճառսն՝ վասն որոյ տարաժամ մահք լինին :

Բազում անգամ Թերևս չարիք ինչ մե-

ժամեճք առաջի մարդոյն կայցեն, կամ նեղութիւնք՝ որոց ոչ կարէ ժուժալ, կամ փորձութիւնք՝ որոց ոչ լիցի բաւական տանել, Աստուած կանխագէտ և մարդասէր զԹացեալ յիւր արարածն՝ տարածամ մահուամբ զերծուցանէ զմարդն յայնպիսի չարեացն. ըստ այնմ զոր գիրն ասէ, Թէ յառաջ քան զչարն ժողովեցի արդարն:

Դարձեալ և այլազգ ևս. առնին մահը տարածամբ, զի յամենայն տիս և ի բոլոր ժամանակս պատրաստական մարդոյն գտեալ՝ չզեղծիցի յաստուածպաշտութենէ:

Բայց Թէպէտ և յանիծից մտին ցաւք յաշխարհ, սակայն են և այլ ինչ պատճառք: Երբեմն վասն մեղաց, ըստ այնմ՝ զոր ցանդամալոյծն ասաց Տէր, Թէ ողջացար՝ այսուհետև մի՛ մեղանչեր: Եւ հայեցեալ ընդ հաւատս մատուցանելեացն, ասէ ցմիւս անդամալոյծն՝ Թէ Թողեալ լիցին քեզ մեղք քո. զի յայտ արասցէ, Թէ են ինչ ցաւք՝ որ վասն մեղաց լինին. և են ինչ ցաւք՝ որ ոչ վասն մեղաց. որպէս յորժամ աշակերտքն հարցին զՏէր

վասն կուրին՝ Թէ ոյր մեղ է վասն կուրու-
Թեանդ, դորան Թէ ծնողաց իւրոց, և նա
ասէ Թէ ոչ դորա և ոչ ծնողաց իւրոց,
այլ վասն փառացն Աստուծոյ՝ զի փառա-
ւորեսցի ի դմա Աստուած : Եւ են ցաւք՝
որ ոչ վասն մեղաց են, և ոչ յԱստուծոյ
ինչ ի փառս, այլ ի չկշռելոյ խառնուա-
ծոցն : Քանզի մարդոյ մարմինն ի չորից
տարերց խառնեալ է, ի խոնաւումենէ, ի
ցամաքումենէ, ի ցրտումենէ, և ի ջեր-
մումենէ. և Թէ մի ինչ պակասիցէ կամ
ոլովիցէ, ցաւս գործէ ի մարմնին . և
այն կամ ի շատ ուտելոյ և յըմպելոյ լի-
նի . կամ ի սաստիկ պահոց, կամ յան-
խտիր կերակրոց, կամ յոյժ ի տօմի աշ-
խատելոյ, կամ կարի ի ցրտոյ լլկելոյ,
կամ յայլոց ինչ այնպիսեաց հակառակոր-
դաց՝ որովք անհարթումիւնք ի մարմինս
գործիցին :

Եւ պատերազմաց սկիզբն յազահու-
ծենէ մարդկան եղև, ուստի յաիշտա-
կումիւնք սահմանաց են և գիւղից և
օտար քաղաքաց, ընչից և ստացուածոց :
Նոյնպէս և պոռնկումիւնք՝ առ ի չկա-

լոյ ի սահմանս ամուսնութեանն , զոր Աստուած ի բնէ կարգեաց՝ Թէ Թողցէ այր զհայր և զմայր իւր , և երթիցէ զհետ կնոջ իւրոյ : Չհետ կնոջ իւրոյ՝ ասէ , և ոչ զհետ կանանց . զի և զառաջին սահման բնութեանն հաստատեսցէ , ասաց Տէր ի սուրբ աւետարանսն՝ Թէ զոր Աստուած զուգեաց , մարդ մի մեկնեսցէ :

Եւ դիւահարութիւնք վասն հպարտութեան մարդկան լինին . քանզի եթէ որդի ուրուք մտավարժ իցէ , գան ոչ ըմպիցէ . և որ չէն մտավարժ՝ բազում անգամ զծառայ այր առաջի նորա գան հարկանեն , զի ի նա հայեցեալ՝ ընդ այն լինիցի մտավարժ , ապա եթէ և այնու ևս ոչ խրատիցի , ի նա իսկ մատուցանեն զտանջանսն :

ԻԱ. Այս ասացաւ վասն հարցանելոյ ոմանց , Թէ մեղաւորք վասն մեղաց տանջիցին ի դիւացն , տղայոցն անմեղաց ընդէր տիրիցեն դևքն :

Չամենայն մարդիկ յորդէգրութիւն կոչէ Աստուած , որպէս մարգարէիւն ասէր , որդի անդրանիկ իմ Իսրայէլ . և դարձեալ

Թէ որդիս ծնայ և սնուցի : Թէ առաքինացեալքն ընդ օրինօք՝ որդիք կոչէին, որչափ ևս առաւել զորոց ասէ՝ Թէ ետնոցա իշխանութիւն որդիս Աստուծոյ լինել :

Արդ քանզի իբրև յորդիս մատուցեալ է ի մեզ Աստուած խրատել, երբեմն հարկանէ առաջի մեր իբրև զժառայ՝ զանասունս մեր, և երբեմն զանդս և զայգիս, զի ընդ այն հայեցեալ՝ մտցուք ընդ լծով Աստուծոյ երկիւղին. ապա եթէ այնու ևս ոչ խրատիցիմք, ի մեզ իսկ մատուցանէ զտանջանսն, կամ ցաւովք, կամ խեղութեամբք, կամ դիւօք : Տանջին և անմեղք՝ զի ի մտի կալցին այլքն զբան Իմաստնոյն՝ որ ասէ. եթէ արդարն հազիւ կեցցէ, ամպարիշտն և մեղաւորն ո՛ւր գտանիցին : Եւ այն յայն սակս լինի՝ զի մի արդարն յարդարութենէն ծուլասցի, և մի մեղաւորն միշտ ի մեղսն կայցէ : Եւ չէ այնմ պարտական Աստուած, այլ չարիք մարդկան ածեն զԱստուած այնպիսի տանջանօք խրատել զմարդիկ, զի որպէս աշուոց հաւստովք հաստատեաց զանդա-

մալոյծն, և շնորհեաց նմա Թողութիւն մեղաց, նոյնպէս և այլոց սակաւուց տանջանօք՝ ածէյերկիւղ և ի խրատ զբազումս, յորժամ դիպիցէ անմեղօք, և յորժամ դիպիցէ մեղաւորօք, որպէս ինքն միայն նարտար գիտէ: Եւ ոչ եթէ ի դատապարտութիւն ինչ ոգոց լինի մարդոյն տանջանքն դիւաց, այլ առաւել ևս յարգահատութիւն, մանաւանդ՝ Թէ անմեղ ոք իցէ, և վասն այլոց երկիւղ ի միտս արկանելոյ՝ յայնպիսի տանջանս մատնիցի, զոր իբրև զմտրակ կախեալ ի մեծի տանս՝ ցուցանէ Աստուծոյ տեսչութիւնն, զի հայեցեալ ընդ այն բազմաց՝ ամփոփեսցին և մտցեն երկիւղիւ ընդ Աստուծոյ հնազանդութեամբ:

Եւ է երբէք՝ զի վասն մեղաց իսկ լինին այսպիսի տանջանք. և է երբէք՝ զի պատահարք պատահեն, և ապաւինեալք ի սրբոց մարտիրոսացն նշխարս՝ փրկին մարդիկ յայնպիսի տանջանաց, որով զօրութիւնն Աստուծոյ՝ որ ի սուրբսն է՝ երևի, և ինքեանք յոգիս ինչ ոչ վնասին:

Այլ զի զև զղև ոչ հանէ, զայն իսկ

յայտ արար. Թէ սատանայ, անէ, զսատանայ հանէ, ապա ուրեմն բաժանեալ է յանձնէ իւրմէ. այլ ես ասէ հոգևով Աստուծոյ հանեմ զդևս: Եւ ընդէր ինքն որ Աստուածն էր՝ ասէր, հոգևով Աստուծոյ հանեմ զդևս, այլ զի մարդկան ուսուցէ, եթէ ոչ արժանաւորք շնորհաց հոգոյն սրբոյ լինիցին, ոչ կարեն հանել զդևս. որպէս առաքեալքն մինչ ոչ նախ առին իշխանութիւնն ի Տեառնէ, ոչ կարէին հանել զդևս: Նա և նմին իսկ, որ ի տանջանսն իցէ, ետ իշխանութիւն հանելոյ զդևն. ասէ, այդ ազգ ոչ ելանէ իւրիք՝ եթէ ոչ պահօք և աղօթիւք: Ոչ եթէ մի ինչ ազգ իցէ դիւաց՝ որ պահօք և աղօթիւք ելանիցէ, և այլքն ոչ, այլ ամենայն իսկ գունդքն դիւաց ի պահոց և յաղօթից վշտաստական գնան:

Եւ. Այլ կախարդք, ասեն, յղեն դևս և հանեն զդևս:

Զի կախարդք զդևս ոչ կարեն հանել՝ բաւական է մեզ հաւանեցուցանելոյ բանն Տեառն, զոր ստաց՝ Թէ սատանայ զսատանայ ոչ հանէ. զի կախարդն եթէ հա-

նէր, ապաքէն դիւօք հանէր. և զդիւէ
ասաց Քրիստոս՝ Թէ դև զդև ոչ հանէ,
ապա յայտ է Թէ այլազգ իմն իրք լինին,
որպէս ի նոցանէն իսկ ելեալ է բանն՝ և
ոչ ի մէնջ : Ասեն . հանել չկարեն, բայց
անդէն կապել մարմեն, զի հանապազ
խեղդ ընդ անձն հոգւոց մարդոյն դևն լի-
նիցի : Եւ այն յԱստուծոյ արժանիցն յի-
րաւի լինի . զի եթող ո՛ն զԱստուած,
զսուրբս, զպահս, զաղօթս, և ի կա-
խարդն՝ որ և անձին չկարէ օգնել՝ ապա-
ւինեցաւ . զի ո՞ ոք ի կախարդաց անցաւ
և անդև և անմահ իցէ : Նա և տեսանեմք
իսկ զկախարդսն միշտ ծնկեալս ի դիւա-
ցըն, և մանաւանդ մոլիքն . զի նախ ին-
քեանք դիւահարին, և ապա այլոց իմն
իմն խոստանան տալ, որ չիցէ ի ձեռս՝
ոչ նոցա և ոչ դիւացն, որոց բանիւ խօ-
սին տալ ինչ ումեք, բայց միայն Աստու-
ծոյ որ արարիչն և տուիչն է :

Եւ արդ քան անդէն կապել կախար-
դացն զդևն՝ որպէս ասենն, և խեղդ ընդ
անձն միշտ ոզւոց մարդոյն առնել, լաւ
էր Թէ յայանէր, և սրբովք աղաչեցեալ

զԱտուած՝ օգնականութիւն գտանէ՞՞ ուր
ժելոյ ի չարէն :

Այլ մեր ասեմք, Թէ մտանելոյ ի մտոզ
չունի իշխանութիւն՝ առանց Ատուծոյ
Թուլացուցանելոյ . և այնք պէսպէս պատ-
ճառք են, որպէս ինքն միայն գիտէ . և
յայտ անտի է՝ զի յորժամ ի խոզից երա-
մակն մտաբերեցին մտանել, ոչ կարացին
մտանել՝ եթէ ոչ նախ ի Քրիստոսէ առին
հրաման : Եւ յորժամ զՅորքն կամեցաւ
փորձել սատանայ, ոչ իշխեաց ժտել՝ եթէ
ոչ նախ յԱտուծոյ առ հրաման փորձելոյ :
Եւ զՅուդայէ ասէ՝ Թէ ընդ պատառոյն
եմուա սատանայ : Զի Թէ չէր Քրիստոսի
Թուլացուցեալ և սատանայի՝ որ զրգուէրն,
և Յուդայի՝ որ վասն կծծուծեան եկն
յայն, ոչ իշխէր մտանել ի նա . այլ վասն
յանդիմանելոյ զանձնիշխանութիւն երկո-
ցուն՝ Թուլացոյց ըստ կամաց երկոցունց :

Նա և մինչ դեռ տանջին իսկ ոմանք
ի դիւէ, եթէ ոչ յԱտուծոյ տեսչութիւն
լինէր նմա, չարաչար մահուամբ սատա-
կէր : Նա և զպաշտօնեայն իսկ իւրեանց՝
եթէ ոչ Ատուծոյ սատա պահէր, ազգի

ազգի խեղուծեամբք խեղէին, և անհնարին մահուամբք սպանանէին. բայց վասն զի ոչ են ձեռնհաս, ոչ իշխեն յայնպիսի իրս մտաբերել: Եւ այս յայտ անտի է, զի Թէպէտ և կանխաւ գիտէ Աստուած՝ Թէ ոմն կուսպարիշտ լինելոց է, ոմն կախարդ, և ոմն սպանանող, ոչ արգելու զնկարիլ սաղմիցն նոցա, և զփշումն հոգւոցն նոցա, զի նորա բարերարութիւնն երևեսցի, և նոքա յիւրաքանչիւր անձնիշխանութեանն պարտաւորեսցին:

Եւ յայտ է՝ Թէ որպէս առնելոյն ինքն տէր է, նոյնպէս և ի դարմանան վայելեցուցանելոյ, և ի լկանաց չարին ապրեցուցանելոյ. զի ոյր իւր ինչ ոք է՝ յիւրն զընդայ և խնայէ. և որ ոչ է իւր, նա զօտարին օցտէ և ցրէ. որպէս ասէ յաւետարանին՝ Թէ գայլ ոչ վասն այլ իրիք գայ, այլ զի յախշտակեսցէ և ցրուեսցէ. այլ ճշմարտից հաւատացելոց ոչ ստտանայ փորձութեամբքն կարէ ստնանել, և ոչ կախարդք դիւօք. որպէս ինքն Տէրն ասաց ցիւր աշակերտսն՝ եթէ ահա ետու ձեզ իշխանութիւն կոխել զօձս և զկա-

րինս, և զամենայն զօրութիւն Թշնամոյն :
Եւ դարձեալ՝ Թէ նշանք հաւատացելոց
այս են. զղևս հանիցեն, և օծս ի ձեռն
առցեն, և զղեղ մահու ըմպիցեն, և ոչ
մեղանչիցէ : Եւ միանգամայն իսկ ասա-
ցեալ, Թէ անմեղի ումեք ոչ դեւք մեղան-
չել կարեն, և ոչ գազանք սպանանել յօ-
ժարեն. որպէս ոչ Դանիէլի գազանքն
վնասեցին, և ոչ երից մանկանցն հուր
հնոցին :

Որպէս առաջնոյ մարդոյն՝ մինչ չև յան-
ցուցեալ էր՝ հնազանդ էին, և ոչ մեղան-
չականք. և որպէս առ առաքելովքն
վատթարեալ էր սատանայ, մինչև կա-
խարդացն յահէ նշանացն՝ զոր առնէին՝
բերել զգիրս կախարդանացն զժանրա-
զինս՝ և այրել առաջի առաքելոցն, և
դիւացն աղաղակել՝ Թէ դոքա են ծառայք
Աստուծոյ բարձրելոյ : Որոց նշանացն
նշխարք՝ և այժմ ի սուրբ եպիսկոպոսս
և ի ճշմարիտ վանականս երևին. և զայնր
զփորձ ոչ միայն քրիստոնէայք, այլ և
հեթանոսք և մոզք գիտեն :

ԻՊ. Բայց և զայն ևս պարտիմք զի-

տել, Թէ հրեշտակք և դևք և ոգիք մարդկան անմարմինք են. զի զհրեշտակաց ասէ՛ արար զհրեշտակս իւր հոգիս, և զպաշտօնեայս իւր բոց հրոյ : Հոգիս կոչէ զնոսա վասն արագութեանն, որպէս զի ասիցէ՛ Թէ քան զհողմս Թեթևք են. քանզի ոգւոյ և հողմոյ անուն երբայեցերէն և յունարէն և ասորերէն նոյն է. նա Թէ և հայերէն որ մանր միտ դնիցէ՛ նոյնպէս գտանի. յորժամ տագնապեալ որ յուժեքէ իցէ՛ ասէ, չեստ ոգի կլանել, չեստ ոգի առնուլ. և այնու զօղոյս՝ զոր միշտ ծըծեմք՝ յայտ առնէ : Եւ բոցեղէնս կոչէ զնոսա վասն սաստկութեանն. որպէս այլուր ասէ, հզօրք են զօրութեամբ առնել զկամս նորս. այլ ոչ եթէ ի բնութենէ հողմոյ և հրոյ են. զի եթէ ի բնութենէ հողմոյ և հրոյ էին, ապա և նոքա յիրաւի մարմնաւորք կոչէին, և ոչ անմարմինք. քանզի որ մարմնաւոր է՛ ի չորից հիւժից յօդեալ է, որպէս մարմինք մարդկան և բնաւ անասնոց. և որ ինչ անմարմին է՛ նա պարզ բնութիւն է, որպէս հրեշտակաց և դիւաց և ոգւոյ մարդկան :

Եւ արդ ուր իշխիցեն շնչել, որք
ասեն՝ Թէ հրեշտակք ընդ կանայս ամուս-
նագան. զի նորա հրեղէնք կոչին, և
մարդիկ խոտեղէնք: Ուստի յայտ իսկ է՝
Թէ հրոյ ընդ խոտոյ ոչ ամուսնութիւն
լինի, այլ ծախումն: Եւ երեքեան ջոկքս
այսոքիկ, քանզի համարնեայք են, նմա-
նագոյնս և նովին իսկ անուամբ անուա-
նին: Ասի հրեշտակ ոգի, այլ ոգի հար-
կաւոր՝ որ է հնազանդ և կամակատար.
ասի և դև ոգի, այլ ոգի չար վասն ան-
հնազանդութեանն և ապստամբութեանն.
զոր Թէպէտ և ի մեր լեզու՝ այս չար
ասեմք, որպէս ի խորանաց հարցն մերոց
առաջնոց ըստ սովորութեան ի մեզ կար-
գելոյ, այլ գիտեմք՝ եթէ այսն հողմ է,
և հողմն՝ ոգի, ըստ յառաջագոյնն ասա-
ցելոյ: Քանզի յորժամ մեք ասեմք՝ Թէ
սիք շնչէ, ասորնեայք ասեն՝ այս շնչէ.
և վասն տարածութեանն միայն և արա-
գութեան կոչին հրեշտակք և դևք և հո-
գիք մարդկան ոգեղէնք, որ է հողմեղէնք:
Որպէս վասն սաստկութեանն բոցեղէն
կոչին հրեշտակք. նոյնպէս և վասն արա-

գումեանն և տարածութեան հոգեղէնք,
որ է հողմեղէնք. բայց բնութիւն նոցա թ
վեր է քան զհողմ և քան զհուր, նուրբ
և արագ քան զմիսս :

Եւ չեն ինչ զարմանք՝ Թէ նորա մերոց
դրացեաց արարածոց անուամբքս անուա-
նին, ուր և նոցա արարիչն ոչ զարշի
զայնպիսի անուանս զինքեամբ առնուլ՝
վասն իրիք իրիք տեսչութեանց: Կոչի Աս-
տուած հոշի, այլ կայ ընտրութիւն ի
միջի. ասէ, Աստուած հոգի կենդանի է.
որ է կենարար. կոչի և հուր, ըստ այնմ՝
Թէ Աստուած քո հուր ծախիչ է: Եւ արդ
տեսցուք՝ Թէ հո՛ւր միայն ծախիչ իցէ Աս-
տուած. նա աւանիկ նորին հոգւոյ միւ-
սով մարգարէիւ յայտ արարեալ՝ Թէ լոյս
է. ըստ այնմ՝ Թէ Տէր լոյս իմ և կեանք
իմ, ես յուճմէ՛ երկեայց :

Եթէ հուր ծախիչ ևե՞ծ էր, զի՛նքդ կո-
չէր լոյս կենարար. ո՛չ ապաքէն յայտ է՝
Թէ ուր սաստկութիւնն պիտոյ է, անդ
հուր կոչի. և ուր քաղցրութիւն՝ անդ լոյս
կենարար, այս ինքն ի վեր է քան զհուր
և քան զլոյս. և այլ ինչ բազում անուանս

առնու զինքեամբ վասն պէսպէս դարմանից :

Եւ յորժամ երևել սրբոց իւրոց կամէր, ոչ այլով իւիք կերպարանօք՝ այլ միայն մարդոյ կերպարանօք, զոր ըստ իւրում պատկերին արար, յայտնէր. և այն ոչ վայրապար ինչ լինէր, այլ զի զառաւել սէրն իւր՝ զոր ընդ մարդկան ունէր՝ ցուցանիցէ. և դարձեալ՝ զի յառաջագոյն կրթեսցէ զմարդիկ ածել ի գիտութիւն. զի յորժամ զորդին իւր իբրև զմարդ յաշխարհ առաքեսցէ, մի օտարոտի ինչ զիրսն համարեսցին. մանաւանդ զի գիտիցեն՝ թէ ինքն իսկ այն կերպարանօք յայտնէր: Որպէս իջեալ ի դրախտն առ Ադամ՝ ոտնաձայն իբրև զմարդ առնէր: Եւ եկեալ որդւոյ առ Աբրահամ երկուք հրեշտակօք, արժանի առնէր ճաշ ի վրանի նորա ուտելոյ: Եւ ի խօսս մատուցեալ ի լերինն ընդ Աբրահամու, զերկուս պատանիս իւր՝ զհրեշտակս մարդկակերպեալս՝ ի Սողոմ առ գեղեցիկ ասպնջականն առ Ղովտ արձակէր: Եւ հրացուցեալ և չայլայլեալ զհրեշտակն ի մորենւոջն, ի մարդկեղէն

բարբառ ածեալ, տայր ընդ նախընծայե-
ցելոյ առն Աստուծոյ ընդ Մովսէսի խօսել:
Եւ այրակերպեալ զզօրավարն իւր զՄի-
քայէլ, զօրագլխին իւրում Յեսովայ ի
դաշտին ցուցանէր: Եւ առաքեալ հրեշ-
տակ ի տուն Մանուէլի խօսել ընդ նմա,
մարդկօրէն ընծայեցուցանէր: Եւ երբէք
երբէք գրեթէ մարդացեալ իսկ՝ բերան ի
բերան և ձեռն ի ձեռն ընդ բարեկամին
իւրում ընդ Մովսէսի խօսէր: Եւ առնն
Թագաւորի ըստ սրտի իւրում գտելոյ,
Թաղծելոյ ի հարուածոցն, հրեշտակ ի
կերպարանս մարդոյ սուսեր ի ձեռն ցու-
ցանէր: Եւ Եզեկիէլի հրատեսիլ և բոցա-
լեզու ի կառս ազգի ազգի կերպարանօք
յօդեալ, և կառավար մարդկակերպարան
երևեցուցանէր. և քերոբէս ազգի ազգի
գազանօք յօդեալ, և ձեռն ձգեալ իբրև
զմարդոյ քրոբէի ի միջոյ քրոբէից ցու-
ցանէր: Եւ իւր իսկ երբեմն իբրև զհինօ-
րեայ, երբեմն իբրև զմատաղօրեայ, վասն
այլ և այլ տեսչութեանց կերպարանեալ՝
ցանկալոյ առնն երևէր: Եւ այնպէս իւր
և իւրոց ծառայիցն նոյնզունակ երևելով՝

զառաւել յիրոյն, զոր ընդ մարդոյն ունէր, յայտ առնէր :

Այս ամենայն ասացաւ, զի ցուցցի թէ որ ինչ երևի՝ մարմնաւոր է, և որ ինչ ոչ երևի՝ անմարմին . և ի մարմնաւորացն են որ Թանձրամարմինք են, և են որ անօսր մարմինք . որպէս առաքեալ ասէ, թէ այլ մարմինք երկնաւորացն, և այլ մարմինք երկրաւորացն : Երկրաւորաց՝ մարդկան և անասնոց, թռչնոց և սողնոց . և երկնաւորաց՝ արեգական և լուսնոյ և աստեղաց : Եւ զի զնոցանէ ասէ, և ոչ զհրեշտակաց, անդէն զնովիմբ ածեալ ասէ՝ թէ այլ փառք արեգական են, և այլ փառք լուսնի :

Եւ միանգամայն իսկ ասացեալ, թէ որ ինչ ի զգայնոցս շօշափի կամ զննի կամ ազդի՝ այն մարմնաւոր է, և որ զգայնոց ոչ ազդի՝ անմարմին : Նուրբ է տարր լուսոյ, այլ զի ակամբ զննի՝ մարմնաւոր է . նուրբ է տարր օդոյ, այլ զի ցրտուծեամբն ազդի մարմնոյ՝ մարմնաւոր է . նուրբ է տարր հրոյ, այլ զի ջերմուծեամբն ազդի՝ մարմնոյ մարմնաւոր է . նոյնպէս և ջրոյ՝

որ քան զժանուհան նրբագոյն է, և քան զԹեթևան Թանձրագոյն :

ԻՌ. Եւ արդ քանզի անմարմինք են հրեշտակք և դևք, յայն սակս և ծնունդք ոչ գոն նոցա :

Այլ, ասեն, համբարուաց ծնունդք գոն և մեռանին :

Նախ զայն տեսցուք, Թէ բնաւ գուցեն այլ ինչ արարածք բանաւորք քան զհրեշտակս և զդևս և զմարդիկ. և ապա եկեսցուք յայնր ի քնին, Թէ իցեն ի դիւաց կէսք մարմնաւորք կէսքն անմարմինք : Զի չիք ինչ արարած բանաւոր արտաքս քան զայս երիս ջոկս, զհրեշտակաց, զդիւաց և զմարդկան, յամենայն աստուածատուր գրոց և ի բնութենէ արարածոց յայտնի է : Բայց Թէպէտ և ասին ինչ անուանք ի գրոց յաշկապարկաց կամ համբարուաց կամ պարկաց, ըստ կարծեաց մտաց մարդկան ասին, և ոչ ըստ բնութեան. քանզի դիւաց է կերպարանս կերպարանս ցուցանել, և մարդիկ ըստ կերպարանացն անուանս դնեն. որպէս յորժամ քաղաքք և գիւղք աւերեսցին, և

անդ դեք բնակիցեն , և կեղծս ի կեղծս
յայտնիցին , և մարդկան ըստ կեղծեաց
նոցա անուանս եղեալ՝ զոմն յուշկապա-
րիկ , զոմն պարիկ , զոմն համբարու կո-
չիցեն . նոյնպէս և զրոց ըստ մարդկան
կարծեացն եկեալ՝ առ ի նշանակելոյ ըզ-
սաստկութիւն աւերածի աշխարհին , յուշ-
կապարկաց ասեն բնակել յաւերական ,
զոր յոյն լեզու իշացուլս ասէ :

Արդ ցուցցեն թէ գտանիցին իշացուլք
ի Բաբելոնի . ապա ուրեմն յայտ է՝ եթէ
անուանք առանց անձանց են յուշկապար-
կաց և իշացլուց . և զիրք ըստ սովորու-
թեան մարդկան կարծեաց եկեալ , նոյն-
պէս անուանեցին՝ առ ի զաւերն Բաբել-
լոնի նշանակելոյ . իբրև զծովացուլն՝ զոր
ի կովէ ելեալ ասեն , և զպայն իմն ի մարդ-
կանէ , և զառլեզն ի շանէ . և այն ոչ եթէ
անձինք ինչ են , այլ անուանք զբանգտա-
նաց , և բաշաղանք մոլորելոց մտաց ի
դիւաց : Զի ի մարմնաւորէ աներևոյթ ինչ
ոչ ելանէ , որպէս ոչ յաներևութի իմեքէ
մարմնաւոր . ոչ երբէք ի մարդկանէ
ելեալ պայն՝ եթէ առ երես արարած իցէ ,

և ոչ ի կովուց ծովացուն ելեալ՝ Եթէ ի
ծովակս բնակիցէ: Զի մարմնաւորի չէ
հնար՝ Թէ ի ջուրս կեցցէ, որպէս և ոչ
ջրականին՝ Թէ ի ցամաքի կեցցէ. և ոչ
ի շանէ ինչ ելեալ, Եթէ ընդ աներևոյթ
զօրութիւնս ինչ կեցցէ, և յորժամ վիրա-
ւոր ոք անկեալ ի պատերազմի դնիցի՝
Թէ լիզիցէ և ողջացուցանիցէ, զոր արա-
լէզն կոչեն. այլ ամենայն՝ առասպելք
են, և պառաւաց դրոջիւնք, և մանա-
ւանդ Թէ ի դիւաց իսկ մուրրութենէ:

ԻՆ. Այլ և վիճեալ ևս պնտին ի բանիցն
վերայ: Մին ասէ՝ Թէ ի մերում գեւղ ծո-
վացուլ զկով զործեաց, և զգոչիւնն հա-
նապազ մեք լսեմք ամենեքեան: Եւ միւսն
ասէ. զպայն իսկ իմ աչօք տեսեալ է:

Մի՞թէ և զարալիզէն ևս ոք կարիցէ
ասել՝ Թէ և զայն ուրուք տեսեալ իցէ.
և Թէ յառաջին ժամանակսն արալէզք լի-
զէին զվիրաւորս և ողջացուցանէին, արդ
ընդէր ոչ լիզիցեն և ողջացուցանիցեն.
նչ նոյն պատերազմունք են, և նոյնպէս
վիրաւորք անկանին:

Այլ յայնժամ, ասեն, դիւցազունք էին:

Եւ մեր զղիցն իսկ պահանջեսցուք ի նոցանէ: Մարմնաւորք էին արդեօք դիքն, Թէ անմարմինք: Եթէ մարմնաւորք էին, յայտ է Թէ մարդիկ էին, և զմարդկան ուրուականս ի պաշտօն առեալ՝ դիս անուանէին. ապա եթէ անմարմինք էին, չէր մարթ անմարմնոցն ընդ կանայս մարմնաւորս ամուսնանալ: Զի եթէ այնմ հնարինչ էր, ոչ երբէք զաղարէր սատանայ ի կանաց սատանայածինս ծնուցանել. զի որ անմարմին ոք է, նա և անսերմն է. վասն զի սերմն մարմնաւորաց է, և ոչ անմարմնոց. և առանց սերման ի կընոջէ ծնանել միումն ևեթ մարթ եղև՝ որ արարիչն է բնութեան մարմնոյ. և որպէս կամեցաւ, կարող եղև ի կուսէ ծնանել առանց ամուսնութեան:

Ուստի ամենայն իմաստնոց արտաքնոց յիւրաքանչիւր դիցն տկարութիւն հայեցեալ, չիշխսեցին ասել՝ Թէ ի կնոջէ ոք առանց ամուսնութեան ծնաւ: Եւ որպէս ոչ գոն ծնունդք դիւաց, նոյնպէս և ոչ մահ. Թէպէտ և անմահ բնութեամբ Աստուածութիւնն ևեթ է՝ որ մշտնջենաւորն

է, և ոչ յումեքէ առեալ սկիզբն լինելոյ .
այլ և սկզբնաւորացն և բանաւորաց պար-
զեաց աննախանձ զանմահութիւն, զհը-
րեշտակաց և զդիւաց ասեմ, և զոգւոց
մարդկան: Յորոց մարդիկ, քանզի յեր-
կուց բնութեանց են՝ ի մարմնաւորաց և
յանմարմնոց, յիրաւի սերին ծննդեամբ,
և զան յածումն ամուսնութեամբ. և մե-
ռանին մարմնովք, և ոչ ոգւովք, վասն
պատուիրանագանցութեանն:

Այլ հրեշտակք և դևք ոչ յաւելուած
ծննդեամբ առնուն, և ոչ պակասութիւն
մահուամբ. այլ որպէս հաստատեցանն՝
նոյնպէս և նովին թուով կան, առանց յա-
ւելուածոյ և նուազութեան: Եւ ոչ այլ
ինչ արարած գոյ՝ որ կարիցէ ի կերպա-
րանս կերպարանս լինել, որպէս զվի-
շապացն և զնհանգացն համբաւեն. այլ
միայն հրեշտակք և դևք՝ որք կարող են
զօղս գնդել և պարզել, և ազգի ազգի
կերպարանս երևեցուցանել:

Այլ և վիշապք, ասեն, և նհանգք
կեղծս ի կեղծս լինին. յորոց մին անձ-
նաւոր է, և միւսն ոչ անձնաւոր:

Վիշապն՝ որ մարմնաւոր է, զիւր կերպարանան ոչ կարէ փոխել: Զի եթէ հնար ինչ էր մարմնաւորաց զկերպարանս փոփոխել, նախ մարդ՝ որ առաւել քան ըզնոսա է՝ փոխէր զկերպարանան յինչ և կամէր. այլ որպէս մարդոյ ոչ է հնար փոխել ի կերպարանս ինչ՝ յոր և կամիցի, նոյնպէս և ոչ վիշապին:

Նա և ոչ նհանգ ինչ անձնաւոր գոյ, բայց եթէ դև ի տեղիս բնակեալ իցէ, և մերթ կերպարանիցի, և մերթ վնաս գործիցէ: Եւ ոչ վիշապք զտոհմականս արդեանց կրեն, և ոչ զբաստ գոյ նոցա՝ եթէ զարդիւնս ի կալոց ուրեք կրիցեն, և ի զուր է կնլ կնլն ասել ումեք ի կալս՝ և ոչ առ առ: Զի վիշապն որ ինքն գրաստ է, այնու զի անասուն և անխօսուն է, զիւրդ՝ որ ինքն գրաստ է՝ զայլ գրաստ վարիցէ. զի վիշապի այլազգ ինչ բնութիւն չէ՝ եթէ ոչ օձի, այն յայտ իսկ է: Եւ զօձ յաղթանդամ, կամ զգազան ինչ ծովածին, կոչեն զիրք վիշապ. որպէս զմարդ յաղթանդամ հսկայ անուանեն, նոյնպէս և զօձ ցամաքային անճոռնի, և

զգազանն ծովական լեռնաձև, զկիտացն
ասեմ և զդելփինաց, վիշապս անուանեն.
ըստ այնմ՝ Թէ դու ջալջախեցեր զգլուխ
վիշապացն ի վերայ ջուրց. և ետուր կե-
րակուր ժողովրդոց եթովպացոց :

Տեսանես, զի զձկունս մեծամեծս ծո-
վածինս՝ վիշապս կոչեն զիրք. և յայտ
անտի է՝ Թէ զձկանց ասէ, այնու եթէ
ետուր կերակուր ազգաց եթովպացոց.
Թէպէտ և աստ այլք ի սատանայ սուա-
կեցին զվիշապն, որպէս և զայն՝ զոր
Յորն զրեալ է: Եւ այլ ինչ ոչ են վիշապք՝
բայց կամ օձք մեծամեծք ցամաքայինք,
կամ ձկունք անարիք ծովականք. զորոց
ասեն, Թէ լեռնարերձք և մեծամեծք են.
և որս և կերակուր նոցա մանր ձկունք են,
որպէս և օձից մեծամեծաց մանր մանր
ինչ ճճիք կամ անասունք: Եւ ոչ որս եր-
բէք՝ որպէս մարդկան՝ արարեալ են վի-
շապաց, կամ առնիցեն. և ոչ տաճարք
իբրև մարդկան են նոցա ի բնակութիւն.
և ոչ զոր ի Թագաւորազգեսաց և ի դիւ-
ցազանց ունին կապեալ առ իւրեանս
կենդանի. զի կենդանիք ի մարմնաւո-

բաց երկու սեմ կան, Ենովք և Եղիա :

Այլ որպէս զԱղեքսանդրէ խաբէին ղևք՝
Թէ կենդանի կայցէ, որոց ըստ եզրպտա-
կան հնարողութեանն կապեալ արկեալ
կախարդանօք զդև ի շիշ, կարծեցուցա-
նէին Թէ Աղեքսանդրոս կենդանի իցէ և
մահ խնդրիցէ. և գալուստն Քրիստոսի
խայտառակեաց զխաբէութիւնն, և երարձ
ի միջոյ զգայթակղութիւնն : Նոյնպէս և
մոլորութիւնն ղիւաց խաբեաց զղիւցա-
պաշտս Հայոց, եթէ զոմն Արտաւազդ
անուն արգելեալ իցէ ղիւաց, որ ցայժմ
կենդանի կայ, և նա ելանելոց է և ունե-
լոց զաշխարհս, և ի սնտոի յոյս կապեալ
կան անհաւատք. որպէս և Հրեայք՝ որ
ի զուր ակնկալութիւն կապեալ կան, եթէ
Դաւիթ գալոց է՝ շինել զԵրուսաղէմ և
ժողովել զՀրեայս, և անդ Թագաւորել
նմա նոցա :

Եւ այնպէս ջանայ սատանայ՝ զի զա-
մենայն ոք ի բարւոք ակնկալութենէ վրի-
պեցուցէ. և ի սնտոի յոյս կապիցէ :
Մեծացուցանէ յաչս մարդկան զվիշտպս,
զի յորժամ անազինք երևեսցին ոմանց՝

առնուցուն զնոսա ի պաշտօն : Կարծեցուցանէ Թէ և նհանգք ինչ իցեն գետոց , և շահապետք վայրաց . և յետ կարծեցուցանելոյ՝ ինքն կերպարանի կամ ի վիշապի կերպարանս կամ ի նհանգի իմն և ի շահապետի , զի այնու զմարդն յիւրմէ արարչէն Թիւրեացէ : Զի եթէ էր ինչ նըհանգն անձնաւոր , ոչ երբեմն ի կնոջ կերպարանս երևէր , և երբեմն փոկ լինէր և լուղորդաց ընդ ոտս անկեալ՝ հեղձուցանէր . այլ կամ կինն կին կայր , կամ փոկն փոկ :

Նոյնպէս՝ և զոր շահապետ վայրաց կոչեն , ոչ մերթ մարդ երևէր և մերթ օձ , որով և զօձապաշտութիւնն հնարեցաւ յաշխարհ մուծանել : Նոյնպէս և վիշապն ոչ մի անգամ օձաձև երևէր , և միւս անգամ մարդկակերպ , որպէս յառաջագոյնն իսկ ասացաւ՝ Թէ որ մարմնաւոր ինչ է , այլ կերպարանս չկարէ փոխել ,

Այլ Թէ ի կալս ջորիք և ուղտք երևիցին՝ դիւաց կերպարանք են այն , և ոչ վիշապաց . և եթէ ի դաշտս երագազանք՝ ձգիցին , և հեծեալք իբրև զմարդիկ սհետ

Երէոյ արշաւիցեն, կեղծիք դիւաց են և ոչ ճշմարտութիւն ինչ իրաց . և եթէ ի գէտս ի կանաց ինչ ի կերպարանս երեւիցին, սատանայի կերպարանք են : Քանզի նհանգ ինչ անձնաւորք չիք, և ոչ ի մարդ իբրև զդև մտանէ վիշապ . որպէս ոմանք ի շչելոյ դիւահարին կարծեցին . քանզի մարմնաւորի ի մարմնաւոր չէ հընար մտանել : Եւս եթէ բառնայցի ի վերայնախօի վիշապն, ոչ եթէ եզամբք ինչ անուանելովք՝ այլ ծածուկ զօրութեամբ իւրք յԱստուծոյ հրամանէ, զի մի շոգին մարդոյ կամ անասնոյ մեղանչիցէ . որպէս որ բասիլիսկոսն կոչի ազգ ինչ օձից՝ հայելով միայն սատակէ զմարդ կամ զանասուն . ուստի յորժամ ի ջրհորս գտանիցի՝ ճրագ առեալ իշանեն ի ներքս ըմբոնել . զի հայեցեալ ընդ ճրագն՝ ոչ մեղանչիցէ մարդոյն օձն :

ԻՁ . Այլ մեք ըստ գրոց սրբոց՝ զհրեշտակս արբանեակս գիտեմք յօգնականութիւն մարդկան, ազգաց և Թագաւորութեանց . ըստ այնմ զոր ասէն՝ Թէ կացոյց ապիմանս ազգաց ըստ Թուոյ հրեշտակացն

Ատուծոյ: Եւ դարձեալ այնու զոր ստէ
յաւետարանի, Թէ մի արհամարհէք զմի
ի փոքրկանց, զի հրեշտակք նոցա հա-
նապազ տեսանեն զերեսս հօր իմոյ՝ որ
յերկինս, այսպէս իմն երևի՝ Թէ իւրա-
քանչիւր մարդոյ հրեշտակ առանձինն
պահապան կայցէ. Թէպէտ և այլք զա-
ղօթից կարծեցին ասացեալ ի Տեսունէն,
որպէս Թէ աղօթք նոցա՝ որ հանապազ
մտանեն առաջի Ատուծոյ՝ կոչին հրեշ-
տակք: Այլ և Առաքեալն ասէ. ոչ ամենե-
քեան հոգիք հարկաւորք են առաքելա-
ցուք ի սպասաւորութիւն վասն այնոցիկ,
որք ժառանգելոց են զփրկութիւն. որ ի
հարկի նմա կան, և փրկութեան սատարք
մեզ լինին:

Իէ. Այլ Թէ սատանայ է, ասեն, զըր-
զըռիչ չարեաց, յայլս արարածոցն ընդէր
մաղծէ զերկրպագութիւն հեծանոսու-
ծեան, և ոչ յինքն միայն կորզիցէ:

Զի բամբասեալ ի չարութենէ սատա-
նայ, այն ամենեցուն յայտնի է: Արդ եթէ
իւր միայն խնդրէր զպաշտօնն, վաղվա-
ղակի խրտուցանէր զպաշտօնեայսն իւր,

այնու զի չար և չարչարիչ կարծիցի նոցա
այլ յօժարեցոյց զկէան՝ լուսաւորաց եր-
կիր պագանել, և զայլս՝ օդոյ և հրոյ,
երկրի և ջրոյ և հասակաց և փայտից և
քարանց, մինչև օձից և զազանաց և ճը-
ճեաց անգամ. զի միայն զնախանձն՝ զոր
ի մտի եղեալ էր գոռալոյ ընդ մարդոյն՝
կատարեսցէ : Եւ արդ մի ինչ վերտես-
ցին, որ արարածոցն երկիր պաշանեն՝
Թէ զսատանայի զկամս ոչ առեիցեն. զի
արարածոց պաշտօն մատուցանելոյ վար-
դապետ այլ որ չէր, բայց միայն սա-
տանայ :

Եւ արդ զիւրդ կարիցեն նզովել զսա-
տանայ, որք զկամս նորա կատարեն .
զի եթէ որք զճշմարիան Աստուած պաշ-
տեն, և վարուք ինչ զեղծիցին, բամբա-
սին յաստուածական բարբառոյն՝ եթէ
խոստանան զիտել զԱստուած, և գոր-
ծովք իւրեանց ուրացեալ են ի նմանէ,
որչափ ևս առաւել նորա առանց պա-
տասխանատուութեան են, որոց առեալ
զպաշտօն ճշմարտին՝ անշնչոց և անմար-
չից արարածոցն մատուցանեն :

ԻՐ. Բայց Թէպէտ և պէսպէս զինուք
վառեցաւ Թշնամին ճշմարտութեան, Յու-
նաց իմաստնոցն կարծեցուցանելով Թէ
նիւթ ինչ միշտ առընթերակաց կայր Աս-
տուծոյ՝ ուստի զարարածսն արար: Եւ
քանզի նիւթոյ անուն ի նոցա լեզու ի
մրուր* մերձ է, վասն այնորիկ զչարեացն
սկիզբն անտի կարծեցին:

Եւ Պարսից քէշին գտիչք առ ի տա-
րակուսելոյ՝ Թէ ուստի չարիքն լինիցին,
ընդ նոյն արահետս վրիպեալք ի ճշմար-
տութենէն՝ զնոյն բաջադանս այլովք պատ-
մութեամբք կարկատեցին, որպէս Թէ ի
միտջէ ի հօրէ երկու որդիք ծնան. մին
բարի՝ և բարեաց արարիչ, և մին չար՝
և չարեաց գործօն: Ի նոյն խարաւի ան-
կեալ և աղանդոցն, զոր Թշնամին իբրև
գորոմն ի մէջ ցորենոյ սերմանեաց, զի
կէսքն երիս արմատս ղնէին, բարւոյ և
արդարոյ և չարի. և այլքն երկուս բար-
ւոյ և չարի. և ոմանք եօմն:

Եւ արդ եկեղեցւոյ Աստուծոյ գործ այն

* Եղի նիւթ. ԱՆՏ մրուր:

է, զարտաքինան իրօք ճշմարտութեան
առանց գրոց յանդիմանել, և զկարծեալան
ներքինս և ոչ ճշմարտեալս՝ գրովք սըր-
բովք յանդիմանել:

Զհիւղայն կարծիս, որովք Յոյնքն մոլո-
րեցան, բաւական համարեսցուք առաջնոց
բանիցն յանդիմանութեամբ վճարել. և
ընդ Պարսից քէշին գտողս, ապաւինեալ ի
շնորհան Աստուծոյ մատիցուք ի պայքար:



ԳԻՐՔ ԵՐԿՐՈՐԴ.

Ե Ղ Ծ Ք Է Շ Ի Ն Պ Ա Ր Ս Ի Յ .

Ա. **Մ**ԻՉ չև բնաւ էր ինչ, ասեն, ոչ երկինք և ոչ երկիր և ոչ այլ ինչ արա . րածք՝ որ յերկինս կամ յերկրի, Զրուան ոմն անուն էր, որ Թարգմանի բախտ կամ փառք: Զհազար ամ յաշտ արար՝ զի Թերես որդի մի լինիցի նմա, որում անուն Որմիզդ, որ զերկինս և զերկիր և զամենայն որ ի նոսա՝ առնիցէ . և յետ հազար ամի յաշտ առնելոյ՝ սկսաւ ածել զմտաւ, ասէ օգո՛ւտ ինչ իցէ յաշտս զոր առնեմ, և լինիցի ինձ որդի Որմիզդ, եթէ ի զուր ինչ ջանայցեմ: Եւ մինչ դեռ նա զայս խորհէր, Որմիզդ և Արհմն յղեցան յարգանդի հօր իւրեանց . Որմիզդն ի յաշտն առնելոյ, և Արհմն ի յերկուանալոյ անախ: Ապա իմացեալ Զրուանայ, ասէ . երկու որդիք են յորովայնի անդ, որ ոք ի նոցանէ վաղ առ իս հասցէ՝ զնա Թա-

գաւոր արարից . և ծանուցեալ Որմզղի զխորհուրդս հօրն՝ յայտնեաց Արհմենին , ասէ , Զրուան հայր մեր խորհեցաւ՝ Թէ որք ի մէնջ վաղ առ նա երթիցէ , զնա Թագաւորեցուցէ : Եւ զայն լուեալ Արհմենին՝ ծակեաց զորովայնն , և ել եկաց առաջի հօրն : Եւ տեսեալ զնա Զրուանայ , ոչ գիտաց եթէ ո՞րք իցէ . և հարցանէր՝ եթէ ո՞վ ես դու : Եւ նա ասէ . ես եմ որդին քո : Ասէ ցնա Զրուան . իմ որդին անուշահոտ և լուսաւոր է , և դու խաւարին և ժանդահոտ ես : Եւ մինչ դեռ նորա զայս ընդ միմեանս խօսէին , ծնեալ Որմզղի ի ժամու իւրում լուսաւոր և անուշահոտ , եկն եկաց առաջի Զրուանայ : Եւ տեսեալ զնա Զրուանայ , գիտաց՝ եթէ Որմզղ որդի նորա է , վասն որոյ գյաշտն առնէր . և առեալ զբարամունսն՝ զոր ի ձեռին իւրում ունէր , որովք գյաշտն առնէր , ետ ցնրմիզդ և ասէ . ցայժմ ես վասն քո յաշտ առնէի , յայսմ հետէ դու վասն իմ առնիցես : Եւ ի տալ Զրուանայ զբարամունսն ցնրմիզդ և օրհնել զնա , մատուցեալ Արհմենի առաջի

Զրուանայ՝ ասէ ցնա . ոչ այնպէս ուխտեցեր՝ Թէ ո որ յերկուց որդոցն իմոց յառաջ առ իս հասցէ , զնա Թագաւոր արարից : Եւ Զրուանն առ ի չջրելոյ զուխան՝ ասէ ցԱրհմնն . այ սուտ և չարագործ , տուեալ լիցի քեզ Թագաւորութիւնն ինն հազար ամի , և զՈրմիզդ ի վերայ քո արքայ կացուցեալ . և յետ ինն հազար ամի Որմիզդ Թագաւորեսցէ , և զինչ կամիցի առնել՝ արասցէ : Յայնժամ սկսան Որմիզդ և Արհմնն առնել արարածս . և ամենայն ինչ՝ զոր Որմիզդն առնէր՝ բարի էր և ուղիղ , և զոր ինչ Արհմնն գործէր՝ չար էր և Թիւր :

Բ . Այսպիսի անհաւատ և դանդաջանաց բանից տխմարաց մտաց կարկատելոց՝ չէր պարտ ամենևին բնաւ առնել պատասխանի . զի բաւական էր իւրեանց իսկ անմտութիւնն յանդիմանել զնոսս անդատին ի նոցին բանից՝ որ ընդ միմեանս կռուին , և միմեանց հակառակ են : Բայց քանզի այսու իմն մեծարոյ երևին առաջնորդք քէշին իւրեանց հնազանդեցելոցն , և խեղդ ընդ անձն ար-

կեալ՝ ձգեն զնոսա ի խորխորատ, հարկ է տալ պատասխանի, և ցուցանել՝ Թէ ոչ ինչ աւելի քան զոր Մանի, զոր ինքեանք մորթեցին, ասեն:

Զի նա երկու արմատս բարւոյ և չարի ասէ, և զայն ոչ յղութեամբ և ծննդեամբ, այլ ինքնակացս՝ միմեանց հակառակ. և նորա զնոյն ասեն՝ տենչանօք Զրուանայն յղութեամբ և ծննդեամբ: Եւ եթէ նոյն քէշ է երկոցունց, ընդէր ատիցեն մոզք զզանդիկս, եթէ ոչ զի վարուքն զատ են ի միմեանց. Թէպէտ և կերպարանօք և ոչ ճշմարտութեամբ: Այլ ի քէշին մի են երկօրեան. նորա երկարմատեանք, և սորա նոյնպիսիք. նորա արևապաշտք, և սորա ծառայք արեգական. նորա ամենայն անշնչոց շունչ կարծեն, և սորա նոյն օրինակ զնոյն իմանան:

Բայց զի Մանի կամեցաւ վերագոյն քան զնոցայն կեղծեօք վարս ցուցանել՝ Թէ ամենևին իսկ ազատ ի կարեաց ցանկութեանց իցէ, և ոչ քան զնոցայն միայն՝ այլ և քան զամենայն քէշից սնտոի յանդիմանել յաղշկանց խաղտելոյ մորթա-

զերծ մահուամբ պակասեցաւ ի կենաց :

Որով յայտ է թէ վարուք և եթ մեկնեալ են ի միմեանց . զի նոքա կերպարանողք են, և սոքա զեղխք, և յայտ յանդիման ակնադիրք, և կրօնիւք նոյնք և նոյնպիսիք :

Արդ՝ մեր Թողեալ զնոսա հարցցուք ըզսոսա . Զրուանն, զոր յառաջ քան զամենայն ինչ ասեն, կատարեալ հք էր, թէ անկատար :

Եթէ ասիցեն, թէ կատարեալ էր, լուիցեն . եթէ կատարեալն, յուամբ կարօտանայր խնդրել որդի, որ գայցէ, և զերկինս և զերկիր առնիցէ . զի եթէ կատարեալ էր, ինքն իսկ կարող էր առնել զերկինս և զերկիր : Ապա եթէ անկատար էր, յայտ է, թէ էր ոմն ի վեր քան զնա . որ զնորա Թերակատարութիւնն ընուլ կարէր : Եւ եթէ էր ոք ի վեր քան զնա, նմա պարտ էր առնել զերկինս և զերկիր, և զամենայն որ ի նոսա, առ ի ցուցանել զիւր բարերարութիւնն և զօրութիւնն, և ոչ Զրուանայ որդի շնորհել որ զերկինս և զերկիր, և զամենայն որ ի նոսա արասցէ :

Այլ ասեն, փառաց առնէր զյաշտն :
Հարցցուք . փառքն յուսմէ՞ յաջողեալ
էին նմա . Թէ վասն զի մշտնջենաւոր էր՝
փառաւոր էր : Եթէ յուսեքէ պարգևեալ
էին նմա փառքն, հարկ է կարծել՝ Թէ էր
ոմն ի վեր քան զնա զօրագոյն և փառաւո-
րագոյն, ուստի ի նա փառքն հասին : Ապա
եթէ չէր որ ի վեր քան զնա, ի զուր էր
զյաշտն հազարամեան առնել, զի փառքն
ոչ եթէ անձնաւոր ինչ են, այլ ի յաջո-
ղութենէ ուրուք անուանին փառք, որ-
պէս ի չաջողութենէ ուրուք անուանի
Թշուսոռութիւն . և երկոքին ի դիպաց ար-
գասիք են, և ոչ անձանց հաստատութիւնք :

Եւ այլ ևս . զի եթէ արեգակն և լուսին
չև ևս էին լեալ, որով ժամքն և աւուրք
և ամիսք և տարիք կարգին, հազար ամն
ուստի երևէր . զի չէին ի միջի լուսա-
ւորքն, որք զԹիւ աւուրց և ամսոց և տա-
րեաց կարգէին . այլ յայտ է՝ Թէ անմտու-
թեամբ լի են բաջաղանքն :

Դարձեալ Թէ երկինք և երկիր և որ ի
նոսայն՝ չէին, ո՞ւր առնէր զյաշտն կամ
թւ : Յորժամ երկիր չէր և ոչ տունկք ինչ

որ ի նմանէ, զբարամուսնան ուստի գտանէր ունել ի ձեռին. կամ բնաւ գինչ խակ յազէր, զի անասունք չև ևս էին արարեալ: Եւ որ քան զամենայն անմտագոյն է, զհազար ամ, ասեն, յաշտ արար. և յեա հազար ամին յերկուացաւ, ասէ՛ թէ լինիցի ինձ որդի Որմիզդ, և եթէ չլինիցի, և ի զուր ինչ վաստակիցիմ: Եւ այնուցուցանէ՛ թէ տկար էր Զբուանն և կարօտ և առանց գիտութեան. և պատճառք չարեացն նոյն է, և ոչ Արհմն: Զի եթէ նորա չէր յերկուացեալ, որպէս ասենն, Արհմնն ոչ լինէր՝ զոր չարեացն արարիչ համբաւեն. այլ ինքն երկմտեաց, որ անհաւատն է և լի անկարգութեամբ:

Զի ոչ երբէք ի միտջէ աղբերէ երկու բղիւմունք ելանեն, մինն քաղցր և միւսն դառն. և ոչ ի միտջէ զստոյ երկու պրտուղք՝ մին անոյշ և մին դաժան: Արդ եթէ քաղցր գիտեն զԶբուանն, ոչ պարտին զդառն պտուղն զԱրհմն ի նմանէ համարել. և եթէ դառն հաշուին, չէ պատճառ զքաղցր պտուղն զՈրմիզդ ի նմանէ դնել: Եւ ի դէպ ելանէ նոցա աստուա-

ծական բարբառն, որ ասէ . կամ արարէք զծառն բաղցր, և զպտուղ նորա բաղցր . և կամ արարէք զծառն դառն, և զպտուղ նորա դառն . զի ի ծառոյ անախ պտուղն իւր նանաչի :

Եւ թէ արարածք յիւրաքանչիւր յօրինուածս կան, և երբէք զսահմանօքն եղելօք նոցա ոչ անցանեն, որչափ ևս առաւել Զրուանն՝ եթէ մշտնջենաւոր ոք էր՝ և արարածս առնելոյ հնարս խնդրէր՝ եթէ անձամբ և թէ այլով և թէ որդովն՝ որպէս ասենն, պարտ էր կարգ ինչ ցուցանել և ոչ անկարգութիւն :

Զի ոչ երբէք տեսաք՝ թէ կովք էշս ծընան, և էշք եզինս, և ոչ գայլք մաքիս, և ոչ մաքիք աղուէսս, և ոչ առիւծք ձիս, և ոչ ձիք օձս . բայց միայն մի ինչ ծնունդ է՝ զոր մարդիկ հնարեցան արտաքոյ կարգաց բնութեան, ծնուցանել ի ձիոց և յիշոց ջորիս . և նոյնք անսերն և անծնունդ են . զի ոչ յԱստուծոյ կարգեցան՝ այլ ի մարդկանէ հնարողութենէ . Արդ Զրուանն եթէ արջառ էր, զկարիճն զԱրհմն զիւրդ ծնանէր . և եթէ գայլ էր

զգառնն զՈրմիզդ հիմ ծնանէր . ոչ ապա-
քէն մարդկան մտաց բաշտղանք են :

Զի և Զրուանն իսկ մարդ լեալ է , այր
մի քաջ առ Տիտանօքն . և որպէս սովոր
են Յոյնք և Արիք և ամենայն ազգք հե-
թանոսաց՝ զբաշտ առ դիւցազունս ունել ,
հայեցեալ ընդ այն քէշակարկատին Պար-
սից՝ Թէ որովհետև մարդիկ աշխարհիս
զնա առ աստուածս ունին , ես զերկնից
իսկ և զերկրի և զամենայն արարածոց
արարչութիւնն ի նմանէ կարծեցուցից :

Եւ զի ճշմարիտ է բանս , յայտ անտի
է՛ զի մարդկօրէն բարուք զքէշն կարկա-
տէ , և յղութեամբ և ծննդեամբ զկրօնն
կցկցէ : Զի նախ երկուց արարչաց՝ զբար-
ւոյ և զչարի ի միոջէ հօրէ զճնունդսն համ-
բաւէ . և ապա մայրենի և քուրական
առականօք զարարած լուսաւորացն մու-
ծանէ : Եւ զայն ոչ վասն այլ իրիք , այլ
վասն մարմնասիրութեան և ախորժական
ցանկութեանն : Քանզի հայեցեալ յազգն
արիական՝ Թէ իզատէր էր , ըստ նմին նո-
րին մեղկ բարուցն նմա օրէնս կցկցեաց ,
զի յորժամ զաստուածոցն իւրեանց լսի-

ցեն՝ Թէ յանարժան խառնակութիւնս մը-
տաբերեցին, և նորա նոցին նմանեալք՝
զնոյն անառակութիւնս անխտիր գործեա-
ցեն. յորմէ աստուածականն հեռի՝ որ ի
վեր է: Զի Աստուծոյ որդի ունել՝ ոչ ա-
մուսնութեամբ վայելէ, այլ մշտնջենաւո-
րութեամբ, որպէս մտաց զբան, և աղբեր
զգետ, և հրոյ զշերմութիւն, և արեգա-
կան զլուսաւորութիւն: Եւ ոչ որպէս նո-
բայն ժտին՝ Թէ կարօտեալ էր՝ զի որդի
Վի լինիցի նմա, որում անուն իցէ Արմիզդ:

Ո՛վ մորոտութիւն. չև ուրեք որդի ի
միջի, և նա չյղացելոյն և չծնելոյն անուն
դնէր: Ամենայն ծննդոց յետ ծննդեանն
դնին անուանք, և նա զինորդ յառաջ քան
զճնանելն դնէր նմա անուն Արմիզդ,
բայց Թէ հաւատայր՝ Թէ և արդարև լի-
նէր նմա որդի. և եթէ հաւատայր՝ ընդէր
երկմտեաց, և եղև երկմտութեամբն
պատճառ ծննդեան Արիմենի, ուտի չա-
րիքն յաշխարհ մտին: Եւ այն են զար-
մանք՝ զի մինն ի հազարամեայ յաշտն
ստնելոյ հազիւ լինէր, և միւսն յառժա-
մայն յերկմտութենէ անտի:

Դարձեալ որ զայն գիտաց՝ եթէ երկու
որդիք են յորովայնի անդ, զայն ընդէր
ոչ ծանեաւ՝ թէ մինն բարի և միւսն չար:
Եւ թէ գիտաց և ոչ եղծ զչարն, ինքն է
պատճառ չարին. ապա եթէ զայն չգիտաց,
զիմարդ իցէ հաւատալի՝ եթէ զմիւսն ծա-
նեաւ. և եթէ յայնժամ ոչ իմացաւ, յոր-
ժամ իաւարին և ժանդահոտ ետես զնա՝
և յայնժամ արդեօք ոչ գիտաց: Այլ և
գիտաց և ետես և արար զխաւարինն
Թագաւոր. ինքն է պատճառ չարեացն՝
այնու զի ոչ եղծ զչարն, այլ և Թագաւո-
րու թիւնն ևս ետ նմա ինն հազար ամի:
Եւ ո՛ւմ Թագաւորեցոյց զնա, եթէ ոչ բա-
րիօք արարածոցն եղելոցն յմրմըզոյ առ
ի չարչարեւոյ զնոսա՝ խառնելով ի նոսա
զիւր չար արարածս:

Այլ և զմրմիզդ, ասեն, Թագաւորեցոյց
ի վերայ նորա:

Եթէ Թագաւոր նորա իցէ Որմիզդն, զի-
մարդ զբարիօք արարածսն իւր տայցէ
չարչարել: Եթէ հայրն յորդոյն արարածս
ոչ խնայեաց՝ այնու զի ի ձեռս չարին
մատնեաց, որդին զիւրսն զիմարդ ոչ զըն-

դայցէ : Առ տկարութեան ինչ, Թէ առ
 չարակամութեան : Եթէ առ տկարութեան
 չգեմեղիցէ, ապա ոչ այժմ Թագաւորել
 է նմա, և ոչ ի վախճանի՝ որ զէս ասենն՝
 յաղծել կարէ : Իսկ եթէ առ չարակամու-
 Թեան իցէ, գ դանի զի ոչ միայն հայրն՝
 որ Թագաւորեցոյց զչարն՝ է պարտ չա-
 րեաց, այլ և որդին՝ որ կամակից եղև
 հօրն և համարձակիչ չարին :

Դարձեալ զի զԹագաւորութիւնն որդոցն
 ետ, միում զինն հազարամեան, և միւ-
 սումն զանսպառականն, ինքն յորում
 կարգի կայցէ : Զի մինչ չէրն ինչ՝ չէր
 իմիք Թագաւոր, քանզի և ոչ արարիչ
 իրիք էր. և յորժամ որդիքն եղեն, նորա
 եղեն արարիչք՝ ոմն բարեաց և ոմն չա-
 րեաց, և նոքին Թագաւորք՝ ոմն ժամա-
 նակեան և ոմն յաւիտենական. և մնաց
 Զրուանն դատարկ յարարչութենէ և ի
 Թագաւորութենէ. զի արարիչ չէ, քանզի
 չէ իւր արարեալ. և Թագաւոր չեղև,
 քանզի ոչ արարածոց լինէր Թագաւոր :
 Եւ յայտ է Թէ ոչ էր երբէք Զրուանն,
 և ոչ է : Զի որ է ոք, կամ արարիչ է կամ

արարած : Արդ սա քանզի ոչ արարիչ է
և ոչ արարած , ոչ երբէք նա Աստուած,
և ոչ է և ոչ լինի :

Գ. Այլ իբրև Զրուանն , սսեն , զայն
ի մտի խորհեցաւ՝ Թէ որ յորդոցն իմոց
վաղ առ իս հասցէ՝ զնա Թագաւոր արա-
րից , գիտաց Որմիզդ և զխորհուրդն յայտ-
նեաց Արհմենին :

Թէ զհօրն խորհուրդ ծանեաւ Որմիզդ ,
զեղբօրն չարածնոյ զխորհուրդ ընդէր ոչ
գիտաց՝ Թէ ծակէ զորովայնն և ելանէ ,
և յառաջ երթայ առնու զԹագաւորու-
ծիւնն , որ լինելոց էր առ եղեռանէ նմա
և արարածոցն իւրոց , զի նախ յառաջ-
նումն իսկ յետս հաչեալ վատմարիցէ ըզ-
նա , և ապա զինն հազար ամն զեղջ և
ապաշաւ լինիցի առ ի գար հայելոյ իւր
յուզիդ յարարածսն , զոր աղաւաղեալ
կամակորիցէ : Եւ կամ Զրուանն , որ գեր-
կուց որդւոց զյղուծիւնն գիտաց յորովայ-
նի , յորժամ եկեալ առաջի կայր Արհմենն՝
ընդէր ոչ ծանեաւ զնա :

Դարձեալ որ զիւր որդին Որմիզդ անու-
շահտա և լուսաւոր անդէն յորովայնին զի-

տէր, զմիւս որդին՝ Թէ ժանդահոտ և խա-
ւարին իցէ, իբր ոչ զիտաց: Ո՞չ ապաբէն
յայտ է՝ եթէ ոչ իբր հաւաստիք պատմին
ի նոցանէ, այլ առասպելք կարկատունք:

Եւ միւսն ևս՝ որ քան զամենայն ան-
հաւանտագոյնն է, զի մին ի հազարամեայ
յաշտն առնելոյ հազիւ լինէր, և միւսն
յառժամայն յերկուանալոյ անտի: Եւ
եթէ ի յերկուանալոյ անտի եղև Արհմնն
որդի, ոչ պարտ էր զնա իւր որդի կոչել-
զի եթէ իւր որդի էր, նմին նման գոյր և
նոյնպիսի. կամ եթէ բարի էր՝ բարի, կամ
Թէ չար էր՝ չար: Մի՞թէ և նոյնպէս հայրն
Զրուան և բարի էր արդեօք և չար. և ի
բարիոք երակէն նորա բարեօք որդին
եղև, և ի չար մայրէն նորա չարն: Եւ
Թէ այնպէս ինչ ոչ էր, ապա և ոչ նա ըզ-
չարն իւր որդի կոչէր, և ոչ Թագաւորու-
Թիւն տայր նմա: Այլ Թէ ինքն բարի էր,
զչարն եղծանէր և բարւոյն տայր զԹա-
գաւորութիւնն. որով ինքն քաջանուն լի-
նէր, և զբարի որդին իւր զՌոմիզդ չառ-
նէր միշտ սրտառուչ: Այլ յայսմ ամե-
նայնէ յայտ է՝ եթէ ոչ երբէք լեալ է

Զրուանայ հայր աստուածոց, և ոչ տուիչ
Թագաւորութեանց :

Ե. Դարձեալ ասեն, զբարամուկն զոր
ի ձեռին ունէր՝ ցորդին իւր ցնրմիզդ ետ,
և ասէ. ցայժմ ես վասն քոյ յաշտ առ-
նէի, յայսմ հետէ դու վասն իմ առնիցես :

Արդ եթէ նա վասն նորա յաշտ առնէր,
զի որդի լինիցի նմա, իսկ ցնրմիզդ վասն
նորա յոր սակս առնէր. մի՞թէ կասկած ինչ
ուստեր էր նմա, և այնր աղագաւ պա-
տուիրէր նմա վասն իւր յաշտ առնել.
մի՞թէ յորմէ զորդին խնդրեաց, թէ գուցէ
ընդ որդոյն տալոյ՝ զնա բաժ առնուցու :
Եթէ այն ինչ ի մտի էր նորա, բարա-
մուկն ինչ ոչ կարէին օգնել. և ի տալ
զբարամուկն չասաց սա՛ թէ դու ինձ
յաշտ առնիցես. զի ցուցցէ թէ էր ոմն՝
որում նա վասն որդոյն յաշտ առնէր. և
որդոյն պատուիրեաց վասն իւր նմին
յաշտ առնել :

Եւ եթէ էր ոք ի վեր քան զնա և քան
զորդին, որում զյաշտն առնէին, զնա
պարտ էր իմանալ պատճառ իւրեանց և
արարիչ ամենեցուն, և ոչ զԶրուան պատ-

ճառ Որմըզդի և Արհմենի, և զնորա արարիչ չարեաց և բարեաց: Քան Ջրուանայ որդի արարիչ տայր, որ ի վերն քան զՋրուանն էր, ինքն իսկ իւրովի չկարէր գերկինս և գերկիր և որ ինչ ի նոսա՝ առնել, որպէս յառաջագոյնն ասացու, և զիւր զօրութիւնն և զբարերարութիւնն ցուցանել: Կամ Թէ յորդոյն իւրմէ Արհմենայ կասկած ինչ էր նմա, և վասն այնորիկ զբարամանն յՈրմիզդ տայր, զի նոքօք յաշտ արարեալ վերագունին՝ անկասկած լինիցի, ապաքէն պարտ էր ումեք ի միջի լինել, որում զյաշտն առնէր: Եւ եթէ էր ոք ի միջի՝ որում օրէն էր զյաշտն առնել, ապա Ջրուանն չէր մըշտընջենաւոր, այլ յումեքէ եղեալ: Եւ պարտ է խնդրել յումմէ նայն եղև, և ո՞վ էր՝ ում ինքն զյաշտն առնէր. և ո՞վ այն՝ որում որդոյն հրամայեաց վասն իւր յաշտ առնել: Զի ոչ է մարթ ումեք սկիզբն առնուլ լինելոյ, եթէ ոչ յայլմէ առնուցու զլինելն. և Աստուած միայն կարող իցէ առնել յոչընչէ ինչ որպէս և կամի: Եւ արդ ո՞վ իցէ որ զՋրուանն արար, եթէ

ճառ Որմըզդի և Արհմենի, և զնորա արարիչ չարեաց և բարեաց: Քան Ջրուանայ որդի արարիչ տայր, որ ի վերն քան զՋրուանն էր, ինքն իսկ իւրովի չկարէր գերկինս և գերկիր և որ ինչ ի նոսա՝ առնել, որպէս յառաջագոյնն ասացու, և զիւր զօրութիւնն և զբարերարութիւնն ցուցանել: Կամ Թէ յորդոյն իւրմէ Արհմենայ կասկած ինչ էր նմա, և վասն այնորիկ զբարամանն յՈրմիզդ տայր, զի նոքօք յաշտ արարեալ վերագունին՝ անկասկած լինիցի, ապաքէն պարտ էր ումեք ի միջի լինել, որում զյաշտն առնէր: Եւ եթէ էր ոք ի միջի՝ որում օրէն էր զյաշտն առնել, ապա Ջրուանն չէր մըշտընջենաւոր, այլ յումեքէ եղեալ: Եւ պարտ է խնդրել յումմէ նայն եղև, և ո՞վ էր՝ ում ինքն զյաշտն առնէր. և ո՞վ այն՝ որում որդոյն հրամայեաց վասն իւր յաշտ առնել: Զի ոչ է մարթ ումեք սկիզբն առնուլ լինելոյ, եթէ ոչ յայլմէ առնուցու զլինելն. և Աստուած միայն կարող իցէ առնել յոչընչէ ինչ որպէս և կամի: Եւ արդ ո՞վ իցէ որ զՋրուանն արար, եթէ

ոչ Աստուած, որում և գյաշտն առնէր .
որ և որդի այնպիսի ետ նմա, զի զեր-
կինս և զերկիր և որ ի նոսա՝ առնիցէ :
Եւ այն են զարմանք՝ զի ինքն ոչ արար, և
որդոյն Զրուանայ կարող է տալ զառնելն :

Այլ չէր ոք ի միջի, ասեն, որում Զը-
րուան գյաշտն առնէր . եթէ այնպէս իցէ,
և ոչ Զրուանն իսկ էր . և մեծի ծաղու-
արժանի է, զի չէրն չէին վասն չէին
յաշտ առնէր :

Զ. Այլ թէ և բախտ ևս էր՝ որպէս
ասենն՝ Զրուանն, ապաքէն ուրուք բախտ
էր . և ով էր արդեօք՝ ոյր բախտն էր :
Զի բախտ անձնաւոր ինչ չէ, այլ դէպք
աշողութեան . որպէս յարդարութենէն
արդարն կոչի, և ի քաջութենէն քաջն,
նոյնպէս և ի վառաւորութենէ անտի
բախտաւոր : Արդ եթէ բախտ էր Զրու-
անն՝ չէր ինչ անձնաւոր . ուստի յայտ է՝
Թէ բնաւ և էր իսկ ոչ Զրուանն :

Եւ եթէ՝ որպէս ասեն՝ ի յերկուանալոյ
անտի յղացաւ Արհմնն, յառաջնումն իսկ
պարտ էր նմա յերկուանալ՝ զի Թող ան-
դէն ետ ընդ ետ վինէր նմա որդի, և ոչ

հազար ամ տառապել և յաշտ առնել
զի որդի ծնցի: Սակայն եղև նմա թէ չար
և եթէ բարի, և զչարութիւնն յիւրոց բա-
րուց առ, և ոչ ի ծննդենէ անտի. քանզի
չէր մարմ միում արգանդի զչարեացն
գործօնեայ և զբարեացն սրարիչ ընդու-
նել: Զի եթէ չար էր, չարին և եթ պար-
տէր ասպնջական լինել. և եթէ բարի
էր, բարւոյն: Քանզի բարին և չար ի
միում անկանել ոչ մարմէին, որպէս զի
ոչ գայլք և գառինք ի միոջէ արգանդէ
ծնանին. գորոց զբարւոյն կողմն յՈրմըզ-
դէ դնեն, զարջառաց և զոչխարէ և զայ-
լոց պիտանացուաց, և զչարին կողմն
յՍրհմնայն, զգայլոց և զգազանաց և ըզ-
ճնեաց վնասակարաց: Եւ զայն ոչ գիտեն՝
թէ որպէս վնասակարացն ընդ անվնասա-
կարսն չմարմի բնակել, նոյնպէս և ոչ
բարւոյն ընդ չարին մարմէր ի միում ար-
գանդի յղենալ: Զի զոր օրինակ չէ մարմ
զհուր և զջուր ի մի վայր առնել՝ թէ գու-
ցէ յոլովեալ կողմնն ապականիչ ընկերին
իւրում լինիցի, նոյնպէս և ոչ բարւոյն
և չարի ի մի վայր մտանել հնար էր.

ապա թէ ոչ, կամ նա զսա ապականէր օ
կամ սա զնա :

Արդ եթէ ի սերմանէ իցեն որդիքն ,
չմարմէր միումն երկուս սերմանս հակա-
ռակ միմեանց արկանել . նա և ոչ միում
արզանդի երկուս սերմանս այլ և այլս
ընդունել : Զի թէպէտ և բազում արք ի
մի կին մերձենայցեն՝ այլ ոչ եթէ ամե-
նեցուն սերմանքն կոռւիցին . քանզի
առաջին անկեալ սերմնն զայլսն իբրև
զաւելորդս ի բաց թքանէ : Եւ զիմարդ էր՝
զի այն արզանդ երկուս սերմանս մի-
մեանց թշնամիս ընդունէր :

Եւ դարձեալ ընդէր ոչ յաղթեաց յաշ-
տածին ծնունդն , և եղև արգել յերկուս-
կան ծննդեանն . այլ իշեալ միմեանց թըշ-
նամիքն հաշտութեամբ խաղալիկ ի միում
արզանդի գառէին : Նա և հայրն եթէ եր-
կուս որդիս զիտէր յորովայնին՝ զմին
բարի և զմինն չար , ոչ խառն ի խառն
պարտ էր խոստանալ զմագաւորութիւնն,
այլ այնմ միայն՝ վասն որոյ զյաշտն
առնէր :

Բայց ապաքէն և Ռրմիզդն մինչ չև ծը-

նեալ էր՝ Թերակատար էր, և զխնրդ Թե-
րակատարն զխորհուրդն հայրենի իմա-
ցաւ . զի որ զխորհուրդս ուրուք ճանաչել
կարէ, նա ի վեր է քան զնա . որ Աս-
տուծոյ միայն է, և ոչ մարդոյ : Ուստի
Որմիզդ վերագոյն է քան զհայրն և հզօր
և իմաստուն . զի մինչ դեռ յորովայնի էր՝
զխորհուրդ հօրն զիտաց . և ելեալ յորո-
վայնէ անտի՛ կարօղ եղև զերկինս և զեր-
կիր առնել, զոր հայրն ոչ կարաց առնել :

Եւ արդ՝ որ այնչափ հզօր և իմաստունն
էր քան զհայրն, գտանի վատթարագոյն՝
զի ի վատթարէն խաբեցաւ, այնու զի
զխորհուրդ հօրն յայտնեաց նմա՛ ընդ
որում անհաշտ Թշնամուծիւնն պարտ էր
ունել և ոչ բարեկամութիւն :

Դարձեալ՝ Թէ ծակել ևս պարտ ինչ էր
գորովայնն և ելանել, նմա պարտ էր՝
որ զխորհուրդ հօրն իմացաւ . զի Թող
ինքն նախ երթայր և առնոյր զԹագաւո-
րութիւնն, և ոչ Արհմենայ՝ որ ոչ զխոր-
հուրդ հօրն զիտէր, և ոչ Թագաւորու-
թեանն ինչ անգ էր : Բայց Թէ ծակեաց
գորովայնն, Թերևս և սպան իսկ զմայրն .

զոր պարտ է խնդրել՝ Թէ արդարև արդեօք մայր գոյր նոցա :

Այլ ուստի յայտ իցէ՝ Թէ մայր գոյր մանուսանդ զի ասեն իսկ՝ Թէ մինչ չև էր ինչ բնաւ, ոչ երկինք և ոչ երկիր, Զբրուան միայն էր. որ մեծի ծաղու արժանի է՝ եթէ ինքն հայր իցէ և ինքն մայր, և նոյն սերմանարկու և նոյն սերմնընկալ : Եւ որ ևս վատթարագոյնն է, իբրև ծակեաց, ասեն, Արհմնն զորովայնն և եկն եկաց առաջի հօրն, ոչ ծանեալ զնա հայրն : Արդ զիմորդ ոչ ճանաչէր, զի որ ուրեք չէր՝ մինչ ինքնն միայն էր. ոչ ապաքէն յայտ էր՝ Թէ որ առ այն եկն, մի որ յորդոցն նորա էր. և գտանի վատթարագոյն ևս քան զվատթարն, զի նա զսա ծանեաւ, և սա զնա ոչ ծանեաւ, և յուրաստ էր յորդոյ անտի՝ Թէ իմ որդին անուշահոտ և լուսաւոր է, և դու խաւարին և ժանդահոտ ես : Եւ զիմորդ ոչ էր նորա որդի, որ ընդ բարւոք որդոյն նորա ի նմին արգանդի յղացեալ էր. և զնմանէ յուրաստ էր՝ Թէ չես դու իմ որդի, և զմիւսմէն խոստուկ՝ Թէ որդի իմ է : Եւ

եթէ իբրև ի չարէ յուրաստ էր, ապա
և յղութեանն զնա չէր պարտ արժանի
առնել, այլ անդէն իբրև ի չարէ խոր-
շել և սատակել. և ոչ միայն զնա, այլ և
զՈրմիզդ՝ որ զխորհուրդսն ի վեր եհան :

Է. Այլ և միւսն ևս անախտանագոյն է՝
զոր ասենն, Թէ և զբարսմունսն ետ նմա՝
առնել վասն իւր յաշտ, իբր ոչ եթէ յՈր-
մըզդի կամ ի յազելն էր զօրութիւնն՝ այլ
ի գաւազանսն : Զի եթէ ինքն հաւատա-
րիմ էր լսելի լինելոյ, ապա աւելորդ
իմն էր զգաւազանսն ի ձեռին ունել. և
եթէ ինքն չէր արժանի, և ոչ գաւազանքն
բաւական էին արժանի առնել յազելոյ
զանարժանն. զի բարսմունս ունել և
յաշտ առնել՝ մարդկան գործ է և ոչ Աս-
տուծոյ : Իսկ եթէ նա Աստուած էր, և
կարող էր զերկինս և զերկիր առնել,
զինչ պիտոյ էր նմա բարսմունս ունել և
յաշտ առնել, զի զհայրն ի կասկածա-
նացն ապրեցուցէ : Որ զերկինս և զեր-
կիր կարող էր առնել առանց բարսմանցն,
զհայրն զիմարդ ոչ կարէր անհոգ առնել
առանց գաւազանացն : Եւ արդ յայտ եղև՝

Թէ և հայրն անմիտ և տկար և յայլ ապաստան էր, և որդին նոյնպէս տկար և անմիտ. զի ոչ նա՛ որդի առանց յաշտ առնելոյ կարաց ծնանել, և ոչ որդին՝ առանց զգաւազանան ի ձեռն առնելոյ կարաց զնա ազատ առնել ի կասկածանաց:

Ը. Նա և լլկանաց ևս չարին երկոքին պատճառք եղեն, չարչարելոյ զբարւոք արարածս բարւոյն: Զի Որմիզդ, ասեն, որ ինչ բարի էր՝ զայն առնէր, և արս արդարս և բարեգործս, և Արհմնն զչար արարածս և զղես:

Արդ՝ եթէ դեքն չարի արարածք և չարք էին բնութեամբ, և ոչ մի ոք ի նոցանէ բարի ինչ երբէք իմանալ կարէր. նա և ոչ Արհմնն իսկ գլխովին: Բայց արդ տեսանեմք, զի միուհն՝ որ կարի վայելուչն իսկ է ի մէջ արարածոց, որպէս ասեն, Արհմնն եղև հնարագիւտ լինելոյ: Իբրև ետես, ասեն, Թէ արարածս գեղեցիկս արար Որմիզդ, և լոյս չգիտաց առնել, խորհեցաւ ընդ դեա՛ ասէ, զինչ օգուտ է Որմիզդի, զի այնպիսի գեղեցիկ արարածս արար՝ և ի խաւարի կան,

զի լոյս ոչ գիտաց առնել: Արդ ե՞ծ է իմաստուն էր, ընդ մօրն մտանէր, և արեգակն որդի լինէր. և ընդ քեռն անկանէր, և լուսին ծնանէր. և պատուէր տայր՝ զի մի ոք զխորհուրդն ի վեր հանցէ: Զայն լուեալ Մահմեայ դիւի՝ վաղվազակի առ Որմիզդ հասանէր, և զխորհուրդն նմա ի վեր հանէր: Ո՛վ անմտութիւն և անհամ մորոտութիւն. որ զերկնից և զերկրի և զամենայնի՝ որ ի նոսա՝ զհանգամանսն առնելոյ կարաց գտանել, զսակաւիկ ինչ զհայծայծանացն հնարս չմարմէր իմանալ: Եւ այնու ոչ միայն զՈրմիզդ անմիտ առնեն, այլ և զԱրհմնն՝ բարի բարի արարածոցն հնարագիւտ:

Որպէս և զմիւս ևս ասեն՝ Թէ Արհմնն ասաց, ոչ ե՞ծ է չկարեմ առնել բարի ինչ, այլ չկամիմ. և առ ի հատտատուն զբանն առնելոյ՝ արար սիրամարգ: Տեսանես զի կամօք է չար՝ և ոչ ի ծնէ:

Արդ զինչ պայծառագոյն քան զլոյս կայցէ, որում Արհմնն հնարագիւտ եղև. կամ զինչ զեղեցկագոյն քան զսիրամարգ՝ զոր առ ի ցուցանելոյ զզեղեցկագործու-

Թիւնն արար: Եւ այսու յայտ է՝ զի Թէ
չար որ էր բնութեամբ Արհմնն, ոչ հնար
րագիւտ լուսոյ լինէր, և ոչ արարիչ գե-
ղեցկութեան: Նա և Թէ դեր բնութեամբ
չարք էին, չէր հնար Մահմեայն հանգա-
մանաց լուսոյն առնելոյ գուշակ լինել,
որում ցայժմ պաշտօնեայք այնք բէշի
երիցս յամի զոհս մատուցանեն. ուստի
յանդիմանեալ կշտամբին՝ Թէ և նորա դի-
ւապաշտք են. և դերն ոչ չարք ի բնէ,
այլ կամօք: Եւ եթէ ինքեանք դիւի զոհս
մատուցանեն, որովք երեսօք զդիւա-
պաշտան հալածիցեն: Տեսանես զի ամե-
նայն ինչ, որ ի նոցանէ ասի, առասպելք
են և սնտի պատմութիւնք:

Թ. Իարձեալ նորին որ զլուսաւորացն
արարած յայսպիսի պատճառանաց զնեն,
շրջեալ զայս բանս՝ այլ իմն պատճառ
լինելոյ արեգական մութանեն: Արհմնն,
ասեն, զՌամիզդ ի ճաշ կոչեաց. և եկեալ
Ռամրզդի՝ չկամեցաւ զճաշն ուտել, եթէ
ոչ նախ որդիքն նոցա կոռւիցեն: Եւ ի
խեթկել որդոյն Արհմենի զորդին Ռամրզդի,
և ի խնդիր եղեն դատաւորի և ոչ գտին.

ասրտ առեալ արարին զարեգակն, զի
լիցի նոցա դատաւոր:

Արդ հնարագիւտ լինելոյ արեգական
ասեն զԱրհմնն. և աստ յայտնի իսկ ա-
րարչակից լուսոյ: Եւ եթէ այլ ոք չգոյր
դատաւոր, և առ հայրն չկարէին երթալ,
կամ առ այն՝ որում հայրն և որդին յաշտ
առնէին ըստ առասպելին:

Եւ արդ զինորդ իցեն Թշնամիք միմեանց
Որմիզդն և Արհմնն՝ որք ի միում արգանդի
գայռացին, և ի միմեանց ճաշ երթային,
և իրերաց զործակցութեամբ զարեգակն
ստեղծեալ՝ դատաւոր կացուցանէին: Արդ
զմին՝ Զրադաշտ ոմն զեղխագործութեան
դնէ, եթէ ի մայրենի և ի քեռական ա-
ռականաց արեգակն և լուսին արարան,
զի ընդ այն հայեցեալ ազգին՝ ի նոյն
պղծութիւնս անխտիր լինիցին. և զմիւսն՝
վասն զամօժն ծածկելոյ համբաւէ՝ Թէ վա-
սըն դատաւորութեանն արարին: Եւ քան-
զի ընդ գրովք չեն կրօնքն, երբեմն զայն
ասեն, և այնու խաբեն. և երբեմն զայս,
և սովին պատրեն զախմարս: Բայց Թէ
աստուած էր Որմիզդն, յոչընչէ կարող

էր առնել զլուսաւորսն՝ որպէս զերկինս
և զերկիր, և ոչ ի ժանդագործութենէ,
կամ առ ի չգոյէ դատաւորի:

Ժ. Դարձեալ միւս ևս իմն ասեն, որ
ամենևին չէ հաւատալի, Թէ իբրև մե-
ռանէր Որմիզդ՝ զսերմն իւր յաղբիւր մի
արկ, և մօտ ի վախճան յայն սերմանէ
կոյս մի ծնանելոց է, և ի նմանէ որդի
եղեալ՝ հարկանէ զբազումս ի զօրացն
Արհմենի. և երկու ևս նոյնպիսիք նոյն-
գունակ եղեալք, հարկանեն զնորա զօրան
և սպառեն:

Նախ այնու յանդիմանին, զի ջուր՝
սերման ոչ պահիչ է, այլ կորուսիչ: Եւ
ապա միւսովն կշտամբին. քան ազբերն
զսերմնն կենդանի տայր պահել՝ զինքն
ընդէր ոչ զօրեաց պահել կենդանի, այլ
այնպիսեոյ բարւոյ աստուծոյ որդի՝ ի
չարէն որդւոյն աստակեցաւ: Եւ յայտ է՝
Թէ որք յանկաժութեանն յաղծեցին բար-
ւոյն և որդւոյ նորա, և ի վախճանի նո-
բին բռնանալոց են, որոց այնչափ ան-
չափ զօրս համարեն:

Դարձեալ՝ եթէ աստուածք նոցա մահ-

կանացուք իցեն, ինքեանք յարութեան
ակն գիանդդ ունիցին . և մանաւանդ երեք-
մատեանն յարութեան՝ զոր չէ պարտ
յարութիւն համարել, այլ չյարութիւն :
Բայց թէ արդարև՝ որպէս ասենն՝ թէ որ-
դին մեռաւ, և յՌմբըզդէ և ի միւսմէ
որդւոյն նորա ի Խորաշէտէ չէր օրէն Թե-
րահաւատ լինել՝ թէ չմեռանիցին . որով-
հետև միանգամ ամուսնաւորաց և մահկա-
նացուաց ազգ է տոհմ աւտուածոց նոցա :

Եւ զայնպիսի աստուածս ոչ առ աս-
տուածս պարտ է ունել, այլ առ չաս-
տուածս : Զի որ ճշմարիտ Աստուածն է,
զամենայն ինչ գիւր մշտնջենաւորութեամբ
ունի . որպէս զէութիւնն, նոյնպէս և զյա-
ւէժ կենդանութիւնն, և զորդին միշտ
ընդ իւր ունել՝ առանց իրիք պատճառա-
նաց և միջնորդութեան . և զարարչութիւնն
ոչ ի հայծայծանաց, այլ ի կամակար կա-
րողութենէ : Եւ ոչ զոր ունի իւր հակա-
ռակ՝ թէ ինքն բարեաց արարիչ իցէ և
միւսն չարեաց . որպէս նոքա Ռմբըզդի
զբարի արարածսն դնեն և Սրհմենի զչար-
սըն . զոր ոչ կարեն ցուցանել, թէ հաւաս-

տեաւ հայիցին, չար ինչ արարած՝ որ ի բնէ չար իցէ, ոչ զԱրհմնն և ոչ զդեա՛ զբր նմա արարածս զնեն. որպէս բազում անգամ յոգնագոյն օրինակօք ոչ մոռացաք յառաջին ճառսն յայտ առնել :

Այլ Թէ Արհմնն չար կարծիցի նոցա, վասն զԹարամանի անունն յանձին կրելոյ՝ առ ի յարևէ զարեգակնաստենչիկսն արկանելոյ, ուստի և զանունն իսկ զԹարամանոյ առ, նոյնպէս և սատանայն անուն՝ ոչ բնութեան ինչ անուն, այլ բարուց, որպէս ի բարութենէ որ բարի կոչի, և ի չարութենէ չար. և այն ոչ էթէ բնածին բարք են, այլ եկամուտս: Եւ յայտ անտի է, զի բազում անգամ զբազում անզգամս տեսանեմք զգօնացեալս, և զգօնան անզգամեալս. զլըկտիս զգաստացեալս, և զզգաստս լկանցեալս. այն՝ որ ի բանաւորաց ի կողմանէ անտի է :

ԺԱ. Նա և անբանաւորացն անասնոցն վասն այլ և այլ բարուցն ոչ երկուս արարիչս պարտ է իմանալ, որպէս նորայն առ տիմարութեան կարծեցին՝ Թէ Ար-

միզդն զանասունս, զչորքոտանիս և ըզ-
Թռչունս և զձկունս և զամենայն ինչ՝ որ
բարի և զեղեցիկ է՝ արար. և Արհմնն
զգազանս չարս և զԹռչունս պիղծս և
զսողունս և զօձս և զկարիճս և զամենայն
վնասակար ճճիս: Եթէ երկինք և երկիր
և օդք և ջուրք Որմըզդի արարածք իցեն,
զիւրդ վնասակարքն արարեալք յԱրհմե-
նայ ի նորա երկրի բնակիցեն, և զնոյն
օդս ծծիցեն, և նովին կերակրովք՝ որ
յերկրէ են՝ բուծանիցին, և ի նոյն ջուրս
պիղծ ճճիքն ընդ սուրբ ձկունսն սնանի-
ցին, և ի նոյն օդս գիշակեր Թռչունքն
ընդ ազնուագոյն Թռչունսն շողայցեն.
զորս պարս էր Որմըզդի բարիոք արա-
րածոցն սատակել և ոչ սնուցանել. քան-
զի նորա է երկիր և ջուրք և օդք:

Եւ եթէ զազանք վասն վնասակարու-
Թեանն ի չարէ ումեքէ արարչէ կարծի-
ցին, զմարդիկ առաւել արժան է ի չարէ
արարչէ իմանալ, և ոչ զնոսա: Զի սոքա
աւելի վնասակար են զազանայն՝ քան
Թէ զազանքն սոցա. զի սոքա ելեալ ի
քաղաքաց և ի գիւղից՝ հետամուտք լի-

միզդն զանասունս, զչորքոտանիս և ըզ-
Թռչունս և զձկունս և զամենայն ինչ՝ որ
բարի և զեղեցիկ է՝ արար. և Արհմնն
զգազանս չարս և զԹռչունս պիղծս և
զսողունս և զօձս և զկարիճս և զամենայն
վնասակար ճճիս: Եթէ երկինք և երկիր
և օդք և ջուրք Որմըզդի արարածք իցեն,
զիւրդ վնասակարքն արարեալք յԱրհմե-
նայ ի նորա երկրի բնակիցեն, և զնոյն
օդս ծծիցեն, և նովին կերակրովք՝ որ
յերկրէ են՝ բուծանիցին, և ի նոյն ջուրս
պիղծ ճճիքն ընդ սուրբ ձկունսն սնանի-
ցին, և ի նոյն օդս գիշակեր Թռչունքն
ընդ ազնուագոյն Թռչունսն շողայցեն.
զորս պարս էր Որմըզդի բարիոք արա-
րածոցն սատակել և ոչ սնուցանել. քան-
զի նորա է երկիր և ջուրք և օդք:

Եւ եթէ զազանք վասն վնասակարու-
Թեանն ի չարէ ումեքէ արարչէ կարծի-
ցին, զմարդիկ առաւել արժան է ի չարէ
արարչէ իմանալ, և ոչ զնոսա: Զի սոքա
աւելի վնասակար են զազանայն՝ քան
Թէ զազանքն սոցա. զի սոքա ելեալ ի
քաղաքաց և ի գիւղից՝ հետամուտք լի-

նին կոտորելոյ զգազանսն, և նորա սրտցեալք ի լերինս և յափափայս նեպեն անկանել փախստականք. յորոց կիսոցն և մորիքն արտաքոյ ընտելումեան մարդկան են:

Նոյնպէս և սոչնոցն զխօշիւն միայն ըզմարդոյն առեալ, է որ ի ծակս, է որ ի սորս, է որ ընդ փապարս երկրի մտեալ զօղեն. և եթէ ի կարի նեղելոյ զնոսս մարդկան՝ մեղանչիցեն, այն մարդկան վնաս է և ոչ նոցա: Եւ այնու ոչ ի չարէ ումեքէ պարտ է զգազանսն և զճնիս իմանալ, այլ ի միոշէ բարւոյ արարչէ. ըզկէսսն ի պէտս, և զկէսսն ի զարդ, և զկէսսն զարհուրեցուցիչս՝ վասն զտարապարտ հպարտութիւն մարդոյն ցածուցանելոյ: Դարձեալ ի նոցա վնասակարութիւնն հայեցեալ՝ միմեանց չմեղանչել. զի թէ զնոցայն վնասակարութիւնն՝ որ ոչ խորհրդով լինի՝ ատեալ պարտ իցէ, որչափ ևս առաւել զմարդկան մեղանչականութիւն՝ որ խորհրդով և նենգութեամբ լինիցի:

Նա և չքոտեօքն զկճեցուցանէ զմեզ.

որպէս լուովն և ճանճիւ և մծխով և գո-
ռեխով, մնով և մկամբ, և այլովք նոյն-
պիսեօք, որք չնչիկքն են, և զմեզ աշ-
խատ կարեն առնել: Ձի է ի նոցանէ՝ որ
զմեզ աշխատ առնէ, և է ինչ՝ որ մերու-
մըն վնասակար լինի. որպէս և մուկն
և ցեց և որդն, և որ ինչ նոցա նմանող
իցէ: Եւ նորօք ցածուցեալ զնատուցանէ
զմիտս մեր. զի յորժամ գիտիցեմք՝ թէ
և փոքունքն կարող են մեզ վնասակար
լինել, իջցուք ի տարապարտ հպարտու-
մենէ՝ չունել զանձինս առ մեծարգիս:

Դարձեալ՝ և զխնամն ևս Աստուծոյ
զմտաւ ամել՝ թէ ուր փոքունքն կարեն
մեղանչել մեզ, զխնորդ կարէաք ապրել՝
թէ ընդ սողունս և ընդ գազանս բնակա-
կիցս արարեալ էք զմեզ: Այլ և յայն ևս
հայել պարտիմք՝ թէ որչափ անասունս
վասն մերոց պիտոյից ընդ մեօք հնազան-
դեաց, զձիս և զուղտս և զփիղս և զար-
ջառ և զոչխար. և ի լերանց և ի դաշտաց՝
զայժեմունս և զեղջերուս և զառինս և
զվարազս, որոց կէսքն կրելիք են և կէսքն
ուտելիք:

որպէս լուովն և ճանճիւ և մծխով և գո-
ռեխով, մնով և մկամբ, և այլովք նոյն-
պիսեօք, որք չնչիկքն են, և զմեզ աշ-
խատ կարեն առնել: Ձի է ի նոցանէ՝ որ
զմեզ աշխատ առնէ, և է ինչ՝ որ մերու-
մըն վնասակար լինի. որպէս և մուկն
և ցեց և որդն, և որ ինչ նոցա նմանող
իցէ: Եւ նորօք ցածուցեալ զնատուցանէ
զմիտս մեր. զի յորժամ զխտիցեմք՝ թէ
և փոքունքն կարող են մեզ վնասակար
լինել, իջցուք ի տարապարտ հպարտու-
մենէ՝ չունել զանձինս առ մեծարգիս:

Դարձեալ՝ և զխնամն ևս Աստուծոյ
զմտաւ ամել՝ թէ ուր փոքունքն կարեն
մեղանչել մեզ, զխնորդ կարէաք ապրել՝
թէ ընդ սողունս և ընդ գազանս բնակա-
կիցս արարեալ էք զմեզ: Այլ և յայն ևս
հայել պարտիմք՝ թէ որչափ անասունս
վասն մերոց պիտոյից ընդ մեօք հնազան-
դեաց, զձիս և զուղտս և զփիղս և զար-
ջառ և զոչխար. և ի լերանց և ի դաշտաց՝
զայժեմունս և զեղջերուս և զառինս և
զվարազս, որոց կէսքն կրելիք են և կէսքն
ուտելիք:

Եւ զայն ևս զիտել ետ մեզ, Թէ որոց
նա կամի՝ յաղթականք կարենք լինել.
և որոց ոչ կամի՝ չկարենք յաղթել՝ ոչ մի-
այն արգաւորացն, այլ և չնչենոցն :
Զինչ վատմարագոյն քան զլուսն և զմուկն
կայցէ . և զայն ոչ սպառել կարենք, և
ոչ յաշխարհէ մերժել : Եւ այլն ևս ինչ
մի ի ջուրս է, և զմեր պէտս ոչ հարկա-
նիցէ, բայց միայն զի զկծեցուցանիցէ.
յորժամ տեսանիցենք՝ Թէ չենք բաւական
գնոսս սպառել, ծանիցուք զանձանց
տկարութիւն, և զիջցուք ի զուր հպար-
տութենէ, և նմա միայն տաջուք զյաղ-
ժութիւնն, որ չնչենովքն զմեզ աշխատ
առնէ, և զմեծամեծան հնազանդէ մեզ .
զոր օրինակ զփիղս և զուղտս և զա-
ռիւծս և զինձս և զյովագս . զորոց զկէսսն
ի կրելիս, և զկէսսն ի գրօսանս ընտե-
լայուցեալ համբուրեցուցանէ :

ՃԻ. Իսկ այլք այլազգ կարծեցին զսա-
տանայէ, Թէ Աստուած իսկ զնա չար
արար :

Արդ ե՞թէ Աստուծոյ զնա չար արարեալ
էր, ընդէր հալածէ եկեղեցի զդեա . և՞է

վրէժխնդիրք չարեաց հաստատեցան դևք,
ապա վսաս առնէ եկեղեցի այնոցիկ՝ որ
նորօքն խրատիցին, և հակառակ կամայն
Աստուծոյ կայ. զի նա ի խրատ արար
զնոսա, և սա հալածէ: Բայց զի զհալա-
ծելն ոչ յանձնէ ինչ ունի՝ այլ յԱստուծոյ,
յայտ անտի է. եթէ ոչ նախ փչեաց Տէրն
յերկոտասանն հողի, և ետ իշխանութիւն
եօթանասնիցն, ոչ կարէին հանել զդև:
Նա և ինքն իսկ եթէ խրատիչ գիտէր զնո-
սա, ոչ սաստէր ի նոսա. և ոչ աշակեր-
տացն իւրոց հալածել հրամայէր, որոց
իւրն հրաման տուեալ էր մտանել ի
մարդիկ:

Եւ զիմրդ իցէ, զի հրեշտակք երբ լը-
սեն զանունն Աստուծոյ՝ ուրախ լինին,
և դևք ոչ երբէք. այլ առաւել, իբրև
լսեն, քստմնին: Եթէ կարնիչք յանցանաց
էին դևք, ոչ երբէք զմարդիկ ի կռա-
պաշտութիւն յօժարեցուցանէին, և ոչ
ի պէսպէս աղանդս փիլիսոփայից և հեր-
ճուածողաց. ոչ ի բաշխս բախտից, և ոչ
ճակատագրաց, և ոչ կապելոց հրամա-
նաց: ոչ ընդ աստեղս պշուցանել՝ Թէ

նորա ինչ իցեն պատճառք բախտաւորու-
թեան և չուտուծեան :

Եւ զի դիւաց գիւտ է կուպաշտու-
ծիւն, վկայէ Դաւիթ՝ Թէ ամենայն աս-
տուածք հեթանոսաց դևք են : Եւ երա-
նելին Պօղոս ասէ, Թէ զինչ հաղորդու-
ծիւն կայ Քրիստոսի ընդ բելիարայ : Եւ
ահաւանիկ, որպէս ասենն, հաղորդուծիւն
կայ նոցա ընդ միմեանս . զի եթէ վասն
զի չար արար զնա Աստուած՝ չարարի-
ցէ, չէ օրէն զնա չար կոչել՝ այլ վրէժ-
խնդիր . զի չար յայնժամ էր, Թէ զհրա-
մանն ոչ կատարէր :

Բայց ընդէր ոչ նա, այլ հրեշտակ Աս-
տուծոյ էհար զանդրանիկան եգիպտաց-
ւոց, և բազում անգամ զՀրեայսն յանա-
պատի անդ : Զի եթէ նա յայն եղեալ էր,
ընդէր ոչ նայն հարկանէր՝ այլ հրեշտակ :
Եւ յաւուրս Դաւիթ՝ եօթանասուն հազար
յերկոտասան ցեղիցն Իսրայէլի, և ի բա-
նակէ ասորեստանոյն՝ հարիւր եօթանա-
սուն և հինգ հազար զօրս էհար հրեշտակ
Աստուծոյ, և ոչ դևք : Ընդէր և յաւուրս Յե-
սուվայ որդւոյ Յովսեդեկայ՝ հրեշտակ ասէր

ցրանաարկուն, որ կայր նմա հակառակ, Թէ սատեսցէ ի քեզ Տէր՝ ստանայ: Ընդէր և որդիք ստանայի կոչին Հրեայքն՝ վասն զօրինօքն անցանելոյ, եթէ նա կայցէ ի հրամանին՝ զոր առ, և նորա անցին զպատուիրանան: Եւ բնաւ իսկ սուտ ընդէր կոչիցի, որ արդարն կայցէ ի կարգին. զի ոչ ի նմանէ է չարութիւնն, այլ յայնմանէ՝ որ զնա այնպիսի արար. և զմէ առաքիցի ի խաւարն արտաքին:

Այլ, ասեն, հանգիստ է նմա խաւարն: Նա աւանիկ ոչ զայն աղաղակէր լէզէոնն դիւաց, այլ Թէ տանջանք պատրաստեալ են նմա: Չի կայ մեր և քո, ասէ, Որդի Աստուծոյ, զի եկիրդ այսք յառաջ քան զժամանակն տանջել զմեզ. Եւ զի զվատ-Թարութիւնն նորա յայտ առնիցէ, ասէ. ոչ ոք կարէ առնուլ զգործիս հզօրին, եթէ ոչ նախ զհզօրն կապիցէ: Արդ ընդէր կապէր զնա, եթէ ոչ՝ զի գիտէր Թէ կամօք չարանայ, և յորժամ կամի՝ կարող է զգօնանալ:

Եթէ ի բնէ ի չարչարել եղեալ էր զնա՝ ընդէր բամբասէր չարի անուամբ, որ

զրնուծիւնն նոյնգունակ որպիսի եղեն՝
պահէր: Նա և ոչ պատժոց արժանի էր,
վասն ստուգելոյ զրնուծիւնն. քանզի
և ոչ զհուր որ պատժէ, թէ ընդէր այրես.
և ոչ զջուրս, թէ ընդէր հեղձուցանէր:
Եւ միանգամայն և հրամանացն ևս հար-
ցուածք սովին մտօք լուծանին:

ԺՎ. Հրամաննու, ասեն, մեռանիցին
մարդիկ, թէ առանց հրամանաց:

Նախ պարտիմք գիտել՝ թէ զինչ հրա-
մանքն իցեն, և ուստի բան հրամանացն
ընդ աշխարհ տարածեալ իցէ:

Հրաման կապեալ վասն մահուան՝ յաս-
տուածատուր գիրս ոչ ուրեք գտանեմք.
քանզի Տէրն մահու և կենաց՝ և կարճել
իշխէ զհրամանն իւր և երկայնել: Որպէս
առ ջրհեղեղան ասէ. եղիցին աւուրք
կենաց մարդկանս այսորիկ հարիւր և քը-
սան ամ. և վասն բազմութեան անօրէնու-
թեանն պակասեցոյց ի նոցանէ զքսանն:
Եւ որպէս առ Ադամամքն ասէ. յաւուր
յորում ուտես ի պտղոյ ծառոյն, ի նմին
մեռանիս. և առ իւրում բարերարու-
թեանն, և վասն որդէճնութեան և մարդ-

կան յաշխարհի սերելոյ, ներեաց նմա ինն հարիւր և երեսուն ամ, զի մի գեղեցիկ ստեղծուածն իւր համօրէն ջնջեսցի : Եւ վասն արտասուացն Եզեկիայի արքայի՝ յաւելաւ նմա հնգետասան ամ : Եւ վասն ապաշխարութեան նինուէացւոցն՝ ոչ կորոյս զքաղաքն յաւուրն երրորդի ըստ քարոզութեան մարգարէին իւրոյ :

Եւ ոչ որպէս քաղեայքն աստեղանըմարք, որ և զծննդոց պատհառս և զմահուանց՝ յաստեղաց իբրև ի կենդանեաց դնեն : Որպէս թէ յորժամ ծնանիցինն, անդէն և մահուանքն իւրաքանչիւր ուրուք անվրէպ սահմանիցին. և ըստ այն ոչ յառաջել ումեք մեռանել հնար իցէ, և ոչ յամենալ :

Այլ յանդիմանեն զնոսս և պատերազմացն դէպք զի ի միում աւուր բիւրք բիւրուց մարդկան կոտորին այլ և այլ տիովք, կէսք մատաղօրեայք, և կէսք երիտասարդք, և այլք ի կատարեալ հասակի ծերութեան. որոց ծնունդքն ի միում ժամու չէին, և մահքն ի միասին եղանին :

Եւ դարձեալ՝ Թէ յաստեղաց էին պատ-
ճառք ծննդոց, ընդէք ի հնդիկս ոչ ոք
երբէք սպիտակ ծնաւ, և ոչ յայլ աշ-
խարհս այնպիսի ինչ երևակ. մի Թէ
անդր միայն ոչ էհասս աստղն սպիտակա-
բար, և ոչ յայլ աշխարհս աստղն սևա-
գործ : Եւ ատամունքն հնդկին ուստի
իցեն այնչափ սպիտակ :

ԺԲ. Դարձեալ բախտաւորութեանց և
չուառութեանց՝ զաստեղսն դնեն պատ-
ճառս. որպէս Թէ աստեղատունք ինչ
իցեն, և ըստ դիպելոյ պատճառաւորաց
աստեղացն յաստեղատունսն՝ նոյնպիսիք
և ծնունդքն լինիցին :

Մինչ դեռ առիւծն, ասեն, յաստեղա-
տանն իցէ՝ և ծնանիցի ոք, Թագաւոր լի-
նելոց է. և մինչդեռ եզն է՝ և ծնանիցի
ոք, հզօր և բարենշան գալոց է. և մինչ
դեռ խոյն է՝ և ծնանիցի ոք, մեծատուն
լինելոց է, և որպէս նայն Թաւ և ասուեղ
է. և յորժամ կարիճն է՝ և ծնանիցի ոք,
չար և մեղանշական լինելոց է : Եւ այլքն
ևս այլոց ազգի ազգի իրաց պատճառք
լինին : Որպէս Թէ յորժամ Կրոնոսն յաս-

տեղատունն մտանիցէ, Թագաւոր մեռանի . որ եղևն իսկ երկիրս, որպէս ասենն, առ Թէոդոսիւ կայսերք . և քաղեայքն պնդեալ էին՝ Թէ մեռանի Թագաւորն, և նա ոչ մեռաւ, զի յամօթ լիցի ստիաստուտ արուեստգիտութիւնն :

Արդ նախ զայն ասացեն, ո՞ն եհան զայնպիսի երկրական անուանա՛ զգիշակեր և զխոտակերս յերկինս, զի պատճառք ծննդեան մարդկան լինիցին . զի որ որ ուրուք պատճառ ծննդեան կարիցէ լինել, նա ի վեր քան զնա՛ որոյ պատճառն է՛ պարտի լինել իմաստութեամբ : Արդ հասարակաց մտօք հայեցեալ, տեսցուք ո՞ն ի վեր իցէ, մնրդն՝ որ անասնոյն տիրէ, Թէ անասունն՝ որ մարդոյն ի հարկի կայ . և ոչ միայն ի հարկի կայ, այլ և կերակուր նորա է : Եւ զազանացն զկէսան փախատականս եղեալս տեսանեմք, և զկէսան յանտառախիտ մայրիս ամրացեալս՝ յորժամ զբարբառ միայն մարդոյն լսիցեն : Քանզի զահ և զերկիւղ մարդոյն՝ արկեալ է արարչին ի վերայ զազանացն և սողնոցն և անասնոցն և Թռչնոց, վասն

առաւել զնա պատուելոյն. զորոյ և զարարածն նորանշան իմն ընծայեցուցանէ, թէ ստեղծ որպէս ձեռօք, և փշեաց շունչ կենդանի որպէս թէ բերանով. և այնու, զի առաւել պատուական ցուցանիցէ ըզնա, յայտ առնէ:

Այլ զի Աստուած ի յօղապատ մարմնոց ի վեր է, այն յայտնի է ճշմարտից: Եւ եթէ վասն նորա եղեն գազանքն և անասունքն, որպէս փորձ իրացն իսկ ցուցանէ; զիմարդ էր՝ զի յերկինս ելանէին և մարդկան ծննդեան պատճառք լինէին. որք այնչափ հեռի են ի կենդանութենէ, որչափ ճրագ մի՝ որ ի մարդկանէ կազմեալ իցէ լուսատու լինել տան ի գիշերի: Եւ չկենդանիքն զիմարդ կարիցեն կենդանեացն պատճառ ծննդեան լինել:

Այլ թէ չէին կենդանիք, ասեն, և ոչ զնայունք էին. բայց զի զնան, յայտ է՝ թէ կենդանիք են:

Արդ լուիցեն. եթէ ամենայն ինչ որ զնայուն է՝ կենդանի իցէ, ապա և ջուրք որ զնան՝ կենդանի համարեսցին. և կրակ վասն շարժելոյն՝ կենդանի կարժեսցի.

և օղբ և հողմք վասն շնչելոյն՝ կենդանի
հաշուեսցին . և տունկք և խոտոց բոյսք ,
որ Թէպէտ յամբողջնացք են , սակայն ա-
ճելովն երևին՝ Թէ գնայունք են . և արդ
որպէս ոչ ամենայն գնայուն՝ կենդանու-
Թիւն մտաւոր և բանաւոր ունի , նոյնպէս
և ոչ արեգակն , և ոչ լուսին և աստեղք ,
և ոչ երկինք իսկ՝ ընդ որով նոքա շրջին՝
կենդանութիւն ինչ մտաւոր և բանաւոր
ունին : Այլ երկինք և երկիր անօժք ետե-
ղակալք են հաստատեալք յարարչէն , ու-
նել ամփոփ ընդ ինքեամք զամենայն՝ որ
ի միջի նոցա է . և լուսաւորքն իբրև ճը-
րագունք լուցեալք , վասն զխաւարն ի
միջոյ մեծի տանս փարատելոյ : Եւ են
հարկաւորք բնակաւորք , հրամանաւ ա-
րարչին իւրեանց , ի վայելս ամենայն
կենդանեաց . և իւրեանց ինքեանք չեն ,
քանզի ոչ գիտեն՝ Թէ իցեն և Թէ չիցեն :
Որպէս և երկինք և երկիր և ջուրք և
փայտք և քարինք են վասն որոց եղենն ,
և իւրեանց ինքեանք չեն . քանզի ոչ գի-
տեն՝ եթէ իցեն և Թէ չիցեն , այնու զի
չեն մտաւորք և բանաւորք :

Դարձեալ, որպէս ասենն, Թէ յորժամ առիւծն իցէ յաստեղատանն՝ Թագաւոր ծնանելոց է. Թէ այնպէս էր, բազում անգամ բազում Թագաւորաց պարտ էր ծնանել. զի ոչ մի միայն ծնանի՝ յորժամ առիւծն յաստեղատանն իցէ, այլ բազումք:

Եւ եթէ արդարև առիւծն էր պատճառ ծննդեան Թագաւորաց, ապա ոչ Թագաւորի որդի Թագաւոր լինէր, այլ ոյր ուրուք և դիպէր ճնունդն մտանելոյ առիւծուն յաստեղատունն : Իսկ եթէ տեսանեմք՝ եթէ Թագաւորի որդի Թագաւոր լինի, որպէս Դաւթայ որդի Սողոմոնն ի հօրն ամոռ նստաւ, և նորա որդին ի նորա ամոռ. և մի ըստ միոջէ կարգ Թագաւորացն Յուդայ ձգեցաւ մինչև ցմակաբէսցիսն : Նոյնպէս զասորեստանեացն և զբաբելոնացոցն՝ որդի ի հօրէ առնուին կարգաւ զԹագաւորութիւնն : Որպէս և ի Սասանայն ումեմնէ՝ սասանականքն որդի ի հօրէ կարգաւ առին մինչև ցայսօր զԹագաւորութիւնն սասանականացն. և չըգտաւ առիւծն յերկինս մտեալ յաստեղատունն, զի զԹագաւորութիւնն յայլ ազգ

ուրեր կարասցէ փոխել յերկրին տրևելից

ԹՆ. Եւ յայտ է՝ Թէ որպէս Թագաւորութեանն չէ աստղն պատճառ, նոյնպէս և ոչ զօրութեանն, և ոչ մեծատուն առնելոյ. մանաւանդ իսկ զի տեսանեմք զմեծատունս աղքատացեալս, և զաղքատս մեծացեալս: Մի Թէ զնայն ևս կարիցեն ասել՝ Թէ մի և նոյն աստղ մեծութեան և աղքատութեան կարէ պատճառք լինել, և զօրութեան և տկարութեան. քանզի և զհզօրս երբէք երբէք տկարացեալս տեսանեմք, և զտկարսն զօրացեալս. և զչարսն զզօնացեալս, և զզզօնս չարացեալս: Եւ ուր իցէ այն, զոր ասենն, Եթէ որ ինչ ի ճակատագրին գրեալ է հրամանացն, այնմ չէ հնար վրիպել. այլ որ փառաւորն գրեցաւ՝ փառաւոր է, և որ չուառն՝ չուառ. և ուր հրամանքն իցեն և յուժմէ՝ հրամանքն, ըստ այնմ և մեռանին. և վրիպել չէ հնար ի սահմանելոյ հրամանէն:

Ո՛ հրաման տկար, և անզօր սահման, զոր և զողքն և աւազակքն կարեն խախտել, յորժամ ի վերայ հասեալ՝ զոմն

յընչից և յարևէ արկանիցեն : Եւ եթէ ի սահմանելոյ ինչ հրամանէ իրքն գործիցին, չէ պարտ' ոչ Թագաւորաց մահու հրաման տալ, և ոչ դատաւորաց քերել և սպանանել զմարդասպանն . որք զպատուհան ի վերայ ածելով յայտ առնեն' Թէ ոչ ըստ սահմանելոյ ինչ հրամանացն եղանին մեղքն մեղանչականացն, այլ ի բռնաւորութենէ չարագործութեանն :

Եւ կամ յորժամ հէն յաշխարհ արշաւիցէ՛ տեռագերծ առնել և կոտորել զմարդիկ, մի՛ զօրս ժողովեացեն, և մի՛ գունդս առ գունդս կազմեացեն՝ հանելոյ զհէնն յաշխարհէ . այլ իրաւունս տացեն՝ Թէ հրամանք են աշխարհին ի հինէ կոտորել, մեր ընդէր դառնայցեմք ընդդէմ հրամանացն . այլ գումարելով զզօրսն և հանելով զթշնամին յաշխարհէ, ցուցանեն՝ եթէ ոչ ըստ սահմանելոյ ինչ հրամանի կոտորածքն գործիցին, այլ ի բռնաւորութենէ հինին՝ որ եկեալ ժլատութեամբ կոտորէ զաշխարհ, և մերկանայ յընչից և յստացուածոց :

Ժ. Բայց զայն ևս գիտել պարտ է՝

Թէ զամենայն ինչ զվնաս, որ ի վնասակարաց գործիցի, յառաջագոյն գիտէ Աստուած :

Եւ եթէ գիտէ, ասեն, զվնասս՝ որ զաւրոց են ի վերայ մարդկան, ընդէր ոչ արգելուցու :

Եթէ որչափ վնասս արգելու Աստուած ի մարդկանէ՝ այն ոչ ամենեցուն յայտնի է, այլ նմա միայն՝ որ զամենեցուն զխնամս ըստ իւրաքանչիւր պիտոյից բաշխէ : Կարծէ երբէք և զվնասս վնասակարացն, զի մի այնպէս երևեացի՝ Թէ չըկարիցէ արգելուլ զվնասսն : Դարձեալ Թուլացուցանէ և վնասակարին՝ յազեցուցանել զկամս իւր յընկերին, զի մի Թուլիցի ընդ հարկաւ վարել զքանաւորսն, այլ զի յիւրաքանչիւր գործոց անձնիւր հանդէսք երևիցին :

Եւ կանխաւ գիտէ զամենայն, և կանխագիտումիւնն չէ պատճառ չարեաց : Քանզի և ոչ յորժամ տեսանիցէ որ զընկեր իւր ընդ լպիրժ տեղիս գնացեալ, և ասիցէ՝ Թէ զլորեւոց է, նա ինչ եղև պատճառք զլորման ընկերին : Եւ ոչ,

յորժամ ընդ աւագակուտ տեղիս դիմեալ
զընկերն որ տեսանիցէ, և ասիցէ՝ Թէ
եղեռն գտանէ, նա ինչ իցէ պատճառք
վնասուն: Եւ ոչ, յորժամ զագնուականի
ուրուք զորդի յաղակատանս հասեալ տե-
սանիցէ որ, և ասիցէ՝ Թէ կորուսանելոց
է զինչսն հայրենիս, նա ինչ իցէ պատ-
ճառք վատնելոյ ընչիցն: Նոյնպէս և ոչ
Աստուծոյ յառաջգիտուածիւնն է պատ-
ճառք բարեաց կամ չարեաց:

Գիտէ Աստուած կանխաւ զամենայն.
այլ է ինչ՝ զոր կամի, և է ինչ՝ զոր ոչ
կամի: Կամեցաւ ամէլ ջրհեղեղ, և ոչ
իւր այն կամք էին՝ Թէ ջրհեղեղաւ մարդիկ
և անասուն առ հասարակ սատակիցին,
այլ անարժան խառնիցն ազգին յանդըզ-
նուածիւնն ամ զնա յայն՝ առնել զոր ոչն
կամէր. որպէս ինքն իսկ ուխտէ մար-
գարէիւն՝ Թէ ոչ կամիմ զմահ մեղաւորին,
այլ զդառնայն նորա և զկեալ:

Կամէր՝ Թէ չէր յանցուցեալ Ադամայ.
և քանզի կանխաւ գիտէր զյանցանելն,
յառաջագոյն պատուիրեաց նմա՝ չուտել
ի պտղոյ ծառոյն. և զի ոչ անսաց հրամա-

նին, յիրաւի պատժեցաւ: Կանխաւ գիտաց զՅակոբայ՝ թէ առաքինի լինելոց է, և զԵսաւայ՝ թէ յանախտանութիւնս կործանելոց է. և վասն այնորիկ մինչ չև ծնեալ էին, և մինչ չև մի ինչ բարի կամ չար գործեալ էին, ասէ. զՅակոբ սիրեցի և զԵսաւ ստեցի: Եւ յառաջագոյն հայեցեալ ի նախանձաւորութիւնն Յովսիայ արքայի Յուդայ, ազդ արար կանխագոյն մարգարէին՝ թէ յառնելոց է ի նոցանէ Թագաւոր, որ զկռապաշտութիւնն որդւոցն Իսրայէլի եղծանիցէ: Եւ յառաջագոյն ծանուցեալ զսգ՝ուականութիւնն Կիւրոսի պարսկի, կանխաւ գուշակեաց՝ եթէ արձակելոց է զգերիս ժողովրդեանն: Եւ յայտ է՝ թէ կանխաւն գիտել առաւելութիւն է սքանչելի էութեանն:

Թէ. Ջբարին կամել և ոչ զչար՝ բարերարութիւն մարդասէր բնութեանն էր. յառաջագոյն հայեցեալ ի հետտութիւն Փարաւոնի, ասէ. ես խստացուցից ըզսիրտն Փարաւոնի:

Եւ թէ նա խստացոյց, ասեն, ընդ՞ր եհար հարուածովք զնա և զերկիրն եզխպտացւոց:

Այլ Առաքեալ մտանէ շատագոյ Տեառ-
 նըն իւրոյ՝ Թէ ոչ նա խատացոյց զՓարա-
 ւոն, այլ ինքն անձամբ զանձն: Եւ ասելն
 Աստուծոյ՝ Թէ ես խատացուցի, այնպիսի
 ինչ է՝ որպէս որ յորժամ զընկեր իւր
 կամ զծառայ մեծարիցէ, և նա հպար-
 տացեալ արհամարհիցէ զմեծարիչն. և
 և նա ասիցէ՝ Թէ զի դնեմ նմա մեղ, ես
 անձամբ արարի ինձ Թշնամանս՝ զի ամի
 ի պատիւ զանարժանն: Նոյնպէս և զԱս-
 տուծոյն իմանալի է՝ Թէ ես ներելովն
 իմով եղէ պատճառք խատանալոյն նորա,
 զի ոչ յառաջնունս սատակեցի զանդրա-
 նիկն նորա:

Այլ կամեցաւ, ասէ, Աստուած ցուցա-
 նել զբարկութիւնն իւր, և յայտնի առնել
 զզօրութիւն իւր, զոր ամ բազում երկայն-
 մտութեամբ ի վերայ ամանոցն կազմելոց
 ի կորուստ: Ուստի յայտ է՝ Թէ երկայն-
 մտութիւնն Աստուծոյ եղև պատճառ խըս-
 տութեան սրտին Փարաւոնի, այնու զի
 զվերջին հարուածսն յառաջնունս ոչ ամ
 ի վերայ նորա:

Այլ զի չէր քարացուցեալ Աստուծոյ

զսիրան Փարաւոնի, այնու խմանալի և զի մերժ հաւանէր արձակել զժողովուրդն, և մերժ չհաւանէր: Եւ անօծս կազմեալս ի կորուստ ինքեանք զանձինս արարին, և ոչ Աստուած, զորմէ ասէն Առաքեալ՝ եթէ կամի, զի ամենայն մարդիկ կեցցեն, և ի գիտութիւն ճշմարտութեան եկեացեն: Եւ ոչ ապաքէն և նոքա յամենայն մարդկանէ էին:

Եւ ոչ որպէս ընդդիմակաց կողմն ասէ՝ եթէ ոչ ըստ կամել է, և ոչ ըստ ընծանալ, այլ ըստ Աստուծոյ ողորմելոյն. զի որում կամի՝ ողորմի, և որում կամի՝ խըտանայ: Եւ ըմբերանեալ զդիմակաց կողմնն Երանելոյն, ասէ. դու ո՞վ ես, ո՞վ մարդ, որ պահանջես պատասխանի յԱստուծոյ. եթէ և այնպէս ինչ էր, դու ո՞վ էիր՝ որ համարս պահանջէիր յԱստուծոյ. մի թէ ասիցէ՞ կաւն ցբրուտն՝ թէ ընդէր այդպէս ստեղծեր զիս: Բայց զի ոչ այնպէս է, նորին իսկ ի նմին թղթի գըրեալ՝ ասէ. Թէ որում կամիք, ընծայեցուցանէք զանձինս ձեր ի հնազանդութիւն, և եթէ հնազանդու-

թեան մեղաց : Եւ առ Տիմոթէոս գրեալ՝
ասէ . եթէ որ սրբէ զանձն իւր , եղև նա
անօթ կազմեալ պիտանացու ի գործ
տեսուն իւրոյ : Եւ մարգարէն ասէ . եթէ
ախորժեսցիք և լուիջիք ինձ , զբարու-
թիւն երկրի կերիջիք :

Եւ այսու ամենայնիւ և այլովք բազմօք
յայտ է՝ եթէ ոչ նա անօթս բարկութեան
կազմէ ի կորուստ , և ոչ անօթս ողորմու-
թեան ի փառս , այլ ինքեանք զանձինս
կամ ի կորուստ կամ ի փառս : Եւ զի
չիք ակնառութիւն առ ի յԱստուծոյ , ասէ-
մի՞թէ Հրէից միայն Աստուած իցէ՝ և հե-
ծանոսաց ոչ . այո՛ և հեծանոսաց . զի
նոյն Աստուած է՝ որ արդարացուցանէ
զԹլփաստութիւնն հաւատովք , և զանթըլ-
փաստութիւնն նովին հաւատովք : Եւ դար-
ձեալ՝ Թէ զորս կոչեաց ոչ միայն ի Հրէից ,
այլ և ի հեծանոսաց : Եւ այլուր՝ Թէ մի
է Տէր , և մի հաւատ , և մի մկրտութիւն ,
և մի Աստուած ի վերայ ամենեցուն և
ընդ ամենեսեան , և ամենայնիւ :

Դարձեալ՝ յառաջագոյն սպառնացեալ
գերութիւն ժողովրդեանն , ուխտէր՝ Թէ

ես խօսեցայ, արդ արարից և ոչ դարձուցից: Եւ ոչ թէ իւր այն կամք էին, այլ նոցա ամպարշտութիւնն ած զնա յայն՝ որ ոչն կամէր: Եւ եթէ ի նմին հետտութեան յետ սպառնալեացն՝ նոցա չէր ազուացեալ, ոչ մատնէր զնոսա ի ձեռն թշնամեացն: Լաւ համարէր զիւր բանսն շրջել, քան զնոսա ի ձեռս այլազգեաց մատնել. որպէս ի նինուէացւոցն ապաշխարութիւնն հայեցեալ, ոչ կործանեաց զբաղաքն:

Դարձեալ և զԵրեմիա յառաջագոյն նըկատեալ՝ ասէ, մինչ չև նկարեալ էիր յորովայնի, ծանեայ զքեզ: Ծանեայ զքեզ, ասէ. զի ցուցցէ՝ եթէ յառաջագոյն գիտէր թէ որպիսի ոք լինելոց է. և դրոշմեաց զնա ընդ սուրբս այնու՝ զոր ասէ, թէ մինչ չև ելեալ էիր յարգանդէ, սրբեցի զքեզ, և մարգարէ ազգաց ետու զքեզ:

Նոյնպէս և զՍամուէլ և զՅովաննէս և զՊօղոս. որպէս և ասէ իսկ՝ թէ ընտրեաց զիս յորովայնէ մօր խնոյ աւետարանել զՌդդին իւր ինև. և զամենայն իսկ սուրբս, որպէս ասէ Առաքեալ՝ թէ

զորս յառաջագոյնն ճանաչէր, յառաջագոյն սահմանեաց կերպարանակից լինել պատկերի Որդւոյն իւրոյ: Եւ դարձեալ՝ Թէ ընտրեաց զմեզ յառաջ քան զլինելն աշխարհի:

Եւ զի բարեաց կամեցող է Աստուած, ուսուցանէ Տէր մեր յասելն՝ Թէ այս են կամք Հօր իմոյ, որ յերկինս է, զի ամենայն որ տեսցէ զՈրդի և հաւատասցէ ի նա, ընկալցի զկեանսն յաւիտենից: Եւ դարձեալ՝ Թէ իմ կերակուր այն է, զի արարից զկամս Հօր իմոյ. և այս են կամք հօր իմոյ, զի զամենայն զոր ետ ցիս Հայր՝ ոչ կորուսից ի նմանէ, այլ յարուցից զնա յաւուրն յետնում:

Արդ կամի՛ զի ամենեքեան որ հաւատան յՈրդի, մի՛ կորիցեն. այլ զի յարիցեն յաւուրն յարումեան: Եւ գործն յարումեան յետ ազգաց բազմաց լինելոց է: Բայց Աստուած զբարւոք կամսն և ունէր ի բնէ, և ունի. և ոչ են եկամուտ ի նա կամքն, այլ բնակաւորք ըստ անճառ բարերարումեանն: Եւ որպէս յառաջագոյն ասացաք, իւր կամքն միշտ բարեա-

խորժք, և կամի՛ զի և իւր բանաւոր
արարածքն ցանկացողք բարեաց և գոր-
ծօնեայ արդարութեան լինիցին :

Բայց քանզի զիտէ՛ թէ կէսք զան ըստ
կամաց նորա, և կէսք ոչ զան, վասն
այնորիկ զկիսոցն առաքինութիւն՝ վասն
զայլս ի բարւոք նախանձ յորդորելոյ՝
անդատին յորովայնէ քարոզէ. նոյնպէս
և զայլոցն զանպիտանութիւն. իբր ոչ թէ
ինքն զոմն յորովայնէ անպիտան ստեղ-
ծանիցէ, և զոմն պիտանի : Եւ թէ այն-
պէս ինչ էր, զի՞ պիտոյ էր զպիտանին
գովել և զանպիտանն պարտաւել, թէ
ինքն արարիչ է պիտանութեանն և անպի-
տանութեան. նա և ոչ մեղադիր պարտ
էր լինել անպիտանութեանն, թէ իւր
զնա այնպէս ստեղծեալ էր յորովայնէ :

Եւ արդ յայտ է՛ եթէ ասելն Աստուծոյ,
Թէ զՅակոբ սիրեցի և զՆաաւ ատեցի,
կանխաւ զիտել է՛ թէ սա սիրելի լինելոց
է յիւրոց բարուց, և նա ատելի : Եւ զի
յիւրոց բարուց եղև ատելի Նաաւ, ասէ
Առաքեալ. մի՞ ոք պոռնիկ կամ պիղծ
եղև Նաաւ, և մի՞ ոք արմատ ռստնու-

Թեան ի վեր երևեալ զայլս նեղիցէ : Եւ յայտ արար՝ Թէ յիւրոց կամաց եղև այնպիսի Եսաւ, և ոչ Սատուծոյ ստեղծուածոց. որպէս և այլուր ասէ՝ Թէ արար Աստուած զմարդն ուղիղ, և նորա խորհեցան խորհուրդ չարութեան : Եւ մարգարէիւն ասէ. ես տնկեցի զքեզ որթ վայելուչ, և զիմրդ դարձար ինձ ի դառնութիւն որթըղ խոպանացեալ :

ԺԸ. Ուստի յայտ է՝ Թէ Աստուած զգործուածն ամենեցուն գեղեցիկ գործէ. և ի բարութիւն և ի չարութիւն դառնալոյ զանձնիշխանութիւնն արար կամակար, զի յոր կողմն և կամիցի՝ կարող իցէ դառնալ. և ըստ գործոցն և զհատուցումնն նոյնպիսի առնուցու. և մի իբրև զանասուն վարիցի, որոց ոչ գործք ինչ բարիք կան, և ոչ հատուցման ակնկալութիւն, այնու զի անասունն է, և չգիտէ ընտրել զչար ի բարւոյ խորհրդիւ, բայց ի բնական բարուցն. որովք յիշատակօք միայն վարի յօգտակարն, և խորշի ի վնասակարէն :

Յորս են և ազդմունք ինչ բնականք՝

որովք հանդերձելոց իրիք իրոց ազդ լինիցի նոցա . որպէս ձիոյն՝ ի սմբակէն վարելոյ . և եզինն՝ ձմերանի ընդ ալուց կողմն նստելոյ, և մօտ ի գարունն ընդ դրաց կողմնն դառնալոյ . և ծիծռան՝ յառաջ քան զաշունն ի ջերին տեղիս ի ձմերոց երթալոյ . և խորդոյն՝ իմանալ յառաջագոյն զձմերունս կարևորս, և վաղ ի մարմանդ տեղիս փուծալոյ . և ճայից՝ վաղագոյն տարմատարմ շրջելոյ . և աղաւնեաց՝ համագունդ երամ երամ իաղալոյ . և ազուաւուց՝ ի ծմակաց վաղագոյն ի ջերին տեղիս գնալոյ . և անգեղց՝ ի հեռատանէ զգիշոյ ականելոյ դիտաւորուածեան :

Եւ այլոցն ևս ամենայն անասնոց և թռչնոց . որպէս և մրջեան՝ յամարանոյն պատրաստելոյ զկերակուր , և ընդ երկու զհասն կտրելոյ՝ զի մի բուսանիցի . և ի ջեր ժամանակս հանելոյ զկտրիկն յորջէ անտի և ցամաքեցուցանելոյ . և մեղուաց՝ զդուրս մեղուանոցացն յառաջ քան զցուրտն ականամոմով խնելոյ . և արջոյ՝ յառաջագոյն քան զձմեռն ի բայոց մտանելոյ . և էրէոյ՝ կանուխ ի լե-

րանց ի դաշտ դիմելոյ . և եղջերուաց՝ զըտակաւ զժամանակ խառնիցն իմանալոյ . և իշավայրաց քինացելոց՝ զարու յաւանակս ի մատաղութեան կտրելոյ : Եւ այս ամենայն ազդեցութիւնք բնականք են յանասունան, և ոչ խորհրդականք, որ յարարչէն նոցա տնկեալ են ի նոսա՝ առ ի յօժարելոյ յօգտակարն և խորշելոյ ի վնասակարացն :

ԺԹ . Եւ ոչ միայն յանասունան են բընական ազդեցութիւնք, այլ և ի մարդկան, որ խօսունք և իմաստունք են : Որպէս յորժամ ակն խաղայցէ, բնական ազդեցութեամբ վասն զնորոգ որ տեսանելոյ լինի՝ ասեն՝ նշանակ, որք այնմ ստէպ միտ դնեն : Յորժամ յերանս կամ յայլ անդամս միս խաղայցէ, նշանակ հեծանելոյ ուրուք է՝ ասեն, կամ հանդերձս ազնիւս ազանելոյ, կամ սիրելւոյն պատահելոյ, կամ գան ըմպելոյ : Նոյնպէս և յորժամ ոտն կծիցէ կամ ձեռն, մին՝ ասեն՝ ճանապարհի գնալոյ նշանակ է կամ անձրևի, և միւսն՝ առնելոյ ինչ յումեքէ կամ տալոյ : Նոյնպէս և փնջէլն,

և լեզուին կծել, և ունկանն հարկանել, և ըմբանին կծել, ոչ եթէ յայտոյ իմեքէ լինի, այլ ի բնական ազդեցութենէ անտի՝ զոր տնկեալ է արարչին յանդաման: Զի յորժամ ի խորհրդական զգուշութենէն զեղծիցի, բնական ազդեցութեամբն պատսպարեսցի:

Եւ յօրանջելն և ձգտել, որպէս կարծեցին ոմանք, ոչ ի դիւէ լինի՝ այլ ի մեղկութենէ և ի թուլութենէ մարմնոյն: Ուստի զստէպ յօրանջելն և ձգտելն՝ հմուտ բժիշկք ի մթերելոյ մաղասոց ասեն, զոր և փորձն իսկ յայտ առնէ. զի յորժամ ստէպ ոք յօրանջիցէ, սարսափիւն գայ զոսկերօքն և քստմունք գնան ընդ անդաման:

Եւ ոչ փնջելն ի հրեշտակէ, այլ կամ ի ցրտոյ՝ կամ վասն այլ իրիք բնական ազդեցութեան: Նա և յոգոցն հանել՝ երբեմն յիշատակաւ լինի, և երբեմն առանց յիշելոյ զոր: Եւ զի բնական ազդեցութիւնք են և ոչ ի դիւաց, յայտ անտի է՝ զի և յանասնոց բնութիւնս գտանին նոյնք: Եւ յոգոցն հանել՝ յորժամ ոչ զորք կամ զինչ

ինչ բարի կամ զկարիս յիշելոյ լինիցի՝
բնական ազդեցութիւն է, առ ամփոփե-
լոյ զոմն ընդ երկիւղիւ արարչին, և ճա-
նաչելոյ զիւրոյ բնութեանն տկարութիւն:
Եւ յորժամ յիշատակաւ լինիցի, կամ
առ սիրոյ սիրելոյ լինի, կամ առ անար-
ժանս ինչ և զվնասս աշխարհելոյ: Որ-
պէս յորժամ ի լրջեաց ծուլայցէ, զիշերա-
կան երազովքն ամփոփի ընդ երկիւղիւ:

Ի. Եւ երազոցն այլ և այլ պատճառք
են: Է ինչ՝ զոր ցերեկ ընդ բերան ածիցէ
մարդն, ի նոյն և ի դադարել մարմնոյն
և ի բունն զբաղնուն միտքն. և է ինչ՝
զոր բնաւ չիցէ ածեալ զմտաւ, և տեսանէ
յերազի: Եւ այնք երկու պատճառք են:

Կամ հաստատուն ինչ տեսանել իբր
ընդ հայելի օրինակաւ՝ յԱստուծոյ շնոր-
հացն ազդեցութենէ, վասն ի լաւութիւնս
զմարդն յորդորելոյ, և ոչ յայտ յանդիման
ճշմարտութեամբ. որպէս Յովսէփայ և
Դանիէլի մեծամեծ իրաց տեսիլք յայտ-
նեցան:

Եւ մի իմն ի հակառակորդէն. քանզի
նա անմարմին է, որպէս շունչ մարդոյն

անմարմին . և ածեալ կերպարանս կերպարանս առաջի նկարէ , մերժ զկանաց՝ վասն ի ցանկութիւն զրգուելոյ , և մերժ զահագին գագանաց և զսողնոց՝ վասն զարհուրեցուցանելոյ . որպէս և Յորն ասէ՝ Թէ և երազովք զարհուրեցուցանես զիս : Եւ բազում անգամ ի կանաց կերպս եղեալ , զարս խարէ յերազի . և է երբէք՝ յարանց կերպս դարձեալ , զկանայս յանցուցանէ : Իբր ոչ եմէ արուական և իգական անդամք կայցեն նորա , այլ խողըտեալ զաման ցանկութեանն՝ տայ հեղուլ ի բաց զարութիւնսն : Եւ ոչ , յորժամ ի մարդ մտեալ իցէ , և յարուական կամ յիգական բարբառս պատճառիցի , պարտ է հաւատալ՝ Թէ արութիւն կամ իգութիւն զուցէ նորա : Եւ ոչ , յորժամ ցուցանէ՝ Թէ ի զանէ կամ ի սրոյ երկնչիցի , հաւատալի է . զի նմա զան՝ Աստուծոյ սասան է , և սրբոց շնորհք՝ զոր ի Հոգւոյն սրբոյ ունիցին : Կամ ի յարմոնութեան կամ ի քաղցրաբուն հանգստեանն ցուցանէ՝ Թէ ի զանէ և ի սրոյ երկնչիցի , զի զմարզիկ յայն ապաստան արարեալ՝ ծուլա-

ցուցանիցէ խնդրելոյ յԱստուծոյ զօգնականութիւնս . զոր և Տէրն իսկ յայտարար ասելովն , եմէ այս ազգ ոչ ելանէ՝ եմէ ոչ պահովք և աղօթիւք :

Եւ ոչ ամենայն Թալանալ և ցնորել մարդկան ի դիւէ է , այլ է՝ որ ի մաղձոյ է , և է՝ որ ի մաղասէ , և է՝ որ յուղղոյն սնանալոյ , և է՝ որ ի ստամոքսէ խանգարելոյ , և է՝ որ յորովայնէ խատանալոյ , մինչև ցփրփրել անգամ և զաչս յեղեղուլ :

ԻՍ . Այլ յուղղոյն սնանալոյ՝ և ի մտաց իսկ անկանի մարդ , և խօսի ընդ որմս , և կազի ընդ հողմս : Ուստի բժիշկք յամառին՝ Թէ բնաւ չիք զև որ ի մարդ մտանիցէ . այլ ցաւք են այն , և մեք դարմանովք կարենք բժշկել :

Այլ մեք զայն ոչ ասեմք . քանզի ճրշմարիտ է մեզ բան աւետարանին՝ եմէ բազում զևք , իբրև տեսանէին զՅիսուս , աղաղակէին և ելանէին ի մարդկանէ . և նա սաստէր ի նոսա և ոչ տայր խօսել նոցա . հանդերձ այլովք նոյնպիսեօք : Եւ լուսնոտքն որք ասին , ոչ եմէ լուսնոյ

Վաստեալ՝ այնպիսիք կոչին, այլ դաս ինչ է դիւաց՝ որ ըստ լուսնոյ յայտնին :

Եւ փորձել այնչափ իշխէ սատանայ, որչափ հրաման առնու : Եւ յայտ ի Յոբայ փորձանոցն է . զի եթէ ոչ նախ առ հրաման յԱստուծոյ, ոչ ժտեցաւ փորձել զնա . և ի խոզից երամակէն, յոր ոչ իշխեցին մտանել դեքն՝ եթէ ոչ առին հրաման ի Տեառնէ :

Ի՛հ . Այլ են ոմանք՝ որ վիճին, եթէ բնաւ իսկ սատանայ ոչ փորձէ զմարդ :

Այլ յանդիմանին յԱռաքելոյ, որ ասէ՝ Թէ բազում անգամ կամեցայ գալ առ ձեզ, և խաբանեաց զիս սատանայ : Եւ դարձեալ ասէ՝ Թէ ոչ է մեզ մարտ ընդ մարմնոյ և ընդ արեան, այլ ընդ իշխանութիւնս և ընդ պետութիւնս և ընդ աշխարհակալս խաւարիս այսորիկ : Եւ յաւետարանին ասէ՝ Թէ սատանայի իսկ արկեալ էր ի սրտի Յուդայի սկարովտացոյ, մտանել զնա : Եւ դարձեալ՝ Թէ ընդ պատառոյն եմուտ սատանայ : Դարձեալ . խնդրեաց սատանայ խարբալել զձեզ իբրև զցորեան .

Եւ փորձելոյն այնչափ տայ նմա իշխա-
նութիւն, որչափ մարդն հանդուրժել կա-
րէ. որպէս երանելի Առաքեալ ասէ՝ Թէ
հաւատարիմ է Աստուած, որ ոչ արկցէ
զձեզ ի փորձութիւն՝ առաւել քան զկար
ձեր, այլ արասցէ ընդ փորձութեանն և
զելս՝ զի համբերել կարասջիք: Եւ Տէր
մեր ուսուցանէ յաղօթան ասել մեզ՝ Թէ
Վի տանիր զմեզ ի փորձութիւն, այլ փըր-
կեա զմեզ ի չարէ: Զի ցուցցէ Թէ և աղօ-
թիւք կարեմք ապրել ի փորձանաց չարին:

ԻՊ. Եթէ այդպիսի իցէ, ասեն, փորձե-
լոյ վասն հաստատեալ է զնա Աստուծոյ:

Այլ մեք ի վերագոյնսն իսկ բազում վը-
կայութեամբ գրոց սրբոց ցուցաք, Թէ ոչ
ի չարչարել և ի փորձել արարեալ է
զնա Աստուծոյ. այլ և նովաւ՝ որ ի չա-
րութիւնն կործանեցաւ, գործ բարւոք
գործէ Աստուած. Թէպէտ և չարն ոչ
այնպիսի մտօք մատչի փորձել. այլ հա-
մարի յաղթել, և գտանի պարտաւորեալ:
Թուլացուցանէ ըստ չարեաց կամաց նո-
րա փորձել զառաքինիս. և մտեալ ի
փորձութիւնսն նորա՝ իբրև ի բովս, զը՝

տին և ընտրին իբրև զոսկի սուրբ ելեալ ի
հալոցաց :

Արդ եթէ չարեաց արբանեակ արարեալ
էր զնա Աստուծոյ, ոչ յաւուրսն Աքաա-
բայ՝ հոգի սուտ լինէր ի բերան մարգա-
րէիցն ստոց. այլ ննա պարտ էր հարկա-
նել զայն սպասաւորութիւնն : Եւ ընդէր
հոգի՝ որ ոչ դաւանէ զՏէր Յիսուս՝ չիցէ*
յԱստուծոյ, որ զԱստուծոյ սպանն ոչ
խափանէ. և ընդէր մարդասպան կոչիցի,
որ կեցուցիչն է փորձութեամբք. և ըն-
դէր որք ոչն հաւատան ի Տէր Յիսուս՝ որ-
դիք չարին կոչէին, եթէ նա Աստուծոյ
բանիւ իցէ փորձիչ : Եւ եթէ չարին կա-
մարարի Աստուծոյ որդիք իցեն Հրեայք,
ընդէր և ոչ Աքրահամայնպէս անուանիցի.
և ընդէր սուտ և մարդասպան անուանիցի
չարն, եթէ ի Յշմարտութեան կայցէ և ոչ
ի ստութեան :

Եւ գրեցուք՝ Թէ Հրեայն յանձնէ իօսի-
ցի սուտ, նա ընդէր կոչիցի հայր Հրէին՝
որ ոչ սուտ առնէ զբնութիւնն, այլ որ-

* Իցէ :

պէս եղեն՝ այնպէս խօսի : Եւ ընդէր
ասիցէ Առաքեալ՝ Թէ հնազանդելոց է
փրկչին մերում հանդերձ մահուամբ և
սատանայ , և անկանելոց է յիշխանու-
թենէ և ի պետութենէ իւրմէ՝ որ աստուա-
ժանայն անձամբ կամեցաւ : Եւ ընդէր
կապիցի և ի տանջանս մատնիցի . ոչ
ապաքէն՝ զի իւրովք կամօք զԱստուծոյ
սպասն խնդրէր առնուլ ի մարդկանէ , և
ի կռապաշտութիւնս ձգէ , և դիւթու-
թեամբք և հմայիւք և քաւղէութեամբ
վրիպեցուցանէ զմարդիկ յԱստուծոյ ճշ-
մարտութենէն :

Եւ Թշնամի կոչի՝ վասն զորոմնն ի մէջ
ցորենոյ սերմանելոյ . ուստի յայտ է՝ եթէ
ոչ բնութեամբ է Թշնամի , այլ կամօք :
Եւ եթէ բնութեամբ էր նմա չճանաչելն
զԱստուած Հայր , զՈրդին զիմրդ կարէր
ճանաչել և աղաղակել՝ Թէ դու ես Որդին
Աստուծոյ : Եւ դարձեալ զառաքելոցն նո-
րս ասել՝ Թէ արքն այնորիկ ծառայք են
Աստուծոյ բարձրելոյ :

Եւ յայսմ ամենայնէ յայտ է՝ եթէ ոչ է
բնութեամբ չար , այլ կամօք . և ոչ չար

և չարչարիչ արարեալ է զնա Աստուծոյ,
այլ չարական բարութն նորա առաքինե-
ցուցանէ զարդարս . և նորա ոչ ինչ զոյ
յայնմ շնորհ :

ԻՌ. Եւ ոչ լուսաւորքն, որպէս յառա-
ջագոյն ասացաք, կենդանիք ինչ են և
պատճառք բարեաց կամ չարեաց, այլ
միայն յոր կարգեցանն՝ զայն սպասաւո-
րութիւն հարկանեն : Որպէս ասաց Մով-
սէս, Թէ արար Աստուած զլուսաւորսն մե-
ծամեծս, և եղ զնոսս ի հաստատութեան
երկնից՝ լուսատու լինել յերկիր : Ուստի
յայտ է՝ Թէ վասն լուսատու լինելոյ միայն
արարան, և ի նշանս և ի ժամանակս և
յաւուրս, յամիսս և ի տարիս : Ոչ իբրև
զկենդանիս, այլ իբրև զլուսաւորս լու-
սատու լինել՝ որք ի ներքոյ երկնից, և
զնշանս աստուածգիտութեան ցուցանել,
և զանձրեաց և զօդոց փոփոխմանց : Որ-
պէս և Տէր մեր ասէ . յորժամ տեսանի-
ցէք ընդ առաւօտս զերկինս կարմրա-
ցեալ, ասէք՝ Թէ անձրև լինելոց է, և լի-
նի . և յորժամ հարաւ շնչիցէ, ասէք՝ Թէ
խորշակ մեծ լինելոց է, և լինի :

Քանզի ընդ ծագել արեգական, օդոյն զխոնաւութիւն ջուրց առեալ՝ զճառագայթիւք արևու արկանէ, և քանզի չև ևս է Թանձրացեալ և ամպացեալ օդն, սակաւիկ մի արգելլոմն զնշոյլսն՝ կարմըրացուցանէ միայն զարևն, և ոչ մթացուցանէ. ուստի երևի՝ Թէ անձրևի նշանակ է:

Նոյնպէս և լուսին ի խոնաւութենէ օդոց նեղեալ, ջանայ յիւրմէ զխոնաւութիւնն ի բաց պարզել. ուստի մերձեալ խոնաւութեանն, և ի նա չհասեալ՝ բակ առեալ ծրանայ շուրջ զնովաւ. որով յայտ առնի անձրևաց նշանակ: Եւ այն ոչ միայն ի լուսնի, այլ և ի ճրագի՝ որ նուագագոյն լոյս է՝ ևս երեի:

ԻՆ. Եւ ոչ երկինք շրջին, զորմէ ասեն արտաքին իմաստունքն՝ Թէ մերթ ի շրջելն ծածկեն զլուսաւորսն, և մերթ յայտնեն: Եւ եթէ զամենայն՝ օր շրջիցին՝ զինարդ զարևն աւուր աւուր ի նոյն արևելս ամիցեն, և զլուսին յամսեան հազիւ ի նոյն տեղիս: Եւ այլ ևս աստեղք են, որ ի տարւոջ հազիւ մի անգամ հասանեն ի

նոյն տեղի . և են , որպէս ասենն , յերկոտասան ամ ի նոյն տեղի . և է , որ ի տարւոջ և ի կիսում . և է , որ յերեսուն ամի :

Այլ ի փորձ իրացն այլազգ յայտ առնի : Զի աստեղքն , որք զցայգ յերկինս են , և զցերեկ անդէն գտանին . Թէ երկինք շրջէին , ոչ ի նոյն շաւիղս՝ յորս ցայգն տեսանէաք՝ ի նոյնս և զցերեկն գտանէին . այլ քանզի ընդ նոյն շաւիղս զնան , որպէս և տեսանեմք իսկ և զլուսին և զաստեղս ի նոյն շաւիղս , յայտ է՝ Թէ նոքա զնան , և երկինք կան անշարժ ետեղակալք : Որպէս և աստուածատուր իսկ գիրք հաստատութիւն կոչեն զերկինս : Եւ որ ինչ հաստատութիւն է , չէ շարժուն :

Իսկ այլոց ի գրոց պատճառս առեալ , ասեն . ի նոյն իսկ գիրս գրեալ է՝ Թէ եդ զնոսա ի հաստատութեան երկնից . ուստի յայտ է՝ Թէ բևեռեալք են , և ոչ զնայունք :

Այլ Թէ այնպէս իցէ , յորժամ զԱղամայ ասէ՝ Թէ եդ զնա ի դրախտին փափկութեան , բևեռեալ համարեսցին , և մի

գնայուն : Իսկ եթէ զԱդամայ շրջելն՝ եղ
կոչեն աստուածատուր գիրք , յայտ է՝
Թէ և զլուսաւորացն զգնացս՝ եղ անուա-
նեն գիրք :

Մանուկանդ զի և ի բազում իսկ տեղիս
գտանեմք զգնացս լուսաւորացն . որպէս
յորժամ ասիցէ Յեսու որդի Նաւեայ , Թէ
կայցէ արեգակն հանդէպ ձորոյն Գաբա-
ւոնի , և լուսին դէպ դաշտին Էլոնայ :
Եւ չասաց՝ Թէ երկինք զաղարեացեն ի
գնացից իւրեանց , այլ լուսաւորք . ուստի
յայտ է՝ եթէ երկինք ետեղակալ են , և
լուսաւորքն գնայունք : Եւ առ Եզեկիաւ
ասէ . դարձցի շողն անդրէն յետս գտասն
աշտիճանօք արագեան ապարանիցն :
Որով երևի՝ Թէ արեգակն դարձաւ յետս , և
ոչ երկինք : Եւ յէկլեսիաստէսն գրեալ է՝
Թէ ծագէ արեգակն , և մտանէ արեգակն ,
և ի տեղի իւր ձգի . ինքն ծագեալ անդ
գնայ առ հարաւով . և պատի առ հիւսի-
սեաւ . զի ցուցցէ՝ Թէ ցերեկ առ հարաւա-
կողմամբ գնայ ընդ արեւմուտս , և զցայգ
առ հիւսիսեաւ դառնայ յարևելս՝ ընդ
լերանց ստորոտովք , որպէս ասեն իմաս-

տունք. և ոչ ընդ ծով, որպէս ասենն, և ոչ ի ներքոյ երկրի. զի ի ներքոյ երկրի ոչինչ է, որպէս ասէ Յոր՝ Թէ ձգեաց զերկիրս ի վերայ ոչընչի. և յԱսորիսն ասի՝ Թէ կացոյց զերկիր ի վերայ ոչընչի: Եւ ընչի իմիք յոչընչի չէ հնար գնալ, և ոչ ցամաքական բնութեան ընդ խոնաւութիւն ջուրց:

Այլ, ասեն, մեք իսկ աչօք տեսանեմք, զի ի ծովէ ելանէ:

Եւ զայն ոչ գիտեն՝ Թէ վասն զի ցամաք ուրեք ի ծովէ անտի ոչ երևի, յայն սակս Թուի՝ Թէ ի ծովէ անտի ելանիցէ: Որպէս յորժամ Թէ յարևմուտս որ մօտ իցէ, և լեառն ինչ յարևելից կողմանէ կայցէ, Թուի նմա՝ Թէ ի լեռնէ անտի ելանիցէ արեգակն: Եւ յամենայն տեղիս, որ ընդ անբաւ ինչ որ ուրեք կայցէ, Թուի նմա՝ Թէ անտի ուստեք ի մօտէ ելանիցէ արեգակն: Նոյնպէս և նոցա՝ որ մօտ առ ծովուն կայցեն, քանզի ոչ կար է ակնբաց ի ցամաք գործել, Թուի՝ Թէ ի ծովէ ելանիցէ. որ ոչ ի ծովէ անտի ելանէ, այլ ի ծագաց երկնից: Որպէս՝ և Դաւթի ի

Հոգւոյն սրբոյ ուսեալ, ասէ՛ թէ ի ծագոց
Երկնից են ելբ նորա, և հանգիստք նորա
մինչև ի ծագս նորուն:

Կլ և ցօղ սաստիկ, ասեն, արկանէ
յաշխարհին. ուստի յայտ է՛ թէ ի ծովէն
ելանէ:

Եւ զայն ոչ գիտեն՝ թէ զօրոյն, որ
ցայգ առնու ի խոնաւումենէ ջուրց, հա-
սեալ ջերմութեան ճառագայթից արեգա-
կանն՝ շքթեցուցանէ ի բաց զտամկումիւ-
նըն. ուստի ոչ միայն անդ, այլ յամենայն
երկրի ընդ արեւածայրս ցօղ անկանի:

Եւ եթէ երկինք շրջիցին, զինորդ զԿոռ-
նայն և զայլոց աստեղաց պատճառաւո-
րաց ասիցեն յաստեղատունսն մտանել,
որոց մտանելն ապաքէն գնալով լինիցի,
և ոչ առանց գնացից:

ԻԶ. Այլ և երկիր, ասեն, ի միջոցի
կայ: Եւ տան օրինակ ինչ այսպիսի՝ թէլզ-
փամփուշտ, յորժամ փչեկկամիցիս, ընկեա
ի ներքս հատ մի կորեկան. և փուքն՝ որ
ի փամփշտին արգելու՝ առնու զկորեկա-
հատն և ի միջոցի ունի, ոչ ի վերտայ գալ
և ոչ ի խոնարհ ձգել: Նոյնպէս, ասեն,

և օդս՝ որ է ի մէջ գնդին երկնից՝ փակեալ
կայ, և ունի զաշխարհս ի հասարակածի.
ոչ ի վեր տայ վերանալ և ոչ ի խոնարհ
հակել:

Նախ յիւրեանց իսկ բանիցն յանդիմա-
նին. զի ասեն՝ Թէ որ ինչ Թեթև է, ի վե-
րին կողմն գնայ. և որ ինչ ծանր է, ի
խոնարհ: Որպէս և փորձ իսկ իրացն
յայտ առնէ. զի ծուխ և շոգի երկրի՝ և
բոց հրոյ, քանզի Թեթևք են, ի վեր կող-
մըն գնան. և զքար և զերկած և զփայտ
և զայլ ևս ինչ նոյնպիսիս, որչափ և ի
վերոք ձգիցէ՝ ի խոնարհ միտեալ իջանեն:
Եւ եթէ զսակաւ ինչ զծանրութիւնս ոչ կա-
րէ օդն ի վեր առնուլ ունել, որչափ ևս
առաւել զայնչափ ծանրութիւն երկրի չէ
հնար օդոյ ի վեր ունել, այլ Աստուծոյ
բանին՝ որ կացոյց զնա ի վերայ ոչընչի:

Եւ որ երկմտիցէ ոք՝ Թէ զիւրդ կա-
րիցէ այսչափ ծանրութիւն ի վերայ ոչընչի
կալ, հայեցեալ յերկնիցն հաստատութիւն՝
որ ոչ ի վերայ իրիք կայ, և հաւանեսցի՝
Թէ որ զերկինս բանիւ հաստատեաց ի վե-
րայ ոչընչի, նոյն և զերկիր կացոյց ի վե-

բայ ոչընչի, և նորին հրամանն ունի և զերկոսին անշարժս և ետեղակալս : Ըստ այնմ՝ Թէ ինքն ասաց, և եղեն. հրամայեաց, և հաստատեցան : Եւ կացոյց զնոսա յաւիտեանս յաւիտենից . հրաման եղ, և ոչ անցցէ :

Եւ այլ ևս ասեն : Թէ ի վերայ ոչընչի կայ երկիր, զիմորդ ասէ 'Դաւիթ' Թէ հաստատեաց զերկիր ի վերայ ջուրց . և դարձև սլ՝ Թէ ինքն ի վերայ ծովու արկ զհիմու ս նորս, և ի վերայ գետոց պատրաստեաց զնա :

Որ զայդ ի 'Դաւթայ լուաւ, զմիւսն ի Յորայ և յԵսայեայ լուիցէ . զի նոքա ի վերայ ոչընչի ասեն, և սա ի վերայ ջուրց : Արդ ոչ եթէ հակառակ ինչ միմեանց են զիրք, այլ զոր միոյն թողեալ է, միւսն առլնու նովին Հոգևով : Որպէս տեսանեմք իսկ՝ զի որ ինչ Մովսէսի չէ ասացեալ, այլ մարգարէք լցին նովին Հոգևով : Մովսէս ասէ . եստեղծ Աստուած զմարդն հող յերկրէ, և փշեաց ի նա շունչ կենդանի : Եւ փշելն դեռ ևս իմիջի կայ կարծելոյ՝ Թէ իցէ արարած շունչն Թէ չիցէ :

Արդ գայ Զարարիա մարգարէ նովին Հոգ-
ւով վարեալ, և ցուցանէ զարարած շնչոյն :
Ասէ . որ հաստատէ զհոգի մարդոյն ի նմա .
և Եսայիաս ասէ՝ Թէ զամենայն շունչ ես
արարի :

Նոյնպէս և ոչ զհրոյ, և ոչ զջրոյ, և ոչ
զօրոյ, և ոչ զփայլատականց, և ոչ զո-
րոտմանէ, և ոչ զխաւարէ ճառէ ինչ Մով-
սէս . զորս յերկուց ի մեծ անօթոցն, յերկ-
նից և յերկրէ, պարտ է իմանալ՝ Թէ ամե-
նայն ինչ որ ի միջի նոցա գտանի՝ հարկ է
զի ընդ նովին արարեալ իցէ . ըստ այնմ՝
Թէ արար Աստուած զերկինս և զերկիր և
զամենայն որ ի նոսա :

Իէ . Այլ զի մի պատուօք ինքնակացու-
թեան տգիտաց կարծիցին, որոց արա-
րածն ի Մովսէսէ ոչ ճառեցաւ, առ ի հատա-
նելոյ զպատճառն պատճառախնդրացն՝
այլովք մարգարէիւք նոյն Հոգի ընծայե-
ցուցանէ զարարածն նոցա :

Նախ Դաւիթ իսկ, որով զամենայն
իմանալի զօրութիւնսն և զերեւելի արա-
րածս ի փարատրութիւն արարչին կոչէ
յորժամ ասիցէ . օրհնեցէք զնա երկիրք և

Երկիր և հրեշտակք և զօրութիւնք և հուր
և հողմք և մրրիկք՝ որ առնեն զբան նո-
րա : Եւ որ ի պաշտօն մտանեն, և զար-
բանեկութիւնն հարկանեն, յայտ է՝ Թէ
արարածք են :

Եւ ձիւն և սառն և կարկուտ և մրրիկք՝
Թէ յայլմէ արարչէ էին, ոչ կոչէր զնոսա
Հոգին ի փառատրութիւն, այլ իբրև զօ-
տարոտիս մեկուսի դնէր : Բայց նա տեսա-
նեմք աւանիկ՝ զի ոչ զնոսա միայն, այլ և
զվիշապս և զգազանս և զխաւար և զփայ-
լատակունս, զոր ի չարէ դնեն, ի նոյն
փառատրութիւն նորին Հոգւոյ կոչեցեալ
և Դաւթաւ և երեք մանկամբքն ի հնոցի
անդ ընծայեցուցանէ . զի ցուցցէ՝ Թէ
յուսմէ արարեալ են, ի նորին և ի փառա-
տրութիւն յիրաւի կոչին :

Եւ ոչ որպէս Մարկիոնն դանդաչէ՝ Թէ
արդարոյն արարածոց պարտ է օտարին
բարւոյ պաշտօն մատուցանել վասն բա-
րերարութեան . զորոյ անհամութիւնն ի
դէպ ժամանակի յանդիմանեացուք :

Ի՞նչ . Եւ արդ Թէպէտ յայնմանէ իսկ
յայտ է՝ Թէ որ ինչ ի փառատրութիւն

արարչին կոչի, նորա արարած է, այլ և
զմիոյ միոյ իսկ ինոցանէ զարարած մարմի
ի գրոց ցուցանել :

Նախ զհրեշտակացն, որպէս ասէ Դաւիթ՝
Թէ արար զհրեշտակս իւր հոգիս, և զպաշ-
տօնեայս իւր բոց հրոյ : Ապա և զհրոյ,
և զայլոցն ևս մի ըստ միոջէ. զփայլա-
տակունս իւր յանձրես արար : Եւ փայ-
լատակունք ոչ եմէ այլ ուստեք են, եմէ
ոչ ի բնութենէ հրոյ : Եւ զխաւարէ ասէ.
եղիք զխաւար, և եղև գիշեր : Եւ զո-
րոտմանէ և զհողմոյ միանգամայն ասէ
Ամովս՝ Թէ որ հաստատէ զորոտումն և հաս-
տատէ զհողմ, Տէր ամենակալ անուն է
նորա : Եւ այսպէս զոր միոյ մարգարէի
Թողեալ իցէ՝ միւսովն ընու Հոգին սուրբ :

Արդ եմէ Դաւիթ ասէ՝ եմէ ի վերայ ջուրց
է երկիր, և Յորաւ և Յայեաւ՝ եմէ ի վերայ
ոչընչի կայ, ոչ ինչ է ընդ այն զարմանալ,
և ոչ զմարգարէութիւնն հակառակ մի-
մեանց համարել. բանզի և այն ճշմարիտ
է, և այս հաստատուն : Եւ առ օրինակ ի
մարմնոյ. որոյ ի վերայ մորթ և միս է՝
և ի միջի երակք և խողովակք արեան, և

ի ներքոյ դարձեալ նայնպէս մորթ և միս .
և է մարմին և ի վերոյ քան զերակս
արեանն և ի ներքոյ քան զերակսն : Ըստ
նմին օրինակի և երկիր ի վերայ ջրոց է :
Քանզի ի միջի իւրում ունի զջուրս , և ի
ներքոյ քան զջուրս . և ի վերայ ոչ ընչի հաս-
տատեալ կայ ետեղակալ , և ունի
յինքեան զամփոփ զլոյծ բնութիւն ջրոցն :
Եւ երկոցունց մարգարէութեանցն մի և
նայն դիտաւորութիւն է , և չիք ինչ այլա-
բանութիւն ի միջի : Քանզի ոչ այլ և այլ
Հոգի ետուն զմարգարէութիւնն , այլ նայն
և մի Հոգի , որ արժանի արար զմին պատ-
միչ առնել այլոց իրաց , և զայլան մնացե-
լոցն ի նմանէ :

Արդ զի երկինք ոչ շրջին , զի ամենայն
ինչ որ չէր և եղև՝ արարած է և ոչ ինք-
նակաց , առաջին բնութեանցն օրինակք
և գրոց վկայութիւնք բաւական էին հա-
ւանեցուցանել զմտավարժս : Բայց քանզի՝
ի նմին յամառութեան կան՝ զամենայն ինչ
կենդանի և շնչաւոր համարելով , ոչ հեղ-
գասցուք ըստ մերում կարի և այնմ ևս
առնել պատասխանի :



ԳԻՐԻՅ ԵՐՐՈՐԳ.

ԵՂԾ ԿՐՆԵՅ ՅՈՒՆԱՅ ԻՄԱՍՏՆՈՅՆ

Ա. **Լ**ՈՒՍԻՆ, ասեն, քան զարեգակն երեսուն օր անցեալ ընդ ամենայն աստեղատունան, այսինքն ընդ ամենայն երկինս, հասանէ ի նոյն տեղի. և արեգակն ի տարւոջ: Եւ երկինք զմի տիւ և զիշեր առածեալ զինքեամբք, շրջին ի նոյն տեղի: Եւ եւթն աստղ միայն է գնայուն, և այլն ամենայն բեւեռեալ են յերկինս. և որ գնայուն աստեղքն են՝ արեգակն և լուսին, և այլ ևս հինգ աստեղք, ոչ եթէ յարեւելից յարեւմուտս գնան՝ այլ յարեւմտից յարեւելս:

Եւ տան օրինակ ինչ՝ որ ոչ նման է. եթէ յորժամ անիւ շրջանակիցի, և մրջիւն մի ի խեցին գնայցէ յարեւմտից կողմանէ ընդ արեւելս, վասն անուին արագագոյն ընդ արեւմտից կողմն շրջելոյ թուի՝ թէ մրջիւնն յարեւելից յարեւմուտս կոյս ընթանայցէ.

որ ոչ յարեւելից յարեւմուտս կողմն
զնայէ՛ ալ յարեւմտից յարեւելս, և
անին ստէպ շրջելովն այնպէս երեւե-
ցուցանէ:

Եւ երկինք, ասեն, որչափ ի վեր են՝
դոյնչափ ի խոնարհ են, և դոյնչափ յա-
մենայն կողմանց շուրջ զերկրաւ, և զեր-
կիրս շուրջ շուր պատէ, և զջուրն և զեր-
կիր՝ օդ, և զօդն և զջուր և զերկիր՝ հուր:
Եւ լուսնի չիք իւր լոյս առանձինն, ալ
յարեգակնէ գայ ի նա լոյսն. և յայտ ան-
տի է, ասեն, զի յորմէ կուսէ արեգակն
իցէ, յայնմ թերէ սկսանի ի նմա լոյս
ծնանել, և ըստ հեռաւորութեան արե-
գականն՝ սակաւ գայ ի նա լոյսն. և
ըստ տակաւ տակաւ մերձենալոյն՝ յա-
նախէ ի նա լոյսն. և յորժամ մօտ հա-
սանէ ի նա՝ լնու. և յորժամ անցանէ զարե-
գակամբ՝ սկսանի տակաւ նուաղել. և որ-
չափ ի բացն հեռանայ՝ այնչափ պակասէ
ի նմանէ լոյսն, մինչև ամենեւին նուա-
ղէ. և յորժամ միւս անգամ հանդիպի,
ծագէ ի նմա սակաւիկ ինչ ի լուսոյն վաստ
հեռաւորութեան. և որչափ մերձանայ,

այնչափ առ սակաւ սակաւ ան, ի սա-
լոյսն :

Եւ լուսին, ասեն, ի ներքոյ է քան զա-
րեգակն և քան զամենայն աստեղս . և
քանզի ի ներքոյ է, յորժամ կշիռ դէպ
արեգական պատահիցէ՝ յայնժամ խաւա-
րի արեգակն : Եւ պատճառս փոփոխմանց
տարերաց չորից բնութեանցն զաստեղս՝
իբրև զկենդանիս ինչ՝ դնեն : Զայս
ամենայն ասեն հայժայթմանօք, զի զեր-
կինս և զլուսաւորսն կենդանիս և աս-
տուածս կարծեցուցեն :

Բ. Արդարև, որպէս երանելին Առա-
քեալ ասէ, Թէ իմաստութեամբն Աստու-
ծոյ ոչ ծանեաւ աշխարհ զԱստուած : Եւ
զինչ զարմանք են ընդ նոցա, Թէ զերկինս
վասն անչափ մեծութեանն, և զլուսաւորս
վասն առաւել պայծառութեանն աստ-
ուածս կարծէին, յորժամ ի փայտս և ի
բարինս և ի զազանս և ի ճնիս անգամ աս-
տուածս խնդրէին, զորս իւրեանց իսկ
բնութեան բարբն կշտամբեն . այնու զի
ստարչախնդիր և աստուածախոյզ են, և
անկեալք ի միոջէ ճշմարտէն՝ ի բազումս

ոտնառեցին, և ոչ ուրեք եղև կայ և հաս-
տատուծիւն : Զի խնդրելն զԱստուած,
գովուծեան արժանի էր . և ոչ զմին
և.ե.ծ' այլ զբազումս մուծանել, անհնա-
րին ամպարշտուծիւն է :

Ք. Եւ առաւել Յունաց իմաստունքն
դարովին. զի հասեալ ի վերայ իմաստու-
ծեանն, չժանեան իմաստուծեամբն զա-
րարիչն : Քանզի դնեն և նոքա մի ինչ
ինքնակաց պատճառ ամենայնի, որոյ ոչ
յոււմքէ եղեալ, այլ ինքն անձամբ ինքնա-
կաց առաջին գտեալ. և երկրորդ աս-
տուած և արարիչ դնեն զմիտս . և երրորդ
զշունչ, զոր ոգի ամենայնի կոչեն :

Զերկուսն ի միոջէ պատճառէ անտի
դնելով, ցուցին' թէ մերձեցան ի դրունս
ճշմարտի գիտուծեանն . և ի նոցանէ
այլ անմիւ իմանալիս երեւելիս աստ-
ւածս ծննդեամբ ստեղծանելով, ան-
ձամբ անձին փակեցին զդրունս հաւա-
տոյ գիտուծեանն' զի իբրև զարեգակն
և զճառագայթս դնեն զԱստուած և զաս-
տուածսն իմանալիս երեւելիս . և բնաւ
իսկ զաշխարհ մշտնջենաւորակից նմա . և

յամենայնի, զնորա ոգին իբրև շունչ
ամենայնի, և յերկինս, և ի լուսաւորան
և ի հուր և յօդան և ի ջուրս և յերկրի,
մինչև ցքարինս և ցիւայտս և ցճառս և
ցարմատս խոտոյ անգամ: Եւ այնու կեն-
դանութեամբ, ասեն, ամենայն արարածք
զնորա բնութենէն կախեալ կան, որպէս
ճառագայթք արեգական զանուէն կա-
խեալ կան: Եւ ինքն մի է և բազում, և
բազում է և մի. որպէս արեգակն մի է և
բազում, զի մի անիւ է և բազում ճառա-
գայթք: Եւ զայս ոչ ամենեքին այսպէս
ասեն, այլ են բազում կրօնք փիլիսո-
փայից:

Գ. Պիւծագորեանքն և պերիպատի-
կեանքն՝ միութիւն և խնամակալութիւն
ասեն, և չզոհել աստուածոց: Եղ կրօնս
Պիւծագորաս՝ զշնչաւորաց միս չճաշակել
և ի գինւոյ ժուժկալել: Եւ ի լուսնոյ և ի
վեր զամենայն ինչ որ է՝ անմահ համարել,
և որ ինչ նորա իներքոյ՝ մահկանացուս:
Եւ փոփոխումն շնչոց ի մարմնոց ի մար-
մինս մինչ ցանասունս և ցճճիս անգամ:
Եւ լուծեան կրօնս սահմանեաց. և յե-

տոյ զիւր անձնն աստուած անուանեաց :

Իսկ պղատոնեանքն , աստուած և հիւզ
և իդոս , որ առաջին՝ նիւթ է , և երկրորդն՝
առանձինն ինչ ուրուք : Եւ զաշխարհս՝
արարած և եղծանելի : Եւ զշունչ՝ անա-
րար և անմահ և աստուածական , որոյ
երեք մասունք են՝ բանական , ցանա-
կան և ցանկական : Եւ զկանայս հասա-
րակաց ամենեցուն համարել , և մի ումեք
մի կին առանձինն ունել , այլ զոր արքն
կամիցին և կանայքն ասործիցեն , այնց
ընդ այնս լինել : Եւ փոփոխմունս շնչոց
յայլ և այլ մարմինս մինչև ցեճիս և ցտ-
ղունս անգամ : Միանգամայն և աստուածս
բազումս ի միոջէ ելեալ սահմանէ :

Իսկ ստոյիկեանքն մարմին զամենայն
ինչ եղին , և զերեւելի աշխարհս աս-
տուած համարին : Իսկ ոմանք ի հրոյ
էութենէ համարին ունել ամա զբնութիւն :
Եւ աստուած զմիտս սահմանեցին , իբրև
Թէ շունչ ամենայնի իցէ տարբեր երկնից
և երկրի . մարմին նմա՝ զամենայն ինչ օր
է՝ եղին , և աչս՝ զլուսաւորսն : Եւ զմաշ-
մինս ամենեցուն կորստականս , և զշնչ-

չըս փոփոխելիս ի մարմնոց ի մարմինս :

Իսկ եպիկուրեանքն ասեն . անհատ և անբաժին մարմինք էին զառաջինն , և անտի եկաց ամենայն ինչ : Եւ վախճան յաւուժեան զցանկուծիւն սահմանեցին , Եւ թէ ոչ Սատուած գոյ , և ոչ խնամակալուծիւն՝ որ վարիցէ զամենայն : Այս են կրօնք փիլիսոփայից :

Ե. Բայց հեթանոսութեան սկիզբն ի Սերուբայ ժամանակաց անտի եղև . զի որ լաւ ոք եկեալ յաշխարհ մեռանէր , վասն յիշատակի քաջութեանն զպատկերն երանգօք ինկարու հանէին . և անտի ուսեալ տխմարաց՝ տակաւ ի պաշտօն առնոյին : Եւ կոոց և դրօշելոց հանգամանք՝ առ Թարսայիւ հարբ Սբրահամու , և անտի իւրաքանչիւր ոք իւրով արուեստիւ ըզնոյն դրօշէր . դարբինն՝ դարբնութեամբ , հիւսնն հիւսնութեամբ , արծամագործն և պղնձագործ և քարակոփ և բրուտ՝ իւրաքանչիւր արուեստիւ : Եւ անտի կարգեալ հասանէր յեզիպտացիս և ի բարբելոնացիս և ի փոիւզացիս և ի փիւնիկեցիս գործ զնորաշործութեան և խորհուրդք նորին .

և ապա ի Հելլէնս, որ են Յոյնք, առ Կէկ-
րոպեաւ . և ևս յետոյ առաւել աստիք
առ Կոռնաւն և Րէաւ և Դիաւ և Ապոդոնիւ
և առ այլովք բազմօք, զորս մի ըստ միոշէ
աստուածս անուանէին :

Եւ Հելլէնք կոչին Յոյնք՝ յառնէ միոշէ,
որում Հեղինոս անուն էր յելլսդացոց
աշխարհին : Բայց այլք ասեն՝ եթէ ի ձի-
թենւոյն, որ յԱթէնս բուսաւ իւրովի .
վասն զի ձիթենի յունարէն ելէա * կոչի :

Բայց Յոյնք ի Յաւանայ, որ էր մի յա-
ռաջնորդաց աշտարակագործութեանն ,
վասնորոյ Մերովպս ամենեքին կոչին յա-
ղագս բարբառոյն բաժանելոյ . քանզի
բաժանումն յունարէն մերիսմոս ** կոչի :

Եւ առաջին կրօնք՝ խուժականք և սկիւ-
թականք և հեթանոսականք կոչէին, մին-
չև եկն Աբրահամու աստուածապաշտու-
թիւնն և աղաւաղեաց զայն :

Եւ յուղայութիւն ի Յուդայէ, որ է հրէ-
ութիւն, ի չորրորդէ որդւոյն Յակոբայ .
յորմէ Թագաւորութիւն էր, և կալաւ ա-

* έλαία.

** μερισμός.

նունն զամենայն ազգն յուղայական :

Եւ ի վախճանի հրէութեան, բրիստոնէութեան անուն ի Քրիստոսէ. որ նախ յԱնտիոք անուանեցաւ աշակերտելոցն :

Զ. Արդ ի խնդրելն փիլիսոփայից զԱստուած ի բնական օրինաց՝ որ ի միտան տնկեալ է, որպէս յառաջագոյնն ասացաք, գովութեան արժանի է. բայց ի բազում աստուածսն անկանել, և զաշխարհս նմա մշտնջենաւորակից ղնել, անհնարին ամպարշտութիւն է : Եւ ի ղէպ ելանէ նոցա առաքելական բանն՝ եթէ ծանեան զԱստուած, և ոչ իբրև զԱստուած փառաւորեցին :

Զի Աստուծոյ փառաւորութիւնն այն էր, թէ յարարածոցն մեկնեալ էր զպատիւ արարչին. որով և արարածքն իսկ իւրաքանչիւր շարժմամբք և փոփոխմամբք զարարչէն քարոզեն : Արդ եթէ աստեղքն ըստ նոցա բանդագուշանացն աստուածք իցեն, և երկինք և արեգակն և լուսին՝ որք անխօսքն և անմոռնչ են, զի՞նչ աւելի իցէ պատճառն քան զպատճառաւորսն : Եւ մանաւանդ յորժամ զնորին իսկ զմիտ-

սըն և գշունչ, Թէ մարմիցի Աստուծոյ
շունչ ստել, ամենայն արարածոց շնչա-
ւորաց և անշնչից բնութեամբ ի նորա Լու-
ծենէն դնեն. որ անհնարին ամպարշատ-
ութեանն է, զԱստուծոյ զխրոյ էութեանն
կենդանութիւն՝ հոգևորաց և շնչաւորաց
և անշնչից առ հասարակ համարել. և ոչ
առաւել արարած կենդանութիւն ի հրեշ-
տակս և ի գլս և ի մարդկան, որ բանա-
ւորքն և մտաւորքն են. և յայլ շնչաւորսն՝
բնական կենդանութիւն ի չորից հիւժոց
խառնեալ և յօդեալ, որք յորժամ քակտի-
ցին, և կենդանութիւնն ի նոյն չորեօին
հիւժան լուծանի :

Են ոգիք հրեշտակաց և դիւաց, և
շունչք մարդկան : Արդ և յիսրեանց բա-
նիցն իսկ ոչ ամաչիցեն, որք գշունչն ա-
նարար անմահ և աստուածեղէն յԱստու-
ծոյ բնութենէ անտի ստեն. և դարձեալ
տանջանս և պատիժս շնչոցն յանցուցելոց
դնեն, որ յեանոյ հայհոյութեանն է՝ եմէ
էութիւնն Աստուծոյ ի մասունս բաժանիցի
և ի բազում շունչս կոտորիցի. և դարձեալ
զխրոյ զկէս բնութիւնն միւս կէսն տան-

ջիցէ, և կէսն ի փառս և կէսն յանարգանս,
և մի Թերին յանոյշս և միւս Թերին ի
դժոխս :

Եւ դարձեալ ասեն. Թէ ոչ կենդանու-
Թիւն ինչ է յամենայնի, զիւնրդ իցէ զի
ամենայն ինչ շարժի. և սերմանք և տուն-
կըք արկեալք յերկիր բուսանին. և յէգս
մարդկան և յանասնոց անկեալ սերմանք
գան ի ծնունդս և յածումն. զորմէ և ոչ
մեր յուրաստ ինչ եմք, վասն փորձոյ ի-
րացն զարդեանցն յայտ առնելոյ :

Այլ ինդիր այն է՝ Թէ այն կենդանու-
Թիւն ոչ Աստուծոյ էութեանն կենդանու-
Թիւն է, այլ արարած կենդանութիւն
այլազգ ի բանաւորսն և ի մտաւորս, և
այլազգ յանասունսն և յամենայն շնչա-
ւորսն և այլազգ ի բնականսն՝ որպէս ի
սերմանս և որ յէգս մարդկան և անաս-
նոց անկանին : Յորոց մարդկանն առաւել
և պատուականագոյն է. յորում և բնա-
կան կենդանութիւն է ըստ մարմնոյն, և
բանաւորն սքանչելի ըստ շնչոյն : Զի մար-
մինն և նոցա ի չորից հիւժոցն կայ. և
ոգին ոչ ի չորիցն հիւժոց յօդելոց, այլ ի

պարզական և խառնական բնութենէ . և այլոց անասնոց ոչ նոյնպիսի , այլ ի բնական և յազդեցական բնութենէ . և սերմանց ոչ նոյնպիսի , այլ ի բնական և յանշնչական խաղացից :

Է. Նոյնպէս և ոչ ի լուսաւորսն շնչաւորութիւն ինչ բանաւոր է , այլ բնական և խաղացական շարժմունք . ուստի ոմանք և հրեշտակս վարիչս եղին նոցա : Այլ մեք զգրոց սրբոց զհետ երթիցուք , որ զանձրևացն ասէ՝ Թէ չև ևս էր Աստուծոյ տեղացեալ յերկիր : Եւ ոչ որպէս ոմանք զանդաշեցին՝ Թէ սատանայ ունէր իշխանութիւն շարժելոյ և փոփոխելոյ զօդս , ըստ այնմ զոր Առաքեալն ասէ՝ Թէ ըստ իշխանի իշխանութեան օդոյս այսորիկ . Իշխան օդոյս այսորիկ կոչէ զնա՝ վասն յերկնիցն անկանելոյ և յօդս Թափառելոյ . և յայտ անտի է զոր ասէ՝ Թէ օդոյ խաւարիս այսորիկ . զի ցուցցէ՝ Թէ ի լուսոյ ի խաւար կործանեալ է , և չէ օդոյն փոփոխիչ՝ մերթ յանձրևս , մերթ ի ձիւն , մերթ ի կարկուտ :

Այլ զի Աստուծոյ գործ է այն , և ոչ

սատանայի, ասացէ Բուլիմ Հոգևո՞ն
սրբով ի մօտոյ՝ Թէ հանէ զամպս ի ծագաց
երկրէ, և զխայլատակունս յանձրևս ար-
ար. և հանէ զհողմս յըշտեմարանաց
իւրոց և դարձեալ՝ Թէ դնէ զձիւն իբրև
զասր, և զեղեամն իբրև զփոշի ցանեաց .
և արկանէ զսառն իբրև զպատառս . հան-
դերձ այլովքն : Եւ մի մարգարէն ասէ՝
Թէ կոչէ զջուր ծովու, և հեղու զնսս
ի վերայ երեսաց երկրի : Եւ Յոր ասէ՝ Թէ
ո՞ ծնաւ զշիժս անձրևի, և յորովայնէ ո՞յր
ելանեն սառամանիք, և զեղեամն յերկինս
ո՞ ծնաւ, որ իջանէ իբրև զջուր ծորեալ,
զի ասիցէ՝ Թէ իմ գործ է, և ոչ այլ
ուրուք :

Նոյնպէս և զլուսաւորսն շարժել՝ նորա
բանին գործ է, և ոչ այլոյ ուրուք . և ոչ
միայն եւթն աստեղքն զնայունք են և այլքն
առանց զնացից, այլ ամենեքեան զնայունք՝
կէսքն յամբագնացք, և կէսքն արա-
զագնացք . և ոչ յերկինս բեռեալ են,
որպէս յառաջագոյնն ասացաւ, Թէ իբրև
զշարնչանն շրջիցին, և զնսս մերժ յայտ-
նեացն և մերժ ծածկեացն : Եւ որ առա-

ւել ծաղուն արժանի է, Թէ արեգակն յարեւմտից յարեւելս գնայցէ . և ընդէր ոչ զարեւմուտս արեւելս կոչիցեն, և զարեւելս արեւմուտս :

Այլ բնաւ իսկ, ասեն, ոչ ուրեր մտանէ արեգակն . և զի ոչ մտանէ՝ անտի յայտ է, զի ցայգ ի նորա լուսոյն ի լուսնի տմանն լոյս ծագէ . քանզի ինքն երթեալ հեռացեալ յայլ կողմանս երկնիցն գլտանի :

Եւ Թէ ասիցես՝ Թէ նա յերկինս իցէ ցայգ, խաւարս որ լինի՝ ուստի իցէ :

Ասեն, յերկրիս ստուերէ լինիցի :

Անդ որ ի վեր յերկինս խաւարն լինի, ուստի իցէ . ոչ ապաքէն յայտ է՝ Թէ ուրեր ծածկի ցայգ . որպէս և ի մտիցն է տեսանել : Զի իբրև ի վերուստ ի խոնարհ իջանէ, և դարձեալ յեւանելն՝ իբրև ի ներքուստ ի վեր ելեալ համբարանայ :

Եւ ի զուր է համարտակելն նոցա, զի այնչափ մեծութիւն երկնից տան քան երկրի . զի աստուածատուր գիրք զերկինս Թզաւ ասեն և զերկիր քլաւ . և ոչ աւելի զՅիզն քան զԷիլն գտանեմք :

Ը. Գարձեալ և լուսնի՝ Թէ ոչ իւր առան-
 ձինն իցէ լոյս, նախ նոցա քանն առի՝ զոր
 առն, եթէ ի յանախելն յամենայն իմիր՝
 աճէ հիւժն որ ի նմանէ, և ի լուսն՝ լնու,
 և ի պակասելն՝ պակասէ : Որպէս փորձ
 իրացն իսկ յուղիզս ամենայն մանչեաց
 ցուցանէ, և ի ծառս եւ ի տունիս խնամու-
 թիւնն : Եւ յեւրոպն տեղիք ինչ են ծովուց,
 որոց ջուրն լնա աճել լուսնին՝ աճէ, և լստ
 լնուլն՝ լնու, և լստ պակասելն՝ պակա-
 սէ : Եւ նորս սյաչտի ժմերտեալք՝ մին-
 չև զամենայն մարդկան աչս կամին ունել,
 որ ցայգ ի մտանել արեգականն՝ առաւել
 պայծառացեալ զլոյս լուսնի տեսաննն :

Զինորդ արագագոյն քան զարեգակն
 զչանձնաւոր լուսինն առիչեն. զի նա,
 առն, յերեսուն աւուր կատարէ զլնծաց-
 արն, և արեգակն ի տարւոջ : Զորս փորձ
 իրացն յանդիմանէ, և աստուածատուր
 գիրքն, որ առէ՝ Թէ արար երկնս լուս-
 ւորս մեծամեծս, և եղ զնոսս ի հաստա-
 տութեան երկնից : Եւ զի զառաւել պայ-
 ծառութիւն արեգականն ցուցանիցէ, առէ.
 արար զլուսաւորն մեծ՝ յիշխանութիւն

տուրնչեան, և զլուսաւորն փոքր՝ յիշխանութիւն գիշերոյ, և զաստեղս : Ուստի յայտ է՝ թէ յիւրաքանչիւր իշխանութիւնս խարզեալ են, և ոչ մի ի միոջէ անուզլոյսն :

Եւ զանէլն և նուազել լուսնի՝ իբրև ընդ պատենիւք ինն մտանել և ելանել ասէն իմաստունք : Եւ նշանս անտի տան . զի է երբէք՝ յորժամ յանձուենն իցէ և լնլոյն, շուրջ զանօժովն ծանրանայ, որպէս թէ ընդ սակաւ ինչ փեռեկունն ծերպից՝ նշոյլք երևեսցին :

Եւ դարձեալ խաւարելոյ արեգականն եթէ լուսնին պատահել պատճառ իցէ, յորժամ լուսինն մմանայցէ՝ նմա զինչ պատահիցէ : Եթէ զաստղ պատճառ պատահելոյն դնիցեն, ահա ոչ տեսանեմք այնչափ մեծ աստղ յերկինս՝ որ պատահելոյ լուսնին՝ ծածկել կարիցէ զլուսինն . և ոչ աստղ ցածագոյն զոյ քան զլուսինն՝ թէ ի ներքոյ նորա հանդիպեալ զնա խաւարեցուցէ :

Նա թէ և զարեգական լոյսն արգելուել կարէր լուսինն, ապաքէն զիւր լոյսն



ժագէր յերկիր, զի գոնեայ իբրև զլուսնակայ երևէր տիւն և ոչ ամենևին խաւարչուա :

Կ. Այլ ճշմարիտ է քան զրոյն, որ ասէ՝ Թէ զարձուցից զարեգակն ի խաւար, և զլուսինն յարիւն : Չի ցուցցէ՞ Թէ Տէր է լուսաւորացն, և լուսաւորելոյ և խաւարեցուցանելոյ, սո ի կշտամբութիւն արևապաշտացն և լուսնապաշտացն :

Եւ չէ հնար լուսնի յերկիր իջանել. որպէս կախարդաց տեսեալ ի ժամանակի հրամանաւ Աստուծոյ զլուսնոյն արիւնազոյն լինելոյ զկերպարանսն՝ դիւր նմանել լուսնի բարբանջեն, Թէ զլուսին իջուցանիցեն. որում չէն մարթ լինել, Թէ որ քան զբազում աշխարհս մեծ է՝ Թէ ի կալ մի փոքրիկ ամփոփիցի, եւ կթիցի անտիւնն :

Եւ քանի անծիւ բիւրուց կախարդաց են յերկրի, եթէ իւրաքանչիւր ոք ի նոցանէ իջուցանել կարէր զնա, ոչ երբէք տային նմա ելանել յերկինս : Այլ զի ոչ երբէք իջանէ՞ յայտ անտի է, զի ոչ զիջանելն ոք տեսանէ զնորս, և ոչ զամբառնալն : Եւ ևԹէ կայեալ միտ դնիցես, ան-

դէն անդէն մ'ապեալ անօժն լուսաւորի առ
սակաւ սակաւ, մինչև ամենեւին յարդա-
րի : Զի՞ծէ իջանելոյ ինչ հնար գոյր, թէ՛ պէտ
և զիջանելն որ ոչ տեսանէր, սակայն
զհամբառնալն ամենեքեան տեսանէին :
Այլ լուսաւորացն այնչափ ինչ է, որպէս
աստուածատուր զիրք ասեն՝ Թէ եղիցին ի
նշանս և ի ժամանակս և յաւուրս և ի
տարիս :

Արդ ե՞ծէ լինին ինչ ինչանն կամ ջեր-
մոց կամ ցրտոց աստեղք, ոչ ե՞ծէ իբրև
զկենդանիս ինչ լինիցին, այլ իբրև Աս-
տուծոյ կարգեալ յայն՝ զի մի դատարկք
ինչ յարարածոցն Աստուծոյ իցեն : Ա.
Յուևաց իմաստունքն այնու դարովելի են,
զի՞ծողեալ զպատճառն՝ պատճառաւորացն
պաշտօն մատուցանիցեն . որպէս երանելի
Աւարեալն անէ՝ Թէ սպասաւորեցան և
պաշտեցին զարարածս և ոչ զարարիչն :

Ժ. Եւ զարձեալ, ոչ որպէս ասենն է՝
ե՞ծէ զերկիրս ջուր պատկցէ, այլ ընդ
երկիր և ի վերայ երկրի են ջուրք . և ըստ
երկիր անդր ոչինչ է, և ոչ ե՞ծէ ջուրք :
Ա. վկայեացեն նոցա Հերակլի արձանքն՝

յորս գրեալ է, ասեն, Թէ յայսմ վայրէ որ
անոր մի ժառանգի երթալ :

ՍԷ օդ ընդ ջուրս և ընդ երկիր խառն
է . և զի ընդ ջուրս օդ խառն է՝ ի գետնոցն
յայտ է, որ ի ջուրսն զօդոյն կենդանու-
Թիւնն ծծեն : ՍԷ զի ընդ երկիր նոյն օդ
խառն է, յորժամ անձրև լեալ իցէ և
արև տայցէ, ի գոլորշոյն՝ որ ի սրտէ ե-
կրին ի վեր ցոլանայ՝ յայտ յանգիման
երեւի : ՍԷ զի ընդ օդս հուր խառն է, ի
փայլատականցն՝ որ ի շփելոյ ընդ միմեանս
հողմոյն և ամպոց արձակին՝ յայտ յանգի-
ման ցուցանին : ՍԷ դարձեալ, Թէ յապակի
տալտակ ջուր արկեալ յարևու ունիցիս,
լուսաւորութեան արևուն մտեալ ընդ
տախտակութիւն ապակւոյն, և ընդ յառա-
կութիւն ջրոյն օդով Թափանցանց անցեալ՝
հուր ծնուցանէ : Եւ զի ընդ ջուրս հուր
խառն է, ի քարանցն հանելոյ ի ջրոյ՝ զոր
ընդ միմեանս շփիցեն և հանիցեն հուր՝
յայտ յանգիման ցուցանի . և զի շերի, յոր-
ժամ առ ծովեզեր կայցես և զջուրն ժքնի-
ցես, նշոյլք լուսոյն հատանին :

ՍԷ զևուռնքն որ ի ջուրսն ի ներքս են,

Եչորից հիւժոցն յօղեալ եւ, յերկրէ և ի ջրոյ, յօդոյ եւ ի հրոյ, որպէս և ամենայն մ'արմատորք՝ որ ի ցամաքին են: Զի այնպէս կազմեաց Աստուած զաշխարհ. նոյն զչորս հիւժան մեկնեալս արարեալ, ապա նոքօք յօղեաց զամենայն. և միոյ արարչի գործ է ամենայն ինչ, և նոյն վարէ և տաճէ զբնաւ:

ԹՄ. Եւ ոչ, որպէս զլուսն փիլիսփայիցն նոցա Պիւժագորաս և պերիպատիկեանքն ասեն, մի միութիւն՝ պատճառ ամենայնի, և խնամակալութիւն. զոր ոչ ի նմանէ ասեն, այլ Թէ զօրութիւն ինչ ինչ իցէ առանձինն խնամակալութիւնն: Եւ որպէս պատճառ ամենայնի ի միոջէ միութենէ տայ՝ և զխնամակալութիւնն ի ի նմանէ դնէր, գեղեցիկ և գովութեան արժանի կարգէր. բայց զի յայլմէ զպատճառան կարգէ, և յայլմէ զխնամակալութիւնն, պարսաւանաց արժանի է և ոչ յարգանաց:

Եւ դարձեալ՝ զի աստուածոցն ոչ հրամայեաց զսնել, այնու գովելի է. բայց զի ոչ յայտնի քարոզեաց՝ Թէ մի Աստուած է

և ոչ բազումք, այնու կարի դարովելի :

Գովելի և առաւել գովելի, զի վասն կարեաց և ցանկութեանց յաղծելոյ՝ ի կերակրոցն կրօնաւորեցաւ. բայց զի փոփոխմունս ոգւոց ի մարմնոց ի մարմինս ետ, այնու յոյժ եպերելի է : Որպէս թէ արդարոցն մնուելոց ոգիք յայլ ի սուրբ մարմինս փոխիցին, կամ ի մարդկան կամ յանասնոց սրբոց . և այն նոցա իբրև ընդ հատուցման բարեաց գործոց լինիցի : Եւ մեղաւորացն ոգիք յաղտեղի մարմինս փոխիցին, կամ ի մարդկան կամ ի գազանաց և ի ճճեաց և ի սողնոց . և այն նոցա ընդ հատուցման չարեաց գործոց լինիցի :

Եւ զմիսն չուտել՝ եթէ վասն զկարիս մարմնոցն խափանելոյ հրամայէր, բարւոք և յիրաւի առնէր. ապա եթէ իբր ի պղծոյ իմեքէ արարածոց հրամայէր հրաժարել, վատթարագոյն : Այլ յայտ են պատճառքն՝ ուստի զմիսն շնչաւորացն հրամայէր չուտել. որպէս թէ հոգի աստուածեղէն իցէ ի մսեղիսն, և վասն այնորիկ չիցէ պարտ ուտել զմիս կենդանեացն : Վասն որոյ և մոզքն նախ յազեն,

և ապա սպանանեն զանասունն , զի
յանգգայ երանիցեն շունչքն ի մարմնոց
անտի : Եւ զայն ոչ գիտեն՝ Թէ երկուս
մահ սպանանեն . մի յազելովն , և միւս
ևս փողոտելովն :

Նոյնպէս և Պիւծագորսաւ ոչ հրամայէ
անասունս զոհել զից , որպէս Թէ չիցէ
պարտ զոհել աստուածս աստուածոց :
Քանզի հոգի Աստուածեղէն ասէ յանա-
սունն . և յայտ անտի է՝ զի երկիր պա-
գանել հրամայէ , եւ զոհել ոչ :

Կարի անարժան գործ էր , և ի լուսնոյ
ի վեր զամենայն ինչ անմահ համարել :
Յայտ առնէ , Թէ զայն ամենայն աստուածս
կարծէր . և անտի և ի խոնարհ մահկանա-
ցուս դնելով , ցուցանէր՝ Թէ հուրդ և օդ և
երկիր կենդանիք ինչ իցեն , և մեռանիցին .
որոց ոչ զկենդանութիւնն զգացեալ , և ոչ
զմահու ազդումն առնուն , որ շնչաւորացն
է և ոչ անշնչոց :

Եւ հինգամեայ լուռութիւնն , զոր նոր յա-
շակերտութիւն եկելոցն սահմանեաց , Թէ-
պէտ և մեծի ժուժկալութեան օրինակ էր ,
քանզի և ոչ հարցանել ինչ իշխէին՝ բայց

միայն լսել, այլ ոչ ինչ կարի յօգուտ էր :
Զի թէ յառաջ քան զհիմնդամեայ զժամա-
նակն վճարէր որ ի նոցանէ, թէպէտ և
կարի քաջ ի լսելոյն իմաստանայր, ոչ
ինքն վայելէր յիմաստութեանն՝ քանզի
ոչ իշխէր խօսել, և ոչ այլ որ՝ վասն զի
ոչ լսէր զիմաստութիւնն :

Եւ որ անհնարին յիմարութեանն է,
յետոյ՝ ասեն՝ զիւր անձնն աստուած ա-
նուանեաց. որ յառաւել հպարտութենէն
զիպեցաւ նմա. զի ոչ եկն ըստ բանի
իմաստնոյն՝ թէ որչափ իմեծութիւն հասա-
նիցես, ի խոնարհութեան կալջիր զանձն :

ՃԲ. Իսկ Պղատոն, որ աստուածն և
հիւզ և իդոս դնէ էութեամբ, ջուրանէ թէ
կերպարանաց արարիչ է Աստուած, և ոչ
բնութեանց : Ուստի և սղանդացն առեալ
նովին դանդաչեն՝ թէ որպէս Աստուածն
էութեամբ էր, նոյնպէս և հիւզն և իդոսն՝
որ է առանձինն ինչ ուրուք. որպէս Աս-
տուծոյ արուեստագիտութիւնն՝ առանձինն
էր և հիւզեայն նիւթն, և ի կերպարանս
և եթ կարաց ամել զհիւզն՝ որ խառն ի
խուռն վարէր, և ոչ ի չգոյէ ի գոյ ամ

զամենայն՝ որպէս և կարող ամենայնի. որ
ակարուծին արկանէ զԱստուծով, թէ
կարօտ եղև յայլմէ նիւթ մուրանալ. որով
ոչ ինչ առաւել քան զարուեստագէտան
գտանի, թէ իբրև զնոսա կարօտ նիւթոյ
իցէ : Եւ զաշխարհ արարած և եղծանե-
լի ասէ. և երբեմն նա և այլքն մշտնջե-
նաւորակից Աստուծոյ :

Եթէ արարած և եղծանելի է, զխնրդ
մշտնջենակից Աստուծոյ իցէ. և եթէ
մշտնջենակից իցէ, որպէս ասենն՝ թէ
որպէս ստուեր իրիք ոչ երբէք հեռանայ
յիմեքէն՝ նոյնպէս և ոչ աշխարհս երբէք
զատ յԱստուծոյ, թէ այնպէս իցէ, զուր
է ասելն՝ թէ արարած եղծանելի է աշ-
խարհս. բայց թէ զայն ևս իշխիցեն ամ-
պարշտել՝ թէ որ պատճառ ստուերին է,
ի միջոյ բառնալոց իցէ : Ապա թէ այն ոչ
լինիցի, քանզի և չիինի իսկ, և ոչ ստուեր
ի միջոյ բառնալոց է. և տարապարտ են
դանդազանքն :

Եւ շունչքն, թէ վասն զի յԱստուծոյ է ու-
ծենէն իցեն՝ անարարք և անմահի իցեն,
երեք մասունքն ի նոսա ուստի իցեն՝

բանականն և ցանական և ցանկական :
Զի թէպէտ և մինն է յԱստուած, զի նա
է աղբիւր ամենայն բանաւորութեան,
այլ ի ցասմանէ և ի ցանկանալոյ ի վեր և
ազատ է Աստուած. քանզի առանց կարեաց
և առանց մասանց է աստուածա-
կանն :

Եւ եթէ ինքն՝ որպէս ասենն՝ լաւու-
թեանց վասն կոյս վճարեցաւ յաշխարհէ,
այլոց զինորդ հրամայէր զկանայս հաստ-
րակաց համարել, և ոչ իւրում կենոչ և եմ
սկել :

Եւ զաստուածեղէն շունչսն ընդէր և
նա իբրև զառաջինսն փոփոխելիս ի մար-
մնոց ի մարմինս համարէր, մինչև ի սո-
ղունս անգամ և ի ճճիս : Որոյ հայհոյու-
թիւնն ի բունն իսկ գնայ, ըստ նորա ամ-
պարշտութեանն. որպէս թէ զկէսն յիւր
յինքեան ունիցի, և զկէսն իւր ի սողունսն
և ի ճճիս տանջիցէ. որ ոչ նորա է, որ
անբաժին և անքանակ և անհատ և ա-
ռանց մասանց է :

Եւ եթէ, որպէս դանդաշենն, բազում
աստուածք ի միոցէ Աստուծոյն ելեալ իցեն,

ընդէր ոչ բազում աշխարհք իցեն, և ոչ բազում երկինք, և ոչ բազում արեգակունք, և ոչ բազում երկիրք : Այլ թերևս դատարկս աստուածս եհան յիւրմէ, և դատարկք աստուածքն ո՞ւմ պիտոյ իցեն :

ՃԳ. Իսկ ստոյիկեանքն մարմնապիշք հայեցեալ յերևելի աշխարհս, զամենայն ինչ մարմին կարծեցին, և զերևելի աշխարհս աստուած համարեցան . Որք ադանդամիտք զիտեն ի փիլիսոփայից, ոչ ինքեանք զիմանալի ինչ զմտաւ կարացին ածել, և ոչ յայլոց ուսանել կամեցան, եթէ է ինչ զօրութիւն՝ որ զերևելիսս շարժէ, և զշարժիչն պարտ է Աստուած իմանալ և ոչ զշարժունան :

Իսկ ոմանք ի նոցանէ ի հրոյ էութենէ ասեն զբնութիւն աշխարհիս, վասն զարեգակն առաւել զարմանալի համարելոյ, և զբնութիւն հրոյ սաստկագոյն իմանալոյ : Եւ հայեցեալ ի միտս թէ զամենայն է մտօքն նկատել մարմնն, վասն այնորիկ զմիտս աստուած համարեցան, իբրև ըզշունչ երկնից և երկրի և ամենայնի որ ի նոսա . և աչս զլուսաւորսն, որք ըստ

անարժան անմտութեանն՝ և ոչ պատասխանի առնելոյ արժանի են :

Եւ զմարմին իբրև զայլսն կորստական համարին, և զշունչսն փոփոխելի ի մարմնոց ի մարմինս, զոր և ոչ նոքա յայտնի կարեն առնել, և ոչ այլքն աւագագոյնք քան զնոսա : Զի ամենեքեան առասպելս արկանեն. և թէպէտ և կէսքն հասին ճշմարտութեանն, չկացին ի ճշմարտութեանն :

ԹՄ. Իսկ եպիկուրայքն բնաւ ինքնակաց իսկ համարին զաշխարհս : Որպէս թէ նախ հողամաղք ընծանային. որպէս յորժամ շողն ընդ երդ մտանիցէ, և հողամաղք իմն երևին ի շողն, այնպիսի՛ ասնն՝ մարմինք անհատք և անբաժինք էին զառաջինն, և անտի թանձրացեալ յօդեցաւ ինքն աշխարհս : Եւ թէ ոչ Աստուած և ոչ խնամակալութիւն ինչ է, որ վարիցէ զաշխարհս : Զորս և փիլիսոփայքն ինչ յընչաց քերեն, և ամենեին չհամարին զնոսա աղանդս : Զորոց և Առաքեալ սսէ, թէ ասանց Աստուծոյ շրջէին յաշխարհի : Որոցայնքան կամակոր յամառութիւն եղև, մինչև յայնչափ ի բազում ի նախրաց փի-

Աստուծոյն աստուածոց և ոչ մի աստուած ըմբռնել : Տեսանես՝ զի զործ ստահակութեան այնչափ բռնացեալ ըմբռնելեացն, մինչև անաստուած հանել յաշխարհէ :

ԵՆ. Առ Սերուբաւ եղև, ասեն, սկիզբն հեծանոսութեան : Ուստի յայտ է՝ Թէ ցայն վայր աստուածապաշտք էին, և եկեղեցի Աստուծոյ ի սկզբանէ աշխարհի էր : Զորմէ և Դաւիթ ի Հոգւոյն սրբոյ ուսեալ, մատուցանէր աղօթս՝ Թէ յիշեա զեկեղեցի քո զոր ստացար ի սկզբանէ :

Բայց Թէպէտ և հեծանոսութիւնն եմուտ յաշխարհ, այլ աստուածապաշտութիւնն ոչ ամենևին պակասեաց : Եւ յայտ անտի է, զի գնացեալ Աբրահամ ի հեծանոսացն եկն աստուածապաշտաց պատահեաց. Մելքիսեղեկայ քահանայի Աստուծոյ բարձրելոյ, և քահանայ ոչ երբէք անուանի՝ եթէ ոչ ժողովուրդ զուցէ նորա. և Աբիմեկեբայ՝ որ Աստուծովն և եթ խօսէր ընդ Աբրահամու, և ոչ դիւօր : Եւ բարեկամքն Յորայ և Եզիուս Աստուծով միայն ամենակալու խօսէին ընդ նմա :

Նւ այնպէս ոչ եւթող երբէք Աստուած
զաշխարհս առանց վկայութեան . որպէս
մարգարէն առ հրէութեամբն ասէր իբրև
յերեսաց Աստուծոյ՝ Թէ յամենայն տեղիս
արկանեն խունկս և մատուցանեն պատա-
րագս անուան իմում : Զի ցուցցէ՛ Թէ յա-
մենայն դարս աստուածապաշտք գտանէ-
լին , որք յանդիմանէին զհեշմակապատան :

ԺԶ. Այլ , ասեն , ընդէր յամեաց գա-
լուստն Քրիստոսի , և կորեան այնչափ
ազգք առանց աստուածապաշտութեան :

Եթէ չէր աստուածաբարոզս աս-
տուածապաշտութեանն յամենայն դարս
առաքեալ , Թերևս գոյր մուտ այնպի-
սի բանից . բայց զի ոչ երբէք դա-
դարեաց ի վկայութիւն տալոյ , անձանց
մեզ դիցեն չհաւանողքն , և մի՛ Աստուծոյ :

Զեկն Քրիստոս ի տղայութեան աշխար-
հի . զի տղայոցն կամն պիտոյ էր , և ոչ
հաստատուն կերակուր . և ոչ յեռանդան
երիտասարդութեանն , յորժամ ելեալ զե-
ղոյր մոլորութիւն դիւապաշտութեանն :
Այլ նախ կրթեաց բարոզովքն և մար-
գարէիւք՝ իբրև կամամբ , և ապա եկն

տալ զկատարեալ վարդապետութիւնն,
իբրև հաստատուն կերակուր: Քանզի և
ոչ տղայոյ որ հաստատուն կերակուր տայ,
և ոչ մեծամեծ խորհուրդս յայտնէ, և ոչ
աւագ բանս խօսի, մինչև ի կատարեալ
չափ հասակին հասանիցէ:

Որպէս Առաքելոյ՝ առեալ զինքեամբ
զերեսս ամենայն մարդկութեան, ասէ.
մինչ տղայն էի, իբրև զտղայ խորհէի.
այլ իբրև եղէ այր, զտղայութեանն խա-
փանեցի: Զի ցուցանիցէ՝ Թէ ի հասուն
հասակի եկն յաշխարհ ի կատարեալ գի-
տութիւնն, որպէս յայսմ աշխարհի մար-
Թի հասանել գիտութեան: Այլ ի վայելու-
մըն կատարելոյ գիտութեանն, և զանձն
և զայլս անդր հրաւիրեաց ասելովն՝ Թէ
այժմ փոքր ի շատէ զիտեմք, այլ յորժամ
եկեսցէ կատարումն՝ դէմ յանդիման տե-
ռանեմք:

Ուստի յայտ է՝ Թէ առ ամենայն կա-
րող է Աստուած, և յամենայնի բաւական:
Կարող էր ևս վաղ յառաջին յաւիտեանսն
առնել զաշխարհ. այլ այնպէս կամեցաւ՝
զի ոչ կարի վաղ առնիցէ, և ոչ յոյժ անա-

գան, այլ յորժամ դէպ և պատշաճ իցէ :
Զի մի վաղն առնելով՝ լեալքն վնասիցին,
կարծեալ թէ մշտնջենակիցք նորա իցեն .
և մի դարձեալ անագանն առնելով՝ կար-
ծիք տկարութեան լինիցին և առաջին և
միջին և վերջին խորհրդոցն :

Նա և զմարդն, զոր ժառանգ ամենայ-
նի կամեցաւ առնել, ոչ նախ քան զժա-
ռանգութիւնն արար . այլ նախ զերկինս
և զերկիր, զջուրս և զհուր և զօդ և զբոյսս
և զտունկս, զգազանս և զանասունս և
զմռչունս : Նախ զտունն, և ապա զանա-
կալն . նախ զստացուածան, և ապա զըս-
տացողն . նախ զժառայսն, և ապա զտէրն .
զի մի, յորժամ յետոյ լինիցին՝ որոց իշ-
խանն եղև, կարծիս վնասու առնուցու՝
թէ իւր արարածք իցեն : Այլ յորժամ նախ
զնոսաարարեալս տեսանիցէ, ծանուցեալ
առնուցու ի միտ՝ թէ է իմն զօրութիւն,
որ արար և ետ զնոսա ընդ ձեռամբ նորա .
և զպատիւ փառաւորութեանն մի անձին
առնել խորհիցէ, այլ իւրում տիրարարին՝
որ ձրի նմա զայն շնորհեաց :

Նոյնպէս և զգալուստ Որդւոյն իւրոյ

յայնմ ժամանակի պատշաճեաց, յորում
 գիտէր թէ յօգուտ լինելոց է: Եւ եթէ բը-
 ժիշկ ըստ պէսպէս հիւանդութեանց՝ ազգի
 ազգի դեղս ախտացելոցն մատուցանել,
 զի որ սկզբան ցաւոյն դէպ իցէ՝ զայն ի
 սկզբանն մատուցանեն, և որ յընդմիջելն
 զայն ի միջոցի, և որ ի պառաւել ցաւոյն՝
 զայն հուսկ յետոյ, որչափ ևս առաւել
 ամենահնարն՝ յորմէ ամենայն հանգամանք
 հնարողութեան բաշխեալ են, ի դէպ ժա-
 մանակի առնէ զոր առնէ. ոչ առաջին և
 երկրորդ և վերջին խորհրդով, այլ մի-
 անգամայն ըստ կամելոյն՝ զգործն ար-
 դեանցն կատարէ: Եւ ոչ յետոյ ծնանի ի
 նմա կամէն. այլ իրբև կանխագէտ գիտէ
 զամենայն, մինչ չև ինչ լեալ իցէ, թէ
 որպէս պարտ իցէ առնել, և յոր ժամա-
 նակի, և յոր պէտս: Եւ ոչ խառն ի խու-
 ողն ինչ առնէ, թէ առ ապա զղջանայցէ
 և եղծանիցէ զստեղծուածն իւր: Եւ ոչ
 իմիք կարօտանայ, թէ առնելոյ ինչ յուճե-
 քէ կամ յուճեքէ ակն ունիցի. այլ բա-
 ւանդակ յինքեան ունի զամենայն կարո-
 ղութիւն առնելոյ և հաստատելոյ զամե-

նայն, և անխարխար պահելոյ : Եւ չունի
գոր ընդ իւր գովողակից՝ իբրև զեղբայր,
կամ իբրև զընկեր, կամ իբրև զօտար որ
գործակից . այլ միայն զիւր զորութիւնն
և զիմաստութիւնն, որ իւրոյ էութեանն
ծնունդ է և մշտնջենաւորակից . և զիւրոյ
զբնութեանն Հոգին, որ ի նմանէ է և
միշտ առ նմա անքակ և առանց բաժա-
նելոյ :

ԺԷ. Եւ յայտմ ամենայնէ յայտ է՝ եթէ
ոչ հիւղ ինչ, որ է նիւթ, էր ընծերակաց
Աստուծոյ, ուստի ասեն Յունաց իմաս-
տունքն զարարածս արարեալ, և ի նմանէ
չարեաց յաշխարհ մտեալ, որպէս ասեն
ադանդքն՝ որ ի նոցանէ առին պատճառս
զհիւղեայն աստուածացուցանել, դնել
աստուած հակառակ Աստուծոյ : Եւ ոչ
այլ որ արարիչ էր չարեաց, որպէս մոգքն
խարին՝ թէ Խարամանն արար զչարիս .
այլ մի միայն Աստուած է արարիչ, և
նոյն բարեաց և ոչ չարեաց, և մշտն-
ջենաւոր արարիչ : Զի և մինչ չև արա-
րեալ էր զարարածս ի մտի իւրումունէր
յառաջգիտութեամբ զպայման կազմածոյ

արարածոց: Եւ չէր երբէք յորժամ չէր
արարիչ, այնու զի ունէր յինքեան զկա-
րողութիւննամենեցուն բաւական լինելոյ:

Եւ բազում պատճառք էին Աստուծոյ,
որովք եկն զարարածսն առնել: Նախ
զճշմարտութեանն խելամտութիւն չէր
պարտ դատարկ թողուլ. զի մի իբրև ըզ-
տկար ոք պարտեալ ինչ գտանիցի՝ առ ի
չկարելոյ առնել զայնա, զորոց խելամշ-
տութիւնն յինքեան ունէր կանխակալ գի-
տութեամբ: Երկրորդ անգամ, քանզի բա-
րերար է բնութեամբ, չէին իրաւունք ըզ-
բարերարութիւնն անօգտակար պահել:
Եւ այլ ինչ բազում նման սոցին էր զԱս-
տուծով, վասն որոց կազմածոյ աշխարհի
արար սկիզբն:

Որպէս ոք եթէ ճարտարութիւն իրոց
ինչ զիտիցէ, եթէ զնուագածութեան և
եթէ զբժշկութեան, եթէ զհիւանդութեան, և
արդեամբք զճարտարութիւնն չցուցանի-
ցէ, ի զուր ունի զհանգամանս ճարտա-
րութեանն՝ ուստի ոչ ինքն վայելեսցէ, և
ոչ այլոց զգիտութիւն արուեստի՛ն ցուցա-
նիցէ: Նոյնպէս և որ բարերար ոք իցէ,

Եթէ բարերարութեանն վայելելիք չիցեն, ո՞ւր շահ իցէ բարերարութիւնն : Չի բարերարութեանն առաքինութիւն այն է՝ յորժամ այլքն ի նմանէ վայելեացեն . եթէ չիցեն որք վայելիցեն ի բարերարութեանն, զինչ շահ իցէ ի բարերարութենէ անտի :

Նոյնպէս և Աստուծոյ որ զամենայն նարտարութիւն արուեստգիտութեան ունէր յինքեան, եթէ չէր արարածս առարեալ՝ ի զուր կարծէր ունել զնարտարութիւնն, յորժամ չէին, որք ի նարտարութենէ անտի երևէին : Նա և ոչ բարերարութիւնն բարերարութիւն ցուցանէր, եթէ արարածս չէր արարեալ՝ որք ի բարերարութեանն վայելէին : Այլ նա այնպէս բարերար է, զի ոչ միայն զառնելն շնորհեաց նոցա, այլ և յուրախութիւնս լաւութեանցն վայելէլ :

Դարձեալ՝ եթէ չէր Աստուծոյ արարածս արարեալ, և գիտէր իսկ որ ոչ՝ եթէ բնաւ իցէ Աստուած, յորժամ չէին ի միջի՝ որք զկարողութիւն գիտութեանն ստանային : Ուստի քանզի յիւր գիտութիւնն ամել կամեցաւ, և եթէ է ինքն՝ ցուցանել, յո-

ժարեաց արարածս առ իւրոյ զխտուժեա-
նըն ընծայեցուցանելոյ, զի վայելիցեն
ի բարերարութեանն նորա: Եւ զպէտս
աշխարհիս վասն մարդոյ արար ի սպա-
սաւորութիւն ամենայն իրաց կարևորաց.
և զմարդն յիւր փառս, զի փառաւորեսցէ
զՏէրն և ծանիցէ զբարերարութիւնն:

Եւ այսպէս ոչ երբէք էր Աստուած
դատարկ յարարչութենէ. քանզի միշտ
ի մտի նկարեալ ունէր զորս առնելոցն
էր: Եւ զի չէր ի դէպ կամօքն և եծ և խոր-
հրդօք ունել զկարողութիւնն, վասն այ-
նորիկ առ յայտնելոյ զկամսն և զխոր-
հուրդս՝ ած յայտ զարարածս, զի իւր կա-
րողութիւնն երևեսցի և արարածքն ի
նորս բարերարութեանն վայելեսցեն:

Արդ մի ոք ինքնակաց զաշխարհս իշ-
խեսցէ համարել, և մի ընծերակաց ինչ
Աստուծոյ, զի մի զմեծութիւն զօրութեան
նորս խախտիցէ. այլ ամենեցուն նա շը-
նորհեաց գլինէլն, որք ոչն էին յառաջա-
գոյն: Ընդէր զզօրութիւնն նորս ի միջոյ
բռնուալ կամիցին, և արուեստագէտ
մլայն նիւծոյ իմիք զնս համարիցին, և

ոչ ի չգոյէ ի գոյ ածել զհաստիս ամենայնի : Զգոյք ինչ ժամանակակից Աստուծոյ, և ոչ նիւթ ինչ՝ ուստի առեալ զարարածս կազմիցէ. այլ ինքն է ամենայն բնութեանց արարիչ. և ոչ միայն կերպարանաց կազմիչ, և ոչ էութեան էականաց իրիք խառնիչ, այլ գոյանալոյ գոյացելոցըն գոյարար :

Զայսպիսիս պարտին ասել մարդիկ զԱստուծոյ, և այսպիսի պատմութեանց լինել պատմիչք. որով Աստուած փառաւորի, և մարդիկ ոչ վնասին :

Այլ ըստ Աստուծոյ արժանեաց որք արժանաւոր իցեն պատմիչ լինել, բայց եւթէ Աստուծոյ բարեկամք՝ որք վասն նորս աիրոյն և զկեանս աշխարհիս արհամարհեցին, և մահու չափ վասն կենդանի յուսոյն՝ որ առ Աստուած՝ գուն գործեալ, մատնեցին զանձինս ի կորուստ մարմնոց, ուստի փրկութիւն ոգւոցն զըտանի :

Եւ արդ ի գուրկ իսկ ջանան իմաստունքըն Յունաց զԱստուծոյ ճառել, այնու զի զարարիչն և զարարածս ի միմեանց

ոչ կարացին ընտրել, որք մթով դիւացն խաւարեալք՝ ծնունդս բազումս և անճիւ աատուածոց մուծանել դանդաչեցին :

Որպէս Յսիողոս ոմն իմաստուն ի նոցանէն՝ բազում ծնունդս աատուածոց համարէր : Եւ Հովերոս զբարանեալ, զնորին հետ երթեալ, պանուենալ բանիւք զնոյնս նամարտակէ : Եւ այլք բազումք ի փիլիսոփայից առասպելական բանիւք բանդագուշեալք, խոստանան զԱստուծոյ պատմութիւնս կատարել : Որք զԱստուածն ոչ նանաչեն, և ոչ զարարիչն յարարածոց մեկնել գիտեն, զիւրդ զԱստուծոյ նառել ստուբարիցն : Եւ մանաւանդ որ քան զամենեսինն իմաստնագոյն համարին զՊղատոն, որ վասն Աստուծոյ և վասն ոգւոց և վասն արարածոց խօսել յօժարեցաւ :

Եւ արդ ընդ նմա իսկ մարտիցուք գոռութեան բանիւք, որ քան զամենայն փիլիսոփայսն աատուածապաշտագոյն երևի Յունաց : Զի նորա առաւել գտանի չճանուցեալ զԱստուած, և ոչ զարարչութիւնն արարածոց : Զի յորժամ զնորա

մեծարոյ կարիւնն զձձեցուք, և հանցուք
զնա յաչաց իւրոցն խարեցելոց, ապա ցուց-
ցուք Թէ ո՞վ Աստուած է, և զինչ նորա ա-
րարածք:

Եւ մի ինչ, զորառաւել անճառ համարի
Պղատոն, այս է՝ Թէ միշտ էր Աստուած և
արարածս ինչ ոչ ունէր. զորոյ զկամանն
սիրեմ վասն զԱստուածն խնորելոյ, և
զամբարտաւանութիւնն ոչ գովեմ:





ԳԻՐԻ ԶՈՐՐՈՐԴ.

ԵՂԾ ԱՂԱՆԴՈՅՆ ՄԱՐԿԻՈՆԻ.

Ա. **Մ**ԱՐԿԻՈՆ մուլտրեալ մուծանէ օտարութիւն ընդդէմ աստուծոյն օրինաց, եղեալ ընդ նմա և զհիւզն էութեամբ, և երիս երկինս: Ի միոջն, ասեն, բնակեալ է օտարն. և յերկրորդումն օրինացն աստուած. և յերրորդումն զօրք նորա. և յերկրի հիւզն, և կոչեն զնա զօրութիւն երկրի:

Եւ այնպէս կարգէ զաշխարհէ և զարարածոց, որպէս օրէնքն ասեն: Այլ և յաւելլու՝ Թէ հաղորդութեամբ ընդ հիւզեայն արար զամենայն զոր արար. և որպէս Թէ էզ ոք ինչ և կին ամուսնութեան էր հիւզն: Եւ յետ առնելոյ զաշխարհս ել ինքն զօրօքն հանդերձ յերկինս. և հիւզն և որդիք նորա մնացին յերկրի, և կալան զիւրաքանչիւր իշխանութիւն, հիւզն յերկրի, և օրինացն աստուած յերկինս:

Եւ տեսեալ օրինացն աստուծոյ՝ Թէ
զեղեցիկ է աշխարհս, խորհեցաւ առնել
ի նմա մարդ: Եւ իջեալ առ հիւզն յերկիր,
ասէ, տուր ինձ ի կաւոյդ քումմէ, և յինէն
տամ ոգի, և արասցուք մարդ ըստ նմա-
նութեան մերում: Տուեալ նմա հիւզեայն
յերկրէ իւրմէ, ստեղծ զնա և փչեաց ինա
ոգի, և եզև Ադամ ի շունչ կենդանի. և
վասն այնորիկ անուանեցաւ Ադամ, զի ի
կաւոյն արարաւ: Եւ ստեղծեալ զնա և
զամուսինն նորա, և եղեալ ի դրախտին՝
որպէս և օրէնքն ասեն, զային հանապազ
պատուիրէին նմա, և ուրախ լինէին ի
նմա իբրև յորդեոջ հասարակաց :

Եւ տեսեալ, ասէ, աստուծոյն օրինաց
որ տէրն էր աշխարհի՝ Թէ ազնուական է
Ադամ և արժանի սպասաւորութեան,
հնարեցաւ եթէ զիւնրդ կարասցէ զողա-
նալ զնա ի հիւզեայն, և յիւր կողմն միա-
բանել: Առեալ զնա ի մի կողմն, ասէ,
Ադամ, ես եմ աստուած և չիք այլ որ. և
բայց յինէն այլ աստուած քեզ մի լիցի.
ապա Թէ ունիցիս զոր այլ աստուածս
բայց յինէն, զիտասջիր զի մահու մեռա-

նիցիս : Եւ իբրև ասաց զայս ցնա, և յիշատակեաց նմա զանուն մահու, զանի հարեալ Աղամայ՝ սկսաւ տակաւ զանձն մեկնել ի հիւղեայն :

Եւ եկեալ հիւղեայն՝ պատուիրել նմա ըստ սովորութեանն, տեսանէր՝ զի ոչ անայր նմա Աղամ, այլ խորհեալ ի բաց մերժէր, և չմերձենայր առ նա : Յայնժամ հիացեալ ի միտս իւր հիւղեայն, իմացաւ՝ Թէ տէրն արարածոց նենգեաց նմա : Ասէ. յսկանէ աղբերն պղտորեալ է ջուր նորա. զինչ է այս, չև ևս բազմացեալ Աղամայ ծննդովք, և զողացաւ զնա անուամբ աստուածութեանն իւրոյ յինէն : Որովհետև ատեաց զիս, և ոչ պահեաց ընդ իս ըզդաշնն, ես արարից աստուածս բազումս, և լցից նորօք զաշխարհ գոյիւ իւրով, զի խնդրիցէ՝ Թէ ո՞վ իցէ աստուած, և ոչ գտանիցի :

Եւ արար, ասեն, կռուս բազումս և անուանեաց զնոսա աստուածս, և ելից նորօք զաշխարհ : Եւ ընկզմեցաւ անուն աստուծոյ, որ տեսունն արարածոց, ի մէջ անուանց բազում աստուածոց, և ոչ ու-

րեք գտանէր: Եւ մոլորեցաւ ծնունդ նորա նորօք, և ոչ պաշտէր զնա, զի ձգեաց զամենեսին առ ինքն հիւզն, և ոչ ետ թոյլ և ոչ միում ի նոցանէ պաշտել զնա: Յայնժամ, ասեն, բարկացաւ տէրն արարածոց, զի թողին զնա և անսացին հիւզեայն. և մի ըստ միոջէ, որ ելանէին ի մարմնոց իւրեանց, արկանէր զնոսա առ ցաման ի գեհենն. և զԱդամ արկ ի գեհենն վասն ծառոյն. և այնպէս արկանէր գայր ի գեհենն զամենեսին, մինչև ցքսան և ինն դար:

Եւ տեսեալ, ասեն, աստուծոյն բարւոյ և օտարի, որ նստէր յերրորդ երկինս, Թէ այնչափ ազգք կորեան և տանջեցան ի մէջ երկուց նենգաւորաց՝ տեսունն արարածոց և հիւղեայ, ցաւեաց նմա վասն անկելոցն ի հուր և տանջելոց: Առաքեաց զորդի իւր երթալ փրկել զնոսա, և առնուլ զնմանութիւն ծառայի, և լինել ի կերպարանս մարդոյ ի մէջ որդւոց աստուծոյ ծրինացն: Բժշկեսջիր, աւէ, ըզբորոտս նոցա, և կեցուսջիր զմեռեալըս նոցա, և բացջիր զկոյրս նոցա, և արասջիր ի նոսա բժշկութիւնս մեծամեծս

ճրի. մինչ զի տեսանիցէ զքեզ տէրն արարածոց, և նախանձիցի, և հանիցէ զքեզ ի խաչ: Եւ ապա ի մեռանելն քու իջցես ի դժոխս, և հանցես զնոսա անտի. զի չեն սովոր դժոխք՝ ընդունել ի միջի իւրեանց զկեանս: Եւ վասն այնորիկ ելանես ի խաչ, զի նմանեացիս մեռելոց. և բացցէ դժոխականն զքերանն իւր՝ ընդունել զքեզ. և մտցես ի մէջ նորա, և Թափուր արացես զնա:

Եւ իբրև եհան զնա ի խաչ, ասեն, էջ ի դժոխան, և Թափուր արար զնա: Եւ հանեալ զոգիսն ի միջոյ նորա, տարաւ յերրորդ երկինսն առ հայրն իւր: Եւ տէրն արարածոց զայրացեալ, առ ցամանն էցել զպատմութեանն իւր և զվարագոյր տաճարին իւրոյ. և խաւարեցոյց զարեգակն իւր, և զգեցոյց Թուխ աշխարհին իւրում, և նստաւ ի սուգ առ տրտմութեանն:

Ապա երկրորդ անգամ իջեալ Յեսու կերպարանօր աստուածութեան իւրոյ առ յէրն արարածոց, զնէր դատ ընդ նմա խան մահուն իւրոյ: Եւ տեսեալ տեսան

աշխարհի զաստուածութիւնն Յետուայ,
գիտաց' թէ զոյ այլ աստուած արտաքոյ
քան զնա : Եւ ասէ ցնա Յետու. դատաս-
տան կայ իմ ընդ քեզ, և մի ոք լիցի
դատաւոր ի միջի մերում, այլ քո իսկ
օրէնքն՝ զոր գրեցեր : Եւ իբրև եղին զօ-
րէնան ի միջի, ասէ ցնա Յետու. ոչ դու
գրեցեր յօրէնսդ քում՝ թէ որ սպանանի-
ցէ, մեռցի. և որ հեղու զարիւն արդա-
րոյ, հեղցեն զարիւն նորա : Եւ ասէ.
այո ես գրեցի : Եւ ասէ ցնա Յետու. արդ
տուր զքեզ ի ձեռս իմ՝ զի սպանից և
հեղից զարիւն քո, որպէս սպաներն դու
զիս և հեղեր զարիւն իմ. զի արդար եմ
իրաւամբք քան զքեզ, և երախտիս մե-
ծամեծս արարի յարարածսն քում : Եւ
սկսաւ համարել զերախտիսն, զոր ա-
րար յարարածս նորա :

Եւ իբրև ետես տէրն արարածոց՝ թէ
յաղթեաց նմա, և ոչ գիտէր զինչ խօսիցի,
քանզի յիւրոց օրինացն պարտաւորեցաւ
և չգտանէր տալ պատասխանի, զի եղև
մահապարտ փոխանակ մահուանն նորա,
ապա յողորս անկեալ աշաչէր զնա՝ թէ

վտխամտակ զի մեղայ և սպանի զբեզ յան-
 գէտս, քանզի ոչ զխտացի՝ Թէ աստուած
 իցես, այլ մարդ համարէի զբեզ, տուեալ
 բեզ ընդ այնք վրիժուց՝ զամենեւեան որ
 կամիցին հաւատալ ի բեզ՝ տանել յն և
 կամիցիս: Ապա Թողեալ զնա Յեսուայն
 յափշտակեաց առ զՊաւղոս, և յայանեաց
 նա զգինան, և առարեաց զնա քարոզել՝
 Թէ զնոց զնեալ եմք մեք. և ամենայն որ
 հաւատայ ի Յեսու՝ վաճառեցաւ յարդա-
 րոյ անտի քարոյն:

Այս սկիզբն է ազանդոյն Մարկիոնայ.
 Թող զայլ բազում Թարմատարսն, և զայս
 ոչ ամենեքին գիտեն, այլ սակաւք ի նո-
 ցանէ. և աւանդին զուսումնն միմեանց
 ի բերանոյ. տանն, օտարին՝ զնովք զը-
 նեալ է զմեզ ի տեսունէն արարածոց, և
 Թէ որպէս կամ իւ զնեալ իցէ. զայն ոչ
 ամենեքին գիտեն:

Վ. Պատասխանի. արդարեւ որպէս
 Երանելլին Առաքեալ ասէ, Թէ իմաստու-
 Թիւն աշխարհիս այսորիկ յիմարումիւն է
 առաջի Աստուծոյ: Զինչ առեալ կամ
 զինչ կցկցեալ կամ նյր բանիւ խօսին:

Թէ ճշմարիտ է նմա օրինացն աստուած,
 յորմէ զարարածս ամենայն դնէ, ապա
 օտարին՝ զոր նմա պոզող մուծանէ՝ չէր
 պարտ նորա արարածոցն ցանկանալ,
 Թէպէտ և ի տանջանս էին կամ ի հան-
 գրտեան: Զի թէ աստուած էր, և իւր
 իսկ արժան էր արարածս առնել, և ոչ
 այլոյ արարածոց ցանկանալ: Այլ զի ոչ
 ինչ արար, յայտ է՝ Թէ բնաւ և էր իսկ
 ոչ: Զի թէ էր իբրև զԱստուած, պարտ
 էր նմա զամենայն կարողութիւն յանձին
 ունել. և թէ ինքն յանձնէ իմաստութիւն
 ինչ այնպիսի ոչ ունէր. գեթ յարարիչն
 աշխարհի նայեցեալ՝ իցիւ ուսանել ի
 նմանէ զարուեստն: Բայց եթէ նմա նմա-
 նօջ չկարէր լինել, գոնեայ հիւղեայն լիցի
 նմանօղ, որ ընդ գետինն քարշէր՝ և եղև
 հազորդ արարչութեան արարչին: Այլ
 յայտ է Թէ մտաց բարբաջանք են աղան-
 դրն, և ոչ ճշմարտութիւն:

Արդ նախ զաստուածն օրինաց և զհիւղն
 նմա հաւասար դնել՝ ի փիլիսոփայից գո-
 ղացեալ դնէ. որք տկարութիւն արկանեն
 զԱստուծով՝ Թէ չկարաց յոչլնչէ ինչ առ-

Կեղ, այլ ի նիւթոյ ընծերակացէ : Եւ Եէ-
պէտ բիւրապատիկ յանուն օտարին և
տրդւոյն նորա Յեսուայ՝ զոր բարեբարն
կոչեն՝ ապաւինիցին, չեն ինչ ընդհատ
ի հեծանոտաց : Քանզի տրպէս նորա աս-
տուածս բազումս ասեն, նմանապէս և
սորա աստուածս զնոյնան բարոզեն. և
բազմապատիկ մահապարտք են, զի ա-
րարեալք յօրինացն աստուծոյ՝ յօտարի
անուն խրախուսեն իբրև զտիրադրուծս.
որ և ի մարդկան միջի ոչ պաշտի : Զի ոչ
իշխէ արքայից արքայի ծառայ՝ ի կայսր
խրախուսել, և ոչ կայսեր որ ծառայ՝ ի
սասանականն խիզախել. ապա Թէ ոչ՝
գլխապարտ գտանի :

Իարձեալ և նորա ծնունդս աստուածոց
բազմաց ասեն. և սորա յամուսնութենէ
օրինացն աստուծոյ և հիւղեայ ասեն ա-
րարեալ զամենայն արարածս. և զինչ
աւելի իցեն քան զմոզս, որք յամուսնու-
թենէ դնեն զաստուածան իւրեանց : Արդ
ցուցցեն. որ հոգի ետ նոցա զայն օրէնս.
զի ի Հոգւոյն սրբոյ, որ ի մարգարէս և
պառարեալս խօսեցաւ, ուրացեալ են :

Գ. Այլ Պաւղոս՝ ասէն, յափշտակեցաւ յերրորդ երկինս, և լուաւ զայս քանս անճառս՝ զորս մեք քարոզեմք :

Նա աւանիկ Պաւղոս ասէ. զոր ոչ է պարտ մարդկան խօսել : Արդ Մարկիոնն, թէ մարդ որ իցէ, ապա և նմա անճառ էին քանքն : Որ և մարդ իսկ է, և վատ-Թարագոյն քան զամենայն մարդիկ. որոյ Թողեալ զճշմարտութիւն Հոգւոյն, և նըստի առասպելս կարկատէ : Եւ այնչափ յանդգնեալ սատանայութեան ոգւովն, մինչև ի պատգամաց Հոգւոյն սրբոյ քաղ հանել. զկէս աւետարանի ընտրել առնուլ՝ և զկէսն իբրև զխտտան ի բաց Թողուլ. նոյնպէս և զառաքելական Թղթոցն. և զհին կտակարանս ամեննին ուրանալ, որպէս թէ յանզգամէ տուեալ իցեն և ոչ ի բարւոյ :

Եւ Առաքեալ ասէ՝ Թէ անպատում են քանքն, զոր լուայ. և Մարկիոնն ասէ՝ Եթէ ես լուայ : Արդ առաքելոյն՝ որ անճառ զքանսն համարի՝ պարտ է անասլ, Թէ Մարկիոնի՝ որ ի քարշ արկեալ ընդ վայրս զքանսն ասէ :

Գ. Դարձեալ Թէ մշանջնաւոր էր օրինացն աստուած, ապաքէն պարտ էր կանխագէտ և ամենագէտ էանալ. և Թէ չէր կանխագէտ և ամենագէտ, ապա և կատարեալ իսկչէր: Այն աւանիկ կատարեալ երեւի այնու՝ զի զերկինս և զերկիր ամենայն արար. և ոչ միայն մի երկինս՝ այլ երկուս, և զօրս բազումս: Եւ որ այնմ ամենայնէ բուսական եղև, զայն զի ոչ կարէր զիտել՝ Թէ է որ ի վեր քան զնա, յորմէ կասկած կայր նմա: Եւ եթէ զիտէր, ընդէր ոչ ամբացոյց զիւր տեղին, զի մի լինէր անոր մուտ հակառակորդին՝ որ կայր և ապստամբեցուցանէր զարարածս նորա ի նմանէ:

Եւ դարձեալ բարին, զոր կոչեն, եթէ որպէս ասենն՝ բնուծեամբ բարի էր, և չարուծիւն ի նմա ոչ զոյր, զի այլոցն բարի խորհէր՝ նմա չար ընդէր խորհեցաւ, առնել զնա սրտառուչ յիւրոցն արարածոց: Զի սա հանապազ առնէ մարդիկ. և նորա միշտ հանեալ ի ամանէ, առնէ զսա Թախծալից. որ ոչ բարւոյ գործ է՝ այլ չարի:

Ե. Դարձեալ, և զոր արդարն ասեն՝
Թէ արդարեւ արդար էր, յետ բաժանելոյ
գիշխանութիւնսն, իւր զերկինսն երկո-
սին առնլոյ, հիւղեայ և որդւոցն նորա
զերկիր միայն թողլոյ, զխնորդ էր զի միւ-
սանգամ նորա աշխարհին ցանկացեալ,
ասէր՝ Թէ տուր ինձ ի կաւոյդ քումմէ, և
յինէն տաց ոգի, և արասցուք մարդ ըստ
Նմանութեան մերում. որ ոչ արդարոյ
գործ է՝ այլոյ աշխարհի ցանկանալ, այլ
անիրաւի :

Կամ հիւղեայն զխնորդ ընդ միտս հա-
րեալ էր, ընդ մի անգամ բաժանելոյն ի
Նմանէ՝ դարձեալ հաղորդութիւնս առնել,
և անձամբ անձին նենգել և մասնաւոր
առնել օտարի յիւր աշխարհն, զի առնի-
ցէ անդ զԱդամն և զամուսինն նորա, որ
մերթ ի սա տայր ձեռն և մերթ ի նս :

Բայց և տէր արարածոց զարդարն
միայն զխնորդ կոչիցեն. զի և յառաջնումն
որպէս ասեն, ոչ միայն ինչ արար, այլ
հասարակ արարին զինչ և արարին. և
յերկրորդումն ի հասարակաց նիւթոյ ար-
արին զմարդն, և երկրքին զոյգ ուրախ

լինելին ի նմա : Զի թէ՛ որպէս ասենն՝ արդար միայն էր օրինացն աստուած, յայտ է՛ եթէ զարդարութեան և պատուիրանս տայր նմա . և եթէ չար միայն էր հիւզն, հարկ էր՛ եթէ չարեաց ևեթ խրատ տայր նմա :

Եւ ուր էր զի երկոքին ուրախ լինելին ի նմա՝ որ հակառակ միմեանց տային զպատուէրս . մինն զբարեաց իբրև ըզբարի, և մինն զչարեաց իբրև զչար : Զի ոչ արդարոյ, որ բնութեամբ արդար իցէ, մարմի զչար ինչ պատուէր տալ . և ոչ չարի, որ բնութեամբ չար իցէ, ըզբարևոյ խրատ տալ :

Այլ և ուրախ լինել չարին ուստի՞ էր, որ միշտ խաւարին և գժղմագոյն էր. կամ արդարոյ նենգել, որ ի բնէ արդարակորով և իրաւախորհ էր, որում չէր մարմ իւր միայն խորհել զմարդն հասարակաց ստեղծուած : Այլ իբրև արդարոյ պարտ էր խորհել՝ թէ որպէս ի միասինն արարաք զնա, առ հասարակ արժան է մեզ և վայելել ի նմա : Բայց ոչ իբրև զարդարակորով, այլ իբրև զնենգաւոր և զկասկա-

ծոտ առեալ մեկուսի զմարդն զեղծուցանէր՝ Թէ ես եմ աստուած, և չիք այլ որ բաց յինէն: Եւ ի դէպ էր Ադամայ ասել՝ Թէ մինչ առնելն կամեցար զիս, զոյր այլ աստուած, յորժամ զհողն խնդրեցեր. և արդ զի խորհելդ զիս քեզ կամիս միայն, որ դու միայն իցես աստուած, և այլ ոք ոչ:

Այլ Թերես ի համբաւէ մահուանն զարհուրեցաւ՝ զոր Թէ կամէր Թէ չկամէր սակայն կրեաց: Եւ զայն ոչ զիտէր՝ Թէ առ նենգելն նենգէ նմա հիւզն, և ընկղմէ զմի անուն նորա ի մէջ բազում աստուածոց՝ զոր առնէր զայնմակղումիւն մարդոյն: Եւ այնպիսի վնասու ոչ յեանամեղն եղև պատճառ, այլ որ նախն նենգեաց: Զի Թէ նորա զայնպիսի սրուեստ չէր ցուցեալ, հիւզն ոչ իմանար. այլ ինքն եղև փարպագետ, և իւրոյ նենգութեանն, և հիւզեայ խորամանկութեանն:

Զ. Եւ իբրև տեսանէն՝ Թէ ոչ որ պաշտէ զնա՝ բարկացեալ արար զնոսա մահկանացուս, և որոց ոգիքն ի մարմնոցն ելանէին՝ արկանէր զնոսա մի լատ միոջէ ի գեհենն:

Արդ քան զնոսա արկանէր ի գեհենն,

զնա՛ որ պատրեացն զնոսա՛ ընդէր ոչ արկանէր ի գեհենն . մի՛ թէ վասն զի ոչ կարէր յաղծել նմա : Ապա եթէ քանա գոյն քան զնա էր հիւզն, զի ետ ի ձեռս զիւր պատրեալսն նմա չարչարել :

Բայց և արդարն թէ արդարև արդար էր, չէր պարտ այնուհետև զմարդիկ առնել . զի զիտէր եթէ խաբելոց է զնոսա հիւզն : Այլ իբրև արդարոյ արժան էր խորհել՝ թէ զինչ օգուտ է զի ես առնեմ, և այլ հանէ զնոսա յինէն : Նա և տանջել խիչ չէր օրէն զնոսա, զի զիտէր՝ Թ՛չ այլոց քանիւ մեղանչեն :

Ե. Այլ միւսն ևս, զոր ասեն, ամպարըշտագոյն է քան զամենայն . թէ իբրև ետես բարին՝ որ յերրորդ երկինս նստէր՝ զայնչափ զքսան և զինն ազգաց զոգիս տանջեալս ի գեհենի, զժացեալ ի նոսա առաքեաց զՅեսուս զորդի իւր, երկալ առնուլ զնմանութիւն ծառայի, և ի կերպարանս մարդկան յինել :

Եթէ այնչափ զժած էր, ետ ընդ ետ խիչ ընդէր ոչ յղեաց լորդին իւր՝ երկալ փրկել զնոսա, այլ յետ քսան և ինն ազ-

զոց այնչափ ոգւոց ի գեհենի տանջելոց :

Այլ նախ՝ երրորդ երկինս ասել ուստի իցէ նմա . զի Մովսէս երկուս երկինս ասէ . Այլ որպէս յամենայնի մոլորեցան հերձուածողք . նոյնպէս և յայսմ . զի ոմն տասն երկինս ասէ , ոմն ևժն , և Մարկիոն երկս : Եւ ի զրոց սրբոց կամին հաստատել զմոլորութիւնն իւրեանց՝ Թէ երկինս և երկնից երկինս բազմաբար ասեն զիրք :

Յորժամ ոչ յումեքէ սանձահարին հարցուածովք , արտաքոյ զրոց սրբոց բարբանջեն . և իբրև վտանգին . ապա ի զիրս ապաւինին : Բայց երկինս և երկնից երկինս յայն սակս գտանեմք ի զիրս , զի յեբրայեցւոց լեզու երկին չմարմի ասել , որպէս և ոչ յասորի լեզու՝ ջուր կամ երկին . այլ մին բազմաբար ասի :

Եւ յայտ անտի է , զի ևժանասնիցն Թարգմանեալ ի յոյն լեզու , ասեն . ի ըսկըզբանէ արար Աստուած զերկին և զերիրկ , իբրև զմիոյ երկնէ յայտ արարեալ : Եւ յասորի լեզու քանզի չմարմի երկին ասել , ասէ . ի սկզբանէ արար Աստուած զյամն երկինս և զյամն երկիր . Թէպէտ

և միաբար չմարտի ասել նոցա զմիոջէ երկնէն, սակայն յամն ասելով՝ որ է տարր՝ իբրև զմիոջէ տարերէ միոյ երկնի յայտ առնէ Թարգմանութիւնն: Նա և գերեւելի հաստատութիւնս, որ ի ջուրց մեկնեցաւ, երկին Թարգմանեցին և Թանասունքն. ուստի յայտ է՝ Թէ վերին երկինն և ներքին՝ երկու երկինք են, ոչ երեք կամ քազումք:

Այլ ասեն, Պաւղոս ասաց՝ Թէ յափըշտակեցաւ այնպիսին մինչև յերրորդ երկինս: Եւ զայն ոչ գիտեն, Թէ չև ևս յայտ է՝ Թէ մինչև ցերրորդ երկնիս ասիցէ, կամ Թէ մինչև ցերրորդ ինչ մասն ի բազում մասանց միոյ երկինս ասիցէ. զի բանն ի յոյն լեզու յերկոսին հարկանէ: Եւ մանաւանդ զի առանց արժերն ասէ որ էն*. զի ոչ ասէ Թէ մինչև ցերրորդ երկինն, այլ Թէ ցերրորդ երկնի** առանձինն ասելոյ: Ուստի տայ ակնարկութիւն, եթէ ի մասն ինչ երրորդ ի բազում մասանց երկնի յափշտակեցաւ Պաւղոս.

* ὄθρανόν. ** ἕως τρίτον ὄθρανόν.

վասն որոյ ամէ զնորին զկնի, Թէ յափըշ-
տակեցաւ այնալիսին ի դրախտն: Եւ զը-
րախտն ոչ եթէ յերրորդ երկինս իցէ, և
կամ քնաւ ի յերկինս ուրեք, այլ յերկրի-
զոր և ինքեանք իսկ վկայեն՝ Թէ իբրև
արարին զմարդն, ի դրախտի անդ եղին,
որ է յերկրի և ոչ յերկինս:

Բայց Թէ և կոչի բարձրութիւն ինչ եր-
կինք, որպէս յորժամ ասիցէ զիր. Թըռ-
չունք երկնից և ցողք երկնից, և ամպք
և հողմք երկնից. ոչ եթէ յերկինս իցեն,
այլ զի ի բարձրութեանն են երկնից կոչին:
Նա և զժառոց անգամ, որք ի սակաւ ինչ
բարձրութեան են, ասեմք՝ Թէ երկնաբերձ
են. և զժխոյ Թէ յերկին կցի: Ըստ նմին
օրինակի և Պաւղոսի զերրորդ երկինսն
ասել իմանալի է:

Սկսիր յառաջնմէն, և էջ յերկրորդն,
և հաս յերրորդ օղղ՝ որ ի զրոց երկին կո-
չի, և գտանես զոր ինչ երանելին Պաւ-
ղոս ասէ. և լուաւ բանս անճառս, զոր
ոչ է պարտ ումեք խօսել: Թէպէտ և
Առաքեալ և անօթ ընտրութեան էր, սա-
կայն էր ընկեր Պետրոսի, լծակից որդւո-

ցըն որուման և քարոզակից Բառնարայ,
զինորդ էր զի նմա միայն պարտ էր լսել
և խօսել զքաննն անճառս, և իւրոց ըն-
կերացն ոչ, ոչ ապաքէն մի շնորհք էին
յամենեսին, և մի և նոյն Հոգի և ի նոսա :
Այլ անճառ քանքն ոչ եթէ նմա ճառելիք
էին և յայլոց ընկերացն անճառք. այլ
ըստ այնմ զոր յառաջնունն Թղթին կորըն-
Թացոց ասէ. զոր ակն ոչ ետես, և ունին
ոչ լուաւ և ի սիրտ մարդոյ ոչ անկաւ
այն՝ զոր պատրաստեաց Աստուած սի-
րելեաց իւրոց :

Է և զայս իմանալ՝ Թէ ոչ զի ես միայն
արժանի եղայ խորհրդոյն, որ տրուպս
եմ առաքելոց, այլ Թէ և Պետրոս՝ որ
գլուխն է առաքելոց՝ տեսանիցէ, չկարէ
ճառել. և Թէ լսիցէ, չկարէ պատմել
Քանզի անպատում է և ի վեր քան զմիաս
և զլեզու մարդկան, և վասն այնորիկ
ասէ Առաքեալ. Թէպէտ և տեսի, չկար-
եմ պատմել. Թէպէտ և լուայ, չեմ բա-
ւական ճառել :

Գարձեալ, հչր աստուած հչր աստուծոյ
աշարածոյ խնամակայ լինէր, և Թէ ի

տանջանա էին և թէ յանդորրու : Կամ զան-
ցանեւն զՅեսուայ ի նորա աշխարհն՝ զի
մարդ ոչ ինքն զգայր, և ոչ ոք ի զօրացն
նորա, և ոչ այլոց զեւանեւն նորա անդ-
րէն : Եւ եթէ զնորայն իբրև զաստուծոյ
չկարէին իմանալ, և զայնչափ հոգւոց՝
զորս եհան առ նոքօք յիւր երկինսն՝ ըզ-
սօսաւինն զիմարդ ոչ առնուին. և կամ
պահապանքն ոգւոցն արգելականաց ըն-
դէր ոչ առնէին ազդ տեսուն իւրեանց.
այլ յայտ է՝ եթէ սնտի բանք են և ան-
հաւատ պատմութիւնք :

Ը. Եւ եթէ նմանութեամբ միայն եղև
մարդ, և կերպարանօք և եթ էր խաչն և
չարչարանք և մահն, ապա և փրկութիւն
ինչ ոչ գործեցաւ : Այլ և փրկէր իսկ ըն-
դէր զայլոյ արարածս, զոր իւր չէր
արարեալ. որ ոչ բարւոյ գործ է՝ այլ ա-
պիրատի, սպրդել զազտ մտանել յայլոյ
տուն և նենգել նմա :

Բայց զայն ևս հարցցուք. մարմնաւոր
ոք էր Յեսուն, եթէ անմարմին : Եթէ ա-
սիցեն՝ թէ անմարմին էր, լուիցեն.
զի և թէ անմարմինն եկն, և աստ՝ որ-

պէս ասենն՝ մարմին ոչ զգեցաւ, յայտ է՝ եթէ ոչ ետ ինչ, և ոչ առ. ոչ մեռաւ, և ոչ փրկեաց. և ի զուր է ասելն Մարկիոնի, եթէ արեանն Յեսուայ եմք զինչ : Զի ոչ հեղաւ արիւնն նորա, և ոչ նոքա գնեցան, այնու զի կերպարանօրն ասեն զխաչն և զմահն, և ոչ ճշմարտութեամբ : Եւ յանդիմանեն զնոսա Հրեայք, որ ցոյսօր պնտեալ են՝ թէ հարքն մեր հանին զՅիսուս ի խաչ : Ուստի յայտ յանդիման ցուցանի, եթէ ոչ կեղծեօք ել Քրիստոս ի խաչ, այլ ճշմարտութեամբ : Քանզի և ճշմարտի յարութեանն մերոյ՝ կացոյց զիւրոյ անձինն զյարութիւն օրինակ :

Թ. Եւ եթէ, որպէս ասենն, զօրէնս արդարոյն դատաւոր և միջնորդ խնդրեաց Յեսուն, անդատին իսկ յօրինացն բազմապատիկ մահապարտ գտանի՝ զինախ քան զխաչելութիւնն իւր զբազումս յափըշտակեաց : Եւ ոչ միայն ինքն, այլ և զայլս բազումս ընտրեաց ի նոցանէն, և առաքեաց՝ զի աշակերտիցեն և ձգիցեն առ նա : Եւ ոչ միայն այնչափ, այլ և զօրու-

Թիւն զգեցոյց նոցա՝ կոխել զզօրս տեսունն
իւրեանց, և արկ սուր և բաժինս ի տան
նորա, և վառեաց հուր յարարածս նորա.
մինչև կարնել և խափանել զօրէնս նորա
յաւուրցն Յովհաննու մկրտչի, և աւետա-
րանել զիւր արքայութիւնն, արձակեալ
քարոզս բազումս՝ քարոզել, և հնձօղս
բազումս՝ հնձել, զոր ոչ ինքն սերմա-
նեաց: Եւ այն մինչ չև մեղուցեալ ինչ
ուրուք էր նմա, ոչ ի խաչ հանեալ և
ոչ զարիւն նորա հեղեալ, առ աւար ըզ-
տուն նորա, և խախտեաց զժագաւորու-
թիւն նորա. և նա լռեալ կայր և ոչ ինչ
մեղանչէր նմա:

Եւ զինորդ ասիցեն, Թէ խաչելութեամբն
գնեաց զՄարկիոնն. զի ահաւանիկ զայն
ամենայն ժողովս բազմաց, մինչ չև ելեալ
էր ի խաչ, կորզեաց յինքն:

Այլ, ասեն, զնոսա բժշկութեանց զինս
տարաւ. զհիւանդս բժշկեաց, և զբորոտս
սրբեաց. զմեռեալս յարոյց, զանդամա-
լոյծս հաստատեաց, և զղես հալածակա-
նքս արար: Եւ իցէ որ բժիշկ, յորժամ
զորդի ուրուք բժշկիցէ, վարձս ոչ առնու,

այլ զբժշկեալն ի գլխովին զինա բժշկու-
Սեանն խնդրիցէ : Եւ զրեցուք՝ եթէ բը-
ժըշկեալքն էին ինչ նմա անկ վասն
երախտեացն . իսկ զորս ոչն բժշկեաց,
չնդէր հրապուրեաց եհան ի տեառնէ իւ-
րեանց . որ ոչ բարւոյ զործ էր, այլ նեն-
գաւորի :

Եւ զօրէնան զիմարդ իշխէր դատաւոր
խնդրել՝ որոյ այնչափ վնաս յառաջագոյն
քան զմահն իւր արարեալ էր ի տան նո-
րա . մանաւանդ զի և գիտէր իսկ՝ թէ
պարտաւորեն զնա օրէնքն, և ոչ արդա-
րացուցանեն : Արդ եթէ յիարայէլացւոյ
կերպարանս եկն ի տուն նորա, սակայն
պարտաւորելոց էր : Զի զրեալ էր յօրէնան
թէ ամենայն Հրեայ, որ լուծցէ զօրէնա,
սպանցի . և որ ոչ թլփատեսցի, և ոչ ըզ-
շարածս պահեսցէ, մեռցի . և նա ելոյծ
զօրէնան և խախտեաց կրօնսն, մահա-
պարտ էր յօրինացն : Եւ թէ յայլոց ազ-
գացն ի կերպարանս եկն առ նոսա, նախ՝
զօտարազգիսն իսկ կոտորել հրամայեալ
էր նոցա, և ոչ խնայել . և ապա՝ ի վերայ
եկայն և պանդխտաց հրաման կայր, եթէ

ոչ պահիցեն զկրօնս օրինացն , մահուամբ մեռցին . համայն և այնպէս յօրինացն մահապարտ էր :

Իցէ որ որ մտանիցէ գաղտ ի տուն ընկերի իւրոյ զեզծել ինչ , և ի բունն անկեալ՝ չլինիցի մահապարտ : Եւ կամ իցէ որ , որ մատուցեալ՝ զայլոյ զորդիս կամ զծառայս յապիմակս և ստահակս յօժարեցուցանիցէ հանել , և հասեալ ի վերայ ոչ հանիցեն զայն ընդ կառափն : Եւ կամ իցէ որ , որ իբրև զդէտ մտեալ՝ զայլոյ զԹագաւորութիւն գաղտ լրտեսիցէ , և ծանուցեալ զլրտեսն ոչ սատակիցեն վաղվակի :

Նոյնպէս և Յեսուն յառաջ քան զխաչելութիւնն բազում ինչ այսպիսի վնաս գործեաց ի տան արդարոյն . և ըստ օրինացն , զոր դատաւորն խնդրեաց , բազում մահուց պարտական գտանի : Զի օտարոտի մի եկեալ յայլոյ տուն , զայնչափ մեծամեծ աղէտս գործեաց ի նմա . զօրէնսն և զմարգարէսն նորա արգել , և զիւր Թագաւորութիւնն աւետարանեաց :

Արդ ո՞վ էր նա՝ որ այնչափ մեծամեծս

կարաց գործել, եթէ ոչ Տէրն ամենայնի
որ ասաց՝ Թէ ամենայն ինչ տուաւ ինձ ի
հօրէ իմմէ : Ուստի յայտ է՝ Թէ ոչ իբրև
զօտար ոք առ յափշտակութեամբ, այլ
ի հօրէ տուաւ ի ձեռս նորա, և իբրև
զՏէր օրինացն դադարեցոյց զօրէնան. և
յառաջ քան ի խաչ ելանել եցոյց զԹագա-
ւորութիւնն իւր :

Ո՛ր անմիտք. զի՞ ոչ իմացայք, եթէ հայր
Յիսուսի է Տէրն ամենայնի, այնու զի
զամենայն ետ ի ձեռս նորա. և նա է Տէր
աշխարհի, և ոչ զորմէ դուքն կարծեցէք՝
որ շէր իսկ : Զի ամենայն որ արտաբոյ
քան զնա աստուած անուանի, չէ նա ի
բնէ աստուած : Եւ բազում ինչ և այլ է
որով ցուցանի՝ Թէ Տէր մեր յիւրսն եկն
և ոչ յօտարոտիս . և ինքն և Հայրն իւր՝
են մի Տէր աշխարհի : Եւ առաւել ի վի-
րաւորէն, որ մինչ դեռ յԵրուսաղէմէ
յԵրիքով իջանէր՝ վիրաւորեցաւ յաւազա-
կաց, ցուցանի՝ Թէ ոչ օտարոտի ոք էր
վիրաւորին Քրիստոս, այլ մերձաւոր և
դարմանիչ նորա : Որպէս և ինքն իսկ աս-
աց ցփարիսացիին, Թէ ուզիլ դատեցար :

Եւ յոչխարէն և ի դրամէն, որ կորուսեալ էին և գտան, յայտ է՝ եթէ յիւրան եկն և ոչ յօտարոտիս :

Փ. Դարձեալ, զմիւս քանն Առաքելոյ, զոր ուղիղ սասցեալ է, խախտեն . Թէ յորժամ խափանեացէ զամենայն տէրութիւնս և զհշիսանութիւնս . զի պարտ է նմա Թագաւորել, մինչև դիցին ամենայն Թշնամիք նորա ի ներքոյ ռախց նորա : Եւ ասեն՝ Թէ տէրն աշխարհի խափանէ զինքն և զաշխարհ իւր յաւիտեան :

Ո՛ր անմիտք . եթէ յիւր ձեռս է շինելն և քակելն, և զայս աշխարհ՝ վասն զի ծերանայ և հնանայ՝ քակիցէ, ընդէր ոչ այլ նոր և գեղեցիկ քան զայս առնիցէ : Թէ մինչ չէրն աշխարհ՝ զխտաց խորհել և առնել քանիւ, այժմ զի լուաւ և տեղեկացաւ՝ Թէ զոյ այլ աշխարհ օտարին՝ գեղեցիկ և ազնուականագոյն քան ըզնորայն, զմէ ոչ առնիցէ լաւագոյն քան զնորայն, այսպէս զի և ընտանիք օտարին նորայոցն ցանկանայցեն՝ վասն գեղեցկութեանն և պայծառութեան : Զի որպէս զառաջ իննկարող եղև քանիւ առնել,

այնպէս Թէ կամի և այլ ազնուագոյն քան
զայն կարող է առնել: Եւ որ այնպէսն
կարող է, ընդէր խափանիցէ զանձն՝ լի-
նել պատուանդան ընդ ոտիւք այլոյ, և
ոչ առնիցէ իւր աշխարհնոր և զեղեցիկ
քան զառաջինն, և Թագաւորիցէ ի նմա
յաւիտեան:

Բայց Թէ արգելուցու զնա օտարն: Եւ
Թէ այնչափ զօրագոյն քան զնա է՝ մինչ
զի և արգելուլ կարիցէ, ապա ոչ է տէր
ամենայնի՝ որպէս ասէ ինքն, այլ ծառայ
այլոյ տէրութեան:

Կամ զայն ուստի ցուցանիցէք՝ Թէ
աստուած օրինացն քակելոց է զաշխար-
հըս: Եւ Թէ վասն դի գրեալ են ի մարգա-
րէսն նորա՝ եւ Թէ երկինք զալարեացին
իբրև զմազաղամ, և երկիր իբրև զմոմ
հալեացի, այլ և զայն գրեալ է ի մարգա-
րէսն՝ Թէ արարից երկինս նոր և երկիր
նոր: Ուստի յայտ է ըստ մարգարէու-
թեանն, Թէ զայս քակէր՝ այլ նոր առնէր,
որպէս և դուք իսկ ձեզէն վկայեցէք:

Բայց և միւստնն ևս արարէք պա-
տասխանի, Թէ ո՞ր իցէ որ զիշխանութիւն-

սըն և զպետուծիւնս խափանիցէ : Եւ եթէ դուք ոչ գիտիցէք յԱռաքելոյ՝ զի Քրիստոս խափանէ զիշխանուծիւնսն, և դնէ զամենայն թշնամիս ի ներքոյ ոտից իւրոց : Եւ ոչ այն՝ զորմէ դուքն ասէք, որ չէն իսկ և ոչ արարեալ ինչ նորա, և ոչ առնէ. այլ Տէր մեր և Հայրն իւր, որք կարող են առնել զամենայն, և հնազանդեն զամենայն թշնամուծիւնս ընդ ոտիւք :

ԺԱ. Եւ դարձեալ՝ թէ ձեռնհաս ինչ որ էր օտարն, որպէս Մարկիոնն ասէ, ազատել զհոգիսն ի տանջանաց անտի, ընդէր ոչ բնութեամբ իսկ ձեռն արկ և կորզեաց զոգիս տանջանաւորացն յինքն. այլ նախ թոյլ տայր՝ զի տանջիցին, և ապա հանէր. և զայն ոչ համարձակութեամբ, այլ կասկածանօք և արեան գընոց գնելով :

Այլ, ասեն, վասն ողորմութեան արար. տեսեալ զոգիս տանջանաւորացն նեղեալս ի դժոխս, առաջեաց զբրդին իւր՝ փրկել զնոսա : Եթէ փրկեաց զնոսա, վերջինքն զի՞ զործիցեն, որ ի նոյն դժոխս անկանելոց են : Եթէ վասն ողորմութեան ա-

բար՝ զոր արարն, պահեալ իցիւ զգալուստ
որդւոյն իւրոյ մինչև ի վախճան աշխար-
հի, և ապա առաքեալ, զի ի վերայ ամե-
նեցուն առնէր ողորմութիւն, և հանէր ի
կեանս, քան փութացան և առաքեաց
ի կէս դարին, և չիք հնար վերջնոցն՝
որ անկան անդր՝ Թէ ելանիցեն. քանզի
այնուհետև զգուշացաւ նոցա տանջիչն :

Այլ յոյժ մոլորեալ են, և մոռացան
զայն՝ Թէ չիք ծառ չար որ առնիցէ ըզ-
պտուղ բարի. և ոչ քաղէն խաղող ի փշոց,
և ոչ Թուզ ի տատասկէ. և իւրն զիւրն
ընդունի :

Եւ միւսն ևս զոր ասեն՝ Թէ ոչ ընդունին
դժոխք զկեանս, վասն այնորիկ ել ի խաչ,
զի իջեալ իբրև զմեռեալ՝ ընկալցին զնա
դժոխքն :

Իսկ արդ հչ որ առաքիցի անդր կեն-
դանի, կամ մարդիկ յանցաւորք, կամ
սատանայ և դեք կենդանւոյն. Թէ այն-
պէս իցէ, և զնոսա ոչ ընդունին :

Կամ Յեսուճ իբրև զմեռեալ յն՝ չողաւ.
մի Թէ ի գերեզման երկրի, զոր զիբք դը-
ժոխք կոչեն. և ահա անդ չեն ոգիք, և ոչ

հուրոր տանջիցէ զնոսս : Եւ եթէ ասիցեն,
ի գեհենն չոգաւ իբրև զմեռեալ, չիք մուտ
բանիցն . զի ոչ տայ թոյլ Առաքեալ՝ Թէ
երկուս մահս մեռաւ, այլ մի՛ զոր մար-
մնոջն կրեաց զխաչին, և հնազանդ եղև
մահու խաչին : Եւ ոչ զհէ՛ թէ այլ որ
դատեաց զնա և արկ ի գեհենն, այլ Թէ
Հայր ետ զնա ի մահ : Եւ դարձեալ, Թէ
ինքն ետ զանձն իւր փրկանս փոխանակ
բազմաց, մահուամբ մարմնոյ, և ոչ տան-
ջանօք ոգւոյ :

ԾԲ. Այլ այնչափ, ասեն, հակառակ են
օրէնք արդարոյն՝ շնորհացն Յետուայ, զի
անդ երանութիւն մեծատանց տայ, և եղ-
կութիւն աղքատաց . և աստ երանութիւն
աղքատաց, և վայ մեծատանց : Անդ ասէ,
մի սարանաներ . և ասա ասէ, Թէ որ բար-
կանայ ընկերի իւրում տարապարտոց,
պարտաւոր է գեհեննի : Անդ ասէ, մի շնար .
և աստ ասէ՛ Թէ որ հայի ի կին մարդ առ
ի ցանկանալոյ, անդէն շնացաւ ի սրտի
իւրում : Անդ ասէ, մի երդնուցուս սուա,
այլ հատուցիր Տեառն զերդմունս քո . և
աստ ասէ, ամենևին մի երդնուցուք :

Եւ արդ զինորդ իցեն օրէնքն և շնորհք
միմեանց հակառակք: Զի Աբրահամ վասն
զօտարս և զաղբատս ընդունելոյ՝ բարե-
կամ Աստուծոյ կոչեցաւ. և Քրիստոս
ասէ՝ Թէ աղբատն ի զոզն Աբրահամու
չոգաւ, և մեծատունն ի տանջանա հրոյ:
Քրիստոս աղբատաց երանութիւն տայ,
և ողորմածաց՝ Թէ ողորմութիւն գտանելոց
են. և օրինացն աստուած այնչափ ցու-
ցանէ ողորմութիւն, մինչև զգրաստու
Թշամբոյն անկանելոյ բեռամբ՝ չհրամայէ
զանց առնել. Թէ և ի ժողովրդենէ ոք իցէ,
և եթէ յօտար ազգաց. և զուլ ի մօր կամն
չհրամայէ եփել, և ոչ զհաւ ի ձուոց
կամ ի ձագուց վերայ նստեալ՝ ի մի-
ասին միանգամայն առնուլ: Անդ ասէ,
սիրեցես զընկեր քո իբրև զանձն քո. և
աստ ասէ, սիրեցես զՏէր Աստուած
քո յամենայն սրտէ քումմէ, և սիրեցես
զընկեր քո իբրև զանձն քո. զի զայսց եր-
կուց պատուիրանաց կախեալ կան օրէնք
և մարգարէք. և ասէ, ոչ եկի լուծանել
գօրէնս կամ զմարգարէս, այլ լնուլ
զնոսա:

Արդ զիմարդ հակառակ օրինացն իցլ , որ եկն ընդ զօրէնս և զմարգարէս : Եւ ասէր ցբորոտն զոր սրբեաց , Թէ երթ մատո պատարագ վասն սրբութեանդ բոյ , որպէս պատուիրեաց Մովսէս յօրէնան : Եւ ցօրինականն , որ եհարց ցնա , Թէ զինչ ինչ արարեալ՝ զի զկեանս յաւիտենից ժառանգեցից , ասէ . զպատուիրանս օրինացն զիտես : Եւ հարցեալ կրկին՝ Թէ զոր պատուիրանս , ասէ . զմի շնարն , զմի գողանար , զմի սպանաներ : Որով յայտարար՝ եթէ ոչ հակառակ օրինացն ուսուցանէր , այլ նմին միաբան :

Դարձեալ , չբարկանալն չսպանանելոյն ոչ եթէ հակառակ ինչ է , այլ կարի քաջ միաբան . զի Թէ ոչ ոք բարկանայցէ , և ոչ զգործ սպանութեան մտաբերէ : Նոյնպէս և ոչ ցանկանալն չշնալոյն ոչ եթէ ընդդիմակաց ինչ է , այլ առաւել հաւանագոյն . զի եթէ ոչ ցանկանայցէ , և ոչ ի գործ շնութեան ժառի : Եւ ամենևին չերդնուլն՝ սուտ չերդնլոյ ոչ եթէ ընդդէմ ինչ է , այլ յոյժ ընկերակից . զի եթէ ոչ սովորիցի որ սաէպ երդնուլ , և ոչ սուտ

երբէք երդնու : Անդ քանզի յանուն կռո-
ցըն երդնուին, ասէ . հատուցչիր Տեառն
զերդմունս քո : Ասէ . յիս երդնուցուս՝ որ
կենդանի եմ, և մի ի կուռսն՝ որ ոչ են
կենդանիք : Իսկ աստ զի կատարեալս
առնիցէ Քրիստոս զիւր աշակերտեալսն,
ասէ . ամենևին մի երդնուցուք, այլ եղի-
ցի ձեր այոն այո, և ոչն ոչ . և Թէ որ ինչ
աւելի է քան զայն, ի չարէ անտի է : Եւ
Թէ որ աւելի քան զայոն և զոչ է՝ ի
չարէ անտի իցէ, զորչափ ևս առաւել որ
սուտ յահաւոր անունն երդնուցու :

Եւ դարձեալ՝ չբարկանալովն և չցանկա-
նալովն, զոր ուսոյցն՝ Յեսու, այնչափ առ
աստուածս ունի զօրինացն աստուած,
զի զնորա ասացեալսն հաստատէ յաւե-
տարանի . և նորա մոլին Թէ հակառակ
ուսուցանէ նոցա Յեսուն : Նոյնպէս վասն
կերակրոց և ի հնումն և ի նորումս գտա-
նեմք, զի յԱստուծոյ տուեալ են ի դար-
ման : Անդ ասէ . զեն և կեր զամենայն

(¹) ուսուցին .

անասուն և զԹաշուհա ուտելիս . և ստտ
ասէ՛ Թէ ամենայն ինչ որ մտանէ ընդ բե-
րան մարդոյ, ոչ պղծէ զնա . այլ որ ինչ
եղանէ ի բերանոյ անտի, այն պղծէ ըզ-
մարդն: Եւ յամենայնէն իմեքէ մի ինչ և
միան է . և եթէ պիղծ ինչ էին կերակուրքն
նոսիս ինքն իսկ ոչ ճաշակէր ի նոցանէ,
և տպտ աչոց հրաման տայր ճաշակել:

Իսկ եթէ ոչ ուրեք գտանեմք ստացեալ
նորս ի նորումս՝ Թէ զայս ինչ մի ուտի-
ցես, յայտ է եթէ զխտրութիւնս կերակ-
րոցն՝ որք ըստ օրինացն էին՝ դադարե-
ցոյց, այնու զի ընդ մեղաւորս և ընդ մար-
տաւորս և ընդ փարիսացիս ուտէր և ըմ-
պէր: Եւ զզատկէն ասէր ցաշակերտան՝
Թէ ցանկանալով ցանկացայ ուտել զզա-
տիկս զայս ընդ ձեզ: Մի Թէ և զզատ-
կէն ասիցեն՝ Թէ ձուկն էր և ոչ գառն .
քանզի Քրիստոս զամենայն կերակուրս
ուտէր անխտիր, որպէս յայտ է յաւե-
տարանին:

Իսկ Թէ ասիցեն՝ Թէ Քրիստոս յետ յա-
րութեանն եկեր զձուկն և ոչ զմիս, վասն
այսորիկ և մեք զձուկն ուտեմք և ոչ ըզ-

միս, ասելի է՝ Թէ ապա և նորա այժմիկ մի կերիցեն ձուկն, այլ ի յարուժեան անդ, որպէս և նա յետ յարուժեանն կերաւ ձուկն՝ զոր եզիտ առ ձկնորսն :

Այլ զի և ձուկն միս է՝ այն ամենեցուն յայտ է. զի որոյ մարմին և արիւն, ճարպ և ոսկերք են, հարկ է՝ Թէ մսեղէն է և կենդանի : Եւ է ձուկն՝ որոյ իբրև խոզի պառակաց Թամբ ի վերայ կողիցն կայ . և արիւն այնչափ ելանէ, որչափ յոչխարէ ոչ ելանէ . և կերակուրս ժանտս զայն ուտէ, զոր և ոչ գազանք և անասունք ուտեն : Եւ զձուկն իսկ առաւել պարտ է գազան կոչել, որ զիւր համազգիսն անխըտիր ուտէ . և զի այնչափ սուրբ են անասունքն քան զնա՝ զի ի նոցանէն զոհք և ողջակէզք մատչին Աստուծոյ, և ի ձրկանց ոչ ինչ այնպիսի :

Այլ և ի խորհուրդ և յօրինակ մեծի խորհրդոյն՝ որ յայտնելոց էր, ոչխար և արջառ փպաւորէին, և ոչ ձկունք . որպէս զառն՝ որոյ արեամբ փրկեցան անդրանիկք որդւոցն Իսրայէլի յԵզիպտոս, և խոյն՝ որ սպանաւ փոխանակ Իսահա-

կայ, խորհուրդ էին ճշմարիտ գառինն՝ որ բառնայ զմեզս աշխարհի և երինջն՝ զոր արտաքոյ բանակին սպանանէին յողջակէզ, ըստ ուրոց օրինակի և Քրիստոս արտաքոյ բաղաքին չարչարեցաւ: Եւ Դաւիթ ասէ. հաճոյ եղիցի Տեառն իբրև զորթ մատաղ, և ոչ իբրև զձուկն փափուկ. զի ձուկն Թէպէտ և գայ յառակ, ի գերեզմանի առակ գայ և ոչ ի կենդանութեան. ըստ այնմ զոր Տէրն ասէ՝ Թէ որպէս եղև Յունան ի փոր ձկանն զերիս տիւս և զերիս գիշերս, նոյնպէս պարտ է որդւոյ մարդոյ մտանել ի սիրտ երկրի, և լինել անդ զերիս տիւս և զերիս գիշերս: Եւ այսպէս ոչ գտանեմք ի գիրս սուրբս՝ եթէ զձուկն սրբեաց և ետ ի կերակուր, և ի մտոյ հրաժարեցոյց իբրև ի պղծոյ և ի խոտանէ իմերէ:

Այլ և յօրէնսն զրեալ է՝ եթէ ետու ուտել ձեզ զանասունս և զթռչունս իբրև զբանջար խոտոյ. բայց միայն մեռելոտի և արիւն մի ուտիցէք, զի շունչ անասնոյ արիւն իւր է: Եւ առաքեալքն ի Թղթին զոր յԵրուսաղեմէ յԱնտիոք զրե-

ցին, զնոյն հաստատեցին՝ Թէ պահել ձեզ յարենէ և ի հեղձուցելոյ և ի մեռելութոյ և ի պոռնկութենէ. և չասացին՝ Թէ ի մտոյ: Նա և յօրէնսն գուտելի անասունսն սուրբս կոչէ և զչուտելիսն պիղծս իբր ոչ եթէ պիղծք ինչ բնութեամբ էին, այլ զչսխորժականսն մտաց մարդկան պիղծս կոչէ. զի գիտէր, Թէ է ինչ՝ զոր ախորժեն ուտել, և է ինչ՝ զոր ոչ ախորժեն ուտել. և ըստ նմին նմա օրէնս եղ:

Այլ զի չիք ինչ պիղծ ի կերակրոցն, զայն ի Տեառնէն լուխուք. Թէ չիք ինչ որ մտանիցէ յորովայն մարդոյ՝ Թէ կարիցէ զմարդն պղծել. այլ որ ինչ ելանէ ի մարդոյ անտի, այն պղծէ զմարդն: Եւ Առաքելոյ յառաջագոյն հայեցեալ մարգարէութեամբ ի տարապարտ հպարտութիւն աղանդաւորացն, սա է. կարենն ըզկերակուրս, և արգելուն զամուսնութիւն՝ զոր Աստուած արար ի միփժարութիւն հաւատացելոց, որ գոհութեամբ վայելեն. զի սրբի բանիւ Աստուծոյ և ազօծիւք: Իբր ոչ եթէ պիղծ ինչ իցէ և սրբիցի. այլ որ նոցա պիղծն կաշծէք վասն զոհելոյն,

և զտյնմանէ ասէ Առաքեալ՝ Թէ սրբի
բանիւն Աստուծոյ և ալօթիւք: Վասն
որոյ ի միւսում Թղթին ասէ՝ Թէ յորժամ
կոչիցէ որ զձեզ յանհաւատից և երթայցէք,
զամենայն ինչ զոր գնիցեն առաջի ձեր,
կերիջիք. և մի խղճիցէք: Ուստի յայտ է
Թէ մի ինչ յամենայնէ միսն էք: Եւ դար-
ձեալ՝ Թէ որ ինչ վաճառիցի ի մակեղոնի,
որ է ի մասվաճառանոցի, կերիջիք. և
մի խղճայցէք:

Այլ ասեն, Թէ ասէ Առաքեալ՝ Թէ լաւ է
ոչ ուտել միս, և ոչ բմպել գինի, և ոչ
որով եղբայրն իմ գայթակղեսցի. և դար-
ձեալ Թէ ոչ կերայց միս յաւիտեան, որով
եղբայրն իմ գայթակղիցի:

Ասասցուք. եթէ ձկամբն գայթակղիցի
եղբայրն, ապաքէն և զայն չիցէ պարտ
ուտել. քանզի վասն գայթակղումեան չէ
պարտ ուտել, և ոչ Թէ վասն զի սլիղծ ինչ
կայցէ ի կերակրոցն: Եւ մանաւանդ գինեով
որով բազումքն խակ զեղխանան. և ոչ
այնչափ միսն յանցուցանէ, որչափ գինին
զեղծէ զլմագելիսն, և գայթակղեցուցանէ
զտեսօղսն: Եւ զլսնրդ իցէ, զի ի մտոյ պա-

հեն և ի գինւոյ ոչ զգուշանան Մարկիոնքն,
զի բանն յերկոյունց վերայ կայ. ասէ ոչ
ուտել միս, և ոչ ըմպել զինի. և զնովիօք
ածեալ զպատճառն, ասէ, Թէ և ոչ
որով եզբայրն իմ գայթակղիցի կամ ար-
կարանայցէ: Որով ցուցանի՝ Թէ վասն
գայթակղելոյն եղ զայնպիսի միտս ի միջի,
և ոչ եթէ զկերակուրան պիղծ համարէր,
որ ասէն՝ Թէ է որ հաւատայ ուտել զա-
մենայն ինչ: Թէ հաւատաս՝ ասէ՝ և եթէ
բանիւ Սատուծոյ և ալօժիւք սրբին կերա-
կուրքն, կեր և մի խտրեր: Ապա եթէ
տկարացեալ ես հաւատովք և խղճես,
բանջար և եթ կեր, և մի գայթակղիր: Եւ
յորժամ ոչ հաւատասն ուտել զամենայն
իբրև զսուրբ, մի իշխեր դատել զայն
որ ուտէն. որպէս և որ ուտէն՝ ոչ պարտի
անգոսնել զքեզ իբրև զտկար, որ ոչդ հա-
ւատաս ուտել զամենայն ինչ իբրև ըզ-
սուրբ: Բանզի ոչ եթէ կերակուրքն կա-
ցուցանեն զմեզ առաջի Սատուծոյ, և ոչ
հանեն յերեսաց Սատուծոյ. այլ կամ հա-
ւատքն կամ ինիղճ մտացն և գայթակղու-
ծին:

ՃԳ. Իսկ ձեր ուխտաւորքն, ասեն, ընդէր են մասհատք :

Մեր ուխտաւորքն ոչ վասն այնորիկ հրաժարեն ի կերակրոց՝ եթէ զկերակուրսն պիղծս համարիցին և ի հիւղեայ իբրև ի չարէ իմեքէ : եթէ վասն պիղծ ըզկերակուրսն համարելոյ ուխտաւոր էին, և ոչ ուխտաւորութիւնն նոցա յուխտաւորութիւն համարէր : Այլ կարճեն զանձինս ի կերակրոց, զի զսրբութիւնն՝ զոր ի մտի եղին պահել՝ դիւրաւ պահիցեն :

Յոր սակս և հարքն մեր սուրբ եպիսկոպոսք սահմանեցին կանոնս . եթէ որ հաւատացեալ միս ոչ ուտիցէ, և բանջար ընդ մտոյ եփեալ իցէ, և ի բանջարոյն ոչ կամիցի ճաշակել, նզովեալ լիցի : Ընդէրնախ՝ զի զԱստուծոյ տուեալ զկերակուրսն ոչ իշխիցէ խոտան համարել. և ապա՝ զի տարապարտ հպարտութեամբն ոչ վնասիցի, որպէս թէ այնու առաւել ինչ իցէ քան զայլ մարդիկ :

Նա և կուսանք սրբոյ եկեղեցւոյ ոչ վասրն այնորիկ պահեն զկուսութիւն, եթէ զամուսնութիւնն տուեալ յԱստուծոյ՝ պըղ-

ծուծիւն համարիցին, որպէս Մարկիտնն
և Մանի և մծղնեայք . զի եթէ յայն միտս
ուխտաւորք էին, ապա և կուսուծիւնն
չէր յանգարի կուսուծեան . այլ վասն ա-
ռաւել սիրելոյ զԱստուած, ի բարւոր
արարածոց Աստուծոյ հրաժարեն . զի
նմանեալք հրեշտակաց Աստուծոյ, ուր ոչ
արուն է և ոչ էգ, ցուցանիցեն և յեր'յրի
զնոյն առաքինուծիւն . ըստ այնմ՝ թէ են
ներքինիք, որ զանձինս իւրեանց արարին
ներքինիս վասն արքայութեանն երկնից,
լինել ի յարուծեանն հաւատար հրեշտա-
կաց : Եւ Առաքեալն՝ այր հաւատարիմ
կոչէ զկուսանն . բայց հայեցեալ ի բը-
նուծիւնն՝ չիշխէ յայտ հրաման տալ,
այլ ակնարկելով յօժարեցուցանէ . որպէս
և Տէրն ակնարկէ, այլ ոչ ստիպէ :

ԺԳ. Այս ամենայն վասն Մարկիտնաց
աղանդին ասացաւ, որք զամուսնուծիւն
և զմսակերուծիւն խոտեն . և ուխտաւո-
րեալք հանդերձ աշխարհականօքն ի կու-
սուծիւն, ստեն ուխտեն : Զի առ չժու-
ժալոյ ցանկուծեանն, արկանեն միւսան-
գամ զնոսա ընդ ապաշխարուծեամբ :

Արդ ե՞ծէ օրինաց ոչ հաւատայցեն, որ
ասէ՛ ե՞ծէ Թողցէ այր զհայր և զմայր իւր
և երթիցէ զհետ կնոջ իւրոյ, և եղիցին
երկոցին ի մարմին մի, Յետուայն ընդէր
ոչ հաւատայցեն՝ որ զնոյն հաստատէ, և
յաւելլու՛ թէ զոր Աստուած զուգեաց,
մարդ մի մեկնեացէ: Արդ հաւատացելոց՝
որ զճշմարտութիւնն կամիցին ցուցանել՝
նախ գործ այն է, զի զիրան՝ որպէս և
իցեն՝ նոյնպէս խոստովանիցին. և ապա
Թէ այրքնաիր լինիցին յառաքինութիւնն
այն ընդունելի է: Եւ ոչ որպէս նորա,
որք մեծապէս կոտորեն՝ Թէ մեք անդատին
իսկ յաւազանէն ուխտաւորիմք ի մասկե-
րութենէ և յամուսնութենէ. և ապա լու-
ծանեն զուխտն, և զան մտանեն ընդ ա-
պաշխարութեամբ:

Եւ ե՞ծէ հարցանես՝ ե՞ծէ տանջանք զոն
բարւոյն. ասեն. ոչ գոն: Եւ ե՞ծէ ի տան-
ջանաց կասկած չիցէ, ապաշխարութիւն
առ իմ իցէ. ոչ ապաքէն յայտ է՝ Թէ ի
տանջանաց ոչ երկնչին, և ի մեղսն ան-
խըտիր են: Բայց որոյ տանջանք չեն,
յայտ է՝ Թէ նորա և պարզւեր չգոն:

Այլ մեր, ասեն, յայն սակս փախեաք
յարդարոյն, զի անագին սպառնալիս ըս-
պառնայ յօրէնան իւր՝ Թէ հուր վառեալ
է ի բարկութեանն իմում, և այրիցէ մին-
չև ի դժոխս ներքինս. և Թէ այս ամենայն
պահեալ էր ի զանձի իմում. և այլուր՝
Թէ հրով զաաի Աստուած :

Ո՛ր անմիտք և մոլորեալք. Թէ վասն
անագին սպառնալեացն փախչիցիս յօրի-
նացն Աստուծոյ, յորժամ Յիսուս ևս աւե-
լի սպառնալիս քան զայն սպառնայցէ,
հուր անշէջ և որդն անմահ և տանջանս
յաւիտենականս, յ՞ ունիցիս փախչել :
Եւ յորժամ ի հնում և ի նորումս զնոյն
սպառնալիս և զնոյն խոստմունս բարու-
թեանց գտանեմք, ո՞չ ապարէն յայտ
յանդիման ցուցանի՝ Թէ մի տուիչ է հնոյն
և նորոյս :

ԺԵ. Այլ և յարութեան մարմնոց չհա-
ւատալ ուստի իցէ Մարկիոնի և Մանեայ
և այլոցն նոյնպիսեաց :

Ասեն. Առաքեալ ասաց՝ Թէ մարմին և
արիւն զարքայութիւնն Աստուծոյ ոչ ժա-
ռանգեն, և ոչ ապականութիւն զանա-

պականութիւն. և դարձեալ՝ Թէ ելանել
ի մարմնոյս ցանկացեալ եմ և ընդ Տեսան
լինել: Որով յայտ է, ասեն, Թէ վասն զի
ի հիւղեայ է մարմինս, յայն սակս չառնի
արժանի յարութեանն:

Եւ Թէ վասն զի ի հիւղեայն է մարմին՝
չառնիցի արժանի արքայութեանն, սպա՛
և վասն զի յարդարոյն են ոգիքն՝ մի լի-
չին արժանի արքայութեան բարւոյն:
Այլ յանդիմանէ զնոսս նոյն Առաքեալ՝
անդէն ինմին տեղւոջ. որոյ իբրև մատամբ
ցուցեալ զմարմինն, ասէ՝ Թէ պարտ է
ապականութեանս այսմիկ զգենուլ զա-
նապականութիւն, և մահկանացուիս այս-
միկ զգենուլ զանմահութիւն: Ուստի յայտ
է Թէ ոչ զոգիսն կոչէ ապականացուս և
մահկանացուս, այլ զմարմինսն: Եւ ի
միւսում Թղթին ասէ՝ Թէ ամենեցուն մեզ
յանդիման լինել կայ առաջի բեմին Քրիս-
տոսի, զի ընկալցի իւրաքանչիւր որ իւ-
րով մարմնով զինչ և գործեաց յառաջ,
եթէ բարի և եթէ չար: Տեսանէս զի մար-
մնով հանդերձ ասէ կրել զբարիս կամ
զչարիս, և ոչ միայն ողւով:

Այլ ստեն, ասաց Առաքեալ՝ Թէ ապականութիւն զանապականութիւն ոչ ժառանգէ :

Ո՛վ բանաբաղ Մարկիոն, որ զմին լսէ և զմիւսն ստուճանէ : Եթէ ուղիղ մտօք լսէր զայն՝ Թէ ապականութիւն զանապականութիւն ոչ ժառանգէ, կարէր կալ ի վերայ ճշմարտութեանն : Զի Առաքեալ այնչափ ստուգէ զյարութիւն մարմնոյ, մինչ զի և բազում օրինակս ի մէջ բերէ :

Նախ առաջին և բուն զՔրիստոսի յարութիւնն՝ եթէ Քրիստոս մեռաւ ըստ զըրոց և Թաղեցաւ և յարեաւ յաւուր երրորդի : Եւ զետեղեալ անպէ՛ն զտեղեաւն, բազում հանգամանս ցուցանէ վասն յարութեանն հաստատութեան, և առաւել զայն զոր իրբև յունկանէ Մարկիոնի և Մանեայ աղաղակէ և ասէ. եթէ մեռեալք ոչ յառնեն, զի՛նչ զործիցեն այնոքիկ որ վասն մեռելոցն մկրտեցան : Դուք, ասէ, ասէք՝ Թէ մարմինք վասն զի ի հիւղեայն են, ոչ յառնեն. եթէ մարմինքն մահկանացուք ոչ յառնիցեն, հոգիքն կենդանիք վասն մարմնոցն մեռելոց ընդէր դաւանի-

ցեն . և կամ մարմինքն մահկանացուք
ընդ ոգւոցն կենդանեաց վասն էր մկրտի-
ցին , թէ որպէս ասէքդ՝ չիցեն յառնելոց
մարմինքն մահկանացուք :

Այսպէս իմանալի է բանս , և ոչ որպէս
Մարկիոնն դանդաչէ՝ թէ փոխանակ երա-
խայի մեռելոյ , պարտ է կենդանւոյն
մերձաւորի իւրում մկրտել . զի անդ նմա
համարիցի : Զոր և առնեն իսկ Մարկիոն-
քըն : Այլ յանդիմանէ զնոսա բանն տէրու-
նական , որ ասէ՝ թէ որ ոչ ծնցի վերստին՝
ոչ կարէ տեսանել զարքայութիւնն Աս-
տուծոյ . և դարձեալ . եթէ որ ոչ ծնցի ի
ջրոյ և ի հոգւոյ , ոչ մտցէ յարքայութիւնն
երկնից : Որով յայտ է թէ իւրաքանչիւր
ումեք պարտ է մկրտել , և ոչ այլում
ընդ այլոյ :

Եւ դարձեալ ի սերմանեացն տառակէ
յայտնի ցուցանի յարութիւն մարմնոց .
Թէ որպէս զսերմն , զոր սերմանես , ոչ
այլ ընդ այլոյ գայ , թէպէտ և բազմապա-
տիկ վայելչութիւն զգենու . այլ ոչ երբէք
սերմանեցեր զգարի և հնձեցեր ցորեան .
և ոչ սերմանեցեր կորեակ , և հնձեցեր

հաճար . այլ զոր սերմանեցեր, զնոյն հըն-
ձեցեր . ըստ նմին օրինակի, ստէ . և մար-
մինն որ անկաւ՝ նոյն և յառնելոց է :

Դարձեալ, և մարմին և արիւնն ասել
Առաքելոյն՝ Թէ զարքայութիւնն Աստու-
ծոյ ոչ ժառանգէ, և ոչ ապականութիւն
զանապականութիւն ժառանգէ, ոչ յայն
միտս իմանալի է, յոր Մարկիոնն առնու
Թէ վասն զի ի հիւշեայն են մարմինքն,
ոչ յառնեն . այլ յայլ երկուս օրինակս :

Մի յայն՝ Թէ մինչ դեռ ի մարմնոյ խոր-
հուրդս և ի գործս իցէ մարդն, շնչաւոր
է և մարմին և արիւն . և զի ըստ մարմնոյն
և եթ խորհի և գործէ, չէ արժանի մտա-
նելոյ յարքայութիւն երկնից : Որպէս և ի
միւսում Թղթին գրէ Առաքեալ առ աշա-
կերտեալսն՝ Թէ ոչ մարմնովն են, զմար-
մնոյ խորհուրդս խորհին . բայց դուք ոչ
էք մարմնով, այլ հոգւով : Մի Թէ յորժամ
զայս գրեաց առ աշակերտեալսն՝ կէսք
էին ի մարմնի, և կէսքն չէին : Ուստի
յայտ է Թէ ի մարմնի ամենեքեան էին,
այլ ի գործս մարմնոյ և հոգւոյ ոչ բոլորե-
քեան :

Գարձեալ ի միւս ևս միտս իմանալի է, եթէ ոչ շաղղով և արեամբ ուռուցեալ յառնեն մարմինքն, այլ նորոգեալք յարուծեամբն՝ ապականացուք զանապականութիւն ժառանգեն: Որպէս և ածէ իսկ զնովիմբ՝ թէ փող հարկանի, և մեռեալք՝ որ ի Քրիստոս յառնեն անապականացուք և մեք նորոգիմք:

Որով ցուցանի՝ թէ մարմինք նորոգեալք յարուծեամբն, ազատացեալ յամենայն կարեաց՝ յառնեն: Եւ ընկղմի մահ ի պարտութիւն, յորժամ ապականեալքն զանապականութիւն զգենուցուն, և մահկանացուքս զանմահութիւն, և սերմանեալք տկարութեամբ՝ զգօրութիւն, և վարեալք անարգութեամբ՝ զփառաւորութիւն: Եւ չիք մարմին՝ որ ի հող մնայցէ. այլ իւրաքանչիւր ոգւոց զանձնիւր մարմին զգեցեալ, յական բթծել՝ կայցեն առաջի անեղատենին, ոմանք ի կեանս յաւիտենականս և ոմանք ի պատիժս դատաստանի:

ԺԶ. Մարկիոնս այս ի պոնտացւոց աշխարհէ անտի եղեալ էր, որդի եպիսկոպոսի: Եւ ապականեալ զկոյս մի, զը-

նոց փախստական վասն մերժելոյ զնա
չէ՛ կեղեցւոյ՝ իւրոյ խակ հօրն : Եւ երթնալ
եւ Հոռմ ինդրել ապաշխարութիւն յայնմ
ժամանակին , և չհասնալ այնմ՝ զբզու-
ցաւ ընդդէմ հաւատոց : Եւ եղեալ երիս
առաջս , ուսուցանէ զբարւոյ և զարդա-
րոյ և զչարէ : Եւ զնոր կտակարանս օտա-
րոտի համարի ի հնոյն . և յայնմանէ , որ
ի նմայն խօսէր , զյարութիւն մարմնոյ
արհամարհէ : Եւ մկրտութիւն ոչ մի միայն
տայ , այլ և երիս յետ յանցանելոյ և փո-
խանակ երախայից մեռելոյ՝ այլոց առիպէ
առնուլ կնիք : Եւ այնչափ յանդգնեալ՝
մինչև կանանց հրամայէ մկրտութիւն տալ՝
զոր ոչ որ իշխեաց յայլոց աղանդոցն առ-
նել . ոչ կնիք կրկին և երեքկին տալ , և
ոչ զկանայս առ քահանայս ունել :

Նա և նմա իսկ ուստի իցէ քահանայու-
թիւնն , որոյ ապականեալ զկոյս՝ տարա-
սիտ եղև յեկեղեցւոյ յիւրմէ հօրէ , մինչև
ապաշխարութեան ևս հասանել ոչ եղև
արժանի : Եւ յիւրաւի չեղև արժանի , զի
ի պատգամս Հոգւոյն սրբոյ իշխեաց ձեռն
արկանել , զի՛նն հս տանել ընկենուլ իբ-

րև գիտտան, և զկէսն ընտրել առնուլ
իրրև զպիտոյս : Եւ զայն ոչ գիտէ՝ Թէ
յորժամ ի մարմնոց մատն մի կտրիցէ առ-
նուցու, զամենայն մարմնոյն վկայէ՝ սա-
կաւ ինչ մասնն կարեալ : Առաւել ևս
յանդիմանէ զնա կատարիչն օրինաց, որ
ասէր՝ Թէ ոչ եկի լուծանել զօրէնս և ըզ-
մարգարէս, այլ լնուլ զնոսս . և Առա-
քեալն, որ ասէ՝ Թէ Քրիստոս է խաչադո-
ժիւնն մեր, որ արար զերկոսին ի մի :
Երում փառք յաւիտեանս յաւիտենից .
ամէն :

ՎԵՐՁ

Խ Ր Ա Տ Կ

Մատուածասէրն յիւր կամացն որպէս ի Թճեամբոյ զգուշանայ :

Լաւ է յստակ խորհրդով ննչել, քան պիղծ խորհրդով աղօթս մատուցանել, և վարձս ոչ առնուլ և ի զուր աշխատել :

Մխեստ զմարմինդ նեղութեամբ, և զսիրտըդ երկեղիւն Սատուծոյ, զի աներկեղ լիցիս ի մահաբեր նետից սատանայի :

Որ զերկեղածն սիրէ, սիրոյ արձան կանգնէ առ Սատուած, և անհաշտ Թշնամութիւն առ սատանայ :

Ն սէր և զերկեղ բնութիւն արա բեզ. որ խաբէութեամբ չաշխատիս :

Որչափ զրկիս և աշխատիս և նեղիս, և համբերես, անապական գանձ պատրասես բեզ յերկինս. ապա Թէ տրտնջես և նեղասրտիս, ի զուր աշխատիս և անվասձ ելանես :

Զեղացիր չարչարանօքն Քրիստոսի, և

հասբարեա վասն նորա, զի վայելեացես
յանանց բարութիւնսն :

Որ գարուն ի հանգստեան կայ, ճմեռն ի
սովոյ և ի սառամանեաց սատակի :

Որ սատ զմարմինն պարարէ, ի յաւի-
տենական հանգիստն ոչ մտանէ :

Հնագանդեա սիրով, աղօթեա յուսով,
աշխատեա հաւատով, և պայծառացիս
յերկնային հարսանիսն :

Ձոր ինչ Աստուած քեզ շնորհ տայ, ի
պէտս կարօտելոցն սպասաւորեա . զի
շնորհքն աղբիւրացին, և դու փառաւո-
րեացիս :

Կրօնաւոր մարմնասէր՝ խոզի նման է,
ի ծովացեալ մեղացն հեղձնու :

Արտասուս լուացունն է մեղաց, և յոգ-
ւոց հանելն ապաշխարութիւն . ապա որ
զամենայն ժամանակս կրօնաւորական
կարգօք անցուցանէ ի սուգ և ի տրտմու-
թիւն, նա զորպիսի՞ զերանական զփառսն
ժառանգէ :

Կեղծաւոր կրօնաւոր՝ պատրուակ է
ստտանայի . ընդ իւրեաւ ունելով զսա-
տանայ՝ զզագրութիւն անդամոցն ծածկէ ,

և նկարակերպ պատրուակօք պատրէ ըզտեսօղսն : Սոքա են զայլք գառնզգեստք՝ որոց սպառնացաւ Քրիստոս ընդ անհաւատան դասել :

Որ զեղբայր իւր տեսանէ և տրտում կայ, յաղծեալ է ի կեղծաւորութենէ. որ առանձինն նստի և զուարթ կայ, գերեալ է ի սատանայէ :

Բերանք մեր հոտեալ են ի պահոց, և լեզուք մեր ընդարմացեալ ի սաղմոսերգութենէ. և զոր Աստուած խնդրէ՝ զայն ոչ ունիմք, զսէր և զխոնարհութիւն. շըրթամքք սիրեմք զԱստուած, և ի զուր աշխատիմք :

Զմիս անասնոյ ոչ ուտեն, և զեղբայրն անյագաբար ուտեն. գինի ոչ ըմպեն, և զհոգին արեամք շաղախեն. զամուսնացեալսն ատեն, և պիղծ խորհրդով հանապազ պոռնկին. զգեստ գյուռին զգենուն, և ազահումեամբն այրին. յայնպիսեացն արժան է փախչել, և ոչ հաղորդութիւն ունել :

Զպայծառութիւն աչաց շլացուցանէ ծուխ, և զպարծանս կրօնաւորի ընտե-

լուծիւն մանկանց. եթէ գերկիինս բանայ,
մի մտաներ. եթէ հրեշտակական վարս
ունի, մի հաւատար :

Մանուկ կրօնաւոր, որ ոչ է առ ոտս
ծերոց, անշան որս է սատանայի :

Մանկագոյն կրօնաւորի մի ասեր զծա-
ծուկան քո, զի մահ է նորա :

Կրօնաւոր ուրախամիտ դև է գերգե-
սացի :

Մի սիրեր զյագուրդ կերակրոց կամ
զլմպելեաց. ապա թէ ոչ՝ զմարմինդ քա-
ղաք պոռնկութեան շինես և ամբոց սա-
տանայի :

Գինի զբազմութիւն ախտից զարթու-
ցանէ, և գերկիւղն Աստուծոյ հալածէ :

Մի սիրեր զեղբայրն փափուկ կերա-
կրովք կամ ըմպելեօք կամ պատուական
հանդերձիւ կամ դատարկութեամբ, զի
մի զԿայսնին ժառանգեսցես զպատիժն :

Մի տրտմեցուցաներ զոք, և մի տըրտ-
միր յումերէ :

Մի բարկանար աշակերտի մեղուցելոյ,
զի հիւանդն ոչ թէ յիւր կամաց հիւան-
դանայ :

Ատուածսիրութիւն է առանձինն յանդիմանել :

Մի թիւնամափ լինիր յեղբայրն խրատու պատճառաւ :

Զվերն՝ կակուղ դեղն բժշկէ, և զախտս՝ բարեգործութիւնն :

Աշխատութիւն գոհութեամբ՝ առանց պսակի ոչ լինի :

Կրօնաւոր պնտղ ասպնջական է զիւլաց :

Որ մարմնական ընչից ցանկայ, պոռընկութիւն է :

Եթէ վասն Աստուծոյ հալածիս, մի խէթ պահեր :

Յորժամ աղօթես՝ ընտրեա զխորհուրդըդ, և ապա սաղմոսեա :

Թէ թշնամուոյն չաղօթես որպէս քեզ, ապա լաւ է չաղօթել :

Եթէ առնուս ինչ յումեքէ, յաւել ի սովորական աղօթան :

Դեք յինչսն ժողովին, և հրեշտակք ի բաշխելն :

Ընչասիրութիւն լծակցութիւն է կռապարտութեան :

Ա. օճք ի սուրբ սրտէ զպատարագի
փրկումիւն զործէ :

Մի խնդրէր զհամեղումիւն կերակրոց :
ԶՔրիստոս նա տեսանէ , որ զինչսն
ատէ :

Կրօնաւորի բերդ ամուր է անզբաղու-
թիւն :

Եղբայրասէր կրօնաւոր ազգակցութիւն
ունի առ Քրիստոս :

Խաղաղասէր կրօնաւոր ջան պայծառ
է եղբայրութեանն :

Որ որսա ունի ընդ եղբօրն , դաշնաւոր է
սատանայի . որ խեծիւ ննչէ՝ բարկացու-
ցանէ զԱստուած :

Երկիւնն , երբ ի մահիճսն ելանես , հա-
մարեա՝ թէ ի գերեզման ես իջեալ :

Թող զխորհուրդս և զբանս՝ որ սէտտիս
ընմանան , և բնեռեա զբեզ ընդ երկիւն
Աստուծոյ , և ած զմտաւ զօրն դատաս-
տանին :

Որ զեղբայրն ի մարմնաւոր կերակրոյ
զրկէ , չէ ցանկացօղ սեղանոյն Քրիստոսի :

Որ փութայ առնուլ ինչ յուճեքէ , ոչ
ունի յոյս առ Քրիստոս :

Ե՞նէ խնդրէ որ ի բէն և տաս, գոհացիր
զԱստուծոյ՝ զի դու առաւել շահեցար
քան զնա :

Մի լինիր ծաղրածու և կատակեր-
գակ, զի մի ժառանգեսցես զանվախնան
Պլացն :

Խոնարհութեամբ և յուսով հնազանդել,
և գիտութեամբ աշխատել՝ կատարելու-
թիւն է :

Այլ են առաքինութիւնք, և այլ ընտրու-
թիւնք :

Զհաց աւուրն քրտամբք հրամայնաց
բեզ ուտել, և դու զկեանան յաւիտենից
բնով կամիս ժառանգել : Եւթանասուն
ամ է կարգեալ զկենաց քոց, և զայն ցա-
ւօք և հեծութեամբ. դու զհազարամեայ
օրն առանց ցաւոց կամիս ժառանգել :

Աշխատելոցն հրամայեաց զհանգիստն,
և ոչ որդնապարար մարմնասիրացն :

Նահանջեա զտրտմօղ բարսդ չորակե-
րութեամբ, և զխատութիւն սրտիդ կակղեա
տքնութեամբ, և զգիծութիւն մարմնոյդ
ցամաքեցո աշխատութեամբ, և ապա կա-
րես բառնալ զխաչն Քրիստոսի : Ուսո և

զսիրտ քո՝ սիրել զեղբայրն . և այնպէս
սիրես զմարմին քո, որպէս զնենգաւոր
եղբայր :

Որ զերկիղածն ատէ, և զաներկիղն
սիրէ, մի չարիք են :

Ե՞նէ ցաւակցութեամբ չսիրես զեղբայրն,
մի կար ընդ նմա :

Նեղես զմարմինդ զխտութեամբ զրոյ
վկայութեամբ :

Են առաքինութիւնք՝ որ ոչ են հաճոյ
Աստուծոյ, և այն չարին խաբէութիւն է :

Զփափկութիւն և զհանգիստ ատես :

Որ պէտս ունի յեղբարցն, նմա տուր :

Վաղիւն երթալոց ես ի հայրենիսն, անդ
հանգիր :

Յորժամ աղօթես, ծանիր Թէ ընդ ո՛ւմ
խօսիս, կամ զինչ խնդրես . և զխոր-
հուրդդ ի քեզ հաւաքես :

Յորժամ առաքէ քեզ Աստուած փափուկ
կերակուր, կամ մաքուր հաց, կամ միրգ,
զՔրիստոսի մասն կարօտեալ եղբօրն տուր
նախ քան զքո ճաշակելն, զի Քրիստոս
քեզ սեղանակից լինի :

Յորժամ նստիս ի սեղանն, խոնարհեցո

զգլուխդ : մի այլ ինչ տեսաներ , բայց միայն զքեզ . և ճաշակեա գոհութեամբ :

Մի խնդրեր զհամեղութիւն կերակրոց և զյագենալն , այլ միայն՝ որ զվտանգն բառնայ :

Հանդերձ քո մի լիցի առ ի պճնել , այլ միայն առ ի պէտս մարմնոյդ , որպէս զայն՝ որ զմեռեալն ծածկէն : Ապա թէ զաւելորդն և զանպատշաճն սիրես , զրկիս յերկնաւոր զարդուէն :

Եթէ հիւանդ ես կամ աշխատեալ , մի իշխանութեամբ վարիր :

Եթէ առնեն քեզ սէր , զոհացիր զԱստուծոյ . և եթէ ոչ առնեն , մի տրտնչեր , և մի տրտմեցուցաներ զանձն ուրուք . այլ նեղեա զքեզ սակաւ մի լուծեամբ . զի որ պատերազմի , ժուժկալութեան պէտք են :

Զմտաւ ամ զօր դատաստանին , զոր պատրաստեալ է Աստուած :

Այս կեանքս պատերազմ է :

Որ լաւն է , և զուարթ երևի :

Զայն խնդրեսցուք , զոր Ֆրիստոս խոս-

տացաւ տալ' թէ ուր եան եւմ, անդ և պաշտօնեալս իմ եղիցի :

Ծերութիւն և հիւանդութիւն պատերազմ է ժամանակեայ. զի մարմնոյ զօրութիւն պակասեալ է, վտանգն բազմացեալ, և հանգիստն սակաւ : և կամ բնաւ խակ ոչ. և սատանայ բորբոքէ զբոց ցամանն, և ատել տայ զկարգն, հայհոյել զառաջնորդն, տրտնջել զեղբարցն. աստ պէտք են սիրոյ և գթութեան, երկայնամիտ լինել, և զմարտիրոսական առնուլ պասկ :

Որ բարկանայ եղբօրն, և չէ վասն Աստուծոյ, հրեշտակ անողորմ հանդիպի նմա :

Որ ի սաղմոսելն ծիծաղի, կամ մարմնական խօսք բերէ ի մէջ, արտաքոյ լիցի սրբութեանցն' մինչև առողջացի :

Լաւագոյն է զձեռն համբառնալ առ Աստուած. յորժամ աղօթեսցէ. բայց առաւել կարևոր է, որ ի պէտս եղբարցն սպասաւորեսցէ :

Զձեռս յորժամ յաղօթս համբառնաս'

... և զգուշացիր յօտար խորհրդոց :

Ե՞մէ հաւատացեալ ես յեղբայրն, հնազանդեա նմա . ապա թէ ոչ, ի սովորականէն մի ելաներ :

Պարտ է կրօնաւորին արեամբ չսփ հակառակ կալ ընդդէմ մարմնական ցանկութեանց . և այնպէս պատարագ լինել Աստուծոյ :

Քրիստոս ասաց . ես եմ ճանապարհ և ճշմարտութիւն և կեանք . և որ կամի գալ առ իս, ուրասցի զանձն իւր, և առցէ զխաչ, և եկեսցէ զկնի իմ : Եւ որ ոչ ուրանայ զանձն իւր, ոչ կարէ բառնալ զխաչն Քրիստոսի, և չէ ի ճշմարտութենէն . և որ ոչ է ի ճշմարտութե՞ն, չկարէ ժառանգել զկեանսն յաւիտենից, այլ ի ստուերի կայ և ի խաւարի շրջի :

Եւ որ զիւր կաման պաշտէ, զաշխարհական գործ ոչ կարէ վճարել, թող թէ զհոգևորն, թէպէտ և մեծական վաստակօք անցուցանէ զիւր զկեանսն, չկարէ հասանել կրօնաւորական կարգի : Իսկ հնազանդն՝ թէպէտ և պղերդ և ծոյլ, կրօ-

նաւոր է, ծառայութեամբ ի տան Աստուծոյ է :

Անգործ մեղու՝ լաւ է քան զժիր պիծակ :

Որ զինքն ուրացեալ է, և իլուճ պատուիրանին մտեալ՝ բառնալով զխաչն Քրիստոսի, չէ պարտ ընտրողութիւն առնել հրամանաց առաջնորդին՝ այլ անասլ երկիւղիւ . զի և Պետրոս չօգտեցաւ ինչ ընտրութեամբն : Եւ եթէ թերի ես յառաջնորդն, մի կար ընդ նմա . զի կորուսանես զոգիղ քո : Երբեմն տրտնչես, երբեմն նըզովես, երբեմն դիմաբանես, առ այլս չարախօսես, զսէր և զհնազանդութիւն բառնաս յեղբարցն, զամենեսեան յմպարշտութիւն ուսուցանես . այնպիսւոյն միաբանութիւնն դատապարտութիւն է :

Տգէտ և անընտրող առաջնորդ՝ ի բժըշկելն խոցէ, և յուղղելն խորտակէ . ի սիրոյ տեղ՝ ատելութիւն ցուցանէ, և յատելութեան՝ զսէր . և խառնափնդորելով զեղբարսն անվաստակ հանէ :

Որ սիւն եղեալ է և զբոլոր շինուածն

յինքն հաստատեալ, եթէ խորտակի՝ զամենեսեան ի վայր կործանէ : Այսպէս և առաջնորդն, թէ ոչ ըստ կամացն Աստուծոյ վարի, զամենայն եղբայրութիւնն սատանայի մատնէ. և փոխանակ առաջնորդութեանն՝ կորստեան պատճառ լինի : Մեծ հերձուած և անբժշկելի չարիք է այնպիսի առաջնորդութիւնն. զի մարդիկ յօրինակն առաւել հային, քան ի նշմարտութիւնն :

Որ զմի ոք ի փոքրկանց գայժագղեցուցանէ, չէ արժանի գերեզմանի. իսկ որ բազմաց կորստեան պատճառ լինի, զնա զինչ ասես. ո՞չ ապաքէն զործակից եղև սատանայի, և ընդ նմա տանջելոց է ի գեհենին :

Հոգևոր առաջնորդ՝ աստուածային հուր է, զապականարար ախտն այրէ. և զգիճութիւն ցամաքեցուցանէ, և կրօնաւորական հանդիսիւ փորձէ որպէս զոսկի ի բովս, և անաղտ սրբութեամբ զեղբարսն Աստուծոյ ընծայէ. և ինքն ըստ հաւատարիմ ծառային թագաւորէ ի վերայ տանն քաղաքաց :

աւազատորդ ազան, որ է կռապաշտ, աւազակապետ է : Աւազակք բազումք կան յաշխարհի, և չեն ամենեքեան սպանողք . իսկ նա յամենայն աւուր սպանութիւն գործէ : Ոչ զմարմինն միայն սպանանէ որպէս զաւազակն, այլ սատանայի գործակից և զեղին կորուսանէ՝ որ նմա հաւատացաւ : Նա զամենայն շարիս դիւրաւ գործէ, և զբարին ոչ երբէք :

Ենէ ամենայն եղբարցն հիւանդութիւնն քեզ ոչ ցաւէ, մի լինիր առաջնորդ :

Ենէ զանարժանն ըստ պիտոյիցն ոչ յադիմանես, մի լինիր վարդապետ :

Զխարդապետն քաջասիրտ սուրբ վարքն առնեն :

Քաղցր է մեղք, բայց սխտալից մարմնոյ վրաս առնէ . օգտակար է խրատ և յանդիմանութիւն, բայց որ զդէմս յարեմուտս է հատատեալ՝ նմա անօգուտ է :

ԿԱՏԱՐԵՑԱՆ ԼԲՆԵՐՆ



BB Eyüp Sultan Halk ve Çocuk Kütüphanesi



ERM1401

255.07.02.01.06.00/

